

**РІШЕННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ
З ПРАВ ЛЮДИНИ
ЩОДО ДОСТУПУ
ДО ПУБЛІЧНОЇ
ІНФОРМАЦІЇ**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**РІШЕННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ
З ПРАВ ЛЮДИНИ
ЩОДО ДОСТУПУ ДО
ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

Збірник

Збірник
Рішення Європейського Суду з прав людини
щодо доступу до публічної інформації

ISBN 978-617-684-175-3

Усі права захищено.

Відтворення даного матеріалу
дозволяється для некомерційних цілей
та за умови зазначення джерела.

Фото © Shutterstock

Верстка та дизайн обкладинки: © Рада Європи

Видано Радою Європи
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

© Рада Європи, березень 2017 року

Це видання перекладено та опубліковано в рамках
Проекту Ради Європи «Зміцнення свободи медіа і
створення системи Суспільного мовлення в Україні».
Підбірка рішень здійснена у співпраці
з Уповноваженим Верховної Ради
України з прав людини.

Рада Європи є провідною організацією із
захисту прав людини континенту. Вона включає
в себе 47 держав-членів, 28 з яких є членами
Європейського Союзу. Усі держави-члени Ради
Європи підписали Європейську конвенцію з
прав людини – договір, спрямований на захист
прав людини, демократії та верховенства права.
Європейський суд з прав людини здійснює нагляд
за виконанням Конвенції у державах-членах.

**Проект Ради Європи «Зміцнення свободи
медіа і створення системи Суспільного
мовлення в Україні»** має на меті зміцнити роль
медіа та Суспільного мовлення як інструментів
для досягнення консенсусу в суспільстві. Проект
впроваджується в рамках Плану дій Ради
Європи для України на 2015–2017 роки. У 2016-
2017 роках Проект фінансується з бюджету
Ради Європи для виконання Плану дій Ради
Європи для України на 2015–2017 роки.

ЗМІСТ

СПРАВА «БЕДА ПРОТИ ШВЕЙЦАРІЇ» (BÉDAT V. SWITZERLAND)	4
СПРАВА «ПІНТО КОЕЛЬО ПРОТИ ПОРТУГАЛІЇ» (№ 2) (PINTO COELHO V. PORTUGAL)	35
СПРАВА «ГУСЕВА ПРОТИ БОЛГАРІЇ» (GUSEVA V. BULGARIA)	51
СПРАВА «АВСТРІЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ, ЗМІЦНЕННЯ І СТВОРЕННЯ ЕКОНОМІЧНО ЗДОРОВОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ І ЛІСОВОЇ ВЛАСНОСТІ ПРОТИ АВСТРІЇ» (ÖSTERREICHISCHE VEREINIGUNG ZUR ERHALTUNG, STÄRKUNG UND SCHAFFUNG EINES WIRTSCHAFTLICH GESUNDEN LAND- UND FORST- WIRTSCHAFTLICHEN GRUNDBESITZES V. AUSTRIA)	78
СПРАВА «ГАЙНІШ ПРОТИ НІМЕЧЧИНИ» (HEINISCH V. GERMANY)	92
СПРАВА «ШТОЛЛЬ ПРОТИ ШВЕЙЦАРІЇ» (STOLL V. SWITZERLAND)	116
СПРАВА «РОМАНЕНКО ТА ІНШІ ПРОТИ РОСІЇ» (ROMANENKO AND OTHERS V. RUSSIA)	164
СПРАВА «ТЕНСБЕРГС БЛАД АС» І ГАУКОМ ПРОТИ НОРВЕГІЇ» (TØNSBERGS BLAD AS AND HAUКОМ V. NORWAY)	179

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ВЕЛИКА ПАЛАТА

**Справа «Беда проти Швейцарії»
(Bédat v. Switzerland)**

(Заява № 56925/08)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

29 березня 2016 року

*Це рішення стало остаточним відповідно до частини 2 статті 44 Конвенції.
Воно може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Беда проти Швейцарії» Європейський суд з прав людини, засідаючи Великою палатою, до складу якої увійшли:

Миряна Лазарова Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska), голова
Дін Шпільманн (Dean Spielmann),
Жозеп Касадеваль (Josep Casadevall),
Луїс Лопез Герра (Luis López Guerra),
Марк Віллігер (Mark Villiger),
Елізабет Штайнер (Elisabeth Steiner),
Ханлар Гаджієв (Khanlar Hajiyev),
Пяйві Гірвеля (Päivi Hirvelä),
Крістіна Пардалос (Kristina Pardalos),
Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska),
Вінсент А. Де Гаetano (Vincent A. de Gaetano),
Юлія Лаффранк (Julia Laffranque),
Гелен Келлер (Helen Keller),
Пол Магоні (Paul Mahoney),
Алеш Пейхал (Aleš Pejchal),
Кшиштоф Войтичек (Krzysztof Wojtyczek),
Егідіус Куріс (Egidijus Kūris), судді,
Лоренс Ерлі (Lawrence Early), юрист,

після обговорення за зачиненими дверима 13 травня 2015 року і 20 січня 2016 року, постановив таке рішення, яке було ухвалене в останню зазначену вище дату:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 56925/08), яку 7 листопада 2008 року подав до Суду проти Швейцарської Конфедерації на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин Швейцарії

пан Арно Беда (Arnaud Bédat) (далі – заявник). Заявник, який спочатку був позначений ініціалами А. Б., в подальшому погодився розкрити своє ім'я.

2. Інтереси заявника представляли пан Ш. Понсе (С. Poncet) і пан Д. Гофманн (D. Hoffmann), юристи, які практикують у м. Женеві. Уряд Швейцарії (далі – Уряд) представляв його Уповноважений пан Ф. Шурманн (F. Schürmann) від Федерального управління юстиції.

3. Заявник стверджував, що покарання у вигляді штрафу, накладеного на нього за результатами кримінального провадження у зв'язку з публікацією інформації, яка містила таємницю слідства, порушило його право на свободу вираження поглядів, гарантованого статтею 10 Конвенції.

4. Заяву було передано на розгляд до Другої секції Суду (пункт 1 Правила 52 Регламенту Суду). 1 липня 2014 року Палата цієї секції, до складу якої увійшли такі судді: Гвідо Раймонді (Guido Raimondi), Ішіль Каракаш (Işıl Karakaş), Андраш Шайо (András Sajó), Небойша Вучиніч (Nebojša Vučinić), Гелен Келлер (Helen Keller), Поль Лемменс (Paul Lemmens) і Роберт Спано (Robert Spano), а також заступник секретаря Секції Абел Кампос (Abel Campos) винесла рішення (див. рішення у справі «А. Б. проти Швейцарії» (A. B. v. Switzerland), № 56925/08, від 1 липня 2014 року), у якому оголосила заяву прийнятною і постановила чотирма голосами проти трьох, що було порушення статті 10 Конвенції. До рішення Палати було додано спільну окрему думку суддів Каракаша, Келлер і Лемменса. 29 вересня 2014 року Уряд звернувся з клопотанням про передачу справи на розгляд Великої палати відповідно до статті 43 Конвенції. 17 листопада 2014 року колегія Великої палати задовольнила це клопотання.

5. Склад Великої палати було визначено відповідно до положень пунктів 4 і 5 статті 26 Конвенції та Правила 24 Регламенту Суду.

6. Як заявник, так і Уряд надали письмові зауваження (пункт 1 Правила 59).

7. Слухання справи у відкритому засіданні проходило в Палаці прав людини в Страсбурзі 13 травня 2015 року (пункт 3 Правила 59).

На слуханнях справи в Суді були присутні:

(a) від Уряду

пан Ф. Шурманн, начальник міжнародного правозахисного відділу Федерального управління юстиції, уповноважений,
пані Д. Штайгер Лойба (D. Steiger Leuba),
пан Ф. Галлі (F. Galli),
пан П. Ронер (P. Rohner), *радники*;

(b) від заявника

пан Ш. Понсе,
пан Д. Гофманн, *адвокат*.

Суд заслухав звернення пана Понсе, пана Шурманна, пана Гофманна, а також відповіді пана Понсе і пана Шурманна на запитання, які ставили судді.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

8. Заявник за фахом журналіст. 15 жовтня 2003 року він опублікував у щотижневику «L'illustré» статтю під заголовком «Трагедія на лозаннському мосту – версія зірви-голови – допит божевільного водія» (“Drame du Grand-Pont à Lausanne – la version du chauffard – l’interrogatoire du conducteur fou”). Ця стаття стосувалася кримінального провадження у справі проти М. Б. – водія, узятого під варту після інциденту 8 липня 2003 року, коли він скоїв наїзд на пішоходів, після чого кинувся з мосту (Grand-Pont) у м. Лозанні. Інцидент, унаслідок якого загинули три особи, а ще вісім отримали тілесні ушкодження, викликав у Швейцарії багато емоцій і суперечок. Стаття починалася так:

«Прізвище: Б. Ім'я: М. Народився 1 січня 1966 року в місті Таманрассеті (Алжир), батьки – Б. Б. і Ф. І., проживає в Лозанні, має посвідчення водія категорії С, дружина – М. Б. Професія – молодший медбрат... Час – 20:15 год., вівторок, 8 липня 2003 року, сувора будівля лозаннського відділу карного розшуку. Через шість годин після своїх шалених і трагічних перегонів лозаннським мостом, унаслідок яких три людини загинули й вісім отримали тілесні ушкодження, цей зірвиголова вперше опинився наодинці з трьома слідчими. Чи він зізнається? Насправді, здається, він не усвідомлює, що відбувається, наче не помічаючи подій і всього галасу навколо себе. Людина, яка цього чудового літнього дня вивела з рівноваги всю Лозанну, не дуже охоча до розмов. Цей громадянин Алжиру – замкнений, зосереджений на самому собі, незбагнений, дійсно повністю непроникний. А проте запитання летять з усіх боків. Які були причини цієї «аварії», як досить незграбно пише один із поліцейських, нібито вже склавши свою думку про події. Три слова у відповідь: “Я не знаю”.

9. Далі в статті автор викладає запитання, які поліцейські та слідчий суддя ставили підсудному, та відповіді М. Б. У статті також зазначено, що М. Б. «інкримінують умисне вбивство (assassinat) і, як альтернативу, вбивство (meurtre), заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, створення загрози життю та серйозні порушення правил дорожнього руху», а також вказано, що водій «не розкаюється». Публікація містить декілька фотографій листів, які М. Б. надіслав слідчому судді. На завершення в статті було зазначено такий абзац:

«У стінах тюремної камери М. Б. тепер витрачає свій час на листи до слідчого судді... перебуваючи під вартою, він просив повернути йому годинник і надати філіжанку для кави, а також сухофруктів і шоколаду. 11 липня, через три дні після події, він навіть зажадав, щоб його тимчасово відпустили “на декілька днів”. “Я хотів би зателефонувати своєму старшому братові в Алжирі”, – благав він згодом. Зрештою 11 серпня він оголосив, що дійшов “остаточного рішення”: він звільняє свого адвоката, пана М. Б., через “недовіру”. Через два дні ще один лист: чи не міг би суддя надати

йому “каталог Колегії адвокатів кантону Во” для пошуку іншого захисника. Однак, незважаючи на неодноразову брехню та замовчування, на суміш наївності та нахабства, амнезії та божевілья, якими характеризуються всі ці твердження, безумовно М. Б. робить усе від нього залежне, щоб унеможливити свій захист?».

10. Стаття також містить стислий виклад під назвою «Він з глузду з’їхав...» (“Il a perdu la boule...”) та заяви дружини М. Б. і його лікаря.

11. З матеріалів справи вбачається, що стаття заявника була не єдиною публікацією про трагедію на лозаннському мосту. Органи, що вели кримінальне розслідування, самостійно вирішили поінформувати пресу про деякі аспекти слідства, унаслідок чого з’явилася публікація 14 серпня 2003 року в газеті «Tribune de Genève».

12. М. Б. не звертався з позовом проти заявника. Однак кримінальне провадження щодо заявника було ініційовано прокурором за фактом публікації таємних документів. Під час розслідування було встановлено, що одна зі сторін, які в судовому порядку вимагали від М. Б. відшкодування шкоди, зробила ксерокопії з матеріалів справи та загубила один із примірників у торговому центрі. Згодом невідома особа принесла цей примірник до редакції журналу, яка надрукувала оскаржувану статтю.

13. Постановою від 23 червня 2004 року слідчий суддя Лозанни призначив заявникові покарання у вигляді позбавлення волі на один місяць із відтермінуванням виконання вироку на один рік.

14. За клопотанням заявника про скасування постанови, Поліцейський суд Лозанни рішенням від 22 вересня 2005 року змінив вирок з позбавлення волі на штраф у розмірі 4 000 швейцарських франків (шв. фр.) (приблизно 2 667 євро). Під час судового засідання 13 травня 2015 року, відповідаючи на запитання суду, представник заявника зазначив, що суму 4 000 шв. фр. сплатив роботодавець його клієнта і що його клієнт має намір повернути її після розгляду справи в суді. Представник також підтвердив, що кримінальний суд призначив розмір штрафу з урахуванням попередньої судимості заявника.

15. Заявник подав касаційну скаргу з питань права. 30 січня 2006 року Касаційний суд кантону Во з кримінальних справ відмовив в задоволенні касаційної скарги заявника.

16. Заявник подав публічно-правову скаргу та скаргу щодо анулювання судового рішення до Федерального суду, який 29 квітня 2008 року відмовив у задоволенні скарг. 9 травня 2008 року рішення суду було вручене заявникові. У відповідних витягах із рішення зазначено:

«7. Підсумовуючи, заявник стверджує, що його засудження за порушення статті 293 Кримінального кодексу суперечить федеральному законодавству. Він не заперечує того факту, що інформація, яку він опублікував, підпадає під сферу дії статті 293 Кримінального кодексу. З іншого боку, заявник стверджує, що згідно з тлумаченням статей 293 і 32 Кримінального кодексу у світлі принципів, виведених Європейським судом з прав людини зі статті 10 ЄКПЛ, він, здобувши цю інформацію з добрими намірами та без порушень закону, був зобов’язаний як професійний журналіст опублікувати її, згідно зі статтею 32 Кримінального кодексу, бо спостерігав

очевидний інтерес з боку громадськості франкомовної частини Швейцарії до так званої «справи лозаннського мосту».

7.1. Відповідно до статті 293 Кримінального кодексу (Публікація таємних офіційних матеріалів) кожного, хто опублікує, не маючи на це повноважень, повністю чи частково матеріали, що стосуються документів, розслідування або переговорів державного органу, які є таємними за законом або за рішенням такого органу, прийнятого в межах своїх повноважень, буде піддано покаранню у вигляді штрафу (пункт 1). Співучасть у таких діях також підлягає покаранню (див. пункт 2). Суд може вирішити не призначати жодних покарань, якщо таємниця, що була таким чином розголошена, є малозначимою (див. пункт 3).

Згідно з прецедентною практикою, це положення впливає з формальної концепції таємності. Достатньо, щоб відповідні матеріали, що стосуються документів, переговорів або розслідування, були визнані таємними за законом чи рішенням відповідного органу або, інакше кажучи, щоб існував намір не допускати їх оприлюднення незалежно від обраного грифу таємності (наприклад, «цілком таємно» чи «конфіденційно»). З другого боку, суворота таємності передбачає, що володілець визначеної інформації бажає зберігати її в таємниці, що на кону стоїть легітимний інтерес і що інформація відома чи доступна лише визначеній групі людей (див. ATF [Збірник рішень Федерального суду Швейцарії] 126 IV 236, пункт 2a, с. 242, і 2c/aa, с. 244). Цей стан справ не змінився після того, як 1 квітня 1998 року набрав чинності пункт 3 цієї статті (RO [Recueil officiel – Офіційний збірник федеральних законів] 1998 852 856; FF [Feuille fédérale – Федеральний вісник] 1996 IV 533). Ця норма стосується не таємниць у їхньому матеріально-правовому значенні, а радше випадків непотрібного, незначного або надмірного приховування (див. ATF 126 IV 236, пункт 2c/bb, с. 246). Для того щоб виключити потребу в застосуванні пункту 3, суд насамперед має розглянути підстави для визначення інформації як таємної. Однак робити це потрібно помірковано, не втручаючись у дискреційні повноваження державного органу, що засекретив інформацію. Достатньо, щоб рішення про засекречення виглядало обґрунтованим по відношенню до змісту відповідних документів, відомостей про розслідування та переговори. Крім того, думка журналіста про наявність інтересу в публікації інформації є недоречною (див. ATF 126 IV 236, пункт 2d, с. 246). У своєму рішенні по справі «Штолль проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland) від 10 грудня 2007 року Європейський суд з прав людини підтвердив, що така формальна концепція таємності не суперечить статті 10 ЕКПЛ, бо вона не перешкоджає Федеральному суду встановлювати наявність порушення статті 10 ЕКПЛ шляхом оцінки підстав для засекречування окремо визначеної інформації в контексті розгляду пункту 3 статті 293 Кримінального кодексу, з одного боку, і зважування інтересів, що стоять на кону, – з іншого (див. пункти 138 і 139 згаданого вище рішення у справі «Штолль проти Швейцарії»).

7.2. У цій справі правопорушення, у якому звинувачують заявника, стосувалося публікації протоколів допитів і листування, що містились у матеріалах справи незавершеного кримінального розслідування.

Відповідно до статті 184 Кримінального процесуального кодексу кантону Во (КПК КВ), усі розслідування до їхнього повного завершення мають триматися в таємниці (див. пункт 1). Вимога таємності поширюється на всі докази, отримані в про-

цесі розслідування, а також на всі рішення, які не підлягають оприлюдненню, та слідчі дії (див. пункт 2). Закон також визначає перелік осіб, які зобов'язані зберігати таємницю у взаєминах із тими, хто не має доступу до матеріалів справи, серед яких – судді та працівники судових органів (окрім випадків, коли розкриття інформації сприятиме розслідуванню чи ґрунтуватиметься на міркуваннях підтримання громадського порядку, адміністративних чи судових підставах; див. статтю 185 КПК КВ), а також сторони, їхні друзі та родичі, їхні адвокати, партнери, консультанти й персонал останніх, так само будь-які експерти та свідки. Однак, якщо сторони чи їхні адвокати розкриють таємницю друзям або родичам, вони не підлягатимуть покаранню (див. статтю 185а КПК КВ). Нарешті, закон передбачає низку винятків. Як виняток зі статті 185, слідчий суддя кантону і, за погодженням із ним, суддя, відповідальний за досудове слідство, або старші офіцери поліції, призначені кантональним урядом [Conseil d'Etat] (див. пункт 3 статті 168) у спеціальному порядку, можуть інформувати через пресу, радіо чи телебачення про триваюче розслідування, якщо таке оприлюднення виправдане суспільним інтересом чи міркуваннями справедливості, йдеться передусім про випадки, коли необхідна співпраця громадськості, щоб пролити світло на злочин у тих справах, які є особливо важливими чи вже відомі громадськості, або коли існує необхідність спростувати недостовірну інформацію чи заспокоїти громадськість (див. пункт 1 статті 185b КПК КВ).

Отже, ця справа стосується таємної категорії інформації, встановленої законом, а не офіційним рішенням.

7.3. За загальним правилом, причина конфіденційності кримінальних розслідувань, яка поширюється на більшість кримінальних проваджень у кантонах, обумовлена потребою захистити інтереси кримінального провадження, відвертаючи ризики змови та небезпеку підроблення чи знищення доказів. Водночас не слід ігнорувати інтереси обвинуваченого, особливо з огляду на презумпцію невинуватості та, розмірковуючи ширше, на особисті відносини та інтереси обвинуваченого (див. Hauser, Schwenk and Hartmann, Schweizerisches Strafprozessrecht, 6th ed., 2005 року, пункт 52, № 6, с. 235; Gérard Piquerez, *op. cit.*, пункт 134, № 1066, с. 678; Gérard Piquerez, *Procédure pénale suisse: manuel*, 2nd ed., 2007, № 849, с. 559 et seq.), а також потребу в захисті процесу формування думки й процесу ухвалення рішення державним органом, що охороняються саме статтею 293 Кримінального кодексу (див. ATF 126 IV 236, пункт 2с/аа, с. 245). Європейський суд з прав людини вже мав можливість визнавати таку мету легітимною самою по собі. Метою є підтримання авторитету і неупередженості суду згідно з формулюванням пункту 2 статті 10 ЄКПЛ, де також згадується захист репутації чи прав інших осіб (див. справу «Вебер проти Швейцарії» (Weber v. Switzerland), рішення від 22 травня 1990 року, пункт 45, і справу «Дюпюї та інші проти Франції» (Dupuis and Others v. France), рішення від 7 червня 2007 року, пункт 32).

Крім того, враховуючи, що оскаржувана публікація стосувалася витягів із протоколів допитів обвинуваченого і наводила деякі листи, які той відправляв слідчому судді, ці докази на законних підставах можуть вважатись таємними і бути в обмеженому доступі, як це передбачено законодавством кантону Во. Такий висновок неминучий, якщо йдеться про протоколи допитів обвинуваченого, бо було б неприпустимо дозволяти громадськості аналізувати ці документи до завершення роз-

слідування, до судового розгляду справи та поза контекстом, у спосіб, який міг би вплинути на рішення слідчого судді та суду першої інстанції. Це також єдино можливий висновок, якщо йдеться про надіслані обвинувачуваним листи до слідчого судді, які здебільшого стосувалися практичних питань і критики його адвоката (див. пункт 4 рішення Поліцейського суду, с. 7). Ми можемо підкреслити тут, що з оскарженої публікації (повний текст якої кантональні судові органи у своїх рішеннях не наводили, хоча й посилались на нього, і зміст якої не заперечується) вбачається, що зазначені вище практичні питання стосувалися клопотань про тимчасове звільнення і доступу до особистих речей (листи від 11 липня 2003 року), про зміну камери (лист від 7 серпня 2003 року) і дозволу користуватися телефоном (лист від 6 серпня 2003 року). Незважаючи на гарантовану презумпцію невинуватості та припущення про характер затриманого, які можна було б зробити на підставі такого листування упродовж кримінального провадження, затриманий, чію свободу суттєво обмежують навіть у повсякденних діях, пов'язаних із приватним життям чи фактично інтимною сферою, може очікувати від органу, що обмежує його свободу, свого захисту від публічного висвітлення подробиць його життя як особи, яку утримують під вартою та який пред'являють обвинувачення (див. статтю 13 Конституції).

Таким чином, в цьому випадку інформацію щодо змісту протоколів допитів і листування затриманого зі слідчим суддею, яку опублікував заявник, не можна охарактеризувати як таємницю з низьким рівнем важливості для цілей пункту 3 статті 293 Кримінального кодексу. Отже, оскаржена публікація містить елементи фактичного складу злочину, передбаченого пунктом 1 статті 293 Кримінального кодексу.

7.4. Крім того, зазначена інформація може бути охарактеризована як таємна в матеріально-правовому сенсі, бо була доступна обмеженій кількості осіб (слідчому судді та сторонам провадження). Окрім того, слідчий орган бажав зберегти ці відомості в таємниці, маючи в цьому не тільки законний інтерес, а й зобов'язання за кантональним Кримінальним процесуальним кодексом, обґрунтування якого наведено вище (див. пункт 7.3 вище).

7.5. Отже, єдине не вирішене питання, яке залишається, це наявність виправдальних обставин.

8. Заявник стверджує, що він як журналіст мав професійний обов'язок (згідно з колишньою статтею 32 Кримінального кодексу) опублікувати відповідну інформацію, бо спостерігав з боку населення франкомовної Швейцарії те, що він характеризує як очевидний інтерес до «справи лозаннського мосту». На його думку, у світлі європейського прецедентного права основним припущенням має бути те, що кожна публікація обґрунтована в принципі, якщо тільки не існує нагальна суспільна потреба в збереженні таємниці. З погляду добросовісності він заявляє, що стаття 32 має застосовуватися до журналістів, які не несуть відповідальності за нерозсудливість з боку третіх осіб і які отримують інформацію без вчинення самими жодного злочину, крім порушення таємниці внаслідок публікації. Зрештою, він стверджує, що форма опублікування не є належним критерієм.

8.1. Що стосується першого твердження, кантональний суд визнав, що хоча аварія 8 липня 2003 року, обставини якої, без сумніву, були незвичайні, розбурхала багато емоцій у суспільстві, проте, з юридичної точки зору, вона була звичайною дорож-

ньо-транспортною пригодою зі смертельними наслідками і сама по собі не мала жодного очевидного суспільного інтересу. Це не був випадок колективної травми, якої зазнало населення Лозанни, що могло б виправдати заходи із заспокоєння громадян та їх інформування про хід розслідування (див. оскаржене рішення, пункт 2, с. 9).

Дійсно, «справу лозаннського мосту» широко висвітлювали засоби масової інформації (див. рішення Поліцейського суду, пункт 4, с. 8, на яке посилається оскаржуване рішення кантонального суду (оскаржене рішення, пункт В, с. 2)). Однак лише цих обставин, поряд із незвичайним характером аварії, не достатньо для того, щоб довести обґрунтованість публікації відповідної конфіденційної інформації значним суспільним інтересом. Крім випадків, коли він може бути обґрунтований сам собою, інтерес до певних подій, який виявляє громадськість завдяки висвітленню цих подій у засобах масової інформації, не може становити суспільний інтерес до розкриття таємної інформації, бо це означало б, що достатньо буде розпалити інтерес суспільства до якоїсь події, щоб виправдати подальшу публікацію конфіденційної інформації, ймовірно, здатної підтримувати цей інтерес. Крім того, такий суспільний інтерес явно відсутній в опублікуванні листів. Як ми бачили вище (див. пункт 7.3 вище), зміст цих листів виключно був пов'язаний із критикою адвоката з боку обвинуваченого і такими практичними проблемами, як клопотання про тимчасове звільнення, доступ до особистих речей, зміна камери та користування телефоном. Інформація такого типу не додає нічого нового до розуміння суті аварії чи її обставин. Вона стосується приватного життя, або навіть його інтимної сфери, особи під вартою, і важко відшукати будь-який інший інтерес, який могла б задовольнити така публікація, хіба що йдеться про певного роду вуаєризм. Те ж саме стосується прохань заявника до слідчого судді стосовно вибору захисника. Якщо говорити про протоколи допитів, то також не зрозуміло, які саме питання політичного характеру чи суспільного інтересу могли виникнути чи були б варті обговорення в суспільстві, до того ж кантональна влада прямо виключила наявність будь-якої колективної травми, що могла б виправдати потребу заспокоїти чи проінформувати населення. Ці встановлені фактичні обставини, які заявник не оскаржував у своїй публічно-правовій скарзі, є обов'язковими для суду (див. розділ 277 bis Федерального закону про кримінальне судочинство). Зважаючи на це, заявник не зміг продемонструвати «очевидний» інтерес громадськості до опублікованої інформації, а отже кантональний суд не можна критикувати за висновок, у якому за єдине можливе пояснення такого інтересу визнано задоволення нездорової цікавості.

8.2. Два інші чинники, на які посилається заявник, стосуються його поведінки (доброчесність у доступі до інформації та форма опублікування).

8.2.1. Варто насамперед зазначити, що стаття 293 Кримінального кодексу передбачає покарання лише за розкриття інформації, незалежно від того, як порушник отримав її. Крім того, навіть за статтею 10 ЄКПЛ Європейський суд не надає цьому факту вирішального значення, коли розглядає питання про те, чи дотримувалися заявники своїх обов'язків. Визначальним фактом є радше те, що вони не можуть добросовісно заявляти про свою необізнаність про те, що розголошення інформації карається за законом (див. пункт 144 згаданого вище рішення у справі «Штоль проти Швейцарії» і рішення у справі «Фрессоз і Руар проти Франції» (Fressoz

and Roire v. France) [ВП], № 29183/95, ЄСПЛ 1999-I). Цей момент добре встановлений у цій справі (див. розділ В вище).

8.2.2. З іншого боку, форма опублікування може грати більш важливу роль у контексті захисту свободи вираження поглядів. Хоча Європейський суд з прав людини повторює, що ані йому, ані національним судам не варто в цьому питанні підмінювати погляди преси на те, якими методами мають користуватися журналісти у своїх репортажах, власними поглядами, проте, зважаючи відповідні інтереси, він усе ж враховує зміст, лексику та формат публікації, заголовки і підзаголовки (обрані як журналістами, так і редакторами), а також достовірність інформації (див. пункт 146 і наступні, особливо пункти 146, 147 і 149, згаданого вище рішення у справі «Штолль проти Швейцарії»).

У цій справі кантональний суд постановив, що тон, який обрав заявник у своїй статті, демонструє, що він, попри свої твердження, дбав не про інформування громадськості щодо ведення державою кримінального розслідування. Заголовку статті («допит божевільного водія», «версія зірвиголови») вже бракувало об'єктивності. У ньому звучить припущення про те, що справу, на погляд автора, вже вирішено, що жертви на лозаннському мосту були спричинені не звичайним, а «божевільним водієм», людиною, яка не помічає «подій і всього галасу навколо себе»; журналіст наприкінці замислюється над питанням, чи справді водій робить усе від нього залежне, щоб «унеможливити власний захист». Манера, у якій автор процитував витяги з протоколів допитів і відтворив листи, які обвинувачений надіслав судді, вказують на мотиви автора оскаржуваної статті: він домагався сенсаційності, його *modus operandi* був спрямований виключно на задоволення нездорової цікавості, яку кожен може відчувати до справ такого типу. Читачі цієї вельми упередженої публікації вже б мусили скласти свою думку про події і суб'єктивно, без щонайменшої поваги до принципу презумпції невинуватості, наперед вирішили б, до яких подальших заходів мають вдатися суди в цій справі (див. оскаржене рішення, пункт 2, с. 9, і наступні). Кантональний суд дійшов висновку, що цей чинник не вказує на те, що суспільний інтерес в отриманні інформації переважив. Цей суд не може підлягати критиці за це.

8.3. Заявник також стверджував, що протоколи допитів і листи у будь-якому випадку були б згадані під час наступних публічних слухань. З цього він робить висновок, що збереження конфіденційності такої інформації не може виправдовуватися жодною «нагальною суспільною необхідністю».

Однак сама можливість зняття таємниці з кримінального слідства на подальшому етапі провадження, особливо під час судового розгляду, на який зазвичай поширюється принцип гласності, не підірве правомірність тримання в таємниці судового слідства, бо основною метою є захист процесів формування думки та ухвалення рішень не лише судом першої інстанції, а й слідчим органом до завершення цього таємного етапу провадження. До того ж публікація, яку аж ніяк не можна назвати нейтральною та всебічною, містила зауваження та оцінки, що подавали інформацію в особливому світлі, без можливості для аргументації з боку протилежної сторони, яка становить саму суть провадження в судах першої інстанції.

8.4. Наостанок, заявник прямо не заперечував проти розміру накладеного на нього штрафу. Він також не оскаржував відмову в задоволенні його клопотання

про надання йому випробувального терміну, після закінчення якого штраф би було анульовано (пункт 4 колишньої статті 49 у поєднанні із частиною третьою колишньої статті 106 Кримінального кодексу) відповідно до швейцарського законодавства. Щодо зважування інтересу, з яким здійснюється втручання, ми можемо лише відзначити, що накладений штраф, розмір якого враховує попереднє засудження в 1998 році (накладення штрафу в розмірі 2 000 шв. фр., що може бути знятий після дворічного випробувального терміну, за примус і наклеп), не перевищує половини суми щомісячного доходу заявника на той момент (див. пункт 1 рішення Поліцейського суду, с. 5), і немає жодних підстав припускати, начебто його статус фрілансера на момент винесення вироку судом першої інстанції призвів до істотного зниження рівня його заробітків. Варто також зазначити, що розмір штрафу в 4 000 шв. фр. є значно нижчий за встановлену законом максимальну суму, передбачену колишньою частиною першою статті 106 Кримінального кодексу (чинний до 31 грудня 2006 року), і що цей максимальний розмір, який був встановлений законодавством понад тридцять років тому, не переглядався доти, доки не набрала чинності нова загальна частина Кримінального кодексу, яка тепер передбачає суму в 10 000 шв. фр. (див. частину першу статті 106 Кримінального кодексу, що набрав чинності 1 січня 2007 року). До того ж покарання за злочин, у вчиненні якого звинувачують заявника, не перешкоджало йому висловлювати свої думки, бо воно було призначене вже після публікації статті (див. пункт 156 згаданого вище рішення у справі «Штолль проти Швейцарії»). У такому разі не зрозуміло, зважаючи на характер інкримінованого злочину (найменш тяжкого за класифікацією, наведеною в Кримінальному кодексі Швейцарії), суму штрафу та дату його накладення, яким чином призначене заявникові покарання могло б розглядатись як форма цензури.

8.5. З викладеного вище вбачається, що заявник розголосив таємницю в розумінні частини першої статті 293 Кримінального кодексу і що він не може покладатися на будь-які виправдувальні чинники, які свідчили б на його користь. Оскаржуване рішення не порушує федерального законодавства, витлумаченого у світлі положень Конвенції, на які посилається заявник».

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

A. Кримінальний кодекс Швейцарії від 21 грудня 1937 року (у редакції, чинній до 31 грудня 2006 року)

17. У відповідних положеннях Кримінального кодексу Швейцарії (у редакції, чинній до 31 грудня 2006 року) передбачено:

Стаття 39. Арешти (arrêts):

«1. Арешти на короткий термін [arrêts] належать до найменш суворих вироків до позбавлення волі. Їхня тривалість становить не менше ніж одна доба та не більше ніж три місяці...».

Стаття 293. Публікація таємних офіційних матеріалів:

«1. Кожного, хто опублікує, не маючи на це повноважень, повністю чи частково матеріали, що стосуються документів, розслідування або переговорів державного органу, які є таємними за законом або за рішенням

такого органу, прийнятого в межах своїх повноважень, має бути піддано покаранню у вигляді арешту [arrêts] або штрафу.

2. Співучасть у таких діях також підлягає покаранню.

3. Суд може вирішити не призначати жодних покарань, якщо таємниця, що була таким чином розголошена, є малозначимою».

В. Кримінальний кодекс Швейцарії від 21 грудня 1937 року (у редакції, чинній з 1 січня 2007 року)

18. Положення Кримінального кодексу Швейцарії від 21 грудня 1937 року (у редакції, чинній з 1 січня 2007 року) передбачають:

Стаття 293. Публікація таємних офіційних матеріалів:

«1. Кожного, хто опублікує, не маючи на це повноважень, повністю чи частково матеріали, що стосуються документів, розслідування або переговорів державного органу, які є таємними за законом або за рішенням такого органу, прийнятого в межах своїх повноважень, має бути піддано покаранню у вигляді штрафу.

2. Співучасть у таких діях також підлягає покаранню.

3. Суд може вирішити не призначати жодних покарань, якщо таємниця, що була таким чином розголошена, є малозначимою».

С. Кримінальний процесуальний кодекс кантону Во від 12 грудня 1967 року

19. У відповідних положеннях Кримінального процесуального кодексу кантону Во від 12 грудня 1967 року передбачено:

Стаття 166. Таємниця:

«Матеріали досудового слідства мають зберігатись у таємниці. Статті 184–186 застосовуються за аналогією».

Стаття 184. Таємниця розслідування:

«1. Усі розслідування до їхнього повного завершення мають триматись в таємниці.

2. Таємниця поширюється на всі докази, отримані в процесі розслідування, а також на всі негласні рішення та слідчі дії».

Стаття 185. Особи, які мають дотримуватись обов'язку збереження таємниці:

«Суддям, прокурорам і працівникам судових органів заборонено розкривати докази або інформацію про розслідування всім, хто не має доступу до матеріалів справи, окрім випадків, коли розкриття сприятиме розслідуванню чи ґрунтуватиметься на міркуваннях підтримання громадського порядку, адміністративних чи судових підставах».

Стаття 185а:

«1. Сторони, їхні друзі та родичі, їхні адвокати, партнери, консультанти й персонал останніх, а також будь-які експерти та свідки зобов'язані зберегти таємницю розслідування у взаєминах із тими, хто не має доступу до матеріалів справи.

2. Якщо сторони чи їхні адвокати розкриють таку інформацію друзям або родичам, вони не підлягатимуть покаранню».

Стаття 185b:

«1. Як виключення зі статті 185, кантональний слідчий суддя і, за погодженням із ним, суддя, відповідальний за досудове слідство, або старші офіцери поліції, спеціально призначені кантональним урядом [Conseil d'Etat] (див. частину третю статті 168), можуть інформувати через пресу, радіо чи телебачення про незавершене розслідування, якщо таке оприлюднення виправдане суспільним інтересом чи міркуваннями справедливості, зокрема, у таких випадках:

- a) коли допомога громадськості потрібна, щоб пролити світло на злочин;
- b) у справах, що є особливо важливі чи вже відомі громадськості;
- c) для спростування недостовірних відомостей чи заспокоєння громадськості.

2. У разі організації прес-конференції на неї мають бути запрошені адвокати сторін і прокурор.

3. Якщо пресі, радіо чи телебаченню було розголошено недостовірну інформацію, сторони мають право звернутися до кантонального слідчого судді з метою спростування цієї інформації через ті ж таки засоби масової інформації».

Стаття 186. Покарання:

«1. За порушення таємниці розслідування передбачено покарання у вигляді штрафу розміром до п'яти тисяч швейцарських франків, окрім тих випадків, коли покарання за це діяння передбачено іншими положеннями щодо захисту таємниці.

2. У малозначимих випадках відповідна особа може бути звільнена від покарання...».

D. Директиви Ради Швейцарії у справах друку

20. У директивах, що стосуються Декларації прав і обов'язків журналіста, прийнятих Радою Швейцарії у справах друку, і що мають відношення до цієї справи, зазначено таке:

Директива 3.8. Право бути заслуханим у разі висунення серйозних звинувачень:

«Виходячи з принципу справедливості та загальної етичної вимоги щодо того, що обидві сторони у спорі мають бути вислухані (audiatur et altera pars), журналісти до публікації повинні зв'язатися з особами, обвинуваченими у вчиненні тяжких злочинів, і вислухати їхні думки. Водночас журналісти зобов'язані детально описати серйозні звинувачення, які вони мають намір опублікувати. Вимоги надавати в повідомленні однакової ваги як свідченням особи, яку обвинувачують у тяжких злочинах, так і критиці її дій, не існує. Однак такі свідчення мають бути представлені неупереджено в тому ж таки повідомленні через засоби масової інформації».

Директива 7.2. Ідентифікація:

«Журналісти мають ретельно зважувати різні інтереси (право громадськості на отримання інформації, захист приватної сфери). Публікація імен чи інформації, що дозволяє ідентифікувати особу, допускається в разі:

- коли відповідна особа публічно виявляє свою причетність до тієї чи іншої справи або погоджується на публікацію в інший спосіб;
- коли особа широковідома, і репортаж у засобах масової інформації стосується саме його чи її популярності;
- коли відповідна особа керує якоюсь політичною силою, обіймає провідну державну посаду чи займає певне суспільне становище і така діяльність стосується репортажу в засобах масової інформації;
- коли зазначити ім'я особи потрібно, щоб уникнути плутанини, шкідливої для інших осіб;
- коли зазначення імені або ідентифікація особи також виправдані через значний суспільний інтерес.

Якщо інтерес захисту приватного життя переважає над суспільним інтересом до ідентифікації особи, журналістам заборонено публікувати імена чи будь-яку іншу інформацію, що ідентифікувала б особу перед третіми особами, які не належать до його чи її родини, соціального чи професійного кола і тому отримують інформацію виключно через ЗМІ».

III. ВІДПОВІДНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ДОКУМЕНТИ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ МАТЕРІАЛИ

А. Рекомендація Rec(2003)13 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального судочинства (прийнята Комітетом міністрів 10 липня 2003 року)

21. У відповідних витягах із Рекомендації Rec(2003)13 зазначено:

«...»

Нагадуючи, що засоби масової інформації мають право інформувати громадськість завдяки праву громадськості отримувати інформацію, у тому числі стосовно питань, що становлять суспільний інтерес, згідно зі статтею 10 Конвенції, і чинити так є їхнім професійним обов'язком;

Нагадуючи, що права на презумпцію невинуватості, на справедливий суд та на повагу до приватного та сімейного життя згідно зі статтями 6 та 8 Конвенції є основними вимогами, які слід поважати у будь-якому демократичному суспільстві;

Підкреслюючи важливість діяльності засобів масової інформації в питаннях інформування громадськості про кримінальне судочинство, щоб зробити очевидною стримуючу функцію кримінального права, так само як і в питаннях забезпечення громадського нагляду за функціонуванням системи кримінального судочинства;

Зважаючи на можливо конфліктуючі інтереси, захищені статтями 6, 8 та 10 Конвенції, та необхідність урівноважити ці права, враховуючи факти кожної окремої справи, з належним ставленням до наглядової ролі Європейського суду з прав людини в забезпеченні виконання зобов'язань згідно з Конвенцією;

...

Бажаючи сприяти поінформованому обговоренню захисту прав та інтересів, що виявляються в контексті висвітлення засобами масової інформації кримінального судочинства та належній практиці по всій Європі забезпечення доступу засобів масової інформації до судових розглядів кримінальних справ;

...

Рекомендує, визнаючи при цьому різноманіття національних правових систем щодо кримінального процесу, урядам держав-членів:

- 1) вжити всіх заходів або посилити їх, якщо вони вже вживаються, які вони вважають за потрібне з метою впровадження принципів, доданих до цієї рекомендації, в рамках власних відповідних конституційних положень,
- 2) широко розповсюдити цю рекомендацію та додані до неї принципи скрізь, де належить, та в супроводі перекладу, і,
- 3) зокрема, звернути на них увагу судових органів та правоохоронних служб, а також надати доступ до них представницьким організаціям юристів та фахівців засобів масової інформації.

Додаток до Рекомендації Rec(2003)13 – Принципи надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального судочинства

Принцип 1 – інформування громадськості через засоби масової інформації

Громадськість повинна мати змогу одержувати інформацію про діяльність судових органів та правоохоронних служб через засоби масової інформації. Тому журналісти повинні мати змогу вільно повідомляти про це та коментувати функціонування системи кримінального судочинства, лише за винятком обмежень, передбачених такими принципами.

Принцип 2 – презумпція невинуватості

Повага до принципу презумпції невинуватості є невід'ємною частиною права на справедливий судовий розгляд. З огляду на це, погляди та інформація стосовно кримінальних проваджень, що тривають, мають передаватися або розповсюджуватися через засоби масової інформації лише тоді, коли це не зашкоджує презумпції невинуватості підозрюваного або обвинуваченого.

(...)

Принцип 6 – регулярна інформація під час судових проваджень

У контексті кримінальних проваджень, що становлять суспільний інтерес, або інших кримінальних проваджень, які привернули особливу увагу громадськості, судові органи та правоохоронні служби мають інформувати засоби масової інформації про свої основні дії, за умови що це не перешкоджає таємниці слідства та поліцейського розслідування або не затримує чи не заважає результатам кримінального провадження. У випадках, коли кримінальні провадження відбуваються протягом тривалого часу, таку інформацію слід надавати регулярно.

(...)

Принцип 8 – захист приватного життя в контексті судового процесу, який триває

Під час надання інформації про підозрюваних, обвинувачених або засуджених осіб або інших сторін кримінального провадження має поважатися їхнє право на захист приватного життя згідно зі статтею 8 Конвенції. Особливий захист має бути наданий сторонам, які є неповнолітніми або іншими вразливими особами, а також потерпілим, родинам підозрюваних, обвинувачених або засуджених. У всіх випадках слід особливо зважати на негативні наслідки щодо поширення інформації, що дозволить ідентифікувати цих осіб, зазначених у цьому Принципі».

В. Порівняльні норми права

22. Що стосується питання покарань, передбачених у разі порушення таємниці кримінального слідства, Суд має у своєму розпорядженні порівняльно-правові матеріали з тридцяти держав-членів Ради Європи (Австрії, Азербайджану, Бельгії, Болгарії, Чехії, Естонії, Фінляндії, Франції, Німеччини, Греції, Угорщини, Ірландії, Італії, Латвії, Литви, Люксембургу, Молдови, Монако, Польщі, Португалії, Румунії, Росії, Словаччини, Словенії, Іспанії, Швеції, Колишньої Югославської Республіки Македонія, Туреччини, України та Сполученого Королівства).

Розкриття інформації, на яку розповсюджується таємниця кримінальних розслідувань, підлягає покаранню в усіх цих державах.

23. У двадцяти трьох із тридцяти згаданих держав-членів покарання мають загальний характер, тобто можуть бути накладені на будь-кого, хто розкрив інформацію, на яку поширюється таємниця кримінальних розслідувань. У семи інших державах (Австрія, Литва, Люксембург, Молдова, Румунія, Іспанія та Україна) покарання передбачено лише до осіб, які беруть участь у кримінальному розслідуванні.

У більшості з цих двадцяти трьох держав передбачено кримінальну відповідальність, тоді як в Естонії, Російській Федерації, Чехії в разі порушення таємниці кримінального розслідування передбачено лише адміністративну.

ЩОДО ПРАВА

24. Заявник скаржився, що його засудження призвело до порушення його права на свободу вираження поглядів, передбаченого статтею 10 Конвенції:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і неупередженості суду».

А. Рішення Палати

25. У своєму рішенні від 1 липня 2014 року Палата встановила, що було порушення статті 10 Конвенції. По-перше, вона з'ясувала, що засудження заявника та накладення на нього штрафу за використання і відтворення в його статті витягів з матеріалів кримінальної справи становило втручання в його право на свободу вираження поглядів і що таке втручання було передбачене законом та переслідувало такі легітимні цілі: запобігання «розголошенню конфіденційної інформації», підтримання «авторитету і неупередженості суду» та захист «репутації [чи] прав інших осіб».

26. Палата далі зазначила, що оскаржувана стаття виникла через судові провадження, що були ініційовані після інциденту, який стався за виняткових обставин, що відразу ж викликав інтерес у громадськості та спонукав численні засоби масової інформації до висвітлення справи та її розгляду в рамках системи кримінального правосуддя. В оскаржуваній статті заявник аналізував характер обвинуваченого і намагався зрозуміти його мотиви, водночас підкреслюючи те, як поліція та органи судової влади поводитися з ним, – людиною, яка, очевидно, страждає від психічних розладів. Таким чином, Палата дійшла висновку, що стаття розглядала питання, яке становило суспільний інтерес.

27. Водночас Палата зазначила, що заявник, досвідчений журналіст, мав знати, що на документи, які опинились у його розпорядженні, поширювалася таємниця судового слідства. За цих обставин йому необхідно було дотримуватися відповідних положень законодавства.

28. Зважаючи на конкуруючі інтереси, що стоять на кону, Палата дійшла висновку, що Федеральний суд лише зазначив, що передчасне розголошення як протоколів допитів, так і листів, відправлених обвинуваченим судді, неминуче порушувало як принцип презумпції невинуватості, так і, у ширшому сенсі, право обвинуваченого на справедливий суд. Однак відповідна стаття не порушувала питання про винуватість обвинуваченого та була опублікована більш ніж за два роки до першого судового слухання його справи, на якому розглядали стверджувані правопорушення. Крім того, справу обвинуваченого розглядали суди, до складу яких входили виключно професійні судді, без участі засідателів, що також знижувало ризики впливу таких статей, як означена, на результат судового провадження.

29. Беручи до уваги твердження Уряду про те, що розголошення документів, на які поширюється таємниця судового слідства, становило втручання в право обвинуваченого на повагу до його приватного життя, Палата зазначила, що хоча обвинувачений відповідно до швейцарського законодавства міг скористатися засобами судового захисту з метою отримання компенсації за шкоду, завдану його репутації, він цього не зробив. Відповідно, друга легітимна мета, на яку посилається Уряд, була, безперечно, менш важливою в обставинах справи.

30. Що стосується критики Уряду щодо форми оскаржуваної статті, Палата нагадала що, крім суті висловлених ідей та інформації, стаття 10 Конвенції захищає також спосіб, у який вони були виражені.

31. Нарешті, хоча штраф було накладено за «малозначне правопорушення» і за це правопорушення можна було призначити й суворіше покарання, зокрема у вигляді позбавлення волі, Палата вирішила, що через свою значну стримувальну дію накладений штраф у цій справі був непропорційний переслідуючій меті.

32. Палата дійшла висновку, що причини, наведені національними органами влади, були належні, але не достатні, щоб виправдати таке втручання у право заявника на свободу вираження поглядів.

В. Доводи сторін у Великій палаті

1. Заявник

33. Заявник визнав, що його засудження мало правові підстави, однак стверджував, що воно не було необхідним у демократичному суспільстві.

34. Він передусім зазначив, що наміром публікації було не розголошення конфіденційної інформації, а радше задовольнити суспільний інтерес, а саме виконати свій обов'язок щодо інформування населення про факти навколо великої події, яка шокувала мешканців Лозанни та франкомовної частини Швейцарії.

Він наполягав, що хоча ця інформація дійсно була офіційно конфіденційною, однак її суть не була такою, що виправдовувала б потребу зберігати її в таємниці.

35. Заявник також зазначив, що оскаржувана публікація не вплинула на триваючі розслідування та не порушила презумпції невинуватості обвинуваченого. Що стосується останнього принципу, заявник підкреслив, що хоча він є обов'язковим для органів державної влади, він, проте, не може завадити приватним особам сформулювати думку до закінчення судового провадження в кримінальній справі. Як і в справі «Кампос Дамасо проти Португалії» (Campos Dâmaso v. Portugal) (заява № 17107/05, пункт 35, рішення від 24 квітня 2008 року), до винесення рішення у справі не можна було залучати непрофесійних суддів, і її фактично розглядав суд, який складався із виключно професійних суддів. Заявник стверджував, що, як вбачається з рішення Кримінального суду від 23 листопада 2005 року і рішення Касаційного суду з кримінальних справ від 26 червня 2006 року, оскаржувана стаття не мала впливу на судовий процес у справі М. Б. Крім того, Федеральний суд у своєму рішенні не встановив жодних ознак такого впливу, обмежившись міркуваннями загального характеру щодо ризиків змови та небезпеки підроблення чи знищення доказів.

Крім того, заявник стверджував, що хоча на момент опублікування оскаржуваної статті ніхто не міг знати про те, що суд над обвинуваченим відбудеться через два роки, а це ще більше знизило б потенційний вплив статті на провадження, яке тривало, він був упевнений, що слідство, яке провадилося до судового розгляду, триватиме впродовж багатьох місяців.

36. Що стосується захисту права М. Б. на повагу до його приватного життя, заявник нагадав, що останній не звертався до судів та не скористався доступними для нього засобами юридичного захисту. З огляду на це, позитивне зобов'язання держави захищати приватне життя обвинуваченого було суто теоретичним питанням, тоді як оцінка Суду має бути *in concreto*. Ця справа містила «уявне» балансування між правами журналіста, якого фактично було засуджено за вчинення злочину, та правами обвинуваченого, який жодного разу навіть не намагався скористатися своїм правом на захист приватного життя, незважаючи на наявні можливості це зробити.

2. Уряд

37. Уряд не заперечував той факт, що було втручання у право заявника на свободу вираження поглядів, посилаючись на висновок Палати про те, що таке втручання було «передбачено законом» і переслідувало «легітимну мету».

38. Доводи Уряду здебільшого зосереджувались на тому, що втручання було необхідне в демократичному суспільстві.

39. Насамперед Уряд зазначив, що в цій справі не було жодних переконливих причин для інформування громадськості, які б надавали заявнику підстави не зважати на таємницю слідства. Уряд посилався на низку справ, розглянутих Судом, у яких обґрунтовувалась наявність суспільного інтересу з огляду на публічність тих осіб, яких стосувалося відповідне кримінальне провадження. Посилаючись на рішення у справі «Лімпоель та компанія «С. А. Едісьйон Сіне Ревю» (Leempoel & S. A. ED. Ciné Revue v. Belgium (№ 64772/01, пункт 72, від 9 листопада 2006 року)), Уряд підкреслив, що самого лише факту того, що опублікована інформація може задовольнити якусь суспільну цікавість, недостатньо. Уряд також посилався на висновок, до якого дійшов Федеральний суд у своєму рішенні від 28 квітня 2008 року, про те, що хоча обставини аварії були незвичайні, а сам інцидент розбурхав у суспільстві багато емоцій, все ж таки з юридичної точки зору це була лише дорожньо-транспортна пригода.

Уряд далі стверджував, що інтерес, викликаний висвітленням цієї справи в засобах масової інформації, сам по собі не становить «суспільний інтерес» до розкриття таємної інформації. Зокрема, Уряд заперечував ідею того, що публікація листування обвинуваченого могла становити суспільний інтерес, бо відповідні листи не проливали світла на обставини аварії та стосувалися приватного життя обвинуваченого.

Уряд також зазначив, що те ж саме стосується й публікації витягів із протоколів допитів.

40. Щодо балансування інтересів, що стоять на кону, Уряд повторив, що право громадськості на отримання інформації про судову діяльність залежить від дотримання прав інших осіб на презумпцію невинуватості, справедливий суд і захист приватного та сімейного життя, передбачених статтями 6 і 8 Конвенції.

У цьому контексті Уряд підкреслив, що принцип субсидіарності, який лежить в основі конвенційної системи, означає, що здійснювати відповідне балансування в першу чергу належить національним судам, і таку вимогу було дотримано в цій справі, бо Федеральний суд провів поглиблену оцінку цього питання.

41. Щодо права обвинуваченого на повагу до його приватного життя, Уряд зазначив, що оскаржувана стаття містила його світліну великим планом і цілу низку суто особистих подробиць, включаючи відомості з протоколів допиту та заяви його дружини й лікаря, на додаток, звичайно, до надісланих слідчому судді листів обвинуваченого, які містили детальні подробиці з його приватного життя у в'язниці.

Уряд також наполягав на тому, що контекст статті та використані в ній терміни зображували особу обвинуваченого в особливо непривабливому та зухвалому світлі.

Уряд вказав на те, що зі статті 8 Конвенції випливає позитивне зобов'язання, яке передбачає здійснення ефективного захисту права на повагу до приватного життя, і що це позитивне зобов'язання, зокрема, важливе в тих випадках, коли йдеться про вразливі категорії осіб, таких як ув'язнений, особливо якщо він вочевидь страждає від психічних розладів. Посилаючись на рішення у справі «Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany (№ 2)) ([ВП], №№ 40660/08 і 60641/08, пункт 104, ЄСПЛ 2012), Уряд зазначив, що вибір засобів, спрямованих на забезпе-

чення дотримання статті 8 Конвенції, є питанням, що підпадає під межі розсуду держав, і що застосування в цій справі статті 293 Кримінального кодексу Швейцарії надавало належні засоби для захисту приватного життя обвинуваченого.

Наостанок Уряд стверджував, що Палата оминула питання щодо балансу між правом заявника користуватися свободою преси та правом обвинуваченого на захист свого приватного життя, зазначивши лише, що обвинувачений не звернувся з позовом про забезпечення захисту цього права, хоча й міг це зробити за швейцарським законодавством. Уряд стверджував, що наявність засобів юридичного захисту, які міг би використати обвинувачений, не звільняє державу від виконання свого позитивного зобов'язання. Уряд додав, що обвинувачений, який перебував під вартою та страждав від психічних розладів, певно, був нездатний розпочати судовий процес щодо захисту своїх інтересів.

42. Щодо захисту триваючого розслідування та презумпції невинуватості, Уряд зазначив, що той факт, що судове засідання відбудеться через більше ніж два роки після опублікування оскаржуваної статті та що справу обвинуваченого розглядатимуть професійні судді, а не присяжні, на момент публікації був невідомий. Тому Уряд наполягав на тому, що Палата не мала рації, коли враховувала ці факти у своєму рішенні.

Окрім того, Уряд стверджував, що Суд не може вимагати від нього надання доказів того, що розголошення конфіденційної інформації завдало реальної та істотної шкоди захищеним інтересам. Така вимога позбавила б таємницю судового слідства більшої частини її сенсу.

43. Щодо пропорційності призначеного покарання, Уряд підкреслив, що штраф не перевищував половини щомісячного доходу заявника і був розрахований на основі низки чинників, включно з даними про попереднє засудження заявника. Уряд також зазначив, що штраф сплатив не сам заявник, а його роботодавець.

С. Оцінка Суду

1. Наявність «передбаченого законом» втручання і переслідування «легітимної мети»

44. У своєму рішенні від 1 липня 2014 року Палата вказала на те, що сторонами не заперечувався той факт, що засудження заявника становило втручання в його право на свободу вираження поглядів, гарантоване пунктом 1 статті 10 Конвенції.

45. Також не заперечувалося те, що втручання було передбачене законом, зокрема Кримінальним кодексом Швейцарії і Кримінальним процесуальним кодексом кантону Во.

46. Крім того, у своєму рішенні (пункти 40 і 41) Палата дійшла висновку, що оскаржуваний захід переслідував легітимну мету, а саме запобігання «розголошенню конфіденційної інформації», підтримання «авторитету і неупередженості суду» та захист «репутації [чи] прав інших осіб»; це також не заперечувалося сторонами.

47. Велика палата не бачить підстав для відхилення висновків Палати щодо цих трьох питань.

2. Необхідність втручання «в демократичному суспільстві»

(a) Загальні принципи

48. Загальні принципи щодо оцінки необхідності втручання у свободу вираження поглядів, які неодноразово повторювалися Судом з моменту винесення рішення у справі «Гендсайд проти Сполученого Королівства» (*Handyside v. the United Kingdom*, від 7 грудня 1976 року, серія A, № 24), були підсумовані в рішенні у справі «Штолль проти Швейцарії» (*Stoll v. Switzerland*) ([ВП], № 69698/01, пункт 101, ЄСПЛ 2007-V) та нещодавно підтверджені в рішеннях у справах «Моріс проти Франції» (*Morice v. France*) ([ВП] № 29369/10, пункт 124, від 23 квітня 2015 року) та «Пентікяйнен проти Фінляндії» (*Pentikäinen v. Finland*) ([ВП], № 11882/10, пункт 87, ЄСПЛ 2015):

«(i) Свобода вираження поглядів складає одну з істотних основ демократичного суспільства і є однією з основних умов прогресу суспільства і самовираження кожного з його членів. Згідно з пунктом 2 статті 10 Конвенції, згадане положення застосовується не лише до «інформації» або «ідей», які прихильно сприймаються або вважаються необразливими чи не спричиняють будь-якої реакції, але також до тих, які ображають, шокують або викликають стурбованість. Такими є вимоги плюралізму, терпимості та широкого кругозору, без яких немає «демократичного суспільства». Як зазначено у статті 10 Конвенції, ця свобода піддається обмеженням, які... однак повинні бути чітко витлумаченими, а необхідність будь-якого обмеження повинна бути переконливо встановлена...»

(ii) Прикметник “необхідний” у розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції передбачає існування “нагальної суспільної необхідності”. При здійсненні оцінки, чи існує така необхідність, Договірні держави користуються певною свободою розсуду, але ця свобода супроводжується європейським наглядом, що охоплює як законодавство, так і рішення, що його застосовують, навіть коли такі рішення ухвалюються незалежним судом. Відповідно Суд має право виносити остаточне рішення про те, чи сумісне “обмеження” зі свободою вираження поглядів, гарантованою статтею 10 Конвенції.

(iii) До завдань Суду, при здійсненні його наглядових функцій, не входить підміна собою компетентних національних органів влади, а лише перегляд у контексті статті 10 Конвенції рішень, прийнятих зазначеними органами в рамках наданої їм свободи розсуду. Це не означає, що нагляд обмежується встановленням того, чи держава-відповідач скористалася своєю свободою розсуду розумно, виважено й добросовісно. Суд повинен розглянути оскаржуване втручання в контексті справи в цілому й визначити, чи було воно «пропорційним легітимній меті, яка переслідувалась», і чи були причини, наведені національними органами як виправдання втручання, «достатніми і належними»... Діючи в такий спосіб, Суд повинен переконатися, що національні органи застосували стандарти, які відповідають принципам статті 10 Конвенції, і, більш того, що вони ґрунтуються на прийнятній оцінці відповідних фактів...».

49. Крім того, що стосується рівня захисту, пункт 2 статті 10 Конвенції передбачає вузьке коло можливостей для обмеження свободи вираження поглядів у двох сферах, зокрема, політичних промов та питань, що становлять суспільний інтерес (див. пункт 61 рішення у справі «Сюрек проти Туреччини (№ 1)» (Sürek v. Turkey (no. 1)) [ВП] № 26682/95, ЄСПЛ 1999-IV; пункт 46 рішення у справі «Ліндон, Очаковський-Лоран і Жулі проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France) [ВП] №№ 21279/02 і 36448/02, ЄСПЛ 2007-IV; пункт 90 рішення у справі «Аксель Шпрінгер АГ» проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany) [ВП] № 39954/08, ЄСПЛ 2012; пункт 125 зазначеного вище рішення у справі Моріса). Відповідно, високий рівень захисту свободи вираження поглядів, при якому державні органи мають особливо вузькі межі розсуду, зазвичай має надаватися тоді, коли висловлювання стосуються питань суспільного інтересу, як, наприклад, у випадку висловлювання щодо функціонування судової системи, навіть у контексті провадження, яке ще не завершено (див. *mutatis mutandis*, пункт 43 рішення у справі «Ролан Дюма проти Франції» (Roland Dumas v. France), № 34875/07, від 15 липня 2010 року; пункт 47 рішення у справі «Гувейя Гоміш Фернандіш і Фрейташ-е-Кошта проти Португалії» (Gouveia Gomes Fernandes and Freitas e Costa v. Portugal), № 1529/08, від 29 березня 2011 року; пункт 125 зазначеного вище рішення у справі Моріса). Ступінь ворожості (див. пункти 79–80 рішення у справі «Е. К. проти Туреччини» (E.K. v. Turkey), № 28496/95, від 7 лютого 2002 року, та пункт 125 зазначеного вище рішення у справі Моріса) та потенційна серйозність деяких висловлювань (див. пункт 57 рішення у справі «Тома проти Люксембургу» (Thoma v. Luxembourg), № 38432/97, ЄСПЛ 2001-III, і пункт 125 зазначеного вище рішення у справі Моріса) не позбавляють права на високий рівень захисту, враховуючи існування питання, що становить суспільний інтерес (див. пункт 42 рішення у справі «Патюрель проти Франції» (Paturel v. France), № 54968/00, від 22 грудня 2005 року, і пункт 125 зазначеного вище рішення у справі Моріса).

50. Преса відіграє суттєву роль у демократичному суспільстві. І хоча вона не може виходити за певні межі, які стосуються, зокрема, репутації та прав інших осіб, а також необхідності запобігання розголошенню інформації, отриманої конфіденційно, тим не менш, її обов'язком є передавати у спосіб, сумісний із її обов'язками та відповідальністю, інформацію та ідеї з усіх питань, що становлять суспільний інтерес (див. пункт 37 рішення у справі «Де Гаес і Гізельс проти Бельгії» (De Haes and Gijssels v. Belgium), від 24 лютого 1997 року, Збірник постанов та рішень 1997-I; пункт 62 рішення у справі «Бладет Тромсо і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway) [ВП], № 21980/93, ЄСПЛ 1999-III; пункти 43–45 зазначеного вище рішення у справі «Тома проти Люксембургу», ЄСПЛ 2001-III; пункт 65 рішення у справі «Тураншо й Жулі проти Франції» (Tourancheau and July v. France), № 53886/00, від 24 листопада 2005 року).

Дійсно, захист, наданий журналістам статтею 10 Конвенції, забезпечується за умови, що вони діють добросовісно з метою поширення точної і достовірної інформації відповідно до принципів відповідальної журналістики. Концепція відповідальної журналістики як професійної діяльності, що перебуває під захистом статті 10 Конвенції, не обмежується змістом інформації, яка збирається та/або поширюється через журналістську діяльність (див. пункт 90 зазначеного вище рішення у справі Пентікяйнена і справи, на які в ній містяться посилання). У своєму рішенні у справі

Пентікяйнена Суд наголосив (там же), що концепція відповідальної журналістики також охоплює законність поведінки журналіста, і факт порушення журналістом закону є відповідною, але не вирішальною обставиною у визначенні того, чи він або вона діяли відповідально.

51. Зокрема, немислимо, щоб предмет судового розгляду не міг обговорюватися попередньо або одночасно чи то в спеціалізованих журналах, чи то в масовій пресі або в суспільстві загалом. Не тільки засоби масової інформації мають завдання доносити такі інформацію та ідеї; громадськість також має право отримувати їх. Однак необхідно враховувати право кожного на справедливий суд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, яке в кримінальних справах включає в себе право на розгляд справи неупередженим судом (див. пункт 66 зазначеного вище рішення у справі «Тураншо та Жулі проти Франції») і право на презумпцію невинуватості (там же, пункт 68). Як Суд уже неодноразово підкреслював (там же, пункт 66; див. також пункт 50 рішення у справі «Ворм проти Австрії» (*Worm v. Austria*), від 29 серпня 1997 року, Збірник постанов та рішень 1997–V; пункт 31 зазначеного вище рішення у справі Кампоса Дамасо; пункт 33 рішення у справі «Пінто Коельо проти Португалії» (*Pinto Coelho v. Portugal*), № 28439/08, від 28 червня 2011 року; і пункти 224–225 рішення у справі «Агеєви проти Росії» (*Ageyevy v. Russia*), № 7075/10, від 18 квітня 2013 року):

«Журналістам необхідно пам'ятати, що коли вони коментують кримінальні провадження, що знаходяться на стадії розгляду, межі допустимих коментарів можуть не поширюватися на твердження, що можуть зашкодити, навмисно чи ні, шансам особи на справедливий суд або підірвати довіру суспільства до ролі судів у здійсненні кримінального правосуддя».

52. Крім того, коли Суд покликаний вирішити конфлікт між двома правами, що користуються однаковим захистом за Конвенцією, Суд має зважити конкуруючі інтереси. Результат розгляду заяви не може, в принципі, залежати від того, чи подала її до Суду відповідно до статті 8 Конвенції особа, яка стала об'єктом образливої статті, чи відповідно до статті 10 Конвенції сам автор такої статті, тому що ці два права заслуговують у принципі на рівну повагу (див. пункт 41 рішення у справі «Компанія «Ашет Філіпакі» (*ICI PARIS*) проти Франції» (*Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) v. France*), № 12268/03, від 23 липня 2009 року; пункт 144 ухвали щодо прийнятності заяви у справі «Тимчук проти Румунії» (*Timciuc v. Romania*), № 28999/03, від 12 жовтня 2010 року; пункт 111 рішення у справі «Мозлі проти Сполученого Королівства» (*Mosley v. the United Kingdom*), № 48009/08, від 10 травня 2011 року; і пункт 91 рішення у справі «Кудерк і компанія «Ашет Філіпакі» проти Франції» (*Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France*) [ВП], № 40454/07, від 10 листопада 2015 року). Таким чином, межі розсуду теоретично мають бути однакові в обох випадках (див. пункт 106 зазначеної вище справи фон Ганновер (№ 2); пункт 87 зазначеної вище справи «Аксель Шпрінгер АГ»; і пункт 91 зазначеної вище справи Кудерк і компанія «Ашет Філіпакі»).

53. Суд вважає, що аналогічне обґрунтування має застосовуватися до зважування прав, передбачених статтею 10 Конвенції та пунктом 1 статті 6 Конвенції відповідно.

54. Нарешті, Суд повторює, що необхідно враховувати потребу в знаходженні справедливого балансу між різними інтересами, що були порушені. Завдяки своєму без-

посередньому постійному контакту з реаліями країни суди тієї чи іншої держави перебувають у кращому положенні, ніж міжнародний суд, щоб визначити, яким чином на цей момент часу досягти справедливого балансу. У зв'язку з цим у питаннях, на які поширюється стаття 10 Конвенції, Договірні Сторони мають певну свободу розсуду, оцінюючи необхідність та обсяг будь-якого втручання у свободу вираження поглядів, що охороняється цією статтею (див. серед інших джерел пункт 54 рішення у справі «Паломо Санчес та інші проти Іспанії» (Palomo Sánchez and Others v. Spain) [ВП], №№ 28955/06, 28957/06, 28959/06 і 28964/06, ЄСПЛ 2011), зокрема, коли необхідно встановити баланс між конкуруючими приватними інтересами.

І якщо національні органи відповідно до критеріїв, викладених у практиці Суду, виконали вимогу щодо зважування інтересів, що стоять на кону, Суд вимагатиме вагомих причин для заміни позиції цих органів власною (див. пункти 150 і 155 рішення у справі «MGN Limited проти Сполученого Королівства» (MGN Limited v. the United Kingdom), № 39401/04, від 18 січня 2011 року; пункт 57 наведеного вище рішення у справі Паломо Санчеса; а також пункти 54 і 55 нещодавнього рішення у справі «Гальдіманн та інші проти Швейцарії» (Haldimann and Others v. Switzerland), № 21830/09, ЄСПЛ 2015).

(b) Застосування цих принципів до справи, що розглядається

55. У цій справі право заявника на інформування громадськості та право громадськості на отримання інформації зіштовхуються з однаково важливими суспільними і приватними інтересами, захищеними заборонаю на розголошення інформації, на яку поширюється таємниця кримінального слідства. Ці інтереси полягають в авторитеті та неупередженості правосуддя, ефективності кримінального слідства і праві обвинуваченого на презумпцію невинуватості та на захист свого приватного життя. Суд, як і в справах «Аксель Шпрінгер АГ» (пункти 89–95, зазначена вище) і Штолля (пункти 108–161, зазначена вище), вважає *mutatis mutandis*, що існує потреба – у визначенні критеріїв, яких мають дотримуватися національні органи держав – учасниць Конвенції під час зважування цих інтересів і, таким чином, оцінювання «необхідності» втручання у справах, пов'язаних з порушенням журналістом таємниці судового слідства.

Ці критерії впливають із зазначених вище загальних принципів, але також до певної міри – із законодавства тридцяти держав – членів Ради Європи, яке Суд вивчав у зв'язку із цією заявою (див. пункти 22 і 23 вище).

(i) Як відповідна інформація опинилася в розпорядженні заявника

56. Суд повторює, що спосіб отримання особою інформації, яка вважається конфіденційною або таємною, може мати певне відношення до балансування інтересів, яке має здійснюватись у контексті пункту 2 статті 10 Конвенції (див. пункт 141 зазначеного вище рішення у справі Штолля).

57. У цій справі не стверджувалось, що заявник отримав відповідну інформацію незаконним шляхом (див. пункт 12 вище). Водночас це не обов'язково є визначальним чинником в оцінці того, чи дотримався він своїх обов'язків, публікуючи інформацію. Річ у тому, що, як правильно зазначила Палата, заявник як професійний журналіст не міг не знати про конфіденційний характер інформації, яку він мав

намір опублікувати (там же, пункт 144). До того ж заявник ніколи не заперечував як у національних судах, так і в Суді того факту, що публікація відповідної інформації могла підпадати під дію статті 293 Кримінального кодексу Швейцарії (порівняйте з пунктом 24 рішення у справі «Дюпюї та інші проти Франції» (*Dupuis and Others v. France*), № 1914/02, від 7 червня 2007 року).

(ii) *Зміст оскаржуваної статті*

58. Суд повторює, що гарантія статті 10 Конвенції стосовно висвітлення питань загального інтересу надається журналістам за умови, що вони діють добросовісно, керуються перевіреними фактами і повідомляють «достовірну і точну» інформацію, дотримуючись при цьому правил журналістської етики (див. пункт 103 зазначеного вище рішення у справі Штолля).

Крім того, стаття 10 Конвенції захищає не тільки зміст виражених ідей та інформації, а й форму, у якій вони передаються. Відповідно, ані цей Суд, ані національні суди не мають у цьому питанні підмінювати власні погляди поглядами преси на те, якими прийомами подачі матеріалу мають керуватися журналісти (там же, пункт 146; див. також пункт 51 рішення у справі «Ларанжейра Маркес да Сілва проти Португалії» (*Laranjeira Marques da Silva v. Portugal*), № 16983/06, від 19 січня 2010 року). Журналістська свобода також покриває можливість використання певних перебільшень або навіть провокацій (див. пункт 38 рішення у справі «Прагер і Обершлік проти Австрії» (*Prager and Oberschlick v. Austria*), від 26 квітня 1995 року, серія А, № 313; пункти 45 і 46 у зазначеній вище справі Тома; пункт 39 рішення у справі «Перна проти Італії» (*Perna v. Italy*) [ВП], № 48898/99, ЄСПЛ 2003–V; і пункт 59 рішення у справі «Орманні проти Італії» (*Ormanni v. Italy*), № 30278/04, від 17 липня 2007 року).

59. У цій справі Суд звертає увагу на те, що у своєму рішенні від 29 квітня 2008 року Федеральний суд здійснив ретельну оцінку статті, дійшовши висновку, що «манера, у якій автор процитував витяги з протоколів допитів і відтворив листи, які обвинувачений надіслав судді, вказує на мотиви автора оскаржуваної статті: він домагався сенсаційності, його *modus operandi* був спрямований виключно на задоволення нездорової цікавості, яку кожен може відчувати до справ такого типу. Читачі цієї вельми упередженої публікації вже б мусили скласти свою думку про події і суб'єктивно, без щонайменшої поваги до принципу презумпції невинуватості, наперед вирішили б, до яких подальших заходів мають вдатися суди в цій справі».

60. Зі свого боку, Суд зазначає, що хоча оскаржувана стаття не містила якусь конкретну позицію щодо навмисного характеру злочину, який нібито вчинив обвинувачений, вона, однак, зображувала його вкрай негативно, прийнявши майже знущальний тон. Заголовки, які використав заявник – «Допит божевільного водія», «Версія зірви-голови» і «Він з глузду з'їхав...», а також зроблена зблизька велика світлина обвинуваченого, що супроводжувала текст, не залишають місця для сумнівів у тому, що заявник бажав надати своїй статті сенсаційного тону. Крім того, стаття підкреслює беззмістовність тверджень обвинуваченого і його численні суперечності, які часто були відверто описані як «неодноразова брехня», та завершується запитанням, чи через «цю суміш наївності та нахабства» М. Б. «робить усе від нього залежне, щоб унеможливити свій захист?». Суд підкреслює, що саме на питання такого характеру мали відповісти судові органи як під час слідства, так і на етапі судового розгляду.

61. Щодо цього Суд так само не бачить жодних вагомих підстав для того, щоб ставити під сумнів цілком обґрунтоване рішення Федерального суду.

(iii) *Внесок оскарженої статті в дискусію з питань загального інтересу*

62. У своєму рішенні від 1 липня 2014 року Палата зазначила, що інцидент, який став предметом відповідного кримінального провадження, відразу ж викликав суспільний інтерес, внаслідок чого численні засоби масової інформації почали висвітлювати справу та її проходження в системі кримінального правосуддя.

63. Суд повторює, що, як він уже постановляв, суспільство має легітимний інтерес у наданні та доступності інформації про кримінальні провадження, а зауваження стосовно функціонування судової системи належать до питань, що становлять суспільний інтерес (див. пункт 152 зазначеного вище рішення у справі *Morica*).

64. У цій справі Суд визнає, що предмет статті, а саме кримінальне розслідування трагедії на лозаннському мосту, є питанням, яке становить суспільний інтерес. Цей украй винятковий випадок викликав багато емоцій серед населення, і органи судової влади самі вважали за потрібне поінформувати пресу про деякі аспекти розслідування, яке тривало (див. пункт 11 вище).

Однак тут виникає питання, чи зміст статті та, зокрема, інформація, на яку поширювалася таємниця кримінального слідства, була здатна зробити внесок до публічної дискусії з цього питання, чи була спрямована виключно на задоволення цікавості певної групи читачів до подробиць приватного життя обвинуваченого (див. *mutatis mutandis*, пункт 65 рішення у справі «Фон Ганновер проти Німеччини» (*Von Hannover v. Germany*), № 59320/00, ЄСПЛ 2004–VI; ухвала щодо прийнятності заяви у справі «Товариство «Присма прес» проти Франції» (*Société Prisma Presse v. France*), №№ 66910/01 і 71612/01, від 1 липня 2003 року; пункт 40 зазначеного вище рішення у справі Компанії «Ашет Філіпакі» (*ICI PARIS*); і пункт 114 зазначеного вище рішення у справі *Мозлі*).

65. У зв'язку з цим Суд зазначає, що після поглибленої оцінки змісту статті, характеру наданої інформації та обставин справи «лозаннського мосту» Федеральний суд у своєму докладно обґрунтованому рішенні, яке не містить жодного натяку на свавілля, постановив, що розголошення як протоколів допитів, так і листів, які обвинувачений надсилав до слідчого судді, не сприяло розумінню питань, що мають відношення до суспільної дискусії, і що інтерес з боку громадськості до цієї справи був у кращому випадку «пов'язаний із задоволенням нездорової цікавості» (див. пункт 16 вище).

66. Зі свого боку, заявник не зміг продемонструвати, яким чином факт публікації протоколів допитів, заяв дружини й лікаря обвинуваченого, листів обвинуваченого до слідчого судді, що стосувалися банальних аспектів його повсякденного життя під вартою, міг зробити внесок до будь-якої суспільної дискусії про розслідування, що тривало.

67. Відповідно, Суд не бачить жодних вагомих причин, щоб підмінити власною думкою думку Федерального суду (див. *mutatis mutandis*, пункти 150 і 155 зазначеного вище рішення у справі *MGN Limited*; пункт 57 зазначеного вище рішення у справі *Паломо Санчеса та інших*; і пункти 54 і 55 зазначеного вище рішення у справі *Гальдіманна та інших*), який у цих питаннях мав певну межу розсуду.

(iv) Вплив оскаржуваної статті на кримінальне провадження

68. Підкреслюючи, що гарантовані статтею 10 Конвенції і пунктом 1 статті 6 Конвенції права в принципі заслуговують на однакову повагу (див. пункт 53 вище), Суд повторює, що надання особливого захисту таємниці кримінального слідства є правомірним з огляду на важливість питань, яких торкається кримінальне провадження, як для відправлення правосуддя, так і для права осіб, які перебувають під слідством, на те, щоб їх вважали невинуватими (див. пункт 44 зазначеного вище рішення у справі Дюпюї та інших). Суд наголошує, що таємниця слідства спрямована, з одного боку, на захист інтересів кримінального провадження, бо існують ризики змови й небезпека того, що докази можуть бути підроблені чи знищені, та, з іншого боку, інтересів обвинуваченого, особливо з погляду презумпції невинуватості, а в більш загальному плані – його особистих стосунків та інтересів. Така таємність також виправдана потребою в захисті процесів формування думки та ухвалення рішень у судовій системі.

69. Хоча оскаржувана стаття відкрито не підтримувала думки про те, що обвинувачений діяв навмисно, її зміст було викладено так, щоб зобразити його вельми негативно, підкресливши окремі тривожні аспекти його особистості та підсумувавши, що він «робить усе від нього залежне, щоб унеможливити свій захист» (див. пункт 60 вище).

Неможливо заперечувати, що публікація настільки тенденційної статті в той час, коли розслідування все ще тривало, тягла за собою невід’ємний ризик впливу на хід провадження в тій або іншій формі: чи то на роботу слідчого судді, рішення представників обвинуваченого, позиції сторін, що вимагали відшкодування збитків, чи то на об’єктивність суду першої інстанції, незалежно від його складу.

70. Велика палата вважає, що від уряду неможливо очікувати надання постфактум доказів того, що публікація такого роду дійсно вплинула на хід якогось конкретного провадження. Ризик впливу на провадження сам собою виправдовує вжиття національними органами стримувальних заходів, таких як заборона на розголошення таємної інформації.

Має існувати можливість оцінки законності цих заходів за національним законодавством та їхньої сумісності з вимогами Конвенції на момент вжиття заходів, а не, як стверджує заявник, у світлі подальших подій, що розкривають фактичний вплив публікацій на суд, зокрема на склад суду першої інстанції (див. пункт 35 вище).

71. Таким чином, Федеральний суд у своєму рішенні від 29 квітня 2008 року правильно постановив, що протоколи допитів та листування обвинуваченого «обговорювались у суспільній сфері до завершення розслідування, до суду та поза контекстом, у спосіб, який здатний був вплинути на рішення слідчого судді та суду першої інстанції».

(v) Втручання в приватне життя обвинуваченого

72. Суд повторює, що право на захист репутації – це право, яке захищається статтею 8 Конвенції як частина права на повагу до приватного життя (див. пункт 70 рішення у справі «Шові та інші проти Франції» (*Chauvy and Others v. France*), № 64915/01, ЄСПЛ 2004–VI; пункт 40 рішення у справі «Поланко Торрес і Мовілья Поланко проти Іспа-

нії» (Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain), № 34147/06, від 21 вересня 2010 року; і пункт 83 зазначеного вище рішення у справі «Аксель Шпрінгер АГ»). «Приватне життя» є широким поняттям, яке не підлягає вичерпному визначенню. Воно охоплює фізичну і психологічну цілісність особи і, таким чином, може включати численні аспекти особистості, такі як, наприклад, гендерна ідентифікація, сексуальна орієнтація, ім'я та елементи, що стосуються права особи на своє зображення (див. пункт 66 рішення у справі «С. і Марпер проти Сполученого Королівства» (S. and Marper v. the United Kingdom) [ВП], №№ 30562/04 і 30566/04, ЄСПЛ 2008). Воно охоплює особисту інформацію яка, згідно із законними очікуваннями фізичних осіб, не може публікуватися без їхньої згоди (див. пункт 75 рішення у справі «Флінккіле та інші проти Фінляндії» (Flinkkilä and Others v. Finland), № 25576/04, від 6 квітня 2010 року, і пункт 61 рішення у справі «Саарісто та інші проти Фінляндії» (Saaristo and Others v. Finland), № 184/06, від 12 жовтня 2010 року). Однак, для того щоб підпадати під дію статті 8 Конвенції, виступ проти репутації особи має досягти певного рівня серйозності та здійснюватись у спосіб, що перешкоджає особистому користуванню правом на повагу до приватного життя (див. пункт 83 наведеного вище рішення у справі «Аксель Шпрінгер АГ»).

73. Мета статті 8 Конвенції полягає передусім у захисті фізичної особи від свавільного втручання з боку державних органів, однак вона не лише зобов'язує державу утримуватися від такого втручання: на додаток до цього переважно негативного зобов'язання можуть існувати також позитивні зобов'язання, притаманні справжній повазі до особистого чи сімейного життя. Такі зобов'язання можуть включати вжиття заходів, спрямованих на забезпечення поваги до приватного життя, навіть у сфері взаємин фізичних осіб (див. пункт 23 рішення у справі «Х та Y проти Нідерландів» (X and Y v. the Netherlands), від 26 березня 1985 року, серія А, № 91; пункт 36 рішення у справі «Армонене проти Литви» (Armonienė v. Lithuania), № 36919/02, від 25 листопада 2008 року; пункт 98 зазначеного вище рішення у справі фон Ганновер (№ 2); і пункт 78 рішення у справі «Сьодерман проти Швеції» (Söderman v. Sweden) [ВП], № 5786/08, ЄСПЛ 2013). Це також поширюється на захист зображення особи від зловживань з боку третіх осіб (див. ухвалу щодо прийнятності заяви у справі «Шюссель проти Австрії» (Schüssel v. Austria), № 42409/98, від 21 лютого 2002 року; пункт 57 зазначеного вище рішення у справі фон Ганновер; пункт 35 рішення у справі «Реклос і Давурліс проти Греції» (Reklos and Davourlis v. Greece), № 1234/05, від 15 січня 2009 року; і пункт 98 зазначеного вище рішення у справі фон Ганновер (№ 2)).

74. Суд зазначає, що для виконання свого позитивного зобов'язання із захисту прав особи за статтею 8 Конвенції державі, можливо, доведеться певною мірою обмежувати права іншої особи, гарантовані статтею 10 Конвенції. Розглядаючи необхідність у такому обмеженні в демократичному суспільстві в інтересах «захисту репутації чи прав інших осіб», Суду, можливо, знадобиться пересвідчитись у тому, чи національним органам влади вдалося забезпечити справедливий баланс, захищаючи дві гарантовані Конвенцією цінності, які в певних випадках можуть суперечити одна одній, а саме, з одного боку, свободу вираження поглядів, захищену статтею 10 Конвенції, та, з іншого боку, право на повагу до приватного життя, закріплене у статті 8 Конвенції (див. пункт 43 зазначеного вище рішення у справі Ком-

панії «Ашет Філіпакі»; пункт 142 зазначеного вище рішення у справі MGN Limited; і пункт 84 зазначеного вище рішення у справі «Аксель Шпрінгер АГ»).

75. Уряд стверджував, що в цій справі швейцарська влада мала як негативне, так і позитивне зобов'язання захищати приватне життя обвинуваченого. Уряд справедливо зазначив, що вибір засобів, покликаних забезпечити дотримання цього позитивного зобов'язання, перебуває в межах розсуду держав. Уряд стверджував, що цю функцію виконує стаття 293 Кримінального кодексу Швейцарії, відповідно до якої розголошення таємної інформації є правопорушенням.

76. Суд уже розглядав за статтею 8 Конвенції питання поваги до приватного життя обвинуваченого у справі, пов'язаній із порушенням таємниці судового слідства. У рішенні по справі «Краксі проти Італії (№ 2)» (Craxi v. Italy (no. 2)) (№ 25337/94, пункт 73, від 17 липня 2003 року) Суд постановив, що на національні органи влади не тільки поширюється негативне зобов'язання не розкривати навмисно інформацію, захищену статтею 8 Конвенції, але вони також мають вживати заходів із забезпечення ефективного захисту права обвинуваченого на повагу до його листування.

Таким чином, Суд вважає, що кримінальне провадження, порушене щодо заявника кантональними органами прокуратури, відповідало позитивному зобов'язанню, яке Швейцарія має за статтею 8 Конвенції щодо захисту приватного життя обвинуваченого.

Крім того, інформація, розголошена заявником, мала вельми особистий і навіть медичний характер, включно з заявами лікаря обвинуваченого (див. пункт 10 вище), а також листами, які обвинувачений надіслав із місця тримання під вартою до слідчого судді, відповідального за справу. Суд дотримується думки, що інформація такого роду потребувала найвищого рівня захисту за статтею 8 Конвенції; цей висновок особливо важливий, бо обвинувачений не був відомий суспільству, а той лише факт, що він становив об'єкт кримінального розслідування, хоч і за дуже серйозний злочин, не виправдовував поведінку з ним як із публічною особою, яка добровільно піддає себе публічності (див. *mutatis mutandis* і, навпаки, пункт 50 зазначеного вище рішення в справі Фрессоза і Руара і пункт 62 рішення у справі «Егеланд і Хансейд проти Норвегії» (Egeland and Hanseid v. Norway), № 34438/04, від 16 квітня 2009 року).

77. У своєму рішенні від 1 липня 2014 року Палата постановила, що захист приватного життя обвинуваченого, зокрема таємниці листування, можна було б забезпечити заходами, менш шкідливими для свободи вираження заявником поглядів, аніж засудження в кримінальному порядку. Палата дотримувалася думки, що для захисту своїх прав, передбачених статтею 8 Конвенції, обвинувачений міг скористатися цивільно-правовими засобами захисту, доступними йому за швейцарським законодавством.

Суд вважає, що наявність таких цивільно-правових засобів захисту приватного життя за національним законодавством не звільняє державу від її позитивного зобов'язання, яке випливає в кожному окремому випадку зі статті 8 Конвенції щодо особи, обвинуваченої в рамках кримінального провадження.

78. У будь-якому разі, що стосується конкретних обставин цієї справи, варто зазначити, що коли оскаржувана стаття була опублікована, обвинувачений перебував у в'язниці, отже, в уразливій ситуації. Крім того, в матеріалах справи нема нічого, що давало б підстави припускати, нібито він був поінформований про публікацію статті та характер інформації, яку вона надавала. До того ж він, імовірно, страждав від психічних розладів, що підвищувало його вразливість. За цих обставин кантональні органи влади не можна звинувачувати в тому, що, виконуючи свої позитивні зобов'язання із захисту права М. Б. на повагу до свого приватного життя, вони не продовжували просто чекати, коли М. Б. сам ініціює цивільне провадження щодо заявника, а обрали активний підхід навіть за участю прокуратури.

(vi) Пропорційність призначеного покарання

79. Суд повторює, що характер і суворість накладених стягнень також є додатковими чинниками, які варто враховувати, оцінюючи пропорційність втручання (див., наприклад, пункт 153 зазначеного вище рішення у справі Штолля). Крім того, Суд має переконатись у тому, що покарання не становить форми цензури, спрямованої на те, щоб знеохотити пресу до висловлення критики. У контексті дискусії з питання суспільного інтересу таке покарання, швидше за все, здатне утримати журналістів від їхнього внеску до публічного обговорення питань, що торкаються життя суспільства. Аналогічно, воно може стримувати пресу в виконанні свого завдання як постачальника інформації та «сторожового пса» суспільства. У зв'язку з цим у деяких випадках більш важливим може виявитись сам факт засудження особи, а не м'якість винесеного покарання (там же, пункт 154).

80. Крім того, Суд зазначає, що розкриття інформації, на яку поширюється таємниця судового слідства, карається в усіх тридцяти державах – членах Ради Європи, законодавство яких вивчалось у цій справі (див. пункти 22 і 23 вище).

81. Панівне становище державних установ дійсно вимагає від влади проявляти стриманість, вдаючись до кримінального провадження (див. пункт 46 рішення у справі «Кастельс проти Іспанії» (*Castells v. Spain*), від 23 квітня 1992 року, серія А, № 236; пункт 54 рішення у справі «Інчал проти Туреччини» (*Incal v. Turkey*), від 9 червня 1998 року, Збірник постанов і рішень 1998–IV; пункт 57 рішення у справі «Леїде та Ізорні проти Франції» (*Lehideux and Isorni v. France*), від 23 вересня 1998 року, Збірник постанов і рішень 1998–VII; пункт 66 рішення у справі «Озтюрк проти Туреччини» (*Öztürk v. Turkey*) [ВП], № 22479/93, від 28 вересня 1999 року, ЄСПЛ 1999–VI; пункт 58 рішення в справі «Отегі Мондрагон проти Іспанії» (*Otegi Mondragon v. Spain*), № 2034/07, від 15 березня 2011 року, ЄСПЛ 2011; і пункт 127 зазначеного вище рішення у справі Моріса) в питаннях свободи вираження поглядів. Водночас у цій справі Суд вважає, що здійснення кримінального провадження та накладення штрафу на заявника не привели до непропорційного втручання в реалізацію його права на свободу вираження поглядів. Заявнику спочатку призначили покарання у вигляді позбавлення волі строком на один місяць з відтермінуванням виконання вироку (див. пункт 12 вище). Винесений вирок згодом було замінено на штраф у розмірі 4 000 шв. фр., який було встановлено з огляду на попереднє засудження заявника, але цей штраф сплатив не заявник, а його роботодавець (див. пункт 14 вище). Це покарання було призначене за порушення таємниці кримінального слідства, і його мета в цьому випадку полягала в захисті належного функціонування

системи правосуддя й прав обвинуваченого на справедливий суд і на повагу до його приватного життя.

Суд дотримується думки, що за таких обставин не можна стверджувати, нібито таке покарання обов'язково мало справити стримувальний ефект на здійснення свободи вираження поглядів заявником або будь-яким іншим журналістом, який бажає інформувати суспільство про кримінальні провадження, що тривають.

(vii) Висновок

82. З огляду на викладене вище та зважаючи на межі розсуду, доступні державам, і той факт, що Федеральний суд належним чином збалансував різні конкуруючі інтереси, Суд доходить висновку, що порушення статті 10 Конвенції не було.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД

Постановляє п'ятнадцятьма голосами проти двох, що порушення статті 10 Конвенції не було.

Учинено англійською і французькою мовами і проголошено публічно в Палаці прав людини в Страсбурзі 29 березня 2016 року.

Лоренс Ерлі
Юрисконсульт

Миряна Лазарова Трайковська
Голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 Правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додаються окремі думки суддів Лопеза Герри та Юдківської.

М. Л. Т.
Т. Л. Е.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ

**Справа «Пінто Коельо проти Португалії» (№ 2)
(Pinto Coelho v. Portugal)**

(Заява № 48718/11)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

22 березня 2016 р.

ОСТАТОЧНЕ

22.06.2016 р.

*Це рішення стало остаточним відповідно до частини 2 статті 44 Конвенції.
Воно може підлягати редакційним виправленням.*

У справі Пінто Коельо (Pinto Coelho) проти Португалії (№ 2), Європейський суд з прав людини (четверта секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Андрас Сайо [András Sajó], президент,
Вінсент А. Де Гаетано [Vincent A. De Gaetano],
Боштьян М. Цупанчич [Boštjan M. Zupančič],
Нона Цоцорія [Nona Tsotsoria],
Пауло Пінто де Альбукерке [Paulo Pinto de Albuquerque],
Егідіус Куріс [Egidijus Kūris],
Габріеле Куцско-Штадльмайєр [Gabriele Kucsko-Stadlmayer], судді,
і Франсуаз Еленс-Пассос [Françoise Elens-Passos], секретар секції,

після обговорення в нарадчій кімнаті 23 лютого 2016 р., постановив таке рішення, яке було ухвалене того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 48718/11), поданою до Суду проти Португальської Республіки громадянкою цієї країни Софією Пінто Коельо (Sofia Pinto Coelho) (далі – заявниця) 14 липня 2011 р. відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенції).
2. Інтереси заявниці представляв адвокат з Лісабона метр Фернандеш Р. С. [Mre R. S. Fernandes]. Інтереси уряду Португалії (далі – Уряд) представляла уповноважена ним заступниця генерального прокурора М. Ф. да Граса Карвальо [Mme M. F. da Graça Carvalho].
3. Заявниця скаржиться, що її засудження за непокору порушує статтю 10 Конвенції.

4. 11 березня 2015 р. заяву було передано Урядові.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявниця народилася у 1963 році і мешкає в Лісабоні.

6. Заявниця працює журналісткою та судовою репортеркою португальського телевізійного каналу SIC (Sociedade Independente de Comunicação, S. A.).

A. Репортаж, що став причиною порушення справи

7. 12 листопада 2005 р. у випуску теленовин, що виходить о 20 годині, був показаний репортаж, знятий заявницею, щодо однієї судової справи. Репортаж стосувався вироку суду м. Сінтри щодо пана Е., уродженця Кабо-Верде, 18 років, яким суд присудив покарання у вигляді чотирьох із половиною років позбавлення волі за крадіжку мобільного телефона, вчинену за обтяжуючих обставин в рамках кримінального провадження щодо декількох осіб (національне провадження № 1044/04.9PCSNТ).

8. У своєму репортажі заявниця відстоювала невинуватість юнака і стверджувала, що його було засуджено внаслідок судової помилки. На підтвердження своїх припущень у репортажі вона опитувала різних юристів і осіб, які брали участь у процесі.

9. Разом із кадрами із зали суду Сінтри, де відбувалося відкрите судове засідання, у репортажі також відтворювалися фрагменти звукового запису засідання, здійсненого самим судом, які супроводжувалися субтитрами, і зокрема допит свідка обвинувачення і двох свідків захисту. Під час трансляції згаданих фрагментів голоси трьох суддів, з яких складалася палата суду, а також голоси свідків було змінено. Після цих фрагментів був показаний коментар заявниці, яка намагалася довести, що пана Е. було засуджено всупереч тому факту, що під час процесу його не впізнав жоден із потерпілих, а також всупереч його твердженню, що в момент крадіжки він працював.

10. Для свого репортажу заявниця намагалася взяти інтерв'ю в суддів, які ухвалювали вирок, але вони не забажали висловлюватися.

11. Після виходу репортажу в ефір президент палати, яка розглядала цю справу, звернувся до органів прокуратури із заявою про відсутність дозволу на трансляцію фрагментів звукового запису судового засідання та відеозапису, зроблених у залі судових засідань.

12. Особи, чій голоси транслювалися в репортажі, не зверталися до судових органів зі скаргою на порушення їхнього права на свідчення в суді.

B. Кримінальне провадження (національна процедура № 1985/05.6TAOER)

13. У невстановлений день прокуратура при суді м. Оейраса відкрила провадження проти заявниці та трьох працівників телеканалу, відповідальних за випуск теленовин о 20 годині, за підозрою в непокорі.

14. Постановою від 4 вересня 2007 р. прокуратура визначила свої доводи обвинувачення щодо зазначених осіб. У постанові прокуратури зазначалося, що обвинува-

чені транслювали звуковий запис судового засідання суду Сінтри в рамках розгляду судового провадження без дозволу зазначеного суду, чим порушили п. б) ч. 2 ст. 88 Кримінально-процесуального кодексу і п. а) ч. 1 ст. 348 Кримінального кодексу.

15. Заявниця і троє інших обвинувачених звернулися до суду із розслідування кримінальних справ м. Оейраса з клопотанням про проведення розслідування, вимагаючи винесення рішення про відсутність складу злочину. У своїй заяві заявниця зазначала, зокрема, що поширення аудіозапису судового засідання, зробленого працівниками суду, не підпадає під дію п. б) ч. 2 статті 88 Кримінально-процесуального кодексу, і що лише пряме фотографування чи звукозапис судового засідання та його подальше поширення підпадають під дію зазначеної статті. Рішенням від 14 грудня 2007 р. слідчий суд м. Оейраса відхилив клопотання заявниці, залишивши в силі звинувачення прокуратури щодо неї.

16. Справу було передано до суду м. Оейраса. В незазначений конкретно заявницею день вона подала письмове пояснення на свій захист. У поясненні вона заперечувала, що здійснювала запис під час судового засідання і стверджувала, що її репортаж мав на меті викрити серйозну судову помилку, а це, з огляду на свободу особистості, має перевагу над будь-якими незаконними діями, які могли бути скоєні. Також вона вважала, що тлумачення судовими органами п. б) ч. 2 статті 88 Кримінально-процесуального кодексу порушує свободу преси.

17. Своїм рішенням від 6 серпня 2008 р. суд м. Оейраса визнав заявницю винною в непокорі, зазначивши, що заявниця порушила законну заборону на поширення матеріалів звукозапису судового засідання в суді Сінтри без дозволу суду. У рішенні зазначається, що фрагменти, включені в репортаж, не були необхідними для репортажу, що свобода преси не є абсолютною, і, з огляду на те, що заявниця має юридичну освіту і як журналістка спеціалізується на судових справах, вона знала, що розповсюдження цих матеріалів заборонене законом. Суд засудив заявницю до штрафу в розмірі 60 добових окладів із розрахунку 25 євро в день, тобто 1500 євро загалом, а також до сплати судових витрат. При визначенні міри покарання судом враховано, що заявниця раніше була засуджена за непокору в рамках іншої справи.

18. На дату, яка не зазначається, заявниця оскаржила зазначений вирок в Апеляційному суді Лісабона. Вона заперечувала факти, що їх суд м. Оейраса вважав встановленими, та тлумачення ним п. б) ч. 2 статті 88 Кримінально-процесуального кодексу, знову посилаючись на те, що заборона на розповсюдження матеріалів звукозапису або відеозапису судового засідання діє, тільки коли судовий процес не закінчений, а не після його завершення.

19. 26 травня 2009 р. Апеляційний суд Лісабона виніс постанову, якою залишив у силі рішення суду м. Оейраса. Щодо фактичної сторони справи, Апеляційний суд зазначив, що заявниці було відомо, що розповсюдження матеріалів потребує дозволу суду. Суд вважає також, що порушення свободи преси не відбулося і що в цьому випадку йшлося про захист права на свідчення в суді і на зйомку осіб.

20. На дату, яка не зазначається, заявниця звернулася до Конституційного суду із заявою про неконституційність п. б) ч. 2 статті 88 Кримінально-процесуального кодексу.

21. Постановою від 15 лютого 2011 р. Конституційний суд відхилив заяву заявниці, зазначивши наступне:

«(...) щодо поширення матеріалів аудіозапису в ЗМІ, вимога отримати дозвіл пояснюється як захистом права на свідчення в суді, так і захистом легітимних цілей здійснення правосуддя, які переслідуються звуковим записом судового процесу. Таким чином, з огляду на дотримання вимог ведення звукового запису, вимоги по суті зосереджуються, з одного боку і зокрема, на приватній сфері автора висловлювань, який контролює свої висловлювання та їх використання, і, з іншого боку, на вимозі належного функціонування судочинства, яке має гарантувати особі, чії слова, згідно з законом, були записані в рамках судового провадження, що власник запису заборонить їх поширення для цілей, інших, ніж ті, що передбачені законом. З цієї причини також обґрунтованим є надання дозволу судом і передбачення такого злочину, як непокора.

Виходячи з цього, не вважається надмірним, що особа, яка була змушена давати свідчення згідно з законом і чії свідчення були записані без можливості для неї уникнути такого запису, і яка довіряє свої слова судові під час судового засідання, може розраховувати на посилений захист. Вважається пропорційним, що особа, яка надала свідчення під час судового процесу, може належним чином слідкувати за зібраними свідченнями на основі законних вимог, перевіряючи мету, з якою вони використовуються.

Вимога отримання дозволу суду на розповсюдження звукового запису свідчень, наданих під час судового засідання, без жодних часових обмежень, по завершенні провадження, в рамках якого відбувалося засідання, не має характеру невідповідності закону та надмірності. Вона обґрунтовується в ім'я захисту права на свідчення в суді та для цілей належного функціонування судочинства, що виправдовує дії, спрямовані на обмеження свободи слова.

Обов'язок отримати дозвіл суду в рамках цієї справи не порушує принцип пропорційності, з огляду на те, що він обмежений тим, що потрібно зберегти право на свідчення в суді та на належне функціонування системи судочинства».

22. Суд дійшов висновку, що тлумачення п. b) ч. 2 статті 88 Кримінально-процесуального кодексу, відповідно до якої забороняється оприлюднювати матеріали звукового фіксування засідання суду без дозволу останнього, не порушує, зокрема, статтю 38 Конституції, якою гарантується свобода преси.

II. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

23. На час розгляду справи діяли такі норми національного законодавства:

Стаття 38 Конституції:

«1. Гарантується свобода преси.

2. Свобода преси означає:

- a) свободу слова й творчості журналістів і працівників ЗМІ, а також участь журналістів у редакційній орієнтації органів комунікації, у яких вони працюють, за винятком випадків, коли ці органи є науковими (доктринальними) за природою;
- b) право журналістів на доступ до джерел інформації в рамках закону та на захист незалежності й професійної таємниці, а також право на обрання редакційних рад;

(...)»

Стаття 88 Кримінально-процесуального кодексу:

«1. Органи преси мають право в рамках закону передавати зміст процесуальних дій, на які не поширюється таємниця слідства (...)

2. При цьому не дозволяється, під страхом притягнення до відповідальності за непокору, таке:

- a) відтворювати процесуальні документи або документи, включені до матеріалів справи, до ухвалення рішення судом першої інстанції, за винятком випадків, коли такі документи були отримані згідно із клопотанням, де зазначається мета такого прохання, або якщо судовий орган, відповідальний за певний етап процесу, надав спеціальний дозвіл на таке відтворення;
- b) передавати або здійснювати фотографування чи звуковий запис практичного виконання будь-яких процесуальних дій, зокрема судового засідання, за винятком випадків, коли судовий орган, зазначений у попередній частині, дає дозвіл на це своєю постановою; при цьому не дозволяється передавати чи здійснювати зйомку або звукозапис осіб, які не дають на це згоди».

Стаття 348 Кримінального кодексу:

«1. Кожен, хто порушує законний наказ чи розпорядження, належним чином повідомлені чи видані компетентними органами влади чи посадовими особами, карається позбавленням волі на строк до одного року або штрафом в розмірі до 120 добових окладів:

- a) якщо нормами закону в цьому випадку передбачено покарання лише за непокору

(...)»

III. ВІДПОВІДНЕ МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

24. Рекомендація Rec(2003)13 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо розповсюдження інформації стосовно кримінальних проваджень через засоби масової інформації визначає таке:

« (...)

Нагадуючи, що засоби масової інформації мають право інформувати громадськість, з огляду на право громадськості отримувати інформацію, в тому числі стосовно питань, які становлять суспільний інтерес, згідно зі статтею 10 Конвенції, і що це є їхнім професійним обов'язком так чинити;

Нагадуючи, що права на презумпцію невинуватості, на справедливий суд та на повагу до приватного й сімейного життя згідно зі статтями 6 і 8 Конвенції є основоположними вимогами, які слід поважати в будь-якому демократичному суспільстві;

Підкреслюючи важливість репортажів засобів масової інформації про кримінальні провадження для інформування громадськості, а також для того, щоб зробити очевидною стримуючу функцію кримінального права, а так само для забезпечення громадського нагляду за функціонуванням системи кримінального судочинства;

Зважаючи на можливо конфліктуючі інтереси, захищені статтями 6, 8 та 10 Конвенції, та на необхідність урівноважити ці права, враховуючи факти кожної окремої справи, беручи до уваги наглядову роль Європейського суду з прав людини для забезпечення виконання зобов'язань, передбачених Конвенцією;

(...)

Бажаючи сприяти поінформованому обговоренню захисту прав та інтересів, що виявляються в контексті висвітлення засобами масової інформації кримінальних проваджень, а також впровадження належної практики в країнах Європи, забезпечуючи доступ засобів масової інформації до розглядів кримінальних проваджень у судах; (...)

Визнаючи при цьому розмаїття національних правових систем щодо кримінально-процесуальних проваджень, рекомендує урядам держав-членів:

- 1) вжити або посилити, за необхідності, всі заходи, які вони вважають за потрібне, з метою впровадження принципів у додатку до цієї рекомендації, в рамках власних відповідних конституційних положень,
- 2) широко розповсюдити цю рекомендацію та додані до неї принципи, за необхідності, супроводжуючи їх перекладом, і,
- 3) зокрема, звернути на них увагу судових органів та правоохоронних служб, а також надати доступ до них представницьким організаціям практикуючих юристів та працівників засобів масової інформації».

Додаток до Рекомендації Res(2003)13

Принципи розповсюдження інформації про кримінальні провадження через засоби масової інформації

Принцип 1 – інформування громадськості через засоби масової інформації

Громадськість повинна мати змогу одержувати інформацію про діяльність судових органів та правоохоронних служб через засоби масової інформації. Тому журналісти повинні мати змогу вільно повідомляти про це та коментувати функціонування системи кримінального судочинства, лише за винятком обмежень, передбачених такими принципами.

Принцип 2 – презумпція невинуватості

Повага до принципу презумпції невинуватості є невід'ємною частиною права на справедливий судовий розгляд. З огляду на це, погляди та інформація стосовно кримінальних проваджень, що тривають, мають передаватися або розповсюджуватися через засоби масової інформації лише тоді, коли це не зашкоджує презумпції невинуватості підозрюваного або обвинуваченого.

(...)

Принцип 6 – регулярна інформація під час судових проваджень

У контексті кримінальних проваджень, що становлять суспільний інтерес, або інших кримінальних проваджень, які привернули особливу увагу громадськості, судові органи та правоохоронні служби мають інформувати засоби масової інформації про свої основні дії, за умови що це не перешкоджає таємниці слідства та поліцейського розслідування або не затримує чи не заважає результатам кримінального провадження. У випадках, коли кримінальні провадження відбуваються протягом тривалого часу, таку інформацію слід надавати регулярно.

(...)

Принцип 8 – захист приватного життя в контексті судового процесу, який триває

Під час надання інформації про підозрюваних, обвинувачених або засуджених осіб або інших сторін кримінального провадження має поважатися їхнє право на захист приватного життя згідно зі статтею 8 Конвенції. Особливий захист має бути наданий сторонам, які є неповнолітніми або іншими вразливими особами, а також потерпілим, родинам підозрюваних, обвинувачених або засуджених. У всіх випадках слід особливо зважати на негативні наслідки щодо поширення інформації, що дозволить ідентифікувати цих осіб, зазначених у цьому Принципі».

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

25. Заявниця стверджує, що її засудження в порядку кримінального провадження за використання без дозволу запису судового засідання порушило її право на свободу вираження поглядів, передбачене статтею 10 Конвенції і визначене таким чином у відповідних частинах статті:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. (...)

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і неупередженості суду».

26. Уряд заперечує це твердження.

A. Прийнятність

27. Суд констатує, що заява не є явно необґрунтованою згідно із п. а) ч. 3 статті 35 Конвенції, і що вона також не відповідає іншим критеріям неприйнятності. Відповідно, Суд проголошує заяву прийнятною.

B. Суть справи

1. Доводи сторін

28. Заявниця стверджує, що її засудження за розповсюдження частин звукового запису судового засідання є порушенням її свободи вираження поглядів. Вона також зауважує, що голоси свідків і суддів були змінені і, крім того, не були ідентифіковані. Далі, вона заявляє, що статтею 88 Кримінально-процесуального кодексу передбачено, що дозвіл судді, який розглядає справу, на використання запису судового засідання потрібен, тільки якщо таке використання здійснюється до оголошення судового рішення. Заявниця стверджує, що використання фрагментів звукозапису в цьому випадку мало на меті викрити судову помилку як серйозний факт суспільного значення, допущену тим самим судовим органом, який був компетентним за надання попереднього дозволу на розповсюдження звукозапису. Заявниця вважає, що її засудження у кримінальній справі за те, що вона не подала попередній запит на дозвіл, не є пропорційним. Заявниця дійшла висновку, що попри законну мету, її засудження ґрунтується на підставі формальних мотивів із наданням переваги праву на свідчення в суді учасників процесу над її правом на свободу вираження

поглядів, що не відповідає справедливому балансу між інтересами учасників процесу. На думку заявниці, право інформувати має переважати всі інші наявні інтереси.

29. Уряд визнає, втручання в право на свободу вираження поглядів заявниці має місце. На його думку, таке втручання було передбачене законом і переслідувало законну мету, а саме захист осіб, які брали участь у судовому засіданні, зокрема їхнього права на свідчення в суді й на повагу до їхнього приватного життя. Йшлося також про захист належного функціонування судочинства.

30. При цьому уряд зазначає, що оскільки заявниця не подала судді, який веде справу, попередній запит на дозвіл на транслявання фрагментів звукозапису судового засідання, то цим вона позбавила суддю можливості встановити баланс між, з одного боку, правом на свободу вираження думки і, з іншого боку, захистом права на свідчення в суді осіб, які давали свідчення, та необхідністю забезпечення належного функціонування судочинства. Уряд визнає, що жоден зі свідків, які давали свідчення в суді, не оскаржував використання звукозапису (без дозволу). Однак він вважає, що з огляду на обов'язковість звукового фіксування процесу з метою його використання в разі можливого оскарження судового рішення, судові органи зобов'язані захищати зміст таких записів від використання поза межами судового провадження, чим обґрунтовується необхідність отримання попередніх дозволів на розповсюдження цієї інформації навіть після ухвалення судового рішення. Уряд вважає також, що заявниця могла б подати свій репортаж про свідчення, надані на цьому судовому засіданні, без використання звукового запису. Отже, уряд вважає, що стаття 10 Конвенції порушена не була.

2. Оцінка Суду

31. Суд нагадує, що заявницю було засуджено до сплати штрафу на підставі використання фрагментів запису судового засідання у своєму репортажі. Отже, потрібно вирішити, чи дане засудження в кримінальній справі становило втручання в реалізацію свободи вираження поглядів, яке було «передбачене законом» з огляду на законну мету згідно з пунктом 2 статті 10 Конвенції і було «необхідним у демократичному суспільстві».

а) Щодо наявності втручання

32. Сторони сходяться в тому, що засудження заявниці становило втручання в її право на свободу вираження поглядів, гарантоване ч. 1 статті 10 Конвенції. Суд також вважає, що втручання в право заявниці на свободу вираження поглядів є незаперечним.

б) «Передбачене законом»

33. Сторони не заперечують, що втручання було передбачене законом, а саме статтею 88 Кримінально-процесуального кодексу Португалії. Суд не бачить підстав для іншого висновку.

в) Законна мета

34. Заявниця не заперечує, що оскаржуване нею рішення мало на меті законну мету. Зі свого боку, уряд зазначає, що метою було забезпечити належне ведення судочинства та захистити права громадян. Суд зазначає, що національні судові органи

вважають засудження заявниці обґрунтованим з огляду на захист права осіб на свідчення в суді. Конституційний суд зазначив, що йшлося також про забезпечення належного функціонування системи судочинства, зважаючи на те, що запис судового засідання містить свідчення, надані особами, які зобов'язані за законом давати свідчення в суді, який є гарантом таких свідчень. Ці цілі відповідають підтриманню «авторитету і неупередженості суду» і захисту «репутації та прав інших осіб» (див. «Ернст (Ernst) та ін. проти Бельгії», № 33400/96, § 98, 15 липня 2003 р., і «Дюпюї (Dupuis) та ін. проти Франції», № 1914/02, § 32, 7 червня 2007 р.). Суд вважає зазначену мету законною.

35. Залишається перевірити, чи втручання «було необхідне в демократичному суспільстві».

d) «Необхідне в демократичному суспільстві»

i. Загальні принципи

36. Суд нагадує, що свобода вираження поглядів є однією із головних підвалин демократичного суспільства і що гарантії, які надаються пресі, мають особливе значення (див., зокрема, «Єрсільд (Jersild) проти Данії», 23 вересня 1994 р., § 31, серія А № 298, «Ворм (Worm) проти Австрії», 29 серпня 1997 р., § 47, Збірка постанов і рішень 1997-V, і «Фрессоз і Руар (Fressoz et Roire) проти Франції» [GC], № 29183/95, § 45, CEDH 1999-I).

37. Преса відіграє визначну роль у демократичному суспільстві: попри те, що вона не повинна переходити окремі межі, пов'язані, зокрема, із захистом репутації та прав інших осіб, а також із необхідністю не допустити розповсюдження конфіденційної інформації, вона зобов'язана, тим не менше, передавати, дотримуючись своїх обов'язків і відповідальності, інформацію та думки стосовно всіх питань, що становлять суспільний інтерес («Де Гаес і Гізельс (De Haes et Gijssels) проти Бельгії», 24 лютого 1997 р., § 37, Збірка 1997-I, «Бладет Тромсо» і Стенсаас (Bladet Tromsø et Stensaas) проти Норвегії» [GC], № 21980/93, § 62, CEDH 1999-III, «Тома (Thoma) проти Люксембургу», № 38432/97, §§ 43-45, CEDH 2001-III, «Тураншо і Жулі (Tourancheau et July) проти Франції», № 53886/00, § 65, 24 листопада 2005 р.).

38. Так, зокрема, не можна вважати, що питання, які розглядаються судами, не можуть ставати напередодні або в той самий час предметом обговорення деінде, як-от у спеціалізованих виданнях, пресі чи серед громадськості. До функції засобів масової інформації, яка полягає в передачі такої інформації та думок, додається право громадськості отримувати таку інформацію. При цьому потрібно враховувати право кожного на справедливий суд згідно із ч. 1 статті 6 Конвенції, що в питаннях кримінального судочинства означає право на неупереджений суд (Тураншо і Жулі (Tourancheau et July), вищезгадана справа § 66). Як уже підкреслював Суд, «журналісти, які пишуть статті про триваючі судові процеси, мають пам'ятати про це, бо межі допустимих коментарів можуть не поширюватися на висловлювання, які здатні – навмисне чи ні – зменшити шанси особи на справедливий суд або підірвати довіру громадськості до ролі судів у здійсненні кримінального судочинства» (вищезгадана справа, Ворм, (Worm) § 50, «Кампош Дамасо (Campos Dâmaso) проти Португалії», № 17107/05, § 31, 24 квітня 2008 р., «Пінто Коельо (Pinto Coelho) проти

Португалії», № 28439/08, § 33, 28 червня 2011 р., «Агеєви (Ageyevy) проти Росії», № 7075/10, §§ 224–225, 18 квітня 2013 р.).

39. Суд також нагадує, що у сфері дії статті 10 Конвенції держави-учасниці мають певну свободу оцінки для визначення необхідності й обсягу втручання в свободу вираження поглядів, захищену цією нормою («Таммер (Tammer) проти Естонії», № 41205/98, § 60, CEDH 2001-I, «Педерсен і Баадсгард (Pedersen et Baadsgaard) проти Данії» [GC], № 49017/99, § 68, CEDH 2004-XI, «Гальдіманн (Haldimann) та ін. проти Швейцарії», № 21830/09, § 53, CEDH 2015).

40. Суд нагадує, що ч. 2 статті 10 Конвенції не залишає жодної можливості для обмеження свободи вираження поглядів у питаннях, які становлять суспільний інтерес («Вінгроу (Wingrove) проти Великобританії», 25 листопада 1996 р., § 58, Збірка 1996-V, «Сюрєк (Sürek) проти Туреччини» (№ 1) [GC], № 26682/95, § 61, CEDH 1999-IV, Дюпюї та ін., § 40, «Штолль (Stoll) проти Швейцарії» [GC], № 69698/01, § 106, CEDH 2007-V).

ii. Застосування зазначених принципів до цієї справи

41. У цій справі право заявниці на інформування громадськості і право громадськості на отримання інформації суперечать із правом осіб, які давали свідчення в суді, на повагу до їхнього приватного життя, а також із авторитетом і неупередженістю судової системи. Стосовно справ, подібних до цієї, які потребують дотримання балансу між правом на повагу до приватного життя і правом на свободу вираження поглядів, Суд вважає, що результат розгляду заяви принципово не змінився б незалежно від того, чи вона подана щодо статті 8 Конвенції особою, згадуваною в репортажі, чи щодо статті 10 автором репортажу. Очевидно, що ці права, безперечно, вимагають однакової поваги («Ашетт Філіпаччі Асосьє (Hachette Filipacchi Associés) (ICI PARIS) проти Франції», № 12268/03, § 41, 23 липня 2009 р., Тимчук (Timciuc) проти Румунії, № 28999/03, § 144, 12 жовтня 2010 р., «Мозлі (Mosley) проти Великобританії», № 48009/08, § 111, 10 травня 2011 р., «Гальдіманн (Haldimann) та ін.», § 54, «Фон Ганновер (Von Hannover) проти Німеччини» (№ 2) [GC], №№ 40660/08 і 60641/08, § 106, CEDH 2012, «Аксель Шпрінгер АГ» (Axel Springer AG) проти Німеччини» [GC], № 39954/08, § 87, 7 лютого 2012 р.). Отже, межі свободи розсуду мають бути безперечно однаковими в обох випадках. Суду належить, зокрема, визначити, чи мета захисту права на свідчення в суді інших осіб і забезпечення належного функціонування системи судочинства мали «слухну і достатню» підставу для втручання.

42. Якщо визначення балансу цих двох прав національними органами було здійснене з дотриманням критеріїв, встановлених прецедентною практикою Суду, потрібні серйозні підстави для того, щоб Суд замінив своєю думкою думку національних судових органів («Паломо Санчес (Palomo Sánchez) та ін. проти Іспанії» [GC], №№ 28955/06, 28957/06, 28959/06 і 28964/06, § 57, CEDH 2011, «MGN Limited проти Великобританії», № 39401/04, §§ 150 і 155, 18 січня 2011 р., «Гальдіманн (Haldimann) та ін.», § 55).

a) Стосовно внеску репортажу в дискусію, яка становить суспільний інтерес

43. Суд має спочатку визначити, чи цей репортаж стосувався питання, яке становить суспільний інтерес. У цьому відношенні Суд відмічає, що громадськість, як правило, має законний інтерес бути поінформованим про судові процеси в кримінальних справах («Дюпюї (Druis) та ін. проти Франції», § 42). Комітет міністрів Ради

Європи, зі свого боку, прийняв Рекомендацію Rec(2003)13 щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінальних проваджень. Рекомендація нагадує, що засоби масової інформації мають право інформувати громадськість з огляду на право громадськості отримувати інформацію, та підкреслює важливість висвітлення кримінальних проваджень для інформування громадськості і надання їй можливості здійснювати право нагляд за функціонуванням системи кримінального судочинства. До числа принципів, встановлених зазначеною Рекомендацією, належить, зокрема, право одержувати інформацію про діяльність судових органів та правоохоронних служб через засоби масової інформації, що передбачає для журналістів право вільно висвітлювати діяльність системи кримінального судочинства.

44. Суд зазначає, що причиною репортажу, який став предметом спору, був судовий процес, результатом якого було засудження кількох обвинувачених у кримінальній справі. Дії заявниці були спрямовані на викриття судової помилки, яка, на її думку, сталася щодо одного із засуджених. Тому Суд погоджується, що такий репортаж порушив питання, яке становить суспільний інтерес.

β) Стосовно поведінки заявниці

45. Суд вважає, що особи, в тому числі журналісти, які користуються своїм правом на свободу вираження поглядів, мають «права та обов'язки», обсяг яких залежить від ситуації та використовуваних технічних засобів (див., *mutatis mutandis*, «Гендісайд (Handyside) проти Великої Британії», 7 грудня 1976 р., § 49, серія А № 24). У цьому випадку національні судді вважали, що авторка репортажу, досвідчена журналістка, яка до того ж має знання у сфері права, не могла не знати, що трансляція записаного фрагменту судового засідання має відбуватися за попереднім дозволом суду. Визнаючи важливу роль преси в демократичному суспільстві, Суд підкреслює, що журналісти принципово не можуть звільнитися від обов'язку поважати норми кримінального права загальної дії через захист, який їм надає стаття 10.

46. Той факт, що заявниця не вдавалася до незаконних дій для отримання запису, не є обов'язково визначальним в оцінці того, чи дотримувалася вона своїх обов'язків і відповідальності (Штолль (Stoll), § 144). У будь-якому випадку вона була здатна передбачити, що трансляція репортажу, який є предметом спору, підпадає під дію статті 348 Кримінального кодексу. Щодо поведінки заявниці в цій справі, Суд відмічає, що спосіб отримання нею записів судового засідання не був незаконний, і стосовно форми репортажу – голоси суддів і свідків були змінені, щоб уникнути їхньої ідентифікації іншими людьми. Стосовно критичних зауважень Уряду щодо форми репортажу, який є предметом кримінальної справи, слід нагадати, що, крім суті виражених поглядів та інформації, стаття 10 захищає також і спосіб їх вираження. Тому ні Суд, ні національні судові органи не можуть замінити пресу і визначити, яку техніку висвітлення мають застосовувати журналісти (див., напр., § 31 вищезазначеної справи щодо Єрсільд (Jersild), та § 48 вищезазначеної справи щодо Де Гаес і Гізельс (De Haes et Gijssels).

47. Суд усвідомлює прагнення найвищих судових інстанцій держав – членів Ради Європи протидіяти шкідливому тискові, що його засоби масової інформації можуть чинити на цивільних позивачів і обвинувачених, впливаючи таким чином на забезпечення презумпції невинуватості. У частині 2 статті 10 визначаються, між іншим,

межі здійснення свободи вираження поглядів. Отже, належить визначити, чи, з огляду на особливі обставини справи, інтерес інформувати громадськість переважав над «обов'язками й відповідальністю» заявниці з причини відсутності дозволу на розповсюдження запису.

у) Щодо контролю з боку національних судових органів

48. Отже, Суд має проаналізувати спосіб, яким Конституційний суд зважував інтереси, що увійшли в суперечність у цьому випадку. З'ясовано, що Конституційний суд зазначив, що вимога отримання дозволу суду на поширення звукового запису свідчень, даних під час судового засідання, без жодних часових обмежень, по завершенні провадження, в рамках якого відбувалося судове засідання, не має характеру невідповідності закону та надмірності. Висока судова інстанція вважає, що така вимога обґрунтовується в ім'я захисту права на свідчення в суді та для цілей належного функціонування судочинства, що робить законним втручання в право заявниці на свободу вираження поглядів. На думку Конституційного суду, в цій справі розглядалося не обмеження здійснення свободи преси, а лише обмеження певного способу такого здійснення – транслявання звукового запису судового засідання. Суд відзначає також, що судові органи в обґрунтовуванні засудження заявниці не вказали необхідність забезпечення авторитету судової влади та не розглядали межі здійснення цього авторитету згідно з ч. 2 статті 10 Конвенції.

49. Крім того, Суд підкреслює, що на момент транслявання оспорюваного репортажу справа вже була вирішена національним судом, як це, між іншим, визнав Конституційний суд. Отже, Суд доходить висновку, за аналогією зі справою Дюпюї (Dupuis) та ін. проти Франції, що Уряд не визначає, яким чином, в цьому випадку, розповсюдження фрагментів звукового запису могло спричинити негативний вплив на інтереси належного функціонування судочинства.

50. Розглядаючи необхідність втручання в демократичному суспільстві для «захисту репутації та прав інших осіб», Суду може бути необхідно перевірити, чи забезпечили національні органи влади справедливий баланс у захисті двох гарантованих Конвенцією цінностей, які можуть конфліктувати між собою в окремих справах, а саме, з одного боку, свобода вираження поглядів, захищена статтею 10 і, з іншого боку, право на повагу до приватного життя, яке забезпечується положеннями статті 8 («Ашетт Філіпачі Асосьє (Hachette Filipacchi Associés) проти Франції», № 71111/01, § 43, 14 червня 2007 р., MGN Limited, § 142, «Аксель Шпрінгер АГ» (Axel Springer AG), § 84). У цьому питанні Суд відмічає, що засідання у справі було відкритим, і жодна з зацікавлених осіб не подавала скаргу на заявлене порушення їхнього права на свідчення в суді. Оскільки Уряд стверджує, що трансляція фрагментів звукового запису засідання без дозволу може становити порушення права інших осіб на свідчення у суді, Суд відмічає, що особи, яких це стосується, мали змогу оскаржити цей факт згідно з законами Португалії, щоб виправити порушення, однак не скористалися цією можливістю. Проте саме вони мали в першу чергу домагатися дотримання цього права. Суд також відмічає, що голоси учасників засідання були змінені, й це не дало змоги їх ідентифікувати. Крім того, суд вважає, що ч. 2 статті 10 Конвенції не передбачає обмежень свободи вираження поглядів на підставі права на свідчення в суді, бо захист останнього не такий самий, як захист права на репутацію. Таким чином, друга законна мета, на яку посилається Уряд, неминуче втрачає

силу з огляду на обставини цієї справи. Крім того, Суду незрозуміло, чому право на свідчення в суді мало б завадити трансляції фрагментів звукозапису судового засідання, якщо в цьому випадку засідання було відкритим. Суд робить висновок, що Уряд недостатньо обґрунтував санкцію, застосовану до заявниці у зв'язку з трансляцією звукозапису судового засідання, а судові органи не обґрунтували обмеження права заявниці на свободу вираження поглядів у світлі частини 2 статті 10 Конвенції.

δ) Щодо пропорційності призначеного покарання

51. Нарешті, Суд нагадує, що при визначенні пропорційності втручання також повинні враховуватися характер і тяжкість призначеного покарання (див., напр., Сюрек (Sürek), § 64, частина друга, «Лендон, Очаковські-Лоренс і Жулі (Lindon, Otchakovsky-Laurens et July) проти Франції» [GC], №№ 21279/02 і 36448/02, § 59, CEDH 2007-IV, Штолль (Stoll), § 153).

52. Так, Суд має стежити за тим, щоб покарання не становило певний вид цензури, спрямований на те, щоб спонукати пресу утримуватися від висловлення критичних думок. У контексті обговорення питань, які становлять суспільний інтерес, подібне покарання може відлякувати журналістів робити вклад у суспільну дискусію, яка стосується (життя) громади. Тим самим таке покарання може завадити засобам масової інформації виконувати їхню роботу з інформування й контролю (див., *mutatis mutandis*, «Бартольд (Barthold) проти Німеччини», 25 березня 1985 р., § 58, серія А № 90; «Лінгенс (Lingens) проти Австрії», 8 липня 1986 р., § 44, серія А № 103; «Монна (Monnat) проти Швейцарії», № 73604/01, § 70, CEDH 2006-X; Штолль (Stoll), § 154).

53. Суд відмічає, що в цьому випадку заявниця була засуджена до сплати штрафу розміром 1 500 євро та до оплати судових витрат. Навіть якщо розмір штрафу може видатися помірним, Суд вважає, що це ніяк не зменшує ефект залякування, зважаючи на тяжкість призначеного покарання (Кампуш Дамасо (Campos Dâmaso), § 39). У цьому відношенні, сам факт засудження може важити більше, ніж незначний характер призначеного покарання (див., напр., Єрсільд (Jersild), § 35, частина перша, «Лопеш Гомеш да Сілва (Lopes Gomes da Silva) проти Португалії», № 37698/97, § 36, CEDH 2000-X, «Дамманн (Dammann) проти Швейцарії», № 77551/01, § 57, 25 квітня 2006 р., Штолль (Stoll), § 154).

54. Зважаючи на всі наведені міркування, Суд вважає штраф, призначений у цій справі, непропорційним переслідуваній меті.

iii. Висновок

55. Враховуючи вищенаведене, стає ясно, що засудження заявниці не відповідало «нагальній суспільній потребі». Попри те, що підстави для засудження були «слухними», вони не були «достатніми», щоб виправдати таке втручання в право заявниці на свободу вираження поглядів.

56. Отже, була порушена стаття 10 Конвенції.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

57. Згідно з положенням статті 41 Конвенції,

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо національне право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування наслідків такого порушення, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

58. Заявниця вимагає за завдання матеріальної шкоди відшкодування коштів, до виплати яких вона була засуджена, а саме 1 500 євро штрафу і судових витрат. Вона вимагає також, без визначення розміру, компенсації моральної шкоди, заповдіяної їй рішенням національних судових органів.

59. Стосовно моральної шкоди Уряд стверджує, що в цьому випадку констатація факту порушення вже є сама по собі справедливою сатисфакцією; стосовно матеріальної шкоди, Уряд покладається на мудрість Суду.

60. Суд констатує і не заперечує, що після засудження в рамках кримінального провадження заявниця мала сплатити суму коштів, повернення яких вимагає. Тому Суд вирішує, що слід повернути заявниці зазначену суму коштів. Стосовно моральної шкоди, Суд вважає, що констатація порушення статті 10 Конвенції є достатньою для компенсації завданої заявниці моральної шкоди.

B. Судові витрати

61. Заявниця також вимагає виплати їй 4 623,84 євро судових витрат, сплачених у національних судових органах.

62. Уряд покладається в цьому питанні на мудрість Суду.

63. Відповідно до практики Суду, заявник може отримати відшкодування судових витрат лише після встановлення їхньої фактичної оплати, їхньої необхідності та розумного розміру. В цьому випадку, враховуючи наявні в заявниці документи і свою практику, Суд вважає суму в розмірі 4623,84 євро, сплачену за судові витрати в рамках національних проваджень, розумною, і присуджує цю суму заявниці.

C. Пеня

64. Суд вважає за доцільне визначити ставку пені, яка нараховуватиметься в разі несвоечасної сплати, співмірну граничній кредитній ставці Європейського центрального банку плюс три відсоткові пункти.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД

1. Одностайно оголошує заяву прийнятною;
2. Постановляє шістьма голосами проти одного, що було порушено статтю 10 Конвенції;

3. Постановляє шістьма голосами проти одного, що

а) держава-відповідач має сплатити заявниці в тримісячний термін з дня набуття рішенням остаточної сили, відповідно до ч. 2 статті 44, кошти в такому розмірі:

i) 1 500 євро (тисяча п'ятсот євро), а також усі кошти, що можуть стягуватися як податки, в якості компенсації за матеріальну шкоду;

ii) 4 623,84 євро (чотири тисячі шістсот двадцять три євро і вісімдесят чотири сантимти), а також усі кошти, що можуть стягуватися із заявниці як податки, в якості компенсації за сплачені судові витрати;

b) з часу закінчення зазначеного терміну та до виплати зазначених сум на них нараховуватиметься пеня в розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, що діє на цей період, плюс три відсотки;

4. Постановляє шістьма голосами проти одного, що констатація порушення статті 10 Конвенції є достатнім для компенсації моральної шкоди, завданої заявниці;

5. Одноголосно відхиляє інші вимоги справедливої сатисфакції.

Вчинено французькою мовою та повідомлено письмово 22 березня 2016 р. відповідно до пп. 2 і 3 статті 77 Регламенту Суду.

Франсуаз Еленс-Пассос (Françoise Elens-Passos), Андрас Сайо (András Sajó),
секретар голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 Правил 74 Регламенту Суду до цього рішення додаються окремі думки Суддів Де Гаєтано (що співпадає із думкою більшості складу Суду) та Цупанчича (що не співпадає із думкою більшості складу Суду)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ

Справа
«Гусева проти Болгарії»
(Guseva v. Bulgaria)

(Заява № 6987/07)

РІШЕННЯ
СТРАСБУРГ
17 лютого 2015 р.

ОСТАТОЧНЕ
06/07/2015

*Це рішення стало остаточним відповідно до частини 2 статті 44 Конвенції.
Воно може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Гусева проти Болгарії», Європейський суд з прав людини (Четверта секція), засідаючи Палатою у складі:

Гідо Раймонді (Guido Raimondi), голова,
Георг Ніколау (George Nicolaou),
Леді Біанку (Ledi Bianku),
Нона Цоцорія (Nona Tsotsoria),
Пол Магоні (Paul Mahoney),
Кшиштоф Войтишек (Krzysztof Wojtyczek), судді,
Павліна Панова (Pavlina Panova), суддя ad hoc,
і Франсуаза Еленс-Пасос (Françoise Elens-Passos), секретар Секції,

засідаючи за зачиненими дверима 20 січня 2015 р., постановив таке рішення, яке було ухвалене в той самий день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 6987/07) проти Республіки Болгарії, поданою до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянкою Болгарії пані Любов'ю Вікторівною Гусевою (далі – заявниця) 18 січня 2007 р.

2. Інтереси заявниці представляв пан Н. Руневські (N. Runevski), практикуючий адвокат із м. Софії. Уряд Болгарії (далі – Уряд) представляла уповноважена особа, пані Ліліана Гюрова (Liliana Gyurova) з Міністерства юстиції.

3. Заявниця стверджувала, що невиконання мером міста Видина трьох остаточних рішень адміністративного суду, згідно з якими він повинен був надати їй публічну інформацію, порушило її право на свободу вираження поглядів, бо вона вимагала інформацію, щоб зробити свій внесок у публічні дебати у сфері захисту тварин.

4. 19 лютого 2013 р. про заяву було повідомлено Уряду.

5. Пані Здравка Калайджієва (Zdravka Kalaydjieva), обрана суддя від Болгарії, заявила самовідвід щодо розгляду справи (Правило 28). Уряд призначив суддею ad hoc пані Павліну Панову (пункт 4 статті 26 Конвенції і Правило 29).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

6. Заявниця народилася в 1951 році і проживає у м. Видині. Вона є членом ради директорів Товариства захисту тварин у м. Видині. 16 вересня 2002 р. її уповноважили представляти організацію в усіх установах Болгарії у справах стосовно діяльності організації.

A. Перший запит на інформацію

7. 11 квітня 2002 р. заявниця звернулася до мера м. Видина із запитом про доступ до інформації, що стосувалася угоди, укладеної між муніципалітетом і муніципальною компанією «Cleanliness» EOOD щодо поводження та утримання безпритульних тварин на території муніципалітету м. Видина.

8. Для отримання згоди з цього питання мер звернувся до голови компанії «Cleanliness» EOOD, вважаючи, що це передбачена законом умова згідно з розділом 31 (2) Закону «Про доступ до публічної інформації» 2000 року. 28 травня 2002 р. голова компанії «Cleanliness» EOOD відмовився надати таку згоду. 4 червня 2002 р. мер відмовився надати заявниці доступ до інформації, яку вона вимагала. Мер посилався на розділ 37 (1) (2) Закону «Про доступ до публічної інформації» 2000 року, згідно з яким на той час відсутність чіткої письмової згоди третьої зацікавленої сторони щодо надання інформації була однією з підстав для відмови в доступі до інформації.

9. Заявниця подала позов до суду щодо рішення мера про відмову в доступі до інформації. Окружний суд м. Видина задовольнив позов заявниці 27 червня 2003 р., зазначивши, що інформація, щодо якої було подано запит, не впливала на права компанії «Cleanliness» EOOD і, таким чином, розділ 37 (1) (2) Закону не застосовувався. Відповідно, суд зобов'язав мера надати інформацію заявниці.

10. 25 травня 2004 р. після розгляду касаційної скарги мера Верховний адміністративний суд залишив рішення суду нижчої інстанції без змін. У рішенні йшлося, що інформація становила значний суспільний інтерес, не впливала на права третіх сторін і, відповідно, відмова мера в доступі до інформації була необґрунтованою.

B. Другий запит на інформацію

11. 20 січня 2003 р. заявниця знову звернулася до мера м. Видина із запитом про інформацію. Цього разу необхідна їй інформація стосувалася щорічної статистики за 2001–2002 рр. стосовно тварин, що утримувались у притулку під назвою «Муні-

ципальна турбота» (Municipal Care). Зокрема, вона запитувала про кількість тварин, які утримувались у притулку, кількість померлих тварин або тварин, яких позбавили життя, і суму, в яку обходиться утримання тварин муніципальному бюджету.

12. Для отримання згоди з цього питання мер звернувся до голови відповідного комунального підприємства «Titan Sever» OOD, знову вважаючи, що це передбачена законом умова згідно з розділом 31 (2) Закону «Про доступ до публічної інформації» 2000 р. У листі від 10 лютого 2003 р. голова «Titan Sever» OOD відмовився надати таку згоду. 14 лютого 2003 р. мер відмовився надати заявниці доступ до інформації, посилаючись на розділ 37 (1) (2) Закону про доступ до публічної інформації 2000 р.

13. Заявниця подала позов до суду щодо відмови мера в доступі до інформації. 27 червня 2003 р. Окружний суд м. Видина задовольнив позов заявниці. Суд зазначив, що якщо третя сторона заперечувала проти надання інформації стосовно своєї діяльності згідно з розділом 31 (4) Закону «Про доступ до публічної інформації» 2000 р., мер був зобов'язаний надати доступ до цієї інформації в спосіб, який би не розголошував частину, що стосується інтересів третьої сторони. Суд повернув справу до муніципалітету і наказав надати інформацію заявниці.

14. 25 травня 2004 р., розглянувши касаційну скаргу мера, Верховний адміністративний суд залишив рішення суду нижчої інстанції без змін. У рішенні йшлося, що інформація становила значний публічний інтерес, не впливала на права третіх сторін, а навіть якби і впливала, інформацію можна було б надати в такий спосіб, щоб не розголошувати частини, що стосуються третіх сторін. Суд встановив, що відмова мера надати доступ заявниці до інформації була необґрунтованою.

С. Третій запит на інформацію

15. 17 червня 2003 р. заявниця знову звернулася до мера із запитом на інформацію. Необхідна їй інформація стосувалася процедури державних закупівель, організованих мером і спрямованих на зменшення кількості безпритульних собак у м. Видині. Заявниця хотіла знати, яка кількість організацій брала участь у тендері на заключення контракту з муніципалітетом, які організації пройшли етап попереднього відбору і – щодо тих, що пройшли відбір – інформацію щодо типу і кількості кваліфікованих працівників, які працюють у цих організаціях; інфраструктури та засобів, які вони мають для гуманного відлову і транспортування собак; доказів, які ці організації надали для підтвердження своєї здатності надавати якісні послуги; і ціну, яку вони запросили за надання таких послуг.

16. 1 липня 2003 р. мер відмовився надавати інформацію, надавши обґрунтування. Він пояснив, що інформація, щодо якої було надано запит, стосувалася виключно кандидатів, що беруть участь у цих закупівельних процедурах і їхніх заявок відповідно до Акта про державні закупівлі 2004 р.; що інформація була економічного характеру; що вона стосувалася підготовки адміністративних актів мера про закупівельні процедури; і що вона не мала особливого значення сама по собі.

17. Заявниця подала позов до суду щодо відмови мера у доступі до інформації. 10 грудня 2003 р. Окружний суд м. Видина задовольнив позов заявниці й скасував рішення мера про відмову в наданні інформації, щодо якої надійшов запит. Суд зазначив, що відповідна інформація не була конфіденційною, що відповідь мера

була з порушенням законодавчого строку і що зміст відповіді не відповідав вимогам розділу 38 Закону «Про доступ до публічної інформації» 2000 р. Суд повернув справу до мера з чіткою вимогою надати заявниці інформацію про організацію, яка виграла тендер на заключення контракту з муніципалітетом і умови контракту.

18. Розглянувши касаційну скаргу мера, 20 жовтня 2004 р. Верховний адміністративний суд частково підтримав рішення суду нижчої інстанції. Він скасував частину рішення, яка стосувалася наказу мерові надати заявниці інформацію про організацію, яка виграла тендер на заключення контракту з муніципалітетом, і умови цього контракту. У рішенні було зазначено, що мер повинен надати решту інформації, щодо якої було надано запит.

D. Заходи із забезпечення виконання судових рішень

19. 10 червня 2004 р., посиляючись на два рішення Верховного адміністративного суду від 25 травня 2004 р., якими було завершено судові провадження щодо її перших двох запитів про інформацію, заявниця звернулася до мера м. Видина із запитом надати їй необхідну інформацію.

20. 10 грудня 2004 р., посиляючись на рішення Верховного адміністративного суду від 20 жовтня 2004 р., яким було завершено судові провадження щодо її третього запиту про інформацію, заявниця звернулася до мера із проханням надати їй необхідну інформацію.

21. 27 грудня 2004 р. листом мер відмовився надати заявниці інформацію, яку вона намагалася отримати після рішення Верховного адміністративного суду від 20 жовтня 2004 р. Зокрема, він повторив висновки Верховного адміністративного суду, що він не повинен був надавати інформацію про компанію, яка виграла тендер на заключення контракту з муніципалітетом, і нічого не зазначив щодо решти інформації, яку він повинен надати згідно з рішенням суду. Очевидно, що мер не реагував на запити заявниці про інформацію після двох рішень Верховного адміністративного суду від 25 травня 2004 р.

22. У листі від 15 вересня 2010 р. заявниця повідомила Суд про відсутність будь-яких змін і про те, що їй не було надано необхідну інформацію.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

A. Доступ до інформації

23. Регулювання доступу до публічної інформації на той час відбувалося відповідно до Закону «Про доступ до публічної інформації» 2000 р., який є чинним і на цей час. У цьому Законі «публічну інформацію» визначено як будь-яку інформацію, що стосується громадського життя в Болгарії і дає змогу людям формувати особисту думку про дії держави або муніципальних органів влади. Кожний громадянин Болгарії має право на доступ до публічної інформації відповідно до умов та порядку, передбачених цим Законом, якщо спеціальну процедуру пошуку, отримання і розповсюдження такої інформації не передбачено спеціальним законом.

В. Виконання остаточних рішень адміністративного суду

24. Виконання рішень адміністративного суду на той час регулювалося Законом про адміністративне провадження 1979 р., який діяв до липня 2006 р., і – стосовно рішень Верховного адміністративного суду – Законом про Верховний адміністративний суд 1997 р. (Закон 1997 р.), який діяв до 1 березня 2007 р. Стаття 30 останнього передбачала, що рішення цього суду мають обов'язкову силу стосовно сторін. Стаття 32 передбачала, що рішення цього суду підлягало негайному виконанню відповідним адміністративним органом. Розділ IV містив положення щодо адміністративних штрафів, що передбачали накладання штрафних санкцій у розмірі від 100 до 500 болгарських левів (BGN) у разі невиконання рішень суду адміністративними органами.

25. Оскільки йдеться про строки, необхідно зазначити, що Верховний адміністративний суд ухвалив у рішенні від 2001 р. (див. рішення № 2572 від 17 квітня 2001 р., справа № 4047/2000), що чинне на той час законодавство (Закон про адміністративне провадження 1979 р. і Закон 1997 р.) не передбачало строків, упродовж яких адміністративний орган повинен був виконати судові рішення. Вирішення питання щодо часу виконання судового рішення виключно залежало від відповідного адміністративного органу. Єдиною процедурою для виконання адміністративних судових рішень є адміністративні штрафні санкції (відповідно до статті 53 і з урахуванням Закону про адміністративне провадження 1979 р. та статті 51 і з урахуванням Закону 1997 року). Стороні, яка вимагає виконання рішення суду, не потрібно було оскаржувати відмову у виконанні, формалізовану або ні, замість цього вона повинна була подати окрему скаргу до суду з вимогою накласти штрафні санкції на адміністративний орган, який не виконав рішення суду.

26. Адміністративний кодекс 2006 р. (Кодекс), який є чинним на цей час, було ухвалено у 2006 р. і, набувши чинності з 1 березня 2007 р., він відмінив Закон 1997 р. Стаття 290 Кодексу регулює виконання рішень адміністративного суду стосовно посадових осіб адміністративних органів, яких було зобов'язано цим судовим рішенням вчинити дію, яка не може бути замінена будь-чим іншим. У разі невиконання рішення відповідальною особою судовий виконавець накладає на нього або на неї щотижневі штрафні санкції (изпълнителна глоба) у сумі від 50 до 1 200 болгарських левів упродовж періоду, поки рішення суду залишається невиконаним. Рішення судового виконавця, дії або бездіяльність можна оскаржити в адміністративному суді (стаття 294 Кодексу). Якщо адміністративний суд скасує рішення або визнає незаконними дії або бездіяльність судового виконавця, суд або вирішує питання самостійно, або зобов'язує судового виконавця діяти в межах визначеного судом строку.

27. Стаття 304 Кодексу передбачає, що у випадках, які не стосуються виконання адміністративних або судових рішень згідно з розділом V Кодексу, і коли відповідальна посадова особа не виконує остаточного рішення, така посадова особа може бути оштрафована на суму від 200 до 2 000 болгарських левів. У разі повторної бездіяльності така посадова особа може бути оштрафована на 500 болгарських левів за кожний тиждень невиконання рішення, якщо тільки така бездіяльність не зумовлена об'єктивними обставинами. Штраф накладається головою адміністративного

суду, і на таке рішення можна подати апеляцію, яка розглядатиметься колегією з трьох суддів того ж суду (стаття 306).

28. У двох рішеннях від 2008 і 2013 р. відповідно (див. реш. ВАС № 8487 от 9 юли 2008 г., на ВАС I отделение; реш. № 83 от 23 май 2013 г., на Адм. Съд Кюстендил), національні суди оштрафували міністра внутрішніх справ у першому випадку і мера – у другому за бездіяльність у виконанні остаточних рішень, згідно з якими міністр був зобов'язаний надати відповідь заявниці на її запит про доступ до публічної інформації, а мер – надати такий доступ. Обидва рішення було ухвалено відповідно до статті 304 Кодексу. Немає жодної інформації, чи в результаті цих штрафів міністр або мер вжив заходів на виконання відповідних рішень.

С. Відповідальність держави за незаконні дії або бездіяльність

29. Розділ 1(1) Закону про державну та муніципальну відповідальність за завдану шкоду 1988 р. (SMRDA) з першого липня передбачає, що муніципалітети, а не лише держава, як це було раніше, несуть відповідальність за збитки, спричинені фізичним і юридичним особам унаслідок незаконних рішень, діяльності або бездіяльності їхніх органів влади або посадових осіб під час виконання адміністративних обов'язків. Стаття 4 Закону про відповідальність передбачає виплату компенсації за всі прямі або непрямі збитки, спричинені в результаті незаконних дій або бездіяльності. Відповідальність держави є безумовною, тобто не потрібне доведення вини держслужбовців у разі здійснення ними незаконних дій. Позов про відшкодування збитків може бути поданий після того, як відповідне адміністративне рішення скасоване в результаті судового провадження. Законність адміністративних дій або бездіяльності встановлюється судом у судовому провадженні про відшкодування збитків (ст. 204 (4) Кодексу). Особи, які прагнуть відшкодування збитків, спричинених за обставин, передбачених у Законі про державну та муніципальну відповідальність за завдану шкоду, не можуть подавати позов відповідно до законодавства про цивільні правопорушення, бо Закон про державну та муніципальну відповідальність є спеціальним законом, який виключає застосування загальних норм (реш. № 1370/1992 г. от 16 декември 1992 г. по гр. д. № 1181/1992 г. на ВС, IV г. о.; реш. от 29 юли 2002 г. по гр. д. № 169/2002 г. на СГС, ГК, IVб отд.).

30. Іноді національні суди ухвалювали рішення про відповідальність державних органів за спричинену шкоду відповідно до розділу 1 Закону про державну та муніципальну відповідальність, у разі невиконання остаточного судового рішення або затримки у виконанні (див. реш. № 7088 от 31.05.2010г. по а. д. № 12358/2009, ВАС, на підтвердження реш. № 1075 от 10.11.2008 г. по а. д. № 6339/2007, адм. съд София; див. також реш. от 27.04.2009 г. по гр. д. № 71/2009, ОС Разград, стосовно ситуацій, в яких адміністративний орган повинен був виконати остаточне судове рішення, яке зобов'язувало розпочати процес приватизації). Однак в інших випадках суди присуджували виплату відшкодування не через невиконання рішення, а через первинне скасування судом незаконного адміністративного рішення (див. реш. № 8204 от 09.06.2011 г. на ВАС; реш. № 2 от 16.07.2010 на адм. съд Габрово; реш. № 782 от 20.12.2008 на адм. съд София област; реш. № 1365 от 10.05.2010 на адм. съд София град; реш. № 4529 от 30.03.2011 на ВАС, стосовно ситуацій, коли рішення медичних комісій були скасовані як незаконні). Утім у низці інших справ суд від-

хилив такі позови, встановивши, що вони не стосуються відповідальності органів влади. Серед підстав було або те, що заявник не скористався виконавчим провадженням відповідно до статей 290 і 294 Кодексу (див. реш. № 4730 от 15.08.2012 г. по а. д. № 9471/2010, адм. съд Софія), або те, що представники органів влади несли відповідальність лише за шкоду, спричинену їхніми діями або бездіяльністю, а не їхньою мовчазною відмовою прийняти рішення (див. реш. № 1706 от 3.02.2011 г. по а. д. № 9953/2010, ВАС; опр. № 7877 от 7.06.2013 г. по а. д. 7001/2013, ВАС), або тому, що неможливо було встановити шкоду через відмову надати інформацію (див. реш. № 7425 от 30.05.2011 г. на ВАС).

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

31. Скарга заявниці полягала в тому, що відмова мера надати необхідну їй інформацію становила порушення її права на свободу отримання і передачі інформації. Вона посилалася на статтю 10 Конвенції:

Стаття 10

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів...

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і неупередженості суду».

A. Прийнятність

1. Позиції сторін

32. Уряд стверджував, що, по-перше, заявниця не вичерпала всіх національних засобів юридичного захисту, як цього вимагає пункт 1 статті 35 Конвенції, бо вона не вимагала накладання штрафних санкцій на мера відповідно до розділу IV Закону 1997 р.

33. По-друге, представники Уряду стверджували, що вона могла подати позов про відшкодування збитків відповідно до Закону про державну та муніципальну відповідальність за завдану шкоду, але не зробила цього.

34. Заявниця не погодилася. Щодо першого заперечення, висловленого Урядом, вона зазначила, що Закон 1997 р. передбачав лише можливість накладати незначні штрафні санкції в сумі від 100 до 500 болгарських левів (BGN) на посадову особу, яка не виконала рішення Верховного адміністративного суду. На її думку, накладання такого незначного штрафу не могло гарантувати, що відповідальна посадова особа

буде діяти за відсутності механізму забезпечення дійсного виконання рішення. Заявниця наголосила, що вона критикує саме відсутність можливості забезпечити примусове виконання остаточних рішень адміністративного суду згідно з процедурою, яка застосовувалася на той час. Окрім цього, Уряд не навів прикладу, коли накладання такого штрафу привело б до виконання остаточного рішення суду.

35. Стосовно другого заперечення Уряду щодо невичерпання всіх національних засобів правового захисту заявниця пояснила, що будь-яка компенсація, яку вона могла б вимагати відповідно до Закону про державну та муніципальну відповідальність за завдану шкоду, не стосувалася б її скарг, викладених у цій заяві. Така ситуація виникає через те, що розділ 1 Закону про державну та муніципальну відповідальність за завдану шкоду охоплює ситуації, які стосуються збитків, спричинених незаконними рішеннями, діями або бездіяльністю державних службовців, що ухвалені або здійснені впродовж або у зв'язку з виконанням останніми своїх службових обов'язків і визнані судом незаконними. Однак заявниця скаржилася в Суді не на первинні відмови мера надати їй інформацію, а на невиконання остаточних судових рішень, які містили вимогу до мера надати їй інформацію. Закон про державну та муніципальну відповідальність за завдану шкоду не передбачає конкретної компенсації збитків, спричинених невиконанням судових рішень.

2. Оцінка Суду

(a) Застосовність статті 10

36. По-перше, суд зазначає, що статтю 10 не можна тлумачити як таку, що гарантує загальне право на доступ до інформації (див. справу «Ліандер проти Швеції» (Leander v. Sweden), від 26 березня 1987, пункт 74, серія А № 116). У той самий час Суд наполягає на тому, що стаття 10 гарантує не лише право на передачу інформації, але також право громадськості отримувати її (див. справу «Обзервер» і «Гардіан» проти Сполученого Королівства» (Observer and Guardian v. the United Kingdom), від 26 листопада 1991 р., пункт 59(b), серія А № 216; справу «Гуерра та інші проти Італії» (Guerra and Others v. Italy), від 19 лютого 1998 р., пункт 53, Звіти про постанови та рішення 1998-I; справу «Агмет Йлдірім проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey), № 3111/10, пункт 50, ECHR 2012). У цьому аспекті Суд вирішив, що мають бути вагомими підстави для заходів, які обмежують доступ до інформації, яку громадськість має право отримувати (див. справу «Тімпул Інфо-Магазін і Ангель проти Молдови» (Timpul Info-Magazin and Anghel v. Moldova), № 42864/05, пункт 31, від 27 листопада 2007 р.; справу «Вержиновські та Смолчевські проти Польщі» (Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland), № 33846/07, пункт 57, від 16 липня 2013 р.).

37. Суд наголошує на тому, що у випадках, коли заявником є окремий журналіст і захисник прав людини, Суд визнає, що збір інформації є важливим підготовчим кроком у журналістській діяльності та є невід'ємною частиною свободи преси, що захищено законом (див. справу «Шаповалов проти України» (Shapovalov v. Ukraine), № 45835/05, пункт 68, від 31 липня 2012 р.; «Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland), № 77551/01, пункт 52, від 25 квітня 2006 р.). Суд повторює, що перешкоди, спрямовані на обмеження доступу до інформації, яка є суспільно необхідною, можуть позбавити працівників медіа або інших відповідних галузей бажання шукати таку інформацію. Таким чином, вони можуть припинити відігравати важ-

ливу роль «сторожових псів» і втратити можливість надавати точну і надійну інформацію (див. справу Шаповалова, цитовану вище, пункт 68).

38. Більше того, у справах, де заявником була організація, Суд дійшов висновку, що коли до питань громадського інтересу залучена неурядова організація, вона виконує роль «сторожового пса» на тому ж рівні, що й преса (див. справи «Енімал Діфендерз Інтернешнл» проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom) [ВП], № 48876/08, пункт 103, 22 квітня 2013 р.; «Відес Аїзардзібас Клубз» проти Латвії» (Vides Aizsardzības Klubs v. Latvia), № 57829/00, пункт 42, 27 травня 2004 р.; «Угорська спілка громадянських свобод проти Угорщини» (Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary), № 37374/05, пункт 27, 14 травня 2009 р.; «Молодіжна ініціатива з прав людини проти Сербії» (Youth Initiative for Human Rights v. Serbia), № 48135/06, пункт 20, 25 червня 2013 р.; «Австрійська асоціація за збереження, зміцнення і створення економічно здорової сільськогосподарської і лісової власності проти Австрії», № 39534/07, пункт 34, 28 листопада 2013 р.). Таким чином, діяльність організації, пов'язана зі справами громадського інтересу, потребує такого ж захисту, який надається журналістам (див. справу Молодіжної ініціативи, цитовану вище, пункт 20; справу Угорської спілки громадянських свобод, цитовану вище, пункт 27).

39. У зв'язку з цим Суд посилається на справу «Кенеді проти Угорщини» (Kenedi v. Hungary), № 31475/05, 26 травня 2009 р., яка стосувалася неспроможності забезпечити в розумні строки виконання остаточного судового рішення, яке надавало дозвіл заявнику на доступ до архівних документів. У цій справі суд зазначив, що національні суди визнали існування права доступу до інформації, яку вимагав заявник, історик за фахом, для завершення публікації історичного дослідження. Суд встановив, що відповідна публікація підпадала під визначення свободи вираження заявника, яка гарантована статтею 10 Конвенції (див. справу Кенеді, цитовану вище, пункт 33).

40. У подальшому в рішенні Великої палати Суд вказав, що визнане на національному рівні право на отримання інформації може бути підставою для права, гарантованого статтею 10 (див. друге речення пункту 93 у справі «Гілберг проти Швеції» (Gillberg v. Sweden) [Велика палата], № 41723/06, від 3 квітня 2012 р., у якій Суд ухвалив рішення, що відмова в наданні інформації педіатру та соціологу, які потребують доступу до цієї інформації з метою виконання своїх професійних обов'язків, «становила б порушення їхніх прав відповідно до статті 10, як присудив Адміністративний апеляційний суд, отримувати інформацію у формі доступу до відповідних офіційних документів»).

41. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що заявниця, член організації, діяльність якої безпосередньо пов'язана із захистом тварин, намагалася отримати доступ до інформації про поведінку з тваринами з метою виконання своїх обов'язків інформувати суспільство з цього питання громадського інтересу та сприяти публічним дебатам (див., більш узагальнено пункт 23 вище). Більше того, існування права заявниці на доступ до необхідної їй інформації встановлено в національному законодавстві, а також у трьох остаточних рішеннях Верховного адміністративного суду, згідно з якими мер повинен був надати їй інформацію (див. вищезазначені пункти 10, 14 і 18). Суд також зазначає, що Уряд не оскаржу-

вав застосовність статті 10 до фактів цієї справи. Беручи до уваги вищевикладене, Суд визнає, як і у вищезгаданих справах, що збір інформації з метою її подальшого оприлюднення громадськості можна вважати таким, що становить свободу вираження поглядів заявниці, яка гарантована статтею 10 Конвенції.

(b) Вичерпання національних засобів юридичного захисту

42. Суд нагадує, що саме Уряд, який заявляє про невичерпання національних засобів юридичного захисту, зобов'язаний переконати Суд, що засіб, наявний теоретично і практично у відповідний час, був ефективний, а саме, що він був доступний, здатний компенсувати збитки, зазначені в заяві заявниці, й потенційно успішний (див. справи «Селмуні проти Франції» (Selmouni v. France) [ВП], № 25803/94, пункт 76, ECHR 1999-V; «Міфсуд проти Франції» (Mifsud v. France) (dec.), № 57220/00, пункт 15, ECHR 2002-VIII). Наявність будь-якого такого засобу повинна бути достатньо чітко забезпечена в законодавстві та на практиці (див. справу «Вернілло проти Франції» (Vernillo v. France), 20 лютого 1991 р., пункт 27, серія А № 198), а аргументи Уряду були б вагоміші, якщо б він навів приклади з національного практики (див. справу «Доран проти Ірландії» (Doran v. Ireland), № 50389/99, пункт 68, ECHR 2003-X (витяги)).

43. Стосовно виконання судових рішень національних судів в інтересах фізичних осіб і проти державних органів влади, Суд визнає, що будь-який національний засіб, спрямований на попередження порушення шляхом забезпечення вчасного виконання рішення, має, загалом, найвищу цінність (див. справи «Бурдов проти Росії» (Burdov v. Russia) (№2), № 33509/04, пункт 98, ECHR 2009; «Юрій Миколайович Іванов проти України» (Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine), № 40450/04, пункт 65, ECHR 2009-... (витяги)). У той самий час тягар забезпечення виконання рішення проти держави лежить насамперед на державних органах влади, починаючи від дати, коли таке рішення стає остаточним і обов'язковим (див. справу Бурдова (№ 2), цит. вище, пункт 69).

44. Повертаючись до цієї справи, Суд зазначає, що Уряд посилався, насамперед, на можливість для заявниці вимагати накладання на мера штрафних санкцій відповідно до розділу IV Закону 1997 р. (див. пункт 24 вище). Як приклад санкцій у разі невиконання судового рішення Уряд надав Суду рішення Верховного адміністративного суду від 2008 р., в якому, відповідно до Кодексу, суд наклав штраф на міністра за те, що він не виконав остаточного рішення (див. пункт 28 вище).

45. Суд зауважує, що Уряд не навів жодних прикладів, які б доводили, що штрафні санкції, накладені на посадову особу, яка мала вжити заходів, дійсно привели до того, що ця посадова особа виконала остаточне рішення суду. І це не залежить від того, чи такі санкції могли бути накладені відповідно до розділу IV Закону 1997 р., який був чинним на момент обставин справи, чи відповідно до статті 304 Кодексу, який застосовувався в рішеннях від 2008 і 2013 років, які зазначені у пункті 27 вище. Більше того, до моменту подання заявницею її заяви до Суду 18 січня 2007 р., застосовувався лише Закон 1997 р., бо Кодекс замінив його 1 березня 2007 р. У будь-якому разі, навіть якщо взяти до уваги той факт, що статтю 304 Кодексу можна було застосувати до цієї справи через те, що невиконання трьох рішень на користь заявниці було досить тривалим, і ця ситуація не була вирішена після набуття чинності Кодексом, Суд уже визнав, що накладання штрафних санкцій, передбачених

цією статтею, не можна було вважати ефективним правовим засобом судового захисту через те, що заявниця не могла брати участь у відповідному судовому процесі, а також не могла подати апеляцію на можливу відмову накласти таку санкцію (див. справу «Стоянов і Табаков проти Болгарії» (Stoyanov and Tabakov v. Bulgaria), №№ 34130/04, пункт 99, 26 листопада 2013 р.).

46. Стосовно другого заперечення Уряду про невичерпання засобів правового захисту, а саме можливості подати позов про відшкодування збитків, Суд зауважує, що станом на липень 2006 р. позов про відшкодування збитків можна подати не лише проти держави, але також і проти муніципалітетів згідно з розділом 1 Закону про відповідальність органів державної та муніципальної влади (див. пункт 29 вище). Дійсно, Суд визнає, що судовий розгляд про відшкодування збитків міг би, у принципі, вважатися ефективним засобом правового захисту в разі невиконання остаточних рішень адміністративного суду (див. справу Бурдова (№ 2), цит. вище, пункт 99; справу Юрія Миколайовича Іванова, цит. вище, пункт 65; справу Стоянова і Табакова, цит. вище, пункт 102). Однак, якщо органи влади мали здійснити конкретну дію для виконання остаточного судового рішення, а не просто сплатити компенсацію, Суд постійно відхиляв заперечення про невичерпання національних засобів захисту на основі можливості подати деліктний позов проти держави (див. справи «Гаджігеоргієві проти Болгарії» (Hadzhigeorgievi v. Bulgaria), № 41064/05, пункт 50, 16 липня 2013 р.; «Мутішев та інші проти Болгарії» (Mutishev and Others v. Bulgaria), № 18967/03, пункт 104, 3 грудня 2009 р., з подальшими посиланнями; «Любомір Попов проти Болгарії» (Lyubomir Popov v. Bulgaria), № 69855/01, пункт 102-107, 7 січня 2010 р.; «Васільєв і Дойчева проти Болгарії» (Vasilev and Doycheva v. Bulgaria), № 14966/04, пункт 26–30, 31 травня 2012 р.; «Петкова та інші проти Болгарії» (Petkova and Others v. Bulgaria), № 19130/04, 17694/05 і 27777/06, 25 вересня 2012 р.). Причиною цього було те, що компенсаторні засоби захисту у формі позову про відшкодування збитків не могли забезпечити відповідне вирішення ситуації, коли органи державної влади повинні були здійснити конкретні заходи, тобто ті, які неможливо замінити іншими засобами, як, наприклад, у справі про пришвидшення та завершення процедури реституції сільськогосподарських земель. Уряд не висунув аргументів, які могли б переконати Суд відмовитися від підходу, який застосовувався у вищезазначених справах.

47. Більше того, Уряд не навів прикладів з практики, які б доводили, що компенсація була присуджена відповідно до Закону про відповідальність державних та муніципальних осіб у результаті невиконання остаточного судового рішення. Хоча Суду відомо про два остаточні рішення, в яких національні суди присудили компенсацію за невиконання остаточних рішень (див. пункт 30 вище), Суд зазначає, що в низці інших рішень суди відмовили в таких позовах (див. пункт 30 вище) або присуджували компенсацію не у зв'язку з невиконанням рішення, а у зв'язку зі скасуванням судами первинного адміністративного акта (щодо останнього пункту див. справу Стоянова і Табакова, цит. вище, пункт 104). Таким чином, Суд встановив, що національна практика недостатньо усталена, щоб Суд міг дійти висновку, що компенсаційні засоби, передбачені в Законі про відповідальність органів державної та муніципальної влади, є ефективними засобами, якщо йдеться про вичерпання національних засобів у справах, у яких не були виконані остаточні рішення адміністративних судів.

48. Окрім цього, Суд зауважує, що в цій справі три остаточні судові рішення на користь заявниці датуються травнем і жовтнем 2004 р., тоді як можливість вимагати відшкодування збитків була законодавчо впроваджена у липні 2006 р. (див. пункт 29 вище). Таким чином, період приблизно у два роки, впродовж яких заявниця не могла вимагати відшкодування збитків згідно із законом, був достатньо тривалим, щоб вважатися проблематичним відповідно до Конвенції (див. справу «Андросов проти Росії» (Androsov v. Russia), № 63973/00, пункт 53, 6 жовтня 2005 р., і Суд дійшов висновку, що затримка з виконанням остаточного судового рішення проти обласних органів влади, яка становить один рік і 12 днів, є надто тривалою).

49. Нарешті, Уряд не заперечував, що станом на 1 березня 2007 р., коли Закон 1997 р. було скасовано, заявниця могла спробувати забезпечити дійсне виконання відповідно до статті 290 Кодексу (див. пункт 30 вище). Суд зазначає, що в будь-якому випадку вона могла скористатися цим засобом лише з 1 березня 2007 р., тобто більше як через два з половиною роки після набуття чинності рішень на її користь. Суд вважає, що через втрату часу корисність інформації в контексті вимоги заявниці могла бути істотно втрачена. У зв'язку з цим Суд нагадує, що новини є «товаром короткочасного зберігання» і затримка на невизначений період з оприлюдненням новин або їх розповсюдженням, як у цьому випадку, може значним чином позбавити новини їхньої цінності та важливості (див. справу «Обзервер» і «Гардіан», цит. вище, пункт 60). Суд визнає, що ці принципи також застосовуються до публікації книжок взагалі або письмових текстів, які не належать до періодичної преси (див., наприклад, коли організація-заявниця подає скаргу щодо заборони публікації, справу «Об'єднання "Екін" проти Франції» (Association Ekin v. France), № 39288/98, пункт 57, ECHR 2001-VIII). Заявниця в цій справі намагалася отримати інформацію, включаючи статистичні дані, з метою інформувати громадськість про питання суспільного інтересу, яке було актуальним упродовж певного періоду часу, а саме впродовж більш як двох років до того, як було впроваджено засіб правового захисту відповідно до статті 290 Кодексу 2006 р. З огляду на вищезазначене не можна вважати, що заявниця повинна була намагатися вичерпати цей засіб.

(с) Висновки

50. Таким чином, Суд встановив, що стаття 10 є застосовною до фактів цієї справи і також, що заперечення Уряду щодо прийнятності в аспекті невичерпання національних засобів юридичного захисту повинно бути відхилено. Далі Суд зазначає, що заява не є явно необґрунтованою відповідно до статті 35 пункту 3 (а) Конвенції. Вона також не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Таким чином, заяву має бути визнано прийнятною.

В. Обставини справи

1. Позиції сторін

51. Уряд заявив, що не було порушення статті 10, бо Верховний адміністративний суд у трьох своїх остаточних рішеннях захистив право заявниці на отримання інформації. Однак Уряд не зміг встановити, чи були виконані ці остаточні рішення, бо муніципальні органи влади зберігали адміністративні файли лише п'ять років згідно з відповідними нормативно-правовими актами. Заявниця надавала запит про інформацію у 2004 році, що було більш як за п'ять років до того, як заява була

надана для ознайомлення Уряду. На цей час файли не збереглися і не можна отримати остаточної відповіді на питання, чи були виконані ці рішення.

52. Заявниця повторно поскаржилася на те, що відмова мера надати необхідну їй інформацію після ухвалення рішень Верховним адміністративним судом порушила її право на свободу вираження поглядів та інформацію. Причиною стало те, що вона не змогла виконувати свою роль як представник неурядової організації, що здійснює активну діяльність у сфері захисту тварин, яка полягала в інформуванні громадськості про питання загального інтересу.

2. Оцінка Суду

(а) Чи було втручання

53. Суд нагадує, що він послідовно визнавав, що суспільство має право отримувати інформацію, яка становить суспільний інтерес. Його прецедентна практика в цій сфері розвивалась у контексті свободи преси, метою якої є поширення інформації та ідей щодо таких питань. Суд наголошує, що його найбільша уважність потребується, коли заходи, застосовані органами влади, можуть потенційно дестимулювати участь преси, одного зі «сторожових псів» суспільства, у суспільних дебатах з питань, що правомірно викликають суспільну стурбованість (див. справи «Угорська спілка громадянських свобод проти Угорщини», цит. вище, пункт 26 з посиланням на справу «Обзервер» і «Гардіан», цит. вище, пункт 59; справу «Торгейр Торгейрсон проти Ісландії» (Thorgeir Thorgeirson v. Iceland), від 25 червня 1992 р., пункт 63, серія А №. 239; «Єрсільд проти Данії» (Jersild v. Denmark), від 23 вересня 1994 р., пункт 35, серія А №. 298; див. також рішення «Бладет Тромсо» і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway) [ВП], № 21980/93, пункт 64, ECHR 1999-III, в якому Суд зазначив, що надзвичайно важливий громадський інтерес у забезпеченні поінформованих суспільних дискусій з питань ставлення до тварин переважає інтерес рибалок).

54. Більше того, Суд визначив, що функція зі створення різноманітних платформ для суспільних дебатів не обмежується пресою. Зазначену функцію можуть також виконувати і недержавні організації, чия діяльність теж є важливою складовою поінформованих суспільних дебатів. Суд погоджується з тим фактом, що недержавні організації, як і пресу, можна назвати «сторожовим псом». У зв'язку з цим їхня діяльність заслуговує на той самий захист Конвенцією, який наданий пресі (див. справу Угорської спілки громадянських свобод, цит. вище, пункт 27; Австрійська асоціація за збереження, цит. вище, пункт 34; «Енімал Діфендерз Інтернешнл» [ВП], цит. вище, пункт 103; справа Молодіжної ініціативи, цит. вище, пункт 20).

55. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що заявниця подавала заяву від свого імені як фізична особа і що організація, яку вона представляє, не є заявницею в Суді. Однак метою, з якою заявниця зверталася із запитом про інформацію, було інформування суспільства, що пов'язано з діяльністю її організації, про поводження з безпритульними тваринами, яких відловлюють на вулицях міста Видина. Таким чином, інформація напряду стосувалася її як члена та представника організації, що активно здійснювала діяльність у сфері захисту тварин. Тому заявниця брала участь у законному збиранні інформації, що становила суспільний інтерес, з метою сприяння публічним дебатам. За твердженнями заявниці, три остаточні рішення

на її користь так і залишилися невиконаними. Оскільки Уряд не надав інформації, яка б доводила протилежне, Суд не вбачає причин вважати інакше. Таким чином, не надавши інформації, яку запитувала заявниця, мер втрутився у підготовчий етап процесу інформування суспільства шляхом створення адміністративних перешкод (див., аналог., справу Угорської спілки громадянських свобод, цит. вище, пункт 28). Отже, право заявниці поширювати інформацію було обмежено.

56. Суд вважає, що необхідно розмежовувати ситуацію в цій справі та ситуацію у справі «Фразіла і Сьосірлан проти Румунії» (Frăsilă and Ciocîrlan v. Romania), № 25329/03, пункт 58, від 10 травня 2012 р., в якій Суд визнав, що органи влади не несли прямої відповідальності за обмеження права заявника на свободу вираження поглядів. Причиною цього стало те, що у справі Фразіли і Сьосірлан, цит. вище, приватна компанія, а не державні органи влади, перешкождала заявникам у доступі до редакції, який був наданий за рішенням суду, ухваленим на користь заявників. У результаті цього Суд розглядав відповідальність держави в контексті позитивних зобов'язань захищати права заявників (двох журналістів), визначених у статті 10, від втручання інших осіб. У цій справі саме суб'єкт держави – мер м. Видина – не виконав остаточні судові рішення, ухвалені на користь заявниці (див. пункт 21 вище), незважаючи на те, що за законом він був зобов'язаний це зробити. Таким чином, невиконання мером остаточних судових рішень становить пряме втручання в право заявниці отримувати і згодом поширювати інформацію, яке передбачено пунктом 1 статті 10 Конвенції (див. справу Угорської спілки громадянських свобод, цит. вище, пункт 28; Австрійська асоціація за збереження, цит. вище, пункт 36; Кенеді, цит. вище, пункт 43).

(b) Чи було втручання обґрунтованим

57. Суд нагадує, що втручання в право заявниці, передбачене пунктом 1 статті 10, порушуватиме Конвенцію, якщо воно не відповідає критеріям пункту 2 статті 10. Таким чином, необхідно визначити, чи було втручання «встановлене законом» чи воно переслідувало одну або більше легітимних цілей, визначених у цьому пункті, і чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення таких цілей. Стосовно закону, Суд уточнює, що він має відповідати умові якості, а саме, що його положення мають бути чіткими та доступними, а наслідки його застосування – передбачуваними (див., серед інших вагомих документів, рішення «Мюллер та інші проти Швейцарії» (Müller and Others v. Switzerland), від 24 травня 1988 р., пункт 29, серія А № 133).

58. Повертаючись до цієї справи, Суд зазначає, що відмова мера задовольнити запити після ухвалення остаточних судових рішень, які зобов'язували його це зробити, немає законних підстав. Навпаки, згідно із відповідним законодавством, що застосовується у справі, остаточні рішення адміністративного суду повинні були виконані негайно (див. пункт 24 вище). Суд також зауважує, що з цього питання Верховний адміністративний суд ухвалив, що оскільки в законі не було визначено строків, упродовж яких адміністративний орган повинен був виконати остаточне рішення суду, вирішити, коли саме виконати судові рішення, мав сам орган. (див. пункт 25 вище). Суд далі зазначає, що ситуація аналогічна до ситуації у справі Угорської спілки громадянських свобод, (цит. вище, пункт 36), коли інформація була наявною і виключно у володінні мера.

59. Ураховуючи те, що виконання було передбачено національним законодавством (див. пункт 24 вище), невиконання мером судових рішень становила порушення законодавства (див., *mutatis mutandis*, справа Молодіжної ініціативи, цит. вище, пункти 25–26, а також Кенеді, цит. вище, пункт 45, коли в обох справах Суд визнав, що небажання органів влади надати інформацію, яку суд зобов'язав їх надати, становить порушення національного законодавства). Незважаючи на це, національна судова практика визнала те, що законом не встановлено чітких строків для виконання рішень, і питання було залишено на розсуд органу, відповідального за виконання рішення (див. пункт 25 вище). Суд вважає, що відсутність чітких строків для виконання судового рішення унеможливила передбачення часу виконання, яке так може і не настати. Таким чином, відповідному національному законодавству Болгарії бракувало необхідної передбачуваності, яка б могла відповідати критерію Суду у відповідності до пункту 2 статті 10 Конвенції.

60. З огляду на вищезазначене, Суд визнав, що втручання не було «встановлене законом» відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції. Таким чином, немає необхідності далі досліджувати відповідність іншим критеріям.

61. Отже, стаття 10 Конвенції була порушена.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

62. Заявниця стверджувала, що відмови мера надати їй інформацію порушили її право на виконання трьох остаточних судових рішень, ухвалених на її користь, що становить порушення її права на доступ до суду як елемента права на справедливий суд. Вона посилалася на пункт 1 статті 6 Конвенції:

Пункт 1 стаття 6

«1. Щодо визначення його прав та обов'язків цивільного характеру... кожен має право на справедливий... розгляд... судом...».

А. Позиції сторін

63. Заявниця скаржилася, що судові рішення на її користь не були виконані.

64. Уряд повторив, що він не володів інформацією щодо виконання цих рішень (див. пункт 51 вище).

В. Оцінка Суду

65. Враховуючи визнання порушення статті 10 через невиконання остаточних судових рішень на користь заявниці, Суд вважає, що немає необхідності оцінювати прийнятність або суть цієї ж скарги відповідно до статті 6 (див., аналогічну справу Молодіжної ініціативи, цит. вище, пункт 29).

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 У ПОЄДНАННІ ЗІ СТАТТЕЮ 10

66. Заявниця далі скаржилася, що вона не мала в розпорядженні ефективного засобу юридичного захисту щодо її скарги, розглянутої вище. Вона посилалася на статтю 13 Конвенції:

«Кожен, чії права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має

право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

67. Уряд не погодився із заявницею.

68. Суд зазначає, що ця скарга пов'язана зі скаргою, розглянутою вище і, відповідно, має бути визнаною прийнятною.

69. Враховуючи висновки щодо засобів юридичного захисту, доступних заявниці на момент обставин справи (див. пункти 44–49 вище), Суд вважає, що за обставин цієї справи не існувало ефективних засобів юридичного захисту, які могли б забезпечити належне реагування на скарги заявниці й потенційно могли б бути реалізованими. Відповідно, було порушення статті 13 у поєднанні зі статтею 10.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

70. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

71. Заявниця вимагала 5 000 євро (EUR) відшкодування моральної шкоди, що виникла внаслідок її розчарування через неможливість здійснювати діяльність як представника неурядової організації, яка, у свою чергу, виникла внаслідок недієвої судової системи, рішення якої лишилися невиконаними.

72. Уряд вважав, що така вимога була несправедливою, невиправданою, завищеною і явно необґрунтованою.

73. Суд погоджується, що заявниця мала пережити розчарування внаслідок неможливості виконувати свою роль представника організації через ненадання їй адміністративними органами необхідної інформації, яку вона вимагала в контексті виконання трьох остаточних рішень суду на її користь. Таким чином, Суд присуджує заявниці 5 000 євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові та інші витрати

74. Заявниця також вимагала відшкодування 1 520 євро судових витрат. Вона надала угоду з її адвокатом на 19 годин роботи із погодинним тарифом у 80 євро; зокрема, робота передбачала проведення дослідження у справі, підготовку заяви і подальших документів, поданих до Суду.

75. Уряд не погодився із цією сумою, назвавши її завищеною і нереалістичною.

76. Відповідно до практики Суду заявниця має право на відшкодування витрат, якщо було продемонстровано, що ці витрати були дійсно понесені та необхідні, а їхня сума виправданою. У цій справі, беручи до уваги документи, що є в розпорядженні Суду, і вищезазначені критерії, Суд вважає за доцільне присудити суму 1 520 євро, в яку входять судові витрати.

С. Пеня

77. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої необхідно додати три відсоткові пункти.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД

1. Оголошує, більшістю голосів, прийнятними скарги відповідно до статей 10 і 13 Конвенції;
2. Постановляє, п'ятьма голосами проти двох, що було порушення статті 10 Конвенції;
3. Постановляє, п'ятьма голосами проти двох, що було порушення статті 13 у поєднанні зі статтею 10 Конвенції;
4. Постановляє, шістьма голосами проти одного, що немає необхідності окремо розглядати прийнятність або суть скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції;
5. Постановляє, шістьма голосами проти одного,
  - (a) що впродовж трьох місяців з дня набуття чинності рішення відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції держава-відповідач повинна сплатити заявниці такі суми, які необхідно конвертувати у болгарські леви за курсом, дійсним на день здійснення платежу:
    - (i) 5 000 євро (п'ять тисяч євро) відшкодування моральної шкоди, плюс будь-які податки, які можуть нараховуватись;
    - (ii) 1 520 євро (одну тисячу п'ятсот двадцять євро) компенсації судових витрат, плюс будь-які податки, які можуть нараховуватись;
  - (b) що із закінченням вищезазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в цей період, до якої повинно бути додано три відсоткові пункти.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 17 лютого 2015 р., відповідно до пунктів 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Франсуаза Еленс-Пасос,
секретар

Гідо Раймонді,
президент

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції і пункту 2 правила 74 Регламенту Суду, до цього рішення додаються окремі думки:

- (a) Окрема думка судді П. Магоні;
- (b) Окрема думка судді К. Войтишека.

Г. Р. А.

Ф. Е. П.

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ МАГОНІ

I. СТАТТЯ 10

1. Як і мій колега суддя Войтишек, я не зміг погодитися з підходом більшості до тлумачення статті 10 у цій справі. Я розумію, чому суддя Войтишек має багато сумнівів, які він висловив у своїй окремій думці, але, з огляду на наші розбіжності щодо деяких ключових питань, я вирішив висловити свою власну точку зору окремо.

2. Моє основне занепокоєння в цій справі полягає в тому, що Палата у своєму рішенні не повинна долучатися до імпліцитного перекручування досить чітко встановленої прецедентної практики, включно з рішеннями Великої палати. Як зазначає суддя Войтишек у своїй окремій думці (пункт 2), починаючи з рішення палати у справі «Ліандер проти Швеції» (*Leander v. Sweden*) (26 березня 1987 р., серія А № 116, пункт 74), що підтверджено в наступних рішеннях Суду або Великої палати (справа «Гаскін проти Великої Британії» (*Gaskin v. the United Kingdom*) [пленарне засідання Суду], 7 липня 1989 р., серія А № 160, пункт 52; «Гуерра та інші проти Італії» (*Guerra and Others v. Italy*) [ВП], 19 лютого 1998 р., звіти 1998-I, пункти 52-53; і справа «Рош проти Сполученого Королівства» (*Roche v. the United Kingdom*) [ВП], № 32555/96, ЕСНР 2005-Х, пункт 172), існує межа удового тлумачення, яка не дозволяє включення в свободу вираження поглядів, яке захищено статтею 10, будь-якого права на доступ до інформації того, хто не хоче її надавати, і будь-якого відповідного позитивного зобов'язання державних органів збирати й оприлюднювати інформацію для широкого або вузького кола громадськості. Варто нагадати відповідні уривки із судового рішення у справі Гуерри:

«52. ... [У поданні Європейської комісії з прав людини,] Згідно зі статтею 10, держави зобов'язані не просто надавати інформацію громадськості з питань навколишнього середовища, цю вимогу італійський закон вже виконує відповідно до розділу 14 (3) Закону №. 349, а також на них покладено пряме зобов'язання зі збору, обробки та розповсюдження такої інформації, яка за своєю природою не може в інший спосіб стати доступною для громадськості. Таким чином, захист, гарантований статтею 10, виконував превентивну функцію щодо можливих порушень Конвенції, якщо навколишньому середовищу буде завдано значної шкоди; стаття 10 є застосовна ще до здійснення будь-якого прямого порушення інших фундаментальних прав, таких як право на життя або на повагу до приватного і сімейного життя.

53. Суд не поділяє цієї точки зору. У справах, що стосуються обмежень свободи преси, він у низці випадків визнав, що громадськість має право на отримання інформації, що пов'язано зі специфічною функцією журналістів, яка полягає в поширенні інформації та ідей, пов'язаних із питаннями, що становлять суспільний інтерес (див., серед інших рішень, рішення у справі «Обзервер» і «Гардіан» проти Сполученого Королівства» (*the Observer and Guardian v. the United Kingdom*) від 26 листопада 1991 р., серія А № 216,

с. 30, пункт 59(b), а також рішення у справі «Торгейр Торгейрсон проти Ісландії» (Thorgeir Thorgeirson v. Iceland) від 25 червня 1992 р., серія А № 239, с. 27, пункт 63). Обставини цієї справи, однак, явно відрізняються від обставин із вищезгаданих справ, бо заявники скаржилися на недієвість системи, створеної відповідно до DPR 175/88, яка імплементувала в італійський закон Директиву 82/501/ЕЕС Ради Європейських Співтовариств (директива «Севезо») щодо основних ризиків аварій деяких видів промислової діяльності, що є небезпечними для навколишнього середовища і добробуту місцевого населення. Хоча префект Фоджі підготував надзвичайний план дій на основі звіту, наданого заводом, і цей план був надісланий Департаменту цивільної оборони 3 серпня 1993 р., заявники не отримали відповідної інформації...

Суд нагадує, що свобода отримувати інформацію, про що йдеться у пункті 2 статті 10 Конвенції, «в основному забороняє владі обмежувати особу в отриманні інформації, яку інші хочуть або можуть бути готові передати їй» (див. рішення у справі «Ліандер проти Швеції» (Leander v. Sweden) від 26 березня 1987 р., серія А № 116, с. 29, пункт 74). Цю свободу не можна тлумачити як таку, що накладає на державу, за обставин цієї справи, позитивні зобов'язання зі збору та розповсюдження інформації зі своєї власної ініціативи».

3. Рішення в цій справі (див. пункти 35–39 і 52–55) починається із «зазначення», на основі справи Ліандера, «що статтю 10 не можна тлумачити як таку, що гарантує загальне право на доступ до інформації», але далі продовжується розвитком аргументів, схожих на ті, що відхиляються у справі Гуерри. Так, у ньому цитується вислів із рішення суду у справі «Обзервер» і «Гардіан» (пункт 59) про те, що громадськість має право на отримання інформації суспільного інтересу, проте без вказівки, що контекст цього вислову був заявленим негативним втручанням у свободу преси. Потім надаються посилання на останні рішення – в основному Палати – для того, щоб вивести зі статті 10 право на отримання інформації засобами масової інформації, а також неурядовими організаціями, як атрибут їх надзвичайно важливої ролі «сторожових псів» демократичного суспільства в дискусіях з питань, що становлять суспільний інтерес. Збір або пошук інформації засобами масової інформації та неурядовими організаціями розглядається як «підготовчий етап» процесу інформування громадськості, тому обмеження з боку державних органів у наданні засобам масової інформації та неурядовим організаціям доступу до інформації, що викликає інтерес громадськості, є прямим втручанням в їхнє «право на отримання і, зрештою, поширення інформації, як це передбачено статтею 10». Пункти у двох цитованих рішеннях Великої палати (справа «Гіллберг проти Швеції» (Gillberg v. Sweden) [ВП], № 41723/06, пункт 93, від 3 квітня 2012 р.; і справа «Енімал Діфендерз Інтернешнл» проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom) [ВП], № 48876/08, пункт 103, від 22 квітня 2013 р.) не дають жодних умотивованих підстав скасувати однозначну прецедентну практику, викладену, наприклад, у справі Гуерри, і включити у статтю 10 право на доступ до інформації

навіть для «сторожових псів» демократичного суспільства. Крім того, з огляду на те що статтю 10 не передбачено право доступу до інформації про себе, публічної або конфіденційної, інформації про своє здоров'я, свої умови життя і, відповідно, немає позитивного зобов'язання до розкриття інформації з боку її володільця (як у справах Ліандера, Гаскіна, Гуерри і Роша), то важко зрозуміти, яким чином рішення все-таки змогло знайти у статті 10 таке право для заявниці на підставі її набагато слабшого й абсолютно загального зацікавлення як «сторожового пса».

4. У рішенні в цій справі, виявляється, вважається значущим той факт, що право з боку заявниці на доступ до інформації, яку вона намагалася отримати, було визнано як у внутрішньому законодавстві, так і в трьох остаточних рішеннях Верховного адміністративного суду (див. пункти 40 та 55 рішення). Це дійсно правда, що внутрішній закон Болгарії (Закон про доступ до публічної інформації 2000 р.) надає кожному громадянину країни, а не тільки «сторожовим псам» у вигляді засобів масової інформації та неурядових організацій, право доступу до публічної інформації, якщо *lex specialis* не передбачає спеціальної процедури для пошуку, отримання і поширення такої інформації (див. пункт 22 рішення). Проте, звичайно, не може такого бути, щоб певний зміст внутрішнього законодавства однієї держави-відповідача міг змінити «міжнародний» зміст статті 10, гарантії Конвенції, що передбачає зобов'язання всіх держав-учасниць. Крім того, той факт, на який суд також, здається, покладається (див. пункт 40 рішення), що держава-відповідач не оскаржує застосовність статті 10 в цьому випадку – згода, безсумнівно, викликана змістом внутрішнього закону – жодною мірою не є правовою основою, здатною змінити існуючу прецедентну практику для того, щоб здійснити інтерпретаційні зміни, що впливають на всі інші держави-учасниці.

5. Загалом, я вважаю незадовільним, з точки зору правової визначеності, підхід у судовому рішенні до розвитку прецедентного права Суду. Не даючи оцінки тому, чи настав час переглянути існуючу прецедентну практику за статтю 10 щодо доступу до інформації, я вважаю за краще не бути пов'язаним із доводами, що фактично змінюють чіткий напрям існуючого прецедентного права Великої палати, всупереч тому, що передбачено статтею 30 Конвенції та пунктом 2 правила 72 Регламенту суду щодо звичайної процедури для ухвалення постанови, що має «результат, який суперечить рішенню, раніше ухваленому Судом».

II. ПУНКТ 1 СТАТТІ 6

6. Це вагання з мого боку, що стосується міркувань за статтю 10, не означає, однак, що заявниця повинна залишитися без відшкодування. На відміну від мого колеги судді Войтишека, який теж висловив окрему думку, я вважаю, що безсумнівна несправедливість, жертвою якої стала заявниця, може і повинна розглядатися як така, що призвела до порушення права на справедливий суд у визначенні цивільних прав і обов'язків, що захищені пунктом 1 статті 6 Конвенції.

7. Якщо, як узагальнив пункт 40 рішення, основні обставини цієї справи стосуються: (а) вимоги заявниці скористатися правом, наданим їй внутрішнім законодавством (в цьому випадку правом на доступ до інформації), (б) трьох остаточних рішень Верховного адміністративного суду, що зобов'язують мера м. Видина надати їй певну

інформацію і (с), зрештою, відмови мера виконати ці рішення, то питання буде швидше підпадати під розгляд за пунктом 1 статті 6, що буде доречніше.

8. Припущення, що лежить в основі підходу більшості до тлумачення статті 10, а саме що скарга заявниці по суті повинна бути проаналізована як одне з обмежень заявленого в Конвенції права доступу до інформації або розкриття інформації чи втручання в нього, не повністю підтверджується фактами справи. Національний закон дійсно передбачав право доступу до інформації, яку вимагала заявниця, і національні суди залишили в силі її вимогу в конкретних обставинах (див. пункти 9, 13, 17 і 22 рішення). Заявниця не скаржиться в цьому Суді на зміст внутрішнього законодавства про доступ до інформації або на те, яким чином національні суди застосували цей закон в її справі. Натомість, її скарга полягає в тому, що національний правовий порядок не забезпечив належним чином виконання мером м. Видина рішень національних судів, які зобов'язали його надати їй необхідну інформацію. Це один з класичних аспектів «права на суд», що гарантовано пунктом 1 статті 6, а саме право на належне виконання судового рішення, ухваленого в результаті судового провадження (див., наприклад, справу «Горнсбі проти Греції» (*Hornsby v. Greece*), 19 березня 1997 р., звіти 1997-II, пункт 40–41). За умови, що визнані на внутрішньому рівні права й обов'язки, які розглядає Суд, можуть розглядатися як «цивільні» відповідно до пункту 1 статті 6, не має значення, чи вони гарантовані Конвенцією.

9. Саме стосовно цього останнього пункту я не погоджуюся із своїм колегою суддею Войтишеком, який висловив окрему думку. Я вважаю, що окремі думки не є місцем, щоб розпочинати тривалий юридичний аналіз питань, які не розглядаються в основному рішенні. Тому я обмежуся такими загальними застереженнями. Внутрішній закон, що застосовується, цілком може класифікуватися як публічне право; сторона, проти якої заявниця висувала свою вимогу, дійсно є державним посадовцем і судовий розгляд безпосередньо стосувався виконання державним посадовцем своїх посадових обов'язків, але це не є вирішальним для застосування пункту 1 статті 6 стосовно її цивільної частини. Застосовність пункту 1 статті 6 не залежить від статусу сторін у судовому процесі або від характеру законодавства, що регулює вирішення спору; усе, що має значення, це характер права, про яке йде мова, його зміст і його наслідки, а також, у деяких випадках, сфера розгляду «приватних прав і обов'язків» (див., наприклад, справа «Кеніг проти Німеччини» (*König v. Germany*), 28 червня 1978 р., серія А № 27, пункт 89–90; і справа «Бараона проти Португалії» (*Baraona v. Portugal*), 8 липня 1987 р., серія А № 122, пункт 42–44). Часто, коли право доступу до інформації визнається відповідно до національного законодавства, особа, яка реалізує право, буде домагатися розкриття інформації, що безпосередньо стосується її приватної сфери (персональні дані, особиста історія, здоров'я, освіта, дім, умови проживання тощо – див. характер інформації у справах Ліандера, Гаскіна, Гуерри і Роша). Інформація, що зачіпає суспільні інтереси, яку шукають журналісти і неурядові організації, пов'язана із виконанням їхніх професійних обов'язків або обов'язків члена організації. На мою думку, (а) залишаючи осторонь судові провадження, пов'язані зі сферами, які прецедентне право Суду залишило за «цивільними» межами пункту 1 статті 6 (наприклад, податкові питання чи виборчі спори), приватного, особистого чи професійного забарвлення права на доступ до інформації буде загалом достатньо для того, щоб привести його у сферу

дії пункту 1 статті 6; і (b) таке достатнє забарвлення присутнє у фактах цієї справи. Оскільки право на доступ до інформації визнається внутрішнім законодавством (і не порушуючи питання про те, чи Конвенція втілює, і якщо так, то якою мірою, таке право у статті 10), розгляд визнаного на внутрішньому рівні права як «цивільного» відповідно до пункту 1 статті 6 в силу свого приватного, особистого або професійного забарвлення не передбачає, на мою думку, надмірно широкого тлумачення пункту 1 статті 6, розширюючи Конвенцію у сфери, далекі від тих, які передбачали її укладачі.

10. З причин, стисло викладених у пунктах 46 і 47 судового рішення у зв'язку зі скаргою відповідно до статті 10, хоча і не з причини, зазначеної у пункті 45, я можу погодитися, що заперечення Уряду щодо вичерпання національних засобів правового захисту повинно бути відхилено також у зв'язку зі скаргою відповідно до пункт 1 статті 6.

11. Припускаючи, що заявниця реалізувала своє «право на суд», що гарантовано пунктом 1 статті 6, щодо судового розгляду, який вона ініціювала проти мера м. Видина, не може бути заперечень, що нездатність болгарської правової системи гарантувати виконання мером остаточних рішень, винесених проти нього Верховним адміністративним судом, призвело до порушення цього положення.

III. ВИСНОВОК

12. Підсумовуючи, зазначу, що якщо пункт 1 статті 6 може бути застосований до фактів цієї справи і вона повинна бути визнана порушеною; немає необхідності розглядати скаргу, подану відповідно до статті 10 і, таким чином, питання про те, чи будь-яке право на доступ до публічної інформації та, відповідно, будь-яке позитивне зобов'язання державних органів збирати, розкривати або поширювати інформацію слід включити в статтю 10 Конвенції. Це питання, яке зараз є дещо проблематичним через відсутність ясності в результаті деяких недавніх судових рішень Палати, в тому числі це рішення, цілком можливо, потрібно переглянути в майбутніх справах, але бажано за наявності достатніх аргументів сторін, ретельного розгляду в Суді та не уникаючи, а надаючи очевидне обґрунтування, яке адекватно звернеться до чітких тверджень про загальний принцип межі тлумачення, який стверджується в справі Ліандера та підтверджено у справах Гаскіна, Гуерри і Роша.

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ ВОЙТИШЕКА

1. Заява, подана в цій справі, пов'язана із фундаментальним питанням у демократичному суспільстві: доступом громадян до інформації, яка є у володінні державних органів влади. Немає жодного сумніву, що такий доступ є однією із передумов демократії. Право на доступ до інформації визнано в багатьох міжнародних документах. Зокрема, в 1981 р. Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Рекомендацію № R (81) 19 державам-членам про доступ до інформації, що є у володінні державних органів влади.

2. 18 червня 2009 р. у м. Тромсе було ухвалено Конвенцію Ради Європи про доступ до офіційних документів. У пояснювальному коментарі зазначено, що «[х]оча Європейський суд не визнає загального права на доступ до офіційних документів чи інформації, нещодавня практика Суду свідчить, що за певних обставин стаття 10 Конвенції може передбачати право на доступ до документів, які є у володінні державних органів. [...] Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів стала першим міжнародним нормативним інструментом, який визнає право на доступ до офіційних документів, що є в розпорядженні державних органів влади». Схоже, що укладачі цієї Конвенції прагнули заповнити прогалину в міжнародному захисті щодо прозорості діяльності. Я також звертаю увагу на те, що на сьогодні цей документ ратифікували лише шість держав і він ще не набув чинності. Більшість держав – членів Ради Європи вирішили утриматися від чіткого міжнародного зобов'язання надати доступ до державних документів.

З іншого боку, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод була розроблена як перший крок для колективного забезпечення деяких прав, проголошених у Загальній декларації прав людини. Вона не охоплює всі фундаментальні стандарти верховенства права демократії. Більше того, Суд має лише обмежені повноваження, визначені у статті 19 Конвенції, а саме забезпечення дотримання зобов'язань з боку Високих Договірних Сторін у Конвенції та протоколах до неї. Ухвалення Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів підтверджує, що «подальше здійснення прав людини та основоположних свобод», про які йде мова у Преамбулі до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, повинно здійснюватися через нові договори.

Тому, хоча я розумію прагнення моїх колег захистити демократичне верховенство права і сприяти йому, я не погоджуюся із підходом, обраним більшістю в цій справі.

3. Суд багаторазово розглядав питання про доступ до інформації, яка є у володінні державних органів влади. Спочатку Суд зайняв позицію, що «право на вільний доступ до інформації загалом забороняє владі обмежувати особу в доступі до інформації, яку інші хочуть або можуть надати їй. Стаття 10, за таких обставин, як у цій справі, не надає особі право доступу до реєстру, який містить інформацію про її особистий стан, і не зобов'язує уряд надавати особі таку інформацію» (справа «Ліандер проти Швеції» (Leander v. Sweden), 26 березня 1987 р., пункт 74, серія А № 116). Такий підхід було підтверджено подальшими рішеннями Великої палати (див., зокрема, рішення Великої палати у справах «Гаскін проти Сполученого Королівства» (Gaskin v. the United Kingdom) (7 липня 1989 р., серія А № 160), «Гуерра та інші проти Італії» (Guerra and Others v. Italy) (19 лютого 1998 р., Звіти про постанови та рішення 1998-I) і «Рош проти Сполученого Королівства» (Roche v. the United Kingdom) (№ 32555/96, ЄСПЛ 2005-X) і рішеннями Палати (див., зокрема, справи «Сірбу та інші проти Молдови» (Sirbu and Others v. Moldova), № 73562/01, 73565/01, 73712/01, 73744/01, 73972/01 і 73973/01, пункт 18, 15 червня 2004 р., і «Джонс проти Сполученого Королівства» (Jones v United Kingdom) (ухвала.), № 42639/04, 13 вересня 2005 р.).

Більшість посилається на рішення Великої палати у справі «Гіллберг проти Швеції» (Gillberg v. Sweden) (№ 41723/06, від 3 квітня 2012 р.), вважаючи, що воно змінило початковий підхід Суду. У тій справі Суд розглянув питання про те, чи заявник мав «негативне право за змістом статті 10 Конвенції не надавати [іншим особам] доступу

до матеріалу дослідження». Суд висловив думку, що «якщо дійти висновку, що заявник мав таке право згідно зі статтею 10 Конвенції, це суперечитиме праву власності Гетеборзького університету. Це було б також зазіханням на права К і Е згідно зі статтею 10, надані Апеляційним адміністративним судом, отримувати інформацію у формі доступу до відповідних публічних документів і на їхні права згідно зі статтею 6 на виконання остаточних рішень Апеляційного адміністративного суду (див., *mutatis mutandis*, справи «Луазо проти Франції» (*Loiseau v. France*) (ухвала) № 46809/99, ЄСПЛ 2003-XII, уривки; «Бурдов проти Росії» (*Burdov v. Russia*), № 59498/00, пункт 34, ЄСПЛ 2002-III; і «Горнсбі проти Греції» (*Hornsby v. Greece*), рішення суду від 19 березня 1997 р., пункт 40, звіти 1997-II)». Я хочу зауважити, що це висловлювання неоднозначне, але в будь-якому разі воно не стверджує, що стаття 10 накладає на держави зобов'язання надавати інформацію громадянам. Більше того, у висловлюванні справи Гіллберга не стверджувалося, що прецедентна практика, яка до сих пір застосовувалася, була змінена.

У рішенні в справі «Співдружність матерів Південної Чехії проти Чеської Республіки» (*Sdruzeni Jihoceske Matky v. Czech Republic*) від 10 липня 2006 р. Суд зазначив: «У цьому випадку асоціація-заявниця попросила про можливість переглянути адміністративні документи, які були доступні для влади і доступ до яких може бути надано в умовах, передбачених статтею 133 Закону про будівництво, що було оскаржено асоціацією-заявницею. За цих обставин Суд визнає, що відмова у вищезгаданому запиті привела до втручання в право заявниці на отримання інформації». Такий підхід пізніше підтвердився у справах «Угорська спілка громадянських свобод проти Угорщини» (*Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary*) (№ 37374/05, 14 квітня 2009 р.), «Кенеді проти Угорщини» (*Kenedi v. Hungary*), (№ 31475/05, 26 травня 2009 р.), «Молодіжна ініціатива з прав людини проти Сербії» (*Youth Initiative for Human Rights v. Serbia*) (№ 48135/06, 25 червня 2013 р.) і «Австрійська асоціація за збереження, зміцнення і створення економічно здорової сільськогосподарської та лісової власності» (*Osterreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Austria*), № 39534/07, 28 листопада 2013 р.). Суд посилався на загальну роль преси та її право на отримання і поширення інформації, але не було надано жодних юридичних аргументів щодо того, чому потрібно відмовитися від прецедентного права Ліандера. Як наслідок, ми маємо ситуацію, коли судова практика, яка прослідковується в деяких рішеннях Палати, суперечить рішенням Великої палати.

4. Щоразу як виникає питання про тлумачення Конвенції, воно повинно розглядатися відповідно до встановлених правил тлумачення договорів, закріплених у Віденській конвенції про право міжнародних договорів. Це не завжди є легким завданням. Не вдаючись до детального аналізу, який буде необхідний у цьому випадку, я хотів би зупинитися дуже коротко лише на декількох пунктах. Формулювання Конвенції здається чітким. Згідно з реченнями 1 і 2 пункту 1 статті 10 Конвенції: «Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів». Дієслова *receive* англійською і *recevoir* французькою мовою означають, що інша людина дає щось добровільно. Крім того, акцент робиться на негативній свободі, тобто на свободі від втручання, і немає жодного посилання на захист свого права (позитивне право) отримувати інформацію, яка

є в розпорядженні державних органів влади. Таким чином, положення, що розглядається, захищає свободу отримувати інформацію, яку поширює або надає інша особа.

Більше того, я не бачу аргументів на основі контексту договору (в межах значення статті 30 Віденської конвенції), які б обґрунтували інший висновок. Конвенцію Ради Європи про доступ до офіційних документів не можна розглядати як інструмент, пов'язаний з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод у межах значення пункту 2 статті 31 Віденської конвенції про право договорів. Ухвалення Радою Європи Конвенції про доступ до офіційних документів у 2009 р. просто підтверджує буквальну інтерпретацію статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яку було застосовано в рішенні у справі Ліандера і підтверджено низкою рішень Великої палати, цитованих вище. Необхідно наголосити, що Високі Договірні Сторони вирішили не готувати додатковий протокол до Конвенції з цього питання і вирішили не обтяжувати Суд вирішенням питань, пов'язаних із дотриманням нових зобов'язань. Також немає жодних доказів за додатковими матеріалами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що Високі Договірні Сторони прагнули охопити статтею 10 захист своїх прав на надання інформації, що є у володінні державних органів влади.

Свободу отримувати інформацію без зовнішнього втручання, як закріплено в Конвенції, не потрібно плутати з позитивним правом на отримання інформації від органів державної влади. Більше того, позитивне зобов'язання, покладене на Державу, повинно мати чітку правову основу у вигляді відповідного договору і чіткий обсяг. У будь-якому разі я не вважаю виправданим у цій справі відхилитися від прецедентної практики Великої палати.

5. Заявниця скаржить, *inter alia*, про порушення статті 6. Пункт 58 рішення свідчить про те, що основною причиною встановлення порушення є відсутність чітких правил стосовно виконання остаточних рішень, ухвалених адміністративними судами. Щодо цього, хочу зазначити, що виконання рішень більше стосується статті 6 (за умови, що це положення є застосовним у цьому випадку), ніж статті 10. Немає сумнівів, що в цьому випадку остаточні рішення національних судів залишилися невиконаними і що така ситуація є неприйнятною в демократичній державі, що керується верховенством права. Однак, на мою думку, суб'єктивне право на інформацію, визнане в законодавстві Болгарії, є публічним правом. Це не є «цивільне право» в межах значення статті 6 Конвенції.

З усіх вищезазначених причин я вважаю, що заяву потрібно оголосити непринятною *ratione materiae*. Таким чином, немає підстав для встановлення порушення статті 10 і 13 або присудження будь-якої компенсації.

6. Я зазначаю, що обґрунтування рішення є суперечливим щодо наступного питання. З одного боку, більшість визнає в пункті 35, що статтю 10 не можна тлумачити як таку, що гарантує загальний доступ до інформації. У той самий час ця справа не містить згадки про право доступу до інформації, яке обмежується певними окремими сферами. З іншого боку, відмова органів влади надати інформацію вважається невиконаним втручанням у права, що гарантовані статтею 10. Однак відмова надати інформацію може вважатися втручанням у права, що гарантовані статтею 10, лише якщо позитивне право на отримання інформації вважається невід'ємною частиною статті 10.

Здається, що більшість вважає важливим той факт, що за національним законодавством заявниця має право на доступ до інформації, щодо якої вона подавала запит, і що її право на інформацію було визнано національними судами. На мою думку, зміст національного законодавства і судових рішень, ухвалених за цією заявою, не є релевантним у пошуку відповіді на запитання, чи було втручання в право, яке гарантовано статтею 10. Обсяг права, що захищається цим положенням, не залежить від змісту національного законодавства. Національне законодавство мало б значення за умови застосовності статті 10, лише для оцінки законності втручання в захищені права.

Більшість також посилається на той факт, що Уряд не оскаржував застосовності статті 10. На мою думку, це не є вагомими аргументом. Питання застосовності оперативної частини повинно вивчатися *ex officio*, і відповідь на це питання не залежить від вибору судової стратегії сторонами справи.

7. Більшість висловлює думки, які мені видаються дуже проблематичними з погляду основоположних цінностей, які є основою Конвенції. Більшість наголошує, що заявниця була активістом неурядової організації, яка вела активну діяльність у сфері захисту тварин, і що метою діяльності заявниці було інформування громадськості. Акцент на всіх цих фактах, беззаперечно, означає, що вони є важливими для оцінки цієї справи. Якби вони були неважливими, чи була б необхідність наголошувати на них у пунктах 36, 37, 52, 53 і 54? Таким чином, більшість імпліцитно проводить розмежування між двома категоріями правових суб'єктів: журналістами і неурядовими організаціями, з одного боку, і всіма іншими громадянами – з іншого. Перша категорія отримує сильніший захист стосовно права на доступ до інформації, натомість друга категорія не отримує подібного захисту. Все це призводить до імпліцитного визнання двох кіл правових суб'єктів: привілейованої еліти, яка має спеціальні права на доступ до інформації, і «звичайних людей», до яких застосовуються загальні правила, які передбачають більше обмежень.

Прецедентна практика Суду стосовно прав журналістів і преси розвивалася у 1970–80-х рр. в особливому соціальному контексті. На той час право на доступ до публічної інформації не було широко визнаним і преса мала квазімонополію на збір та поширення інформації. У наш час розвиток технологій, особливо Інтернету, привів до абсолютно іншої ситуації. Обсяг доступної інформації і спосіб, у який вона поширюється в суспільстві, істотно змінився. Преса втратила свою квазімонополію на поширення інформації, а доступ до публічних дебатів став демократичнішим. Відбулася еволюція ролі преси, а її вплив значно зменшився. Не буде перебільшенням стверджувати, що сьогодні всі ми, громадяни європейських держав, є журналістами. Ми (принаймні багато з нас) безпосередньо маємо доступ до різних джерел інформації, збираємо або надсилаємо запити про інформацію в державні органи влади, поширюємо інформацію іншим особам і публічно коментуємо справи, що становлять громадський інтерес. Ми прямо беремо участь у публічних дебатах шляхом використання різних каналів комунікації, переважно Інтернету. Ми всі є соціальними сторожовими псами, які спостерігають за діями органів державної влади. Демократичне суспільство є, *inter alia*, громадою соціальних наглядачів. Розмежування між журналістами й іншими громадянами, що існувало в минулому, зараз є застарілим. У цьому контексті існуюча до цього часу прецедентна практика щодо

функцій преси здається у 2015 році застарілою і має бути адаптована до сучасного рівня розвитку суспільства.

Я повністю погоджуюся, що преса все ще відіграє важливу роль у сприянні розвитку демократичного суспільства і що професія журналіста може потребувати певних особливих правил. Я також погоджуюсь, що неурядові організації теж відіграють важливу роль для демократичного суспільства і що їхня діяльність може потребувати особливого регулювання. Однак особливі правила не можуть належати до «позаконвенційної» сфери і при цьому мати стосунок до основоположного права доступу до інформації. Стосовно цього права всі громадяни повинні бути рівними. Я не розумію, чому ці дві групи, які виділила більшість, повинні отримувати краще захищене право на доступ до інформації. Доступ до інформації не повинен залежати від статусу особи, яка подає запит про інформацію. Припускаючи, що захист права на доступ до інформації гарантований статтею 10, розмежування, що провадиться в мотивувальній частині, є несумісним із заборонаю дискримінації, що закріплена в статті 14 Конвенції.

Більшість також посилається на «збір інформації з метою її подальшого оприлюднення громадськості» (пункт 40), пояснюючи застосовність статті 10, і далі зауважує, що «метою, з якою заявниця намагалася отримати інформацію, було інформування суспільства» (пункт 54). Наголошено, що «заявниця брала участь у законному збиранні інформації, що становила суспільний інтерес, з метою сприяння публічним дебатам» (пункт 54). Важко зрозуміти, чому в цій справі мотивація заявниці вважається настільки важливою. Чи був би результат іншим, якби вона мала іншу мотивацію? На мою думку, немає значення, чи комусь потрібна інформація для особистих потреб, чи для того, щоб брати участь у публічних дебатах з метою досягнення суспільного блага. Більше того, акцент на мотивації заявниці (інформувати громадськість) разом із наголошенням на особливій ролі преси і неурядових організацій (в інформуванні громадськості), а не на прямому доступі громадськості до джерел інформації, створює враження, що перевага надається непрямому доступу громадян до інформації (через пресу або неурядові організації), що неминуче призводить до прихованого ризику викривлення і фільтрування інформації.

8. На завершення зазначу, що я не впевнений, що заповнення лакун у захисті демократичного верховенства права шляхом надмірного розширення тлумачення Конвенції є найефективнішою стратегією для забезпечення захисту прав людини і сприяння демократії. Такий підхід посилює «дефіцит демократії» в Європі, обмежує ефективність політичних прав, що гарантовані статтею 3 Протоколу № 1, і знижує юридичну визначеність. Таким чином, перемоги, одержані на деяких фронтах, не обов'язково компенсуватимуть значні поразки на інших.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ПЕРША СЕКЦІЯ

Справа
**«Австрійська асоціація за збереження,
зміцнення і створення економічно здорової
сільськогосподарської і лісової власності проти
Австрії»**
**(Österreichische Vereinigung zur Erhaltung,
Stärkung und Schaffung Eines Wirtschaftlich
Gesunden Land- und Forstwirtschaftlichen
Grundbesitzes v. Austria)**

(Заява № 39534/07)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

28 листопада 2013 року

ОСТАТОЧНЕ

28/02/2014

*Рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.
Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Австрійська асоціація за збереження, зміцнення і створення економічно здорової сільськогосподарської і лісової власності проти Австрії» Європейський суд з прав людини (Перша секція), засідаючи Палатою, до складу якої увійшли:

Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefèvre), Голова,
Елізабет Штайнер (Elisabeth Steiner),
Ханлар Гаджієв (Khanlar Hajiyev),
Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),
Юлія Лаффранк (Julia Laffranque),
Лінос-Александр Сіціліанос (Linos-Alexandre Sicilianos),
Ерік Мосе (Erik Møse), судді,
і Сорен Нільсен (Søren Nielsen), секретар секції,

засідаючи за зачиненими дверима 5 листопада 2013 року, постановив таке рішення, яке було ухвалене в той же день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою (№ 39534/07) проти Республіки Австрія, яку 24 серпня 2007 року подала до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) «Австрійська асоціація за збереження, зміцнення і створення економічно здорової сільськогосподарської і лісової власності проти Австрії» (Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung eines wirtschaftlich gesunden land- und forstwirtschaftlichen Grundbesitzes) (далі – «асоціація-заявниця»).

2. Інтереси заявниці представляв пан Р. Мутенгалер (R. Mutenthaler), юрист, який практикує у м. Ібсі-на-Дунаї. Уряд Австрії (далі – Уряд) представляла його уповноважена особа посол Г. Тіхі (H. Tichy), голова департаменту міжнародного права Федерального міністерства європейських та міжнародних справ.

3. Асоціація-заявниця стверджує, що відмова Тирольської комісії щодо операцій з нерухомим майном надати доступ до всіх рішень Комісії, ухвалених із січня 2000 року, призвела до порушення її права на отримання інформації.

4. 10 березня 2010 року Уряд повідомили про заяву.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявниця є зареєстрованою асоціацією, головний офіс якої розташований у Відні. Мета організації – досліджувати і вивчати минулі та сучасні випадки передання права власності на землі сільськогосподарського призначення та лісові ділянки, з тим щоб з'ясувати вплив такого передання прав власності на суспільство. Асоціація-заявниця також надає висновки щодо проектів законів, що охоплюють сфери діяльності асоціації.

6. По суті, операції з ділянками сільськогосподарського та лісогосподарського призначення потребують погодження з боку місцевих та регіональних органів влади. Останні мають назву регіональні комісії щодо операцій з нерухомим майном (Landes-Grundverkehrs-kommissionen). Вимога погоджувати операції, викладена в Законі про операції з нерухомим майном в австрійських землях (Real Property Transactions Acts of the Länder), зумовлена потребою зберегти землі сільськогосподарського та лісогосподарського призначення, а також запобігати в окремих регіонах, зокрема й на землі Тироль, росту обсягів забудови літніми будинками. Асоціація-заявниця стверджує, що отримала всі рішення регіональних комісій щодо операцій з нерухомим майном, за винятком рішень Тирольської комісії. Як правило, назви сторін та інша конфіденційна інформація в цих рішеннях є знеособленими.

7. 26 квітня 2005 року заявниця звернулася до Тирольської комісії щодо операцій з нерухомим майном (далі – Комісія) із запитом про надання поштою всіх рішень, виданих з 1 січня 2005 року, у знеособленій формі з умовою компенсації поштових витрат асоціацією. У листі від 12 липня 2005 року Комісія відповіла, що не може виконати це прохання через брак часу та персоналу.

8. 18 липня 2005 року асоціація-заявниця надіслала ще один запит, цього разу про надання поштою всіх рішень, виданих з 1 січня 2000 року, у знеособленій формі. У разі відмови в цьому запиті асоціація-заявниця вимагала офіційного рішення згідно із Законом про доступ до інформації у землі Тироль (Tiroler Auskunftspflichtgesetz – «Закон про інформацію»). Асоціація-заявниця стверджувала, що оскільки рішення Комісії стосувалися «цивільних прав» у сенсі статті 6 Конвенції, рішення або мають бути оприлюднені громадськості, або оприлюднені іншими відповідними засобами.

9. Рішенням від 10 жовтня 2005 року Комісія відхилила цей запит, дійшовши висновку, що передання знеособлених копій її рішень не є інформацією в сенсі розділу 1(2) Закону про інформацію, який визначає інформацію як «наявні знання з питань, відомих органам державної влади на момент надання інформації». Навіть більше, якщо такий запит і підпадав би під це визначення, то в підпункті (с) розділу 3(1) Закону про інформацію зазначено, що необхідності надавати інформацію немає, якщо таке надання потребуватиме залучення великої кількості ресурсів, що зрештою негативно вплине на функціонування державного органу. Також було сказано, що оскаржити це рішення можна в Конституційному суді (Verfassungsgerichtshof) або Адміністративному суді (Verwaltungsgerichtshof).

10. Асоціація-заявниця подала апеляцію до Конституційного суду та до Адміністративного суду. Асоціація покликала на статтю 10 Конвенції.

11. У своїх зауваженнях, наданих у відповідь на скарги заявника до Конституційного суду і до Адміністративного суду, Комісія стверджувала, що її рішення не є інформацією в сенсі Закону про інформацію. Комісія наголошувала, що рішення містило факти справи і правові висновки, які були зроблені на основі цих фактів. Правові аргументи можна обговорювати, а рішення оскаржувати і скасовувати, якщо правові висновки виявилися б неправильними. Таким чином, надання комусь доступу до рішень можна порівняти із наданням комусь юридичної поради на протипагу надання інформації, як це передбачено в Законі про інформацію.

12. 21 вересня 2006 року Адміністративний суд постановив, що його юрисдикція не поширюється на розгляд цієї справи, і відхилив скаргу заявниці. Адміністративний суд підкреслив, що в межах його компетенції – розгляд справ лише про ті рішення, що стосуються передання прав власності на ділянки під будівництво, а не на скарги стосовно рішень Комісії щодо передання прав на сільськогосподарські землі або лісові площі. Оскільки заявниця не стверджувала, що вона була стороною рішення про передання прав на ділянку під будівництво, її скарга не може бути подана в цьому статусі. Так само і Закон про інформацію не містить жодного правила, згідно з яким рішення Комісії підлягали б оскарженню в Адміністративному суді. Отже, це питання не належить до юрисдикції Адміністративного суду. Таким чином, твердження Комісії про те, що її рішення можна оскаржити в Адміністративному суді, не відповідає дійсності.

13. 27 лютого 2007 року Конституційний суд відмовився розглядати справу у зв'язку з її безперспективністю з погляду конституційного права, а також через те, що це питання не було виключено з юрисдикції Адміністративного суду. Рішення було передано представникові асоціації 4 квітня 2007 року.

14. Після інформування Уряду про цю заяву заявниця, посилаючись на аргумент Уряду щодо вичерпання національних засобів юридичного захисту (див. пункт 26 нижче), подала заяву відповідно до статті 138 Федеральної конституції, намагаючись отримати постанову Конституційного суду щодо негативного конфлікту юрисдикцій між Конституційним і Адміністративним судами.

15. 2 грудня 2011 року Конституційний суд постановив, що має компетенцію ухвалити рішення щодо апеляції заявниці на рішення Комісії від 10 жовтня 2005 року. Отже, суд скасував своє рішення від 27 лютого 2007 року і присудив заявниці відшкодування судових витрат.

16. У подальшому рішенні від 2 грудня 2011 року Конституційний суд ухвалив рішення щодо скарги заявниці. Покликаючись на прецедентну практику Суду і власну судову практику, суд, зокрема, дійшов висновку, що в той час як право на отримання інформації, закріплене у статті 10 Конвенції, забороняло державам обмежувати доступ до інформації, яку інші суб'єкти прагнули поширювати або могли прагнути це робити, але, однак, не накладало позитивних зобов'язань на держави збирати і розповсюджувати інформацію за власною ініціативою. Конституційний суд додав, що відповідно до усталеної судової практики стаття 10 не передбачала надання державою доступу до інформації або оприлюднення інформації за власною ініціативою. Тому відмова Комісії передати заявниці знеособлені копії всіх рішень, виданих упродовж певного часу, не становила втручання у право заявниці, гарантоване статтею 10 Конвенції.

17. Щодо твердження заявниці, що рішення Комісії було свавільним, бо в рішенні не було зазначено обґрунтування, Конституційний суд, покликаючись на пояснювальний коментар до Закону про інформацію, підтримав позицію Комісії, що запит асоціації-заявниці не стосувався лише отримання інформації про одне або кілька конкретних питань, але й вимагав би від Комісії укласти за власною ініціативою базу даних усіх рішень, виданих упродовж декількох років, знеособити ці рішення, а далі надіслати паперові копії цих рішень асоціації-заявниці. Отже, Комісія зайняла правильну позицію, що запит асоціації-заявниці не підпадав під дію розділу 1 Закону про інформацію. Окрім того, Комісія також розглянула суть запиту і дійшла висновку, що в наданні інформації можна відмовити відповідно до підпункту (с) розділу 3(1) Закону про інформацію, бо це завдання потребуватиме аналізу, розрахунків та підготовки, які матимуть значний негативний вплив на виконання інших завдань Комісії.

18. І нарешті, Конституційний суд зауважив, що заявниця могла також імпліцитно покликатися на статтю 6 Конвенції. Суд зазначив, що ні прецедентна практика Суду стосовно публічного доступу до судових рішень, ні його власна судова практика не гарантують право на отримання знеособлених копій усіх рішень, виданих Комісією впродовж тривалого часу. Згідно з судовою практикою Конституційного суду, необхідно забезпечити доступ до рішень, винесених судами вищої інстанції, які розглядали справи, що стосуються важливих правових питань. Однак це не стосувалося всіх рішень Комісії.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

A. Закон про інформацію

19. Закон про інформацію (Вісник з регіонального права 4/1989 (Regional Law Gazette 4/1989) регулює обов'язок державних органів влади надавати інформацію:

Розділ 1 передбачає таке:

«(1) Органи влади земель, муніципалітети, муніципальні організації і будь-які інші органи місцевого самоврядування, діяльність яких регулює регіональне законодавство, зобов'язані надавати кожній особі інформацію, що стосується сфери їхньої компетенції, якщо протилежне не передбачене розділом 3.

(2) Інформація – це виклад наявних знань з питань, відомих органам державної влади на момент надання інформації».

Розділ 2 стосовно цього питання передбачає таке:

«(1) Кожна особа може вимагати від органів влади земель, муніципалітетів, муніципальних організацій і будь-яких інших органів місцевого самоврядування, діяльність яких регулює регіональне законодавство, надати інформацію в усній або письмовій формах, телефоном, телексом або телеграфом...».

Розділ 3 стосовно цього питання передбачає таке:

«(1) Надавати інформацію не можна в разі, якщо її надання суперечитиме законному обов'язку забезпечувати конфіденційність.

(2) Надавати інформацію не зобов'язані, якщо..

(с) її надання потребуватиме досліджень, розрахунків та підготовки, що негативно впливатимуть на виконання інших завдань органами державної влади...».

B. Закон про операції з нерухомим майном у землі Тироль (The Tyrol Real Property Transactions Act)

20. Мета Закону про операції з нерухомим майном у землі Тироль, який діяв на момент обставин справи («Вісник з регіонального права», 61/1996, а також поправки, надруковані у «Віснику з регіонального права», 75/1999 (Regional Law Gazette 61/1996 as amended by Regional Law Gazette 75/1999), полягала в збереженні земель сільськогосподарського та лісгосподарського призначення та запобіганні росту обсягів забудови літніми будинками.

21. Контракти щодо передання прав власності та деяких інших прав на землі сільсько- та лісгосподарського призначення потребували погодження з місцевими органами влади, відповідальними за операції з нерухомим майном. Оскарження рішень могли подати до Комісії або сторони рішень, якщо вони вважали, що таке рішення порушило їхні права, або спеціальна уповноважена особа з питань регі-

ональних операцій з нерухомим майном (Grundverkehrsreferent), якщо ця особа гадала, що рішення суперечить громадським інтересам. Рішення Комісії з питань передання прав власності на землі сільсько- та лісгосподарського призначення можуть бути оскаржені в Конституційному суді. Якщо таке погодження було відхилено, передання земельної ділянки визнається як недійсне.

22. Регіональна комісія щодо операцій з нерухомим майном складалася з дев'ятох членів та їх заступників, яких призначили на п'ять років та не обмежували у виконанні їхніх функцій жодними інструкціями. Як правило, Комісія проводила усні слухання на відкритих засіданнях.

23. Щорічний огляд на тему «Ситуація з переданням прав власності на нерухоме майно в землі Тироль», який публікує регіональна адміністрація, включає звіт, що містить загальну інформацію про діяльність Комісії. З цих звітів можна довідатися, що впродовж періоду з 2000 до 2005 року щорічно до Комісії було подано від 119 до 160 апеляцій, більшість з яких стосувалася передання прав власності на землі сільськогосподарського та лісгосподарського призначення. Також можна побачити, що Комісія видала:

- 86 рішень у 2000 році;
- 65 рішень у 2001 році;
- 106 рішень у 2002 році;
- 109 рішень у 2003 році;
- 109 рішень у 2004 році; і
- 105 рішень у 2005 році.

ЗАКОНОДАВСТВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

24. Заявник скаржився, що було порушено його право на отримання інформації, бо йому було відмовлено в доступі до рішень Тирольської комісії щодо операцій з нерухомим майном. Асоціація-заявниця посилалася на статтю 10, у якій зазначено таке:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів...

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і неупередженості суду».

25. Уряд не погодився з цим твердженням.

А. Прийнятність

26. Уряд з самого початку стверджував, що асоціація-заявниця не вичерпала національних засобів юридичного захисту, бо не звернулася з заявою відповідно до пункту 1(b) статті 138 Федеральної конституції з метою вирішити негативний конфлікт юрисдикцій, який виник унаслідок рішення Адміністративного суду від 21 вересня 2006 року і рішення Конституційного суду від 27 лютого 2007 року. Оскільки асоціація-заявниця в подальшому домоглася в Конституційному суді вирішення цього конфлікту юрисдикцій і зрештою отримала рішення Конституційного суду по суті від 2 грудня 2011 року (див. пункт 16 вище), Уряд відмовився від свого заперечення щодо невичерпання національних засобів юридичного захисту.

27. Суд зазначає, що ця заява не є очевидно необґрунтованою в сенсі пункту 3 (а) статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що заява не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Таким чином, заяву оголошено прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

28. Асоціація-заявниця стверджувала, що стаття 10 Конвенції вимагає від держав до певної міри робити інформацію доступною для громадськості. За його переконанням, рішення судових органів, таких як Комісія, мають бути в публічному доступі. Зважаючи на можливості електронної обробки даних, органи державної влади могли б легко створити інформаційну систему онлайн, яка б забезпечувала доступ до рішень Комісії і одночасно дбали б про захист конфіденційної інформації, коли це необхідно. Така система, а саме Федеральна система правової інформації (Rechtsinformations-system des Bundes), існує на федеральному рівні і надає доступ до рішень судів вищих інстанцій та інших судів, а також органів державної влади. Там, де така система відсутня, держава принаймні має забезпечувати надання знеособлених паперових копій рішень у разі подання запиту. Стосовно твердження Уряду, що адміністративне право Австрії не передбачає необмеженого доступу до файлів, асоціація-заявниця зазначила, що вона вимагала не доступу до файлів, а надання рішень у знеособленій формі.

29. На думку асоціації-заявника, таке втручання в її право на отримання інформації не було виправданим. Асоціація-заявниця стверджувала, що інтереси дотримання принципу верховенства права і належного процесу дають підстави обґрунтовувати необхідність оприлюднення рішення судових органів влади громадськості, натомість інтереси дотримання принципу конфіденційності можна забезпечити шляхом знеособлення таких рішень. У відповідь на твердження Уряду, що задоволення запиту вимагало б значних зусиль, асоціація-заявниця критично зауважила, що Комісія не назвала жодних цифр щодо кількості рішень, які необхідно було надати, або дійсного обсягу часу, необхідного для знеособлення копій.

30. Уряд стверджував, що відмову Комісії надати знеособлені паперові копії всіх рішень, виданих після 1 січня 2000 року, не можна розглядати як втручання в права заявниці, передбачені статтею 10. Відповідно до прецедентної практики суду, стаття 10 Конвенції забороняє Договірним Сторонам перешкоджати процесу отримання інформації, яку хтось намагається поширити. Однак стаття не передбачає позитив-

ного зобов'язання з боку держави самостійно збирати і розповсюджувати інформацію. Хоча держава мала створити інформаційну систему в такий спосіб, що забезпечив би можливість загального доступу до інформації, держава не зобов'язана забезпечувати доступ до конфіденційної інформації.

31. Доступ до файлів із рішеннями, виданими під час адміністративних проваджень, як правило, отримували лише сторони, що мали особливий правовий інтерес у конкретній справі. Асоціація-заявниця не могла стверджувати, що вона мала такий особливий інтерес у всіх рішеннях, виданих Комісією упродовж тривалого часу. Таким чином, відмова надати знеособлені копії всіх рішень, виданих після 1 січня 2000 року, не становила втручання у права заявниці, передбачені статтею 10 Конвенції. До того ж право на отримання всіх рішень, виданих Комісією упродовж тривалого часу, не можна інтерпретувати як таке, що передбачене статтею 6 Конвенції.

32. Розглядаючи альтернативний варіант і припускаючи, що дійсно мало місце втручання в права асоціації-заявниці, передбачені статтею 10, Уряд стверджував, що таке втручання було виправданим. Зокрема, Уряд зазначив, що воно переслідувало легітимні цілі – захищало права інших осіб, зокрема їхні інтереси щодо нерозголошення змісту проваджень, що стосувались їх особисто. Наприклад, такі рішення могли містити особисті дані щодо розташування земельної ділянки, яку було куплено, і ціни на неї. Тому втручання запобігало розголошенню конфіденційної інформації. Навіть більше, таке втручання мало на меті забезпечити належне функціонування відповідного органу державної влади. У разі задоволення запиту асоціації-заявниці виконання цього запиту потребувало б значних ресурсів для знеособлення великої кількості рішень, виданих упродовж декількох років, а отже поставило б під загрозу виконання Комісією її основних функцій. Зважування інтересів свідчить про те, що інтереси Комісії превалюють над інтересами асоціації-заявниці, що прагне отримати доступ до всіх цих рішень у знеособленій формі. Отже, втручання також було пропорційним.

2. Оцінка Суду

(а) Чи мало місце втручання

33. Суд постійно визнає, що громадськість має право отримувати інформацію, що становить суспільний інтерес. Прецедентну практику Суду в цій сфері було розроблено стосовно свободи преси, мета якої полягає в поширенні інформації та ідей такого характеру. Суд підкреслив, що найбільшій увазі з боку Суду потребують випадки, коли заходи, яких вжили національні органи влади, можуть потенційно ускладнити участь преси, одного з суспільних «сторожових псів», у публічних дебатах з питань, що закономірно викликають занепокоєння громадськості (див. рішення у справі «Угорська спілка громадянських свобод проти Угорщини» (*Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary*), № 37374/05, пункт 26, від 14 квітня 2009 року, з покликаннями на справу «Обзервер» і «Гардіан» проти Сполученого Королівства» (*Observer and Guardian v. the United Kingdom*), від 26 листопада 1991 року, пункт 59, серія А № 216; справу «Торгейр Торгейрсон проти Ісландії» (*Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*), від 25 червня 1992 року, пункт 63, серія А № 239; справу «Єрсільд проти Данії» (*Jersild v. Denmark*), від 23 вересня 1994 року, пункт 35, серія А № 298; і справу «Бладет Тромсо» і Стенсаас проти Норвегії» (*Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway*) [ВП], № 21980/93, пункт 64, ECHR 1999-III).

34. Окрім того, Суд зазначає, що збір інформації є невід'ємним підготовчим етапом у журналістській діяльності й опосередкованим елементом свободи преси, який потребує захисту (див. рішення у справі «Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland) (№ 77551/01, пункт 52, від 25 квітня 2006 року). Однак функція створення форумів для публічних дебатів не обмежується лише пресою. Цю функцію можуть також здійснювати неурядові організації, діяльність яких є невід'ємним елементом інформованих публічних дебатів. Таким чином, Суд визнає, що неурядові організації так само, як і пресу, можна охарактеризувати як суспільних «сторожових псів». У зв'язку з цим їхня діяльність потребує також ж захисту Конвенцією, який надано пресі (див. справу «Угорська спілка громадських свобод проти Угорщини», цит. вище, пункт 27, і справу «Енімал Дефендерз Інтернешнл» проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom) [ВП], № 48876/08, пункт 103, від 22 квітня 2013 року).

35. Асоціація-заявниця є неурядовою організацією, мета якої – досліджувати, який вплив на суспільство чинить факт передання прав власності на землі сільсько- та лісгосподарського призначення. Асоціація-заявниця також бере участь у законодавчому процесі шляхом надання коментарів щодо законопроектів, які стосуються сфери її діяльності. У цій справі заявниця прагнула отримати інформацію про рішення Комісії, тобто апеляційного органу, який надає дозвіл (або відмовляє в ньому) на передання прав власності на сільськогосподарські та лісгосподарські землі відповідно до Закону про операції з нерухомим майном у землі Тироль. Цілі Закону – збереження земель сільсько- та лісгосподарського призначення та запобігання росту обсягів забудови літніми будинками – є предметом, що становить суспільний інтерес.

36. Таким чином, асоціація-заявниця обґрунтовано збирала інформацію, що становить суспільний інтерес. Мета діяльності асоціації-заявниці полягала у здійсненні дослідження та наданні коментарів щодо проектів законів, а отже сприянні проведеному публічних дебатів. Тому відбулося втручання в право заявника на отримання та поширення інформації, яке гарантується пунктом 1 статті 10 Конвенції (див. рішення у справі «Угорська спілка громадських свобод проти Угорщини», цит. вище, пункт 28; див. також рішення у справі «Кенеді проти Угорщини» (Kenedi v. Hungary), № 31475/05, пункт 43, від 26 травня 2009 року).

(b) чи було втручання виправданим

37. Суд підкреслює, що втручання у право заявниці, передбачене пунктом 1 статті 10 Конвенції, порушуватиме Конвенцію, якщо таке втручання не відповідає вимогам пункту 2 статті 10. Таким чином, потрібно визначити, чи було воно «встановлено законом», чи дійсно перешкоджання було спрямоване на досягнення однієї чи кількох легітимних цілей, передбачених цим пунктом, і чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві» з метою досягнення цих цілей.

38. Відхиливши запит асоціації-заявниці, Комісія посилалася на розділи 1 і 3(1) підпункт (с) Закону про інформацію. Таким чином, Суд переконаний, що перешкоджання, про яке йдеться, було «встановлено законом» в сенсі пункту 2 статті 10 Конвенції.

39. Уряд стверджував, що втручання переслідувало легітимні цілі, а саме захист прав інших та нерозголошення конфіденційної інформації. Асоціація-заявниця

стверджувала, що ці цілі можна було досягти шляхом знеособлення копій рішень. Суд вважає, що втручання, яке розглядається, можна вважати як таке, що переслідує легітимну мету, а саме захистити права інших.

40. Суд має також розглянути, чи було втручання ще й «необхідним» у сенсі пункту 2 статті 10 Конвенції. Стосовно загальних принципів щодо необхідності втручання в право на свободу вираження поглядів Суд посилається на своє нещодавнє рішення у справі «Енімал Дефендерз Інтернешнл» проти Сполученого Королівства» (цит. вище, пункт 100).

41. У специфічному контексті доступу до інформації Суд зазначає, що право на отримання інформації загалом забороняє Уряду перешкоджати процесу отримання особою інформації, яку інші хотіли або намагалися поширити (див. рішення у справі «Ліандер проти Швеції» (Leander v. Sweden), від 26 березня 1987 року, пункт 74, серія А № 116). Окрім того, Суд зазначив, що право на отримання інформації не можна інтерпретуватись як таке, що накладає на державу позитивні зобов'язання збирати і розповсюджувати інформацію за власною ініціативою (див. рішення у справі «Гуерра та інші проти Італії» (Guerra and Others v. Italy), від 19 лютого 1998 року, пункт 53, Звіти про постанови та рішення 1998-I). Однак у справі «Угорська спілка громадських свобод проти Угорщини», яка стосувалася запиту про доступ до інформації неурядової організації з метою сприяти публічним дебатам, Суд зауважив, що віднедавна він схиляється до ширшої інтерпретації поняття «свобода отримання інформації», а отже до визнання права на доступ до інформації (цит. вище, пункт 35). Окрім того, Суд провів паралель з судовою практикою стосовно свободи преси, стверджуючи, що вимагається особлива ретельність у випадках, коли органи влади, які користувалися монополією на інформацію, перешкоджали здійснювати функції суспільного «сторожового пса» (там само, пункт 36, із покликанням на справу «Шові та інші проти Франції» (Chauvy and Others v. France), № 64915/01, пункт 66, ECHR 2004-VI).

42. У цій справі асоціація-заявниця подавала запит щодо паперових копій рішень, виданих Комісією з 1 січня 2000 року до середини 2005 року. Асоціація стверджувала, що держава має зобов'язання або опублікувати всі рішення Комісії в електронній базі даних, або надати їй знеособлені паперові копії. Суд не вважає, що з його судової практики відповідно до статті 10 випливає загальне зобов'язання такого характеру. Однак завдання Суду в цій справі полягає у вирішенні питання, чи аргументи, наведені місцевими органами влади в обґрунтування відмови у запиті асоціації-заявниці, були «відповідними і достатніми» за конкретних обставин справи і чи втручання було пропорційним відповідно до законної мети, яку воно переслідувало.

43. І Комісія, і Конституційний суд покладалися на два аргументи. По-перше, вони вважали, що запит асоціації-заявниці не належав до сфери дії Закону про інформацію. По-друге, вони стверджували, що навіть якщо б і належав, запит було б відхилено на підставі того, що його виконання потребувало б значних ресурсів, а це поставило б під загрозу виконання Комісією інших завдань. Зокрема, Конституційний суд зауважив, що запит асоціації-заявниці не стосувався отримання інформації про одне або кілька конкретних питань, однак вимагав би від Комісії сформувати за власною ініціативою базу даних усіх рішень, виданих за період у декілька років, знеособити ці рішення, а далі надіслати паперові копії цих рішень асоціації-заявниці. Уряд також посилався на цю аргументацію.

44. Суд зауважує, що є різниця між цією справою і справою «Угорська спілка громадських свобод проти Угорщини», що стосувалася запиту неурядової організації надати доступ до конкретного документа – конституційної скарги щодо перегляду певних положень Кримінального кодексу, яку подав один із членів парламенту. Дійшовши висновку, що відмова в доступі становила порушення статті 10, Суд зазначив, що інформація, яку намагався отримати заявник, «була готовою і наявною» і не вимагала збору будь-яких даних Урядом (див. рішення у справі «Угорська спілка громадських свобод проти Угорщини», цит. вище, пункт 36). Оцінюючи, однак, чи втручання, якого стосується ця справа, було «необхідним» у сенсі пункту 2 статті 10, Суд має вивчити всі обставини справи.

45. Суд зауважує, що асоціація-заявниця, надсилаючи запит щодо знеособлених копій рішень Комісії, погоджувалася з фактом, що ці рішення містили персональні дані, які необхідно було б видалити перед наданням рішень. Асоціація також не заперечувала, що укладання і надсилання поштою відповідних копій передбачало значні витрати, які вона пропонувала компенсувати. Проте асоціація-заявниця отримала безумовну відмову.

46. Беручи до уваги той факт, що Комісія є органом державної влади, завдання якої полягає у вирішенні спорів щодо «цивільних прав» у сенсі статті 6 Конвенції (див. рішення у справі «Айзенштекен проти Австрії» (Eisenstecken v. Austria), № 29477/95, пункт 20, ECHR 2000-X, з подальшими посиланнями), які, крім того, становлять значний суспільний інтерес, Суд знаходить дивним, що жодне з рішень Комісії не було опубліковане ні в електронній базі даних, ні в жодній іншій спосіб. Відповідно великий обсяг потенційних складнощів, на які покликала Комісія як на підстави для відмови надати асоціації-заявниці копії великої кількості рішень, виданих упродовж тривалого часу, виникли внаслідок власного рішення Комісії не публікувати свої рішення. У цьому контексті Суд звертає увагу на зауваження асоціації-заявниці, які Уряд не оскаржував, щодо того, що він отримав знеособлені копії рішень від усіх інших регіональних Комісій щодо операцій з нерухомим майном без жодних проблем.

47. Таким чином, Суд встановив, що причини, на які покликалися місцеві органи влади, пояснюючи відмову в запиті асоціації-заявниці про доступ до рішень Комісій, були хоч і «відповідними», проте не «достатніми». У той час як до завдань Суду не входить визначення того, у який спосіб Комісія мала і могла надати доступ до своїх рішень, Суд визнає, що повна відмова надати доступ до будь-якого з її рішень була диспропорційною. Комісія, яка за власним вибором мала інформаційну монополію щодо рішень, позбавила асоціацію-заявницю можливості проводити дослідження щодо однієї з дев'яти австрійських земель, а саме землі Тироль, і в ефективний спосіб брати участь у законодавчому процесі, що передбачав внесення поправок у законодавство з операцій щодо нерухомого майна в землі Тироль. Таким чином, Суд дійшов висновку, що втручання в право заявника на свободу вираження не можна вважати таким, яке є необхідним у демократичному суспільстві.

48. Отже, відбулося порушення статті 10 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

49. Асоціація-заявниця скаржилася, що вона не мала ефективного засобу юридичного захисту щодо скарги відповідно до статті 10. Вона посилалася на статтю 13 Конвенції, де зазначено таке:

«Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

50. Уряд не погодився із цим твердженням.

51. Суд зазначає, що ця скарга пов'язана зі скаргою, що розглядалася вище, і відповідно також оголошується прийнятною.

52. Асоціація-заявниця стверджувала, що у відповідних рішеннях від 21 вересня 2006 року і 27 лютого 2007 року Адміністративний суд і Конституційний суд відмовилися розглянути обставини цієї скарги стосовно відмови Комісії надати асоціації копії всіх рішень Комісії, виданих упродовж певного часу.

53. Уряд заявив, що скарга до Конституційного суду є ефективним засобом юридичного захисту. Навіть відмова розглядати скаргу передбачала загальний розгляд предмета справи. Окрім того, в цій справі асоціація-заявниця мала можливість оскаржити відмову Конституційного суду розглядати справу шляхом подання скарги відповідно до статті 138 Федеральної конституції з метою вирішити негативний конфлікт юрисдикцій між Адміністративним судом і Конституційним судом.

54. Як уже неодноразово зазначав Суд, стаття 13 Конвенції гарантує наявність на національному рівні засобів юридичного захисту для того, щоб права і свободи Конвенції у своїй суті, у якій би формі вони не виявилися, були дотриманні в національному правопорядку. Таким чином, ефект статті 13 полягає в тому, що вона вимагає передбачення внутрішніх засобів юридичного захисту, який би дозволив розглянути по суті «небезпідставну скаргу» за Конвенцією і надати належне вирішення. Обсяг зобов'язань Договірних Сторін згідно зі статтею 13 різниться відповідно до характеру заяви скаржника; однак юридичний засіб у сенсі статті 13 повинен бути «ефективним» як на законодавчому рівні, так і в практичному застосуванні. «Ефективність» «засобу юридичного захисту» в значенні статті 13 не залежить від передбачуваності позитивного результату для заявника (див., наприклад, рішення у справі «Кудла проти Польщі» (*Kudła v. Poland*), № 30210/96, пункт 157, ECHR 2000-XI).

55. Таким чином, Суд має розглянути питання, чи австрійське законодавство надало асоціації-заявниці можливість оскаржити стверджуване порушення її права на свободу вираження поглядів і чи засіб юридичного захисту був «ефективним» у тому сенсі, що міг би забезпечити належне вирішення щодо стверджуваного порушення.

56. Суд зауважує, що Адміністративний суд зазначив, що він не мав компетенції розглядати скаргу асоціації-заявниці. Своєю чергою, Конституційний суд також відмовився розглядати справу, зазначивши, що ця справа не виключається з юрисдикції Адміністративного суду. Однак асоціація-заявниця мала можливість подати заяву відповідно до статті 138 Федеральної конституції, що дозволяла вирішити цей

негативний конфлікт юрисдикцій. Асоціація-заявниця скористалася цією можливістю, унаслідок чого Конституційний суд скасував своє попереднє рішення і дійшов висновку по суті скарги асоціації-заявниці згідно зі статтею 10. Той факт, що результат не був на користь асоціації-заявниці, не применшує ефективності засобу правового захисту.

57. Таким чином, Суд переконаний, що асоціація-заявниця мала у своєму розпорядженні ефективний засіб юридичного захисту щодо її скарги за статтею 10. Отже, не було порушення статті 13 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

58. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Судові та інші витрати

59. Беручи до уваги той факт, що асоціація-заявниця не вимагала відшкодування моральної і матеріальної шкоди, у заяві від 27 серпня 2010 року вона вимагала суму 5 579,66 євро (EUR) компенсації судових та інших витрат, понесених під час національних судових проваджень, у яку входить 80 євро, витрачених на Комісію, 2 940,78 євро судових та інших витрат на судовий процес в Адміністративному суді і 2 558,88 євро судових та інших витрат, понесених під час першого провадження у Конституційному суді. Асоціація-заявниця вимагала компенсації судових витрат за наступне провадження, яке мало відбутись у Конституційному суді відповідно до статті 138 Федеральної конституції, якщо тільки такі витрати не підлягають компенсації Конституційним судом.

60. Стосовно конвенційного провадження асоціація-заявниця вимагала «адекватної компенсації витрат за представництво в Суді» без визначення конкретної суми.

61. Уряд зауважив, що асоціація-заявниця не змогла підтвердити витрати, які, як стверджувалося, вона понесла під час комунікації із Комісією. Уряд взяв до уваги вимоги компенсувати судові та інші витрати, понесені в Адміністративному суді й під час першого провадження в Конституційному суді, без подальших коментарів. Окрім цього, Уряд зауважив, що судові витрати щодо наступного провадження в Конституційному суді насправді ще не були понесені.

62. І наостанок, Уряд заявив, що асоціація-заявниця не змогла обґрунтувати витрати, понесені під час конвенційного провадження, як це вимагається. Уряд зауважив, що заяви асоціації-заявниці, подані до Суду, у будь-якому випадку значною мірою повторювали заяви, які були раніше подані до національних органів влади.

63. Згідно з практикою Суду, заявник має отримати компенсацію судових та інших витрат в обсязі, який буде визначений як такий, що фактично був понесений та необхідний, а також розумний. У цій справі, беручи до уваги документи, що перебувають у розпорядженні Суду, та вищезазначені критерії, Суд присуджує загальну

суму у 5 499,66 євро за витрати, заявлені щодо провадження в Адміністративному суді та першого провадження у Конституційному суді. Суд зазначає, що в другому провадженні Конституційного суду асоціації-заявниці було присуджено компенсацію судових витрат, і вона не робила подальших заяв щодо компенсації під час проваджень у Суді. Окрім того, Суд відхиляє інші вимоги щодо компенсації судових та інших витрат у провадженнях національних судів і вважає за доцільне присудити суму 2 000 євро компенсації судових витрат у провадженні в Суді.

64. Відповідно Суд, заокруглюючи суму, присуджує загальну суму 7 500 євро як компенсацію судових та інших витрат.

В. Пеня

65. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД

1. Оголошує одноголосно заяву прийнятною;
2. Постановляє шістьма голосами проти одного, що мало місце порушення статті 10 Конвенції;
3. Постановляє одноголосно, що порушення статті 13 Конвенції не було;
4. Постановляє одноголосно,
  - (a) що упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити асоціації-заявниці 7 500 (сім тисяч п'ятсот євро) відшкодування судових та інших витрат плюс будь-які податки, що можуть бути нараховані;
  - (b) що із закінченням зазначеного тримісячного терміну до остаточного розрахунку на зазначену вище суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
5. Відхиляє одноголосно решту вимог асоціації-заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 28 листопада 2013 року, відповідно до пунктів 2 та 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Сорен Нільсен (Søren Nielsen), Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefèvre),
секретар голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 Правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додається окрема думка судді Мосе.

І. Б. Л.
С. Н.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ЯТА СЕКЦІЯ

Справа
«Гайніш проти Німеччини»
(Heinisch v. Germany)

(Заява № 28274/08)

РІШЕННЯ
СТРАСБУРГ
21 липня 2011 року

ОСТАТОЧНЕ
21/10/2011

*Рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.
Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Гайніш проти Німеччини» Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи Палатою, до складу якої увійшли:

Дін Шпільманн (Dean Spielmann), голова,
Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),
Боштян М. Зупанчич (Boštjan M. Zupančič),
Марк Віллігер (Mark Villiger),
Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefèvre),
Енн Пауер (Ann Power),
Ангеліка Нусбергер (Angelika Nußberger), судді,
і Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), секретар секції,

засідаючи за зачиненими дверима 21 червня 2011 року, постановив таке рішення, яке було ухвалене в той же день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою (№ 28274/08) проти Федеративної Республіки Німеччини, яку 9 червня 2008 року подала до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянка Німеччини пані Брігітте Гайніш (Brigitte Heinisch) (далі – заявниця).

2. Інтереси заявниці представляв пан Б. Гопманн (B. Normann), юрист, який працює в Берліні. Уряд Німеччини (далі – Уряд) представляла його уповноважена особа пані А. Віттлінг-Фогель (A. Wittling-Vogel) з Федерального міністерства юстиції.

3. Заявниця стверджувала, зокрема, що її звільнення без попередження як медсестри з догляду за геріатричними хворими з огляду на її скарги на недоліки забезпечення догляду за хворими, подані в порядку кримінального процесу щодо свого роботодавця, та відмова національних судів відновити її на посаді порушили її право на свободу вираження поглядів.

4. 15 грудня 2009 року голова П'ятої секції вирішив повідомити Уряд про цю заяву. Також було вирішено постановити рішення щодо суті заяви та її прийнятності одночасно (стаття 29 § 1).

5. Заявниця і Уряд подали свої зауваження щодо прийнятності заяви та її суті. Крім того, було отримано матеріали третіх сторін від «Vereinte Dienstleistungsgewerkschaft» (Ver.di), профспілки працівників у сфері послуг (включно з послугами медсестринського догляду), якій президент дозволив вступити в письмове провадження (стаття 36 § 2 Конвенції і правило 44 § 3 Регламенту Суду). Профспілку представляли пан Ф. Бсірске (F. Bsirske), голова її правління, і пан Г. Герцберг (G. Herzberg), заступник голови. Сторони відповіли на матеріали третіх сторін (Правило 44 § 6).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

6. Заявниця народилася 1961 року і проживає в Берліні. Вона працювала медсестрою з 16 вересня 2000 року до 9 лютого 2005 року (дата звільнення), доглядаючи за геріатричними хворими у «Vivantes Netzwerk für Gesundheit GmbH/Вівантес Нетцверк фюр Гезундгайт ГмбГ» (далі – «Vivantes»), товаристві з обмеженою відповідальністю, що спеціалізується в галузі охорони здоров'я, геріатрії і допомоги літнім людям; контрольний пакет акцій товариства належить «Land of Berlin».

A. Події, які призвели до звільнення заявниці

7. 3 січня 2002 року заявниця працювала в геріатричному пансіонаті, підпорядкованому «Vivantes»; у цьому закладі пацієнти були частково прикуті до ліжка, дезорієнтовані й загалом залежні від спеціалізованої допомоги. 2002 року Медична служба Фонду медичного страхування (Medizinischer Dienst der Krankenkassen, далі – MDK) виявила серйозні недоліки в повсякденному медичному догляді, викликані недостатньою кількістю персоналу.

8. У період з 24 січня 2003 року до 19 жовтня 2004 року заявниця та її колеги регулярно звертали увагу керівництва на те, що вони перевантажені через недостатню кількість працівників, що заважає їм сумлінно виконувати свої обов'язки. Працівники вказали на недоліки медичного догляду, який надавали в пансіонаті, а також зазначили, що послуги не були належним чином задокументовані. У повідомленні від 18 травня 2003 року заявниця, крім того, стверджувала, що вона не може далі нести відповідальність за ті недоліки, які мають місце у зв'язку з недостатньою кількістю працівників. З 19 травня 2003 року заявниця неодноразово хворіла й іноді не могла працювати. В одній медичній довідці було вказано, що стан хворої є результатом перевтоми.

9. Після перевірки в листопаді 2003 року MDK виявила серйозні недоліки в догляді, який надавали в пансіонаті; такі недоліки, зокрема, були зумовлені неналежною кіль-

кістю працівників, невідповідними стандартами і низькою якістю догляду, а також неналежним документуванням послуг; MDK відтак пригрозила розірвати договір про надання послуг із роботодавцем заявниці. Згодом відбулася реструктуризація.

10. Після низки додаткових повідомлень, у яких заявниця пояснювала своєму начальству складнощі ситуації, зокрема в жовтні 2004 року, заявниця знову захворіла і зрештою звернулася до адвоката.

11. 9 листопада 2004 року адвокат заявниці написав листа до керівництва «Vivantes». У листі він зазначив, що через відсутність персоналу пацієнтам надалі не можуть гарантувати надання основного гігієнічного догляду (ausreichende hygienische Grundversorgung). До того ж адвокат домагався, щоб керівництво точно визначило ті кроки, завдяки яким адміністрації (а також персоналу) вдасться уникнути кримінальної відповідальності й у подальшому гарантувати пацієнтам належний догляд. Лише за такої умови, за словами адвоката, керівництво зможе відвернути кримінальну справу або публічне обговорення ситуації з усіма негативними наслідками. На відповідь він дав адміністрації термін до 22 листопада 2004 року.

12. 18 листопада 2004 року MDK знову відвідала заклад без попередження. Згодом цей візит став предметом спору між сторонами щодо питання, чи насправді MDK встановила, що кадрова ситуація хоча і важка, проте не критична.

13. 22 листопада 2004 року керівництво відкинуло звинувачення заявниці.

14. 7 грудня 2004 року адвокат заявниці подав заяву про порушення кримінальної справи проти «Vivantes» через шахрайство за обтяжуючих обставин і попросив державного прокурора вивчити обставини справи в усіх її відповідних правових аспектах. Він уточнив, що заяву подано також для того, щоб сама заявниця змогла уникнути кримінальної відповідальності з огляду на її численні скарги до «Vivantes», які не виправили ситуацію з медичним доглядом, що його надавали в пансіонаті. Стверджувалося, що через недостатню кількість працівників та неналежні стандарти роботодавець заявниці свідомо не може забезпечити високоякісного догляду, який було обіцяно в рекламі, а отже не надає оплачені послуги, наражаючи пацієнтів на ризик. Адвокат також стверджував, що керівництво «Vivantes» систематично намагалося приховати наявні проблеми і закликала працівників фальсифікувати записи щодо наданих послуг. Заява заявниці містила посилання на доповідь, підготовлену MDK після візиту в 2003 році, а також засвідчувала її готовність підтвердити погані умови в будинку для літніх людей. До заяви, крім усього, було долучено свідчення заявниці про її виснаження, а також покликання на протокол зборів персоналу, в якому співробітникам «Vivantes» радили не оприлюднювати перед пацієнтами і їхніми родичами проблему відсутності працівників та браку часу, щоб уникнути дисциплінарних наслідків. Заява про порушення кримінальної справи містила, зокрема, таке:

«Компанія «Vivantes GmbH», що має фінансові труднощі і знає про них, обманула членів сім'ї, бо догляд, який вона надає, жодною мірою не відповідає тим коштам, які за нього виплачують, та не виправдує їх. Таким чином, «Vivantes GmbH» збагачується, погоджуючись із неналежним медичним та гігієнічним доглядом. ...Свідченням того є систематичне – у тому числі й

шляхом залякування персоналу – намагання приховати наявні проблеми. Працівників просять скласти таку документацію про догляд у пансіонаті, яка насправді не відображає реально наданих послуг... Аналогічні проблеми існують в інших установах; тому йдеться про значну шкоду».

15. 10 грудня 2004 року адвокат заявниці, зв'язавшись із радою директорів роботодавця заявниці, повідомив про недостатню кількість працівників у будинку для літніх людей, а також указав на невідповідність закладу гігієнічним нормам.

16. 5 січня 2005 року прокуратура Берліна припинила попереднє розслідування проти «Vivantes» відповідно до статті 170 § 2 Кримінально-процесуального кодексу (Strafprozessordnung – див. нижче «Відповідне національне законодавство і практика»).

17. У листі від 19 січня 2005 року адміністрація будинку для літніх людей повідомила заявницю про її звільнення через неодноразові хвороби (звільнення з 31 березня 2005 року). Заявниця оскаржила звільнення в Берлінському трудовому суді (справа № 35 Ca 3077/05).

18. Згодом заявниця зв'язалася з друзями і зі своєю профспілкою – «Vereinte Dienstleistungsgewerkschaft» (ver.di). 27 січня 2005 року вони випустили листівку з таким заголовком:

«Vivantes» хоче залякати працівників!!

З нами – не вийде!

Вимагаємо негайно поновити на посаді нашу колегу Брігітте, яка працювала на Форумі «Vivantes» для літніх людей.

Закликаємо до створення непартійної групи солідарності».

У листівці також йшлося про те, що Брігітте Гайніш подала заяву про порушення кримінальної справи, однак це не привело до кримінального розслідування; так само згадувалося, що заявницю було звільнено через її хворобу. Окрім того, у листівці йшлося про таке:

«Потрібно нарешті дати відсіч... Це божевілля, що приватні компанії разом із Берлінським СДП / ПДС сенатом через свою жадібність нищать наших кадри... «Vivantes» обурливо скористався з наших соціальних зобов'язань. ...Це не звичайне звільнення! Цей політичний дисциплінарний захід скерований на те, щоб змусити співробітників мовчати...».

19. 31 січня 2005 року заявниця факсом надіслала таку листівку до будинку для літніх людей, де та була поширена. Тільки тоді «Vivantes» дізнався про заяву про порушення кримінальної справи, яку подала заявниця.

20. 1 лютого 2005 року роботодавець запропонував заявниці надати пояснення щодо листівки; однак заявниця відмовилася. 4 лютого 2005 року «Vivantes» поінформував раду компанії про те, що він має намір звільнити заявницю без попередження. 8 лютого 2005 року рада компанії довела до відома, що не погодиться на звільнення заявниці.

21. 9 лютого 2005 року роботодавець заявниці звільнив її без попередження або до 31 березня 2005 року за підозрою в тому, що вона ініціювала виготовлення і розповсюдження листівки.

22. Згодом було випущено нову листівку з повідомленням про це звільнення; крім того, ситуацію висвітлювали одна телевізійна програма та дві статті, опубліковані в різних газетах.

23. 21 лютого 2005 року Берлінська прокуратура на вимогу заявниці відновила попереднє розслідування проти «Vivantes».

24. 25 лютого 2005 року заявниця подала позов до Берлінського трудового суду (файл № 39 Са 4775/05), оскаржуючи її звільнення без попередження 9 лютого 2005 року.

25. 25 квітня 2005 року колишній роботодавець заявниці видав додаткове повідомлення про звільнення. Розгляд позов заявниці від 25 лютого 2005 року було відкладено.

26. 12 травня 2005 року заявницю заслухали як свідка з боку державного обвинувачення в ході попереднього розслідування проти «Vivantes». Попередні слухання 26 травня 2005 року було знову припинено відповідно до статті 170 § 2 Кримінально-процесуального кодексу.

В. Цивільне судочинство після звільнення заявниці без попередження

27. Рішенням від 3 серпня 2005 року (файл № 39 Са 4775/05) Берлінський трудовий суд (Arbeitsgericht) установив, що звільнення від 9 лютого 2005 року не розірвало трудового договору, бо це суперечило статті 626 Цивільного кодексу Німеччини (Bürgerliches Gesetzbuch) або розділу 1 (1) Закону про гарантії праці (Kündigungsschutzgesetz – див. «Відповідне національне законодавство і практика» нижче). Суд вирішив, що зміст листівки стосувався заявниці, бо заявниця не робила ніяких заяв роботодавцю, тому листівка є проявом права заявниці на свободу вираження поглядів та не становить порушення її обов'язків розцінювати як факт, який не призвів до порушення її обов'язків за трудовим договором. Хоча зміст листівки був полемічний, він опирався на об'єктивні обставини і не міг погіршити «робочого клімату» в будинку для літніх людей.

28. Після слухання 28 березня 2006 року Берлінський трудовий апеляційний суд (Landesarbeitsgericht) рішенням того ж таки дня скасував попереднє рішення трудового суду і постановив, що звільнення від 9 лютого 2005 року було законним, бо заява про порушення кримінальної справи заявниці надала «вагомий підстави» для звільнення без попередження відповідно до статті 626 § 1 Цивільного кодексу і зробила продовження трудових відносин неможливим. Було встановлено, що заявниця легковажно стверджувала в своїй заяві про порушення кримінальної справи про факти, які вона не могла довести в ході судового розгляду, бо, зокрема, самої вказівки на недостатню кількість працівників було недосить, щоб стверджувати про шахрайство, також заявниця згодом не змогла точно прояснити, які надавались інструкції щодо фальсифікування записів. Це також підтверджувалося тим фактом, що державний прокурор не розпочав розслідування. Трудовий апеляційний суд постановив, що заява про порушення кримінальної справи була непропорційною реакцією на заперечення тверджень про недостатню кількість працівників з боку

«Vivantes», бо заявниця ніколи не прагнула, щоб її звинувачення в шахрайстві були перевірені на внутрішньому рівні, крім того, вона мала намір чинити тиск на свого роботодавця, спровокувавши публічне обговорення цього питання. Трудовий апеляційний суд також зазначив, що будинок для літніх людей перебував під наглядом MDK, яка провела додаткову ревізію в ньому 18 листопада 2004 року, незадовго до того, як заявниця подала свою скаргу. Вона могла б дочекатися результатів цього візиту, відтак заява про порушення кримінальної справи була непотрібною. Суд, покликаючись водночас на принципи, встановлені Федеральним трудовим судом у відповідній судовій практиці (див. нижче «Відповідне національне законодавство та практика»), дійшов висновку, що заявниця не діяла в межах своїх конституційних прав і порушила обов'язок бути лояльною до свого роботодавця.

29. 6 червня 2007 року Федеральний трудовий суд (Bundesarbeitsgericht) відмовив у відкритті провадження за скаргою заявниці з правових питань.

30. Рішенням від 6 грудня 2007 року, яке було вручено заявниці 12 грудня 2007 року, Федеральний конституційний суд відмовив їй, не вказуючи про підстави, у прийнятті конституційної скарги.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ І МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

A. Відповідне національне законодавство і практика

1. Звільнення працівника за подання заяви про порушення кримінальної справи проти роботодавця

31. Окрім конкретного законодавства щодо державних службовців, спрямованого на викриття ймовірних випадків корупції, законодавство Німеччини не містить загальних положень, які б регулювали випадки, коли працівник виявляє недоліки на підприємствах або в установах, такі як незаконні дії з боку роботодавця (так званий інститут «викривачів»); обговорення відповідного законопроекту поки теж не принесло жодних результатів.

(а) Відповідні положення Цивільного кодексу Німеччини і Закону про гарантії праці

32. За відсутності такого конкретного законодавства позачергове звільнення працівника через подання заяви про порушення кримінальної справи проти його роботодавця може базуватися на статті 626 § 1 Цивільного кодексу, яка передбачає, що трудові відносини можуть бути припинені будь-якою стороною договору без дотримання попереджувального періоду через «вагомі причини» (wichtiger Grund). Повинні існувати факти, на підставі яких сторона, що має подавати попередження, не може продовжити роботи до кінця терміну попередження або до узгодженого закінчення цих відносин, з огляду на всі обставини конкретної справи і відповідно до інтересів обох сторін у договорі.

33. Розділ 1 (1) Закону про гарантії праці передбачає, що припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця є незаконним, якщо воно є соціально невинуватим. Відповідно до розділу 1 (2) Закону припинення трудових відносин є соціально необґрунтованим, якщо, зокрема, воно не базується на підставах, пов'язаних із

власне особою працівника або його поведінкою, а також коли продовження трудових відносин суперечило б необхідним умовам діяльності підприємства.

(b) Прецедентне право Федерального конституційного суду і Федерального трудового суду

34. 2 липня 2001 року (файл № 1 BvR 2049/00) Федеральний конституційний суд виніс рішення щодо справи, у якій працівник на прохання державного прокурора надав свідчення та документи під час досудових кримінальних розслідувань, які державний прокурор *ex officio* використав проти його роботодавця. Федеральний конституційний суд постановив, що відповідно до норм права виконання обов'язку громадянина свідчити в ході кримінального розслідування не може саме собою призвести до менш сприятливих умов застосування цивільного законодавства. Федеральний конституційний суд також указав у *obiter dictum* (окрема ухвала), що навіть якщо би працівник повідомив органи прокуратури про роботодавця з власної ініціативи, верховенство права все одно вимагало б, щоб така реалізація права громадянином не стала виправданням для звільнення без попередження, хіба тільки працівник свідомо чи легковажно надав неправдиву інформацію.

35. У світлі прецедентного права Федерального конституційного суду Федеральний трудовий суд у рішенні від 3 липня 2003 року (файл № 2 AZR 235/02) детально зупинився на зв'язку між обов'язком працівника бути лояльним до свого роботодавця і здійсненням своїх прав, гарантованих Конституцією. Він підтвердив, що, повідомляючи про кримінальний злочин, працівник вдавався до способу реалізації закону, виконання якого не тільки санкціоноване відповідно до правопорядку, але й закликається Конституцією. Працівник, який сумлінно здійснює це право, не може зазнати шкоди, якщо припущення виявилися помилковими або не могли бути з'ясованими в ході подальших проваджень. Суд постановив, однак, що з огляду на обов'язок працівника дотримуватися принципу лояльності до роботодавця заява про порушення [кримінальної] справи, яку подав працівник, не повинна становити неадекватної реакції у відповідь на поведінку роботодавця. На невідповідність реакції з боку працівника-заявника можуть вказувати обґрунтування скарги, мотивація особи, яка подала скаргу, або не вжиття попередньо заходів для звернення уваги роботодавця на оскаржувані недоліки. У цьому контексті мотиви працівника для подання скарги мали особливе значення. Скарга, яку було подано виключно з метою завдати шкоди роботодавцеві або «виснажити його», може становити власне неадекватну реакцію залежно від звинувачень, що лежать в основі скарги. Що стосується можливості попереднього внутрішнього з'ясування звинувачень, Суд указав, що його доцільність потрібно визначати в кожному окремому випадку залежно від того, чи розумно працівникові покладатися на таке внутрішнє розслідування. Покладатися на нього не варто, якщо працівник дізнався про злочин, через який у разі мовчання він сам і підлягатиме кримінальному переслідуванню, а також у разі серйозного кримінального злочину або злочину, який вчинив безпосередньо сам роботодавець. Окрім того, попереднє внутрішнє розслідування цього питання не потрібне, якщо обґрунтованих сподівань на виправлення ситуації немає. Якщо роботодавцеві не вдалося усунути незаконну практику, хоча на неї раніше вже звертав його увагу працівник, останній більше не пов'язаний обов'язком дотримання принципу лояльності до свого роботодавця.

2. Кримінально-процесуальний кодекс

36. Стаття 170 Кримінально-процесуального кодексу передбачає, що в результаті розслідування приймається одне з таких рішень:

«(1) Якщо розслідування дає достатні підстави для обвинувачення, прокуратура повинна подати обвинувальний висновок у компетентний суд.

(2) У всіх інших випадках прокуратура припиняє розслідування. Прокурор відповідним чином повідомляє про це обвинуваченого, якщо він був у такому статусі або щодо нього застосовувався арешт; те ж саме повинно застосовуватись, якщо він запросив таке повідомлення або є особливий інтерес в тому, щоб його повідомити».

В. Відповідне міжнародне законодавство і практика

37. У своїй Резолюції 1729 (2010) про захист викривачів Парламентська асамблея Ради Європи наголошує на важливості таких «викриттів» (коли особи, про які йдеться, б'ють на сполох, щоб прискіти порушення, що створюють загрозу для інших людей) як засобу підвищити підзвітність та посилити боротьбу із корупцією і службовими зловживаннями як у державному, так і в приватному секторах. Вона закликала всі держави-члени переглянути своє законодавство про захист «викривачів», керуючись у цьому такими принципами:

«6.1.1. Під визначення повідомлень, що потребують захисту, повинні підпадати всі сумнісні сигнали про різні види протиправних дій, у тому числі всі серйозні порушення прав людини, які впливають на життя або становлять загрозу життю, здоров'ю, свободі та іншим законним інтересам осіб як суб'єктів державного управління чи платників податків, акціонерів, співробітників або клієнтів приватних компаній.

6.1.2. Тому законодавство повинно поширюватися на викривачів як державного, так і приватного секторів... і

6.1.3. Воно повинно кодифікувати відповідні питання в таких сферах права:

6.1.3.1. Трудове право – зокрема у питаннях захисту від несправедливого звільнення та інших форм помсти, пов'язаних із зайнятістю;

...

6.2.2. Це законодавство повинно забезпечувати кожній особі, яка з найкращими намірами використовує наявні внутрішні канали викриття, захист від будь-якої форми помсти (несправедливе звільнення, переслідування або будь-які інші покарання чи дискримінації).

6.2.3. Якщо внутрішні канали відсутні або не функціонують належним чином, а також коли наявні обґрунтовані сумніви щодо їх належного функціонування через проблему, яку виявив викривач, аналогічний захист варто забезпечити для зовнішніх каналів викриття, зокрема через засоби масової інформації.

6.2.4. Будь-який викривач має вважатися таким, що діяв сумлінно, за умови, що він мав достатні підстави вважати, що розкрита інформація є правдивою, навіть якщо потім виявиться, що це не так, а також за умови, що викривач не переслідував жодної незаконної або неетичної цілі».

Наведені вище принципи також фігурують у відповідній Рекомендації 1916 (2010) Парламентської асамблеї.

38. Стаття 24 переглянутої Європейської соціальної хартії передбачає:

«З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників на захист у випадках звільнення Сторони зобов'язуються визнати:

а) право всіх працівників не бути звільненими без поважних причин для такого звільнення, пов'язаних з їхньою працездатністю чи поведінкою або поточними потребами підприємства, установи чи служби;...».

Примітка до статті 24 вказує:

«3. Для цілей цієї статті не є вагомими підставами для звільнення:

... подання скарги або участь у судовому процесі проти роботодавця, що пов'язані зі ствердженням порушення законів чи правил, або звернення до компетентних адміністративних органів...».

Статтю 24 переглянутої Європейської соціальної хартії ратифікували двадцять чотири держави – члени Ради Європи. Німеччина підписала переглянуту Європейську соціальну хартію, однак ще не ратифікувала її.

39. Стаття 5 Конвенції про припинення трудових відносин Міжнародної організації праці (Конвенція МОП № 158 від 22 червня 1982 року) обумовлює:

«Не є, зокрема, законною підставою для припинення трудових відносин такі причини:

(с) подання скарги або участь у справі, порушеній проти роботодавця за звинуваченням у порушенні законодавства чи правил, або звернення до компетентних адміністративних органів».

Німеччина не ратифікувала Конвенції МОП № 158.

40. Низка інших міжнародних інструментів розглядає захист інформаторів у певних контекстах, зокрема у контексті боротьби з корупцією, як-от: Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією та Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією або Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції.

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

41. Заявниця скаржилася на те, що її звільнення без попередження на тій підставі, що вона подала заяву про порушення кримінальної справи проти свого робото-

давця, а також відмова національних судів задовольнити вимогу щодо відновлення її на посаді порушили її право на свободу вираження поглядів, що передбачено статтею 10 Конвенції, у якій зазначено таке:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і поширювати інформацію та ідеї без будь-якого втручання з боку органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно несе обов'язки і відповідальність, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

А. Прийнятність

42. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту (а) пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

В. Щодо суті

1. Чи було втручання

43. Перш за все Суд зазначає, сторони не оскаржували, що заяву про порушення кримінальної справи, яку подала заявниця, потрібно розглядати як подання інформації про ймовірну незаконну поведінку роботодавця, що підпадає під дію статті 10 Конвенції. Крім того, сторони погодилися, що звільнення заявниці внаслідок цього і відповідні рішення національних судів становили втручання в право заявниці на свободу вираження поглядів.

44. Суд покликається в цьому контексті на низку справ, пов'язаних зі свободою вираження поглядів недержавних або державних службовців, у яких Суд постановив, що стаття 10 застосовна до робочого місця в цілому (див., наприклад, справу «Кудешкіна проти Росії» (*Kudeshkina v. Russia*), № 29492/05, п. 85, від 26 лютого 2009 року, і справу «Фогт проти Німеччини» (*Vogt v. Germany*), від 26 вересня 1995 року, п. 53, серія А № 323). Суд далі встановив, що статтю 10 Конвенції також застосовують у випадках, коли йдеться про регулювання відносин між роботодавцем і працівником, як і в цьому випадку, приватним правом, і що держава має позитивний обов'язок щодо захисту права на свободу вираження поглядів навіть у сфері відносин між приватними особами (див. справу «Фуентес Бобо проти Іспанії» (*Fuentes Bobo v. Spain*), № 39293/98, п. 38, від 29 лютого 2000 року).

45. Таким чином, Суд вважає, що звільнення заявниці, правомірність якого підтвердили німецькі суди, через її заяву про порушення кримінальної справи проти свого

роботодавця є втручанням у її право на свободу вираження поглядів, гарантоване пунктом першим статті 10 Конвенції.

46. Таке втручання буде становити порушення статті 10, якщо воно не «передбачено законом», не переслідує легітимну ціль відповідно до пункту 2 і не є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення такої цілі.

2. Чи було перешкоджання «передбачене законом» і чи переслідувало легітимну мету

47. Заявниця, визнаючи, що припинення трудових відносин без попередження відповідно до статті 626 § 1 Цивільного кодексу може переслідувати законну мету захисту репутації або прав інших осіб, а саме – ділової репутації та інтересів «Vivantes», стверджувала, що вказане вище положення не містить будь-яких критеріїв для законного звільнення в разі викриття порушення з боку працівника. Відповідні рішення Федерального конституційного суду від 2 липня 2001 року і Федерального трудового суду від 3 липня 2003 року (див. «Відповідне національне законодавство і практика» вище) не є всеохоплюючою і усталеною практикою в цьому сенсі. Умови для звільнення без попередження на тій підставі, що працівник подав заяву про порушення кримінальної справи проти свого роботодавця, не були достатньо передбачуваними, тому і втручання в право заявниці на свободу вираження поглядів, таким чином, не було «передбачене законом» за змістом п. 2 статті 10.

48. Суд зазначає у зв'язку із цим, що стаття 626 § 1 Цивільного кодексу допускає припинення однією зі сторін трудового договору з негайним набуттям чинності в тому разі, якщо «вагома причина» робить продовження трудових відносин неприйнятним для сторони, що подає заяву. Крім того, він відзначає, що, відповідно до рішення національних судів у цій справі, а також згідно зі згаданими вище провідними рішеннями Федерального конституційного суду і Федерального кодексу законів про працю, на які покликаються сторони, заява про порушення кримінальної справи проти роботодавця може виправдати звільнення відповідно до зазначеного положення, якщо воно становить «значне порушення» обов'язку працівника бути лояльним. Тоді як національні суди повинні оцінити, чи таке істотне порушення обов'язків працівника сталось у світлі обставин кожної конкретної справи, Суд вважає, що для працівника, тим не менш, є передбачуваним те, що заява про порушення кримінальної справи проти роботодавця може в принципі бути вагомою підставою для звільнення без попередження відповідно до зазначеного положення. Суд нагадує у зв'язку із цим, що не можна очікувати, що внутрішнє законодавство в будь-якому разі передбачить кожен випадок, і сам факт, що юридичне положення може мати більше ніж одне тлумачення, не означає, що воно не відповідає вимогам, закладеним у понятті «передбачено законом» (див. справу «Фогт проти Німеччини» (Vogt v. Germany), 26 вересня 1995, п. 48, серія A № 323).

49. Таким чином, Суд поділяє думку Уряду про те, що втручання в право заявниці на свободу вираження поглядів було «передбачено законом». Він також зазначає, що не було жодної суперечки між сторонами, що перешкоджання мало легітимну мету захистити репутацію і права інших осіб, а саме ділову репутацію та інтереси «Vivantes» (див. справу «Стіл та Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom), № 68416/01, § 94, ЄСПЛ 2005-II).

50. Тому Суд повинен розглянути, чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві», зокрема, чи було втручання пропорційним переслідуваній меті.

3. Чи було необхідним перешкоджання в демократичному суспільстві

(а) Аргументи сторін

(i) Уряд

51. Уряд стверджував, що втручання в право заявниці на свободу вираження поглядів у цій справі виправдане відповідно до пункту 2 статті 10, бо її звільнення без попередження було необхідним і адекватним засобом для захисту репутації і прав її роботодавця.

52. У своїй оцінці ситуації національні суди, зокрема, взяли до уваги те, що заявниця раніше на внутрішньому рівні не заявляла роботодавцеві про те, що документація, пов'язана із наданим доглядом, була сфальсифікована. Вона також не згадувала про таку практику і не звинувачувала свого роботодавця в шахрайстві ні у своїх неодноразових повідомленнях роботодавцеві, у яких вказувала на недоліки в наданих послугах, ні в листі, який надіслав її адвокат керівництву «Vivantes» 9 листопада 2004 року. Звинувачення в шахрайстві було згадано вперше в її заяві про порушення кримінальної справи від 7 грудня 2004 року.

53. Національні суди до того ж вважали, що заявниця необачно будувала свою заяву про порушення кримінальної справи на фактах, які не могли бути продемонстровані в ході подальших розглядів. У її скарзі не вистачало достатньо конкретної інформації для того, щоб обвинувачення були перевірені, тому компетентні державні органи прокуратури припинили попередні розслідування через відсутність первинної підозри (Anfangsverdacht). Коли прокуратура після відновлення попереднього розгляду на прохання заявниці допитала останню як свідка, вона відмовилася додатково уточнити свої обвинувачення або назвати додаткових свідків. Попереднє розслідування, таким чином, було припинено ще раз. У ході розгляду в трудових судах факту звільнення заявниця також не змогла обґрунтувати свої твердження про те, що співробітників просили документувати ті послуги, які фактично не були надані. Через загальний характер тверджень заявниці та її відмову в подальшому обґрунтувати свої звинувачення було неможливо оцінити їхню достовірність, тому національні суди не зловживали своєю свободою розсуду, коли ставили під сумнів справжність тверджень заявниці.

54. Уряд стверджував, нарешті, що під час подання заяви про порушення кримінальної справи проти свого роботодавця заявниця не діяла сумлінно і в інтересах суспільства з метою розкрити кримінальний злочин. Її мотивом для подання заяви про порушення кримінальної справи було швидше викриття ймовірної нестачі персоналу та чинення додаткового тиску на свого роботодавця шляхом залучення громадськості. Заявниця знала, що «Vivantes» перевіряли Берлінська інспекція житлових будинків, а також незалежний наглядовий орган – MDK, і що з огляду на ці перевірки була відсутня необхідність подавати заяву про порушення кримінальної справи у зв'язку з нібито нестачею персоналу і, як результат, недоліками в догляді. Зокрема, вона могла б почекаати, поки MDK оприлюднить звіт за підсумками перевірки, проведеної 18 листопада 2004 року, перед тим як подавати заяву про порушення кримінальної справи. Мотиви її дій також були проілюстровані полемічністю її заяви про порушення кримінальної справи і тим фактом, що після свого звільнення заявниця розповсюджувала листівки, у яких скаржилася на нібито скупість свого роботодавця. Навіть більше, лист її адвоката від 9 листопада 2004 року, у якому він

повідомляв керівництво «Vivantes» про те, що заяви про порушення кримінальної справи і «безумовно, неприємного громадського обговорення» можна було б уникнути, якби роботодавець ужив заходів, щоб владнати проблеми із нестачею персоналу, також показав, що заявниця має намір чинити тиск на свого роботодавця.

55. Уряд дійшов висновку, що національні суди розглянули обставини цієї справи і, опираючись на згадані вище аргументи, знайшли справедливий баланс між суспільним інтересом в отриманні інформації про недоліки в цій чутливій сфері догляду за літніми людьми, з одного боку, і захистом довіри громадськості до надання послуг у цій галузі, а також захистом комерційних інтересів та успіху діючих сервісних компаній, з іншого боку, і дійшли висновку, що останній переважав у цьому випадку. Крім того, він відзначив, що національні суди протиставили право заявниці на свободу вираження поглядів її обов'язку дотримуватися принципу лояльності своєму роботодавцеві, застосовуючи критерії, які збіглися з критеріями, встановленими Судом у справі «Гужа проти Молдови» (Guja v. Moldova [ВП], № 14277/04, §§ 69–78, ЄСПЛ 2008-...). Результат їх оцінки, таким чином, перебуває в межах свободи розсуду держав щодо втручання в право на свободу вираження поглядів.

(ii) Заявниця

56. Заявниця не погодилася з аргументами Уряду про те, що її заява про порушення кримінальної справи була передчасною. Вона стверджувала, що до подання заяви про порушення кримінальної справи проти «Vivantes» вона понад два роки постійно докладала зусиль, щоб інформувати відповідні департаменти підприємства про наявні недоліки. Позаяк всі її спроби привернути увагу керівництва до ситуації були марними, вона вимушена була припустити, що подальші скарги на внутрішньому рівні підприємства не приведуть до розслідування недоліків у наданому догляді й виправлення ситуації. З цієї причини вона вважала, що заява про порушення кримінальної справи була останнім засобом, а також кроком до уникнення власної потенційної кримінальної відповідальності. Це також було причиною того, що її адвокат написав керівництву «Vivantes» 9 листопада 2004 року, інформуючи їх про свій намір подати заяву про порушення кримінальної справи.

57. Заявниця, крім того, стверджувала, що її заява про порушення кримінальної справи не була надуманою чи необґрунтованою. У своїх неодноразових закликах до «Vivantes» вона розкрила всі обставини справи, які були основою її подальшої заяви про порушення кримінальної справи, у тому числі й той факт, що співробітників просили документувати послуги, які фактично не були надані в тій мірі, в якій були задокументовані. Недоліки, які описала заявниця, також стали предметом критики з боку MDK після її перевірок у 2002 і 2003 роках, унаслідок яких було констатовано, що причиною неналежного догляду є брак персоналу. Саме її адвокат оцінив факти з юридичної точки зору при формулюванні заяви про порушення кримінальної справи і кваліфікації їх як складових кримінального злочину – шахрайства – цю оцінку вона не була компетентною ставити під сумнів. Заявниця додатково обґрунтувала свою скаргу в максимально можливий спосіб під час подальших розглядів, водночас пам'ятаючи про ризик скомпрометувати себе і викликати дії «Vivantes» у відповідь у разі, якщо вона розкриє додаткову внутрішню інформацію про підприємство.

58. Заявниця стверджувала, що її мотивом для подання заяви була потенційна загроза для здоров'я особливо вразливих пацієнтів унаслідок незадовільних умов праці в будинку для літніх людей; питання, чи була супровідна документація точною, мало для неї другорядне значення. На її думку, заяву про порушення кримінальної справи не можна вважати зайвою, як це робить Уряд, апелюючи до перевірки, проведеної MDK, так само вона заперечує твердження про те, що справжня мета її скарги – чинити надмірний тиск на свого роботодавця. У зв'язку із цим заявниця повідомляла, що попередні скарги MDK про умови в будинку для літніх людей не привели до жодних змін, і тому наступний візит MDK не міг стати ефективною альтернативою для усунення недоліків. У кожному разі вона не мала б права брати участь у такій перевірці й отримати інформацію про її результати.

59. Окрім того, заявниця зазначила, що її звільнення без попередження становило найсуворішу із можливих санкцію і могло бути виправданим лише за відсутності менш суворих покарань. Що стосується «Vivantes», з іншого боку, не було встановлено жодної конкретної шкоди, завданої закладу внаслідок заяви пані Гайніш про порушення кримінальної справи.

60. Заявниця дійшла висновку, що її звільнення без попередження не було необхідним для захисту репутації або прав «Vivantes» і, таким чином, було непропорційним втручанням. Національні суди не встановили справедливого балансу між значним суспільним інтересом в отриманні інформації про недоліки догляду за людьми похилого віку, наданого державною компанією, з одного боку, і правами постачальника послуг, з іншого боку.

(iii) Третя сторона

61. Профспілка ver.di (Об'єднана профспілка сфери послуг) надала інформацію про організацію догляду в спеціальних установах для літніх людей у Німеччині, а також про умови праці в цьому секторі, які часто характеризуються нестачею персоналу, що призводить до великого обсягу роботи та понаднормової праці для співробітників. У багатьох будинках для літніх людей занадто багато пацієнтів були приписані до окремих членів персоналу, які, таким чином, були в змозі забезпечити тільки базовий догляд. Нагляд за будинками для літніх людей, в основному, здійснюється Медичною наглядовою службою на основі щорічних перевірок. Остання не була зобов'язана спілкуватися із персоналом, який працює в будинках для літніх людей, під час таких відвідувань. Проте саме співробітники в першу чергу знали про незадовільні умови наданого догляду. З цієї причини персонал повинен бути забезпеченим ефективними засобами, щоб привернути увагу до недоліків у наданні догляду і має бути в змозі повідомляти про порушення прав пацієнтів, не побоюючись заходів у відповідь з боку свого роботодавця.

(b) Оцінка Суду

(i) Загальні принципи, застосовні в цій справі

62. Основні принципи, що лежать в основі оцінки того, чи втручання в право на свободу вираження поглядів було пропорційним, чітко встановлені в усталеній практиці Суду та підсумовані таким чином (див., серед інших джерел, справу «Стіл і Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom), № 68416/01, § 87, ЄСПЛ 2005-II):

«...»

(ii) Прикметник «необхідний», за змістом пункту 2 статті 10, передбачає наявність «нагальної суспільної необхідності». Договірні держави мають певну свободу розсуду в оцінці того, чи існує така необхідність, але цю свободу супроводжує європейський контроль, що охоплює як законодавство, так і рішення, у яких воно застосовано, включно навіть із рішеннями, винесеними незалежним судом. Таким чином, Суд уповноважений винести остаточне рішення про те, чи сумісне «обмеження» зі свободою вираження, яку захищає стаття 10.

(iii) Завдання Суду при здійсненні його наглядової юрисдикції полягає не в тому, щоб посісти місце компетентних національних органів влади, а радше розглянути відповідно до статті 10 рішення, які вони винесли в межах свободи їх власного розсуду. Це не означає, що нагляд обмежується встановленням того, чи діяла держава-відповідач на свій розсуд розумно, ретельно і сумлінно; Суд повинен подивитися на оскаржуване втручання у світлі справи в цілому і визначити, чи було воно «пропорційне законній меті» і чи були причини, наведені національними органами влади для його виправдання, «відповідні і достатні»... При цьому Суд повинен переконатися в тому, що національні органи влади застосовували стандарти, які відповідали принципам, закріпленим у статті 10, та спиралися, крім того, на прийнятну оцінку відповідних фактів...».

63. Що стосується застосування статті 10 Конвенції до місця праці, Суд постановив, що повідомлення з боку працівника державного сектору про незаконні або неправомірні дії на робочому місці повинні, за певних обставин, перебувати під захистом. Такий захист може бути необхідним, зокрема, тоді, коли працівник або державний службовець, про якого йдеться, є єдиною особою (або однією з небагатьох осіб), яка знає про те, що відбувається на роботі й, таким чином, краще ніж хто-інший може діяти в інтересах суспільства, попереджаючи роботодавця або громадськість у цілому (див. справу «Гужа проти Молдови» (*Guja v. Moldova*) [ВП], № 14277/04, § 72, ЄСПЛ 2008-....., і справу «Марченко проти України» (*Marchenko v. Ukraine*), № 4063/04, § 46, 19 лютого 2009).

64. Суд водночас пам'ятає, що співробітники мають обов'язок дотримуватися принципу лояльності, стриманості та обачності щодо свого роботодавця (див., наприклад, справу Марченко, згадану вище, § 45). У той час як такий обов'язок може бути більш вираженим у разі державних службовців та службовців у державному секторі порівняно зі співробітниками в приватно-правових відносинах зайнятості, Суд робить висновок, що обов'язок дотримання принципу лояльності, безсумнівно, є також ознакою останньої категорії зайнятості. Тому він поділяє думку Уряду про те, що принципи і критерії, встановлені практикою Суду з метою зважувати право працівника на свободу вираження поглядів шляхом інформування про протизаконну поведінку або неправомірні дії з боку свого роботодавця щодо права останнього на захист його репутації і комерційних інтересів, також застосовуються в цій справі.

Характер і ступінь лояльності працівника в конкретному випадку впливає на зважування прав працівника і конфліктуючих інтересів роботодавця.

65. Отже, у світлі цього обов'язку бути лояльним та розсудливим в першу чергу потрібно розкрити інформацію начальникові цієї особи або іншому компетентному керівництву чи органу. І тільки якщо це зробити абсолютно неможливо, інформацію можна в крайньому разі донести до відома громадськості. При оцінці, чи було обмеження на свободу вираження пропорційне, Суд повинен враховувати, чи мав заявник будь-які інші ефективні засоби усунути порушення, яке він мав намір оприлюднити (див. справу Гужі, цитовану вище, § 73).

66. Суд також повинен взяти до уваги низку інших критеріїв при оцінці пропорційності втручання, пов'язаній із переслідуваною законною метою. У першу чергу потрібно звертати особливу увагу на суспільний інтерес до інформації, що оприлюднюється. Суд нагадує у зв'язку з цим, що існує мало можливостей відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції для обмежень дискусії з питань, що становлять суспільний інтерес (див., серед інших авторитетних джерел, справу «Штолль проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland) [ВП], № 69698/01, § 106, ЄСПЛ 2007-XIV).

67. Другий критерій, пов'язаний із таким балансом, стосується достовірності інформації, яку оприлюднюють. Це завдання для компетентних державних органів вжити заходів для відповідного реагування і не надмірної реакції щодо дискредитуючих звинувачень, позбавлених підстав або несумлінно сформульованих (див. справу «Кастелльс проти Іспанії (Castells v. Spain) 23 квітня 1992, § 46, серія А № 236). Окрім того, свобода вираження поглядів також пов'язана з обов'язками і відповідальністю, і будь-яка особа, яка вирішує розкрити інформацію, повинна ретельно перевірити, наскільки це дозволяють обставини, чи така інформація є точною і надійною (див. справу «Бладет Тромсо» і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway) [ВП], № 21980/93, § 65, ЄСПЛ 1999-III).

68. З іншого боку, Суд повинен зважити збитки (якщо такі є), яких зазнав роботодавець унаслідок розкриття інформації, про яку йдеться, й оцінити, чи такі збитки переважили інтерес громадськості в оприлюдненні інформації (див. справу Гужі, цитовану вище, § 76).

69. Мотиви, якими керується працівник, розкриваючи інформацію, є ще одним визначальним критерієм під час прийняття рішення про те, чи повинно конкретне розкриття бути захищеним. Наприклад, дія, мотивом якої є особиста образа, особистий антагонізм чи очікування особистої вигоди, у тому числі грошової вигоди, не виправдала б особливо сильного рівня захисту. Важливо встановити, що, розкриваючи інформацію, особа діяла сумлінно та вірила, що така інформація правдива, а її оприлюднення зумовлене інтересами громадськості, крім того, цій особі не доступні жодні інші більш обережні способи усунення порушення (див. справу Гужі, цитовану вище, § 77).

70. І нарешті, у зв'язку з розглядом пропорційності втручання щодо переслідуваної легітимної мети потрібен ретельний аналіз штрафу, накладеного на заявника, та його наслідків (див. справу Фуентес Бобо, цитовану вище, § 49).

(ii) Застосування вказаних вище принципів у цій справі

(а) Інтерес громадськості до інформації, що розкривається

71. Звертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що інформація, яку оприлюднила заявниця, безперечно, становить суспільний інтерес. З огляду на те, що в суспільствах постійно зростає кількість старшого населення, яке є предметом інституційного догляду, а також беручи до уваги особливу вразливість таких пацієнтів, які часто не спроможні звернути увагу на недоліки в наданні медичного догляду з власної ініціативи, поширення інформації про якість або недоліки такого догляду має надзвичайно важливе значення з метою запобігати зловживанням. Такий стан речей стає ще більш очевидним, коли інституційний догляд надає державна компанія, тому на карту поставлено довіру громадськості щодо належності надання послуг догляду з боку держави.

(β) Чи мала заявниця альтернативні канали для розкриття інформації

72. Що стосується наявності альтернативних каналів для розкриття інформації і отримання внутрішнього роз'яснення з приводу тверджень, Суд зазначає, що заявниця не лише неодноразово вказувала в період з січня 2003 року до жовтня 2004 року начальству на свою перевантаженість, а й попередила керівництво про можливість заяву щодо порушення кримінальної справи через свого адвоката в листі від 9 листопада 2004 року. Хоча юридична кваліфікація поведінки роботодавця як шахрайства за обтяжуючих обставин було згадано вперше в заяві про порушення кримінальної справи від 7 грудня 2004 року, яку підготував адвокат заявниці, Суд зазначає, що заявниця, тим не менше, розкрила фактичні обставини, на яких потім базувалася її заява про порушення кримінальної справи, – включно з тим фактом, що послуги не були належним чином задокументовані – у своїх попередніх повідомленнях, скерованих роботодавцеві. Він також зазначає, що в заяві про порушення кримінальної справи було прохання до органів державного обвинувачення вивчити обставини справи, які описано в заяві про порушення кримінальної справи, за всіма відповідними правовими аспектами, і що справа, таким чином, не обов'язково обмежується шахрайством.

73. Суд покликається в цьому контексті на згадане вище рішення Федерального трудового суду від 3 липня 2003 року (див «Відповідне національне законодавство і практика» вище) про те, що не можна обґрунтовано очікувати, що працівник прагнутиме попереднього внутрішнього з'ясування обставин, якщо останній дізнався про злочин, через який у разі мовчання він сам підлягатиме кримінальному переслідуванню. Крім того, попереднє внутрішнє розслідування цього питання не потрібне, якщо марно очікувати на законне відшкодування. Якщо роботодавцеві не вдалося усунути незаконні дії, хоча на них раніше вже звертав його увагу працівник, останній більше не пов'язаний обов'язком дотримання принципу лояльності своєму роботодавцеві. Крім того, Суд зазначає, що аналогічні міркування відображені в керівних принципах Парламентської асамблеї про захист інформаторів (див. «Відповідне міжнародне законодавство і практика» вище), вказуючи, що коли не можна розумно очікувати, що внутрішні канали будуть функціонувати належним чином, повинно бути захищено зовнішнє викриття.

74. Суд робить висновок, що ці міркування застосовні також у цій справі. Заявниця вважала, що жодна з її попередніх скарг роботодавцеві не сприяла поліпшенню

умов праці та ситуації щодо догляду в будинку для літніх людей. Вона також повідомила свого роботодавця, що її хвилює те, що вона не має можливості звітувати про недоліки в медичному догляді, який надавали в пансіонаті, й тому може сама наражатися на небезпеку кримінального переслідування. Таким чином, Суд вважає, що йому не було надано достатньо доказів, щоб спростувати твердження заявниці про те, що будь-які подальші внутрішні скарги не були б ефективним засобом домогтися розслідування недоліків у догляді, що його надавали, і виправлення ситуації.

75. Суд також зазначає, що законодавство Німеччини не передбачає конкретного механізму правозастосування для розслідування скарги викривача і пошуку способів усунення недоліків з боку роботодавця.

76. Зважаючи на вищенаведене, Суд вважає, що в умовах цієї справи зовнішнє викриття за допомогою заяви про порушення кримінальної справи було виправданим.

(у) Достовірність оприлюдненої інформації

77. Ще одним критерієм оцінки балансу є достовірність оприлюдненої інформації. Суд нагадує у зв'язку з цим, що свобода вираження поглядів пов'язана з обов'язками і відповідальністю, і будь-яка особа, яка вирішує розкрити інформацію, повинна ретельно перевірити (наскільки це дозволяють обставини), чи така інформація є точною і надійною, зокрема якщо особа пов'язана обов'язком дотримання принципу розсудливості та лояльності щодо свого роботодавця, як у цій справі, (див. справу «Гендсайд проти Сполученого Королівства» (*Handyside v. the United Kingdom*), 7 грудня 1976, п. 49, серія А № 24, і справу «Гейзлдайн проти Сполученого Королівства» (*Haseldine v. the United Kingdom*), № 18957/91, рішення Комісії від 13 травня 1992, Рішення і звіти (P3) 73, с. 225 і 231).

78. Суд зазначає в цьому зв'язку, що Федеральний конституційний суд у своєму рішенні від 1 липня 2001 року вказав, що навіть якби співробітник повідомив державні органи прокуратури про роботодавця з власної ініціативи, верховенство права все одно вимагало б, щоб таке здійснення права громадянина не стало виправданням для звільнення без попередження, у разі якщо тільки працівник свідомо чи недбало надав неправильну інформацію (файл № 1 BvR 2049/00). Дійсно, Берлінський трудовий апеляційний суд постановив у цій справі, що заявниця необачно будувала свою заяву про порушення кримінальної справи на фактах, які не могли бути підтверджені під час попереднього кримінального і трудового розгляду.

79. Проте Суд зазначає, що недоліки, які оприлюднила заявниця у своїй заяві про порушення кримінальної справи, не тільки були згадані в її попередніх повідомленнях своєму роботодавцеві, а й також стали предметом критики з боку МДК після її перевірок у 2002 і 2003 роках, унаслідок яких було констатовано, що причиною неналежного догляду є брак персоналу. Тому твердження, які зробила заявниця, не були позбавлені фактичного підґрунтя, так само ніщо не вказує на те, що вона свідомо або необачно повідомила неправильну інформацію. Фактична інформація про недоліки в догляді пізніше була доповнена заявницею в письмових матеріалах, представлених у трудових судах у розгляді щодо її звільнення. Крім того, Суд зазначає в цьому зв'язку, що у викладенні обставин справи в рішенні Трудового апеляційного суду від 28 березня 2006 року заявниця, зокрема, стверджувала на судовому засіданні в той же день, що її та інших працівників просили доповнити

документацію про наданий догляд, хоча задокументовані послуги насправді не були надані. Вона покликала на свідчення трьох своїх колег.

80. Щодо попереднього кримінального розгляду, Суд зазначає, що провести розслідування достовірності тверджень, зроблених у контексті заяви про порушення кримінальної справи, – передусім завдання правоохоронних органів; тому не розумно очікувати від особи, яка, діючи сумлінно, подала таку скаргу, що вона передбачить, чи розслідування приведе до обвинувального висновку, чи буде припинено. Суд покликається в цьому контексті на вищезгадане рішення Федерального трудового суду від 3 липня 2003 року, в якому той постановив, що співробітник, який здійснював своє конституційно гарантоване право подати заяву про порушення кримінальної справи з добрими намірами, не може зазнати збитків у разі, якщо його твердження виявилися неправдивими або не могли бути з'ясовані в ході подальших розглядів. Окрім того, він відзначає, що керівні принципи Парламентської асамблеї засновані на аналогічних міркуваннях, де сказано, що інформатора варто вважати таким, що діяв сумлінно, за умови, що він мав вагомі підстави вважати, що оприлюднена інформація є правдивою, навіть якщо пізніше виявиться, що це не так, а також за умови, що він не переслідує жодної незаконної або неетичної цілі.

81. Суд не переконали доводи Уряду про те, що неспроможність заявниці додатково уточнити її твердження і назвати додаткових свідків у ході кримінального розслідування проти «Vivantes» ставить під сумнів правдивість її тверджень, зроблених у заяві про порушення кримінальної справи. Суд зазначає, як стверджувалося заявницею, що таку поведінку з її боку можна пояснити страхом скомпрометувати себе, а також загрозою заходів у відповідь з боку «Vivantes» через те, що вона розкрила додаткову внутрішню інформацію. У будь-якому випадку Суд вважає, що, хоча відсутність доказів може призвести до припинення попереднього слідства, це не обов'язково означає, що твердження, які лежать в основі заяви про порушення кримінальної справи, не мали фактичної основи або були надуманими із самого початку.

(δ) Чи заявниця діяла сумлінно

82. Крім того, Суд зазначає, що заявниця стверджувала, що її головним мотивом для подання заяви про порушення кримінальної справи була потенційна загроза для здоров'я особливо вразливих пацієнтів унаслідок незадовільних умов праці в будинку для літніх людей, тоді як Уряд стверджує, що вона мала на меті викрити ймовірну нестачу персоналу та чинити додатковий тиск на свого роботодавця шляхом залучення громадськості.

83. На основі наданих йому матеріалів, а також навіть припускаючи те, що поліпшення власних умов праці заявниці могло б бути додатковим мотивом для її дій, Суд однаково не має підстав сумніватися в тому, що вона діяла сумлінно і вірила, що розкриття ймовірних порушень з боку роботодавця перед органами прокуратури зумовлене передусім інтересами громадськості, крім того, заявниці були не доступні жодні інші менш публічні способи виправлення ситуації.

84. Суд не переконали доводи Уряду про те, що з урахуванням регулярних перевірок з боку Берлінської інспекції житлових будинків, а також з боку MDK заявниця повинна була знати, що заява про порушення кримінальної справи зайва і що вона могла почекати, поки MDK надасть свій звіт про перевірку від 18 листопада 2004

року перед тим, як подавати свою заяву про порушення кримінальної справи. Суд зазначає в цьому зв'язку, що з досвіду заявниці попередні скарги MDK про умови в будинку для літніх людей не привели до жодних змін, тому вона вважала, що наступний візит MDK не може бути ефективною альтернативою, за допомогою якої вдасться усунути недоліки, а їй самій уникнути кримінальної відповідальності. Після численних попередніх внутрішніх скарг до «Vivantes», які не принесли жодних результатів, заявниця очевидно вважала, що заява про порушення кримінальної справи є останнім способом для виправлення недоліків медичного догляду, який надають у пансіонаті. Суд зазначає в цьому зв'язку, що звіт про подальшу перевірку, проведеному MDK у 2006 році, вказує на те, що недоліки в догляді, які вже були предметом її доповідей у 2002, 2003 і 2004 роках, продовжувалися і вимагали негайних дій.

85. Що стосується тверджень Уряду про те, що полемічне формулювання заяви про порушення кримінальної справи доводить, що справжній мотив заявниці полягав у тому, щоб засудити свого роботодавця і чинити тиск на нього, Суд вважає, що навіть якщо заявниця дозволила собі певне перебільшення та узагальнення, її твердження не були цілковито позбавлені фактичних підстав (див. пункт 79 вище) і не становили беззмістовного особистого нападу на свого роботодавця, а скоріше описували серйозні недоліки у функціонуванні будинку для літніх людей.

86. Цей висновок додатково підтверджує той факт, що заявниця – як тільки вона дійшла висновку про те, що викриття за зовнішніми каналами було необхідним – не звернулася відразу до засобів масової інформації і не почала негайно розповсюджувати листівки, щоб максимально привернути увагу громадськості, а вирішила спочатку апелювати до державних органів прокуратури з метою ініціювати розслідування (див., для порівняння, справу «Баленович проти Хорватії» (Balenovic v. Croatia), ухвала № 28369/07, від 30 вересня 2010). Вона звернулася по допомогу і консультацію до адвоката, який дав правову оцінку фактам, наданим заявницею, і сформулював відповідним чином її заяву про порушення кримінальної справи. І тільки після її звільнення 19 січня 2005 року вона поширила листівки, у яких поскаржилася на ймовірну скупість свого роботодавця і покликала на свою заяву про порушення кримінальної справи.

87. Викладені міркування є достатніми для того, щоб Суд дійшов висновку, що заявниця діяла сумлінно при поданні заяви про порушення кримінальної справи проти свого роботодавця.

(ε) Шкода, якої зазнав роботодавець

88. З іншого боку, Суд також вважає, що твердження, що лежать в основі заяви про порушення кримінальної скарги заявниці, зокрема ті, які містять звинувачення в шахрайстві, безумовно, завдали шкоди діловій репутації та комерційним інтересам «Vivantes».

89. Він нагадує у зв'язку з цим, що існує інтерес захистити комерційний успіх і життєздатність компаній в інтересах акціонерів і співробітників, але також і для більш широкого економічного блага (див. справу «Стіл та Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom), № 68416/01, п. 94, ЄСПЛ 2005-II). Суд вважає доречним відзначити в цьому контексті, що у справі роботодавець є державним підприємством, яке надає, зокрема, послуги у сфері інститу-

ційного догляду за літніми людьми. Хоча Європейський суд визнає, що державні підприємства також мають інтерес у комерційній ефективності, проте він зазначає, що захист суспільної довіри до якості надання життєво важливих послуг державними компаніями або компаніями, що контролюються державою, має вирішальне значення для функціонування і економічного добробуту всього сектору. З цієї причини сам державний акціонер зацікавлений у розслідуванні й уточненні ймовірних недоліків щодо цього в рамках відкритих публічних дебатів.

90. У світлі цих міркувань Суд робить висновок, що суспільний інтерес в отриманні інформації про недоліки в наданні інституційного догляду для літніх людей з боку державної компанії є настільки важливим у демократичному суспільстві, що він переважає інтерес у захисті ділової репутації та інтересів підприємства.

(ζ) Тяжкість санкції

91. Нарешті, Суд зазначає, що на заявницю було накладено найважчу можливу санкцію відповідно до трудового законодавства. Ця санкція не тільки мала негативні наслідки для кар'єри заявниці, але вона також може мати серйозний негативний вплив на інших працівників «Vivantes» і відбити бажання повідомляти про будь-які недоліки в догляді, що надається установою. Крім того, з огляду на висвітлення справи заявниці в ЗМІ, санкція може мати негативний вплив не тільки на працівників «Vivantes», а й на інших працівників у секторі надання послуг з догляду за хворими. Цей негативний вплив завдає шкоди суспільству в цілому, а також його потрібно враховувати при оцінці пропорційності, а отже і виправдання санкцій щодо заявниці, яка, як суд ухвалив вище, мала право привернути увагу громадськості до цього питання (див. справу «Кудешкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia), № 29492/05, п. 99, 26 лютого 2009). Таке міркування особливо слушне, коли йдеться про сферу догляду за літніми людьми, де пацієнти часто не здатні захищати свої права і де медичні працівники є першими, хто дізнається про незадовільні умови в догляді, який надають в установі, тому вони найефективніше можуть діяти в інтересах суспільства, попереджаючи роботодавця або суспільство в цілому.

92. Відповідно, Суд вважає, що звільнення заявниці без попередження в цій справі було непропорційно суворим.

(iii) Висновок

93. Пам'ятаючи про важливість права на свободу вираження поглядів з питань, що становлять суспільний інтерес, про право працівників повідомляти про неправомірну поведінку і правопорушення за місцем їх роботи, обов'язки і відповідальність працівників щодо своїх роботодавців і право роботодавців управляти своїм персоналом і зваживши інші різноманітні інтереси в цій справі, Суд дійшов висновку, що втручання в право заявниці на свободу вираження поглядів, а саме на поширення інформації, не було «необхідним у демократичному суспільстві».

94. Таким чином, Суд вважає, що в цій справі національним судам не вдалося досягти справедливого балансу між необхідністю захистити репутацію і права роботодавця, з одного боку, та потребою захистити права заявниці на свободу вираження поглядів, з іншого боку.

95. Відповідно сталося порушення статті 10 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 § 1 КОНВЕНЦІЇ

96. Заявниця також скаржилася на те, що розгляд у трудових судах питання про її звільнення був несправедливим. На її думку, роботодавець мав бути зобов'язаним довести, що її заява про порушення кримінальної справи була заснована на неправдивих твердженнях і, таким чином, була причиною для звільнення без попередження відповідно до частини першої статті 626 Цивільного кодексу Німеччини. Апеляційний суд, однак, перекинув зобов'язання доведення цього питання на заявницю. Вона посилалася на п. 1 статті 6 Конвенції, яка передбачає:

«У визначенні його цивільних прав та обов'язків ... кожен має право на справедливий ... розгляд справи ... судом ...».

97. Суд неодноразово вказував, що стаття 6 не встановлює жодних правил щодо допустимості доказів або способу їх оцінки. Тому в першу чергу це питання, які повинні регулюватися національним законодавством та вирішуватися національними судами, які користуються широкою свободою розсуду (див. справу «Класен проти Німеччини» (Klasen v. Germany), № 75204/01, п. 43, 5 жовтня 2006). Він зазначає, що у справі заявниця, яку представляв адвокат протягом усього розгляду, скористалася перевагами змагального судочинства і на всіх етапах могла подавати і справді подавала аргументи, які, на її думку, стосувалися справи. Немає підстав встановлювати, що оцінка справи національними судами була свавільною.

98. Таким чином, ця скарга є явно необґрунтованою і повинна бути відхилена відповідно до п.п. 3 (а) і 4 статті 35 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

99. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

100. Заявниця вимагала 38 498,56 євро (EUR) як компенсацію матеріальної шкоди та додаткову суму в розмірі 112 135,19 євро для подальшого відшкодування матеріальних збитків. Що стосується компенсації вже понесених матеріальних збитків, втрата заробітної платні після звільнення заявниці без попередження 9 лютого 2005 року становила 33 730,12 євро. Крім того, оскільки схема внесків для додаткової організації пенсійного забезпечення через непрацездатність (Betriebsrente für eine volle Erwerbsminderung) була припинена після її звільнення в лютому 2005 року, заявниця стверджувала, що вона втратила щомісячну пенсію в розмірі 194,63 євро, на яку вона мала б право станом на 1 червня 2008 року. Таким чином, на момент подання її вимоги про справедливую сатисфакцію в середині червня 2010 року сума збитку унаслідок втрати такої щомісячної допомоги з 1 червня 2008 року склала 4 768,44 євро. Крім того, вона стверджувала, що мала б право на таку щомісячну допомогу до надання їй пенсії за віком станом на 30 вересня 2028 року, внаслідок

чого майбутня компенсація матеріального збитку досягла б 47 861,27 євро до цієї дати. Вона стверджувала, зрештою, що її щомісячна пенсія за віком станом на липень 2028 рік склала б 334,76 євро. Якщо припустити, що середня тривалість життя 83 роки, втрата її пенсії протягом 16 років (з 2028 до 2044 року), таким чином, склала б майбутній матеріальний збиток у розмірі 64 273,92 євро.

Заявниця також вимагала 10 000 євро як компенсацію моральної шкоди, стверджуючи, що тривалі розгляди в національних судах були причиною її психологічного стресу і погіршення здоров'я.

101. Уряд оспорив ці вимоги. Що стосується вимоги заявниці щодо матеріальної шкоди, Уряд стверджував, що не було підстав встановлювати, що ця шкода заподіяна внаслідок стверджуваного порушення Конвенції, яке виникло через звільнення заявниці без повідомлення від 9 лютого 2005 року. Уряд зазначив, що листом від 19 січня 2005 року, тобто до звільнення заявниці без попередження 9 лютого 2005 року, вона вже отримувала повідомлення щодо її повторної хвороби, починаючи з 31 березня 2005 року. З цієї причини втрата доходу внаслідок звільнення без попередження може бути затребувана тільки за період з 9 лютого до 31 березня 2005 року, це дата, коли мало місце її ординарне звільнення. Проте протягом цього періоду заявниця отримала допомогу у зв'язку із хворобою (Krankengeld) і подальшу тимчасову допомогу (Übergangsgeld) і фактично не зазнала жодних матеріальних збитків. Крім того, Уряд заявив, що розрахунок заявниці щодо її претензії на втрати пенсійних виплат компанії не продемонстрував, як ця вимога може обґрунтовуватися подіями після припинення її трудових відносин шляхом звичайного звільнення, яке мало місце 31 березня 2005 року.

102. Що стосується моральної шкоди, Уряд, залишивши це питання на розсуд Суду, вважає, що сума, яку вимагає заявниця, є надмірною.

103. Суд зазначає, що сторони не заперечують, що трудові відносини заявниці закінчилися внаслідок її ординарного звільнення, яке мало місце 31 березня 2005 року. Він також зазначає, що заявниця сама стверджувала, що отримувала виплати у зв'язку із хворобою або тимчасову допомогу в період між 9 лютого і 31 березня 2005 року, що компенсувало її зарплату. Таким чином, Суд робить висновок, що не було встановлено, що заявниці було завдано матеріальної шкоди в період з 9 лютого до 31 березня 2005 року. Крім того, він не вбачає жодного причинно-наслідкового зв'язку між порушенням і матеріальною шкодою за періоди після припинення трудових відносин шляхом звичайного звільнення, яке мало місце 31 березня 2005 року. Таким чином, суд відхиляє вимогу заявниці щодо відшкодування матеріальної шкоди.

104. З іншого боку, він вважає, що заявниця зазнала моральної шкоди. Вирішуючи на засадах справедливості, він присуджує їй 10 000 євро відшкодування моральної шкоди.

В. Судові витрати

105. Заявниця також вимагала б 100 євро як компенсацію судових витрат, понесених у Суді.

106. Уряд стверджував, що ця сума значно перевищує суми, які, як правило, присуджує Суд у разі судових витрат.

107. Відповідно до прецедентного права Суду, заявник має право на відшкодування судових та інших витрат лише тією мірою, якою було доведено, що такі витрати дійсно і необхідно були понесені та є обґрунтованими за розміром. У цьому випадку, беручи до уваги документи, що перебувають у його розпорядженні, й вищевказані критерії, Суд вважає за доцільне присудити суму в розмірі 5000 євро як компенсацію судових витрат і витрат на розгляди в суді.

С. Пеня

108. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД ОДНОСТАЙНО

1. Визнає скаргу відповідно до статті 10 Конвенції прийнятною, а решту заяви непринятною;
2. Постановляє, що сталося порушення статті 10 Конвенції;
3. Постановляє:
  - (a) що держава-відповідач має виплатити заявниці впродовж трьох місяців з дня набрання рішенням законної сили відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції такі суми:
    - (i) 10 000 євро (десять тисяч євро) як компенсацію моральної шкоди разом із будь-яким податком, що може нараховуватися на цю суму; і
    - (ii) 5 000 євро (п'ять тисяч євро) як компенсацію судових та інших витрат разом із будь-яким податком, що може нараховуватися на цю суму;
  - (b) що із закінченням зазначеного тримісячного терміну і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, дійсної в період виплати пені, плюс три відсоткові пункти;
4. Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 21 липня 2011 року відповідно до параграфів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek),
секретар

Дін Шпільманн (Dean Spielmann),
голова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ВЕЛИКА ПАЛАТА

Справа
«Штолль проти Швейцарії»
(Stoll v. Switzerland)

(Заява № 69698/01)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

10 грудня 2007 року

У справі «Штолль проти Швейцарії» Європейський суд із прав людини, засідаючи Великою палатою, до складу якої увійшли:

Жан-Поль Коста (Jean-Paul Costa), голова Суду,
Люціус Вільдгабер (Luzius Wildhaber),
Боштьян М. Зупанчич (Boštjan M. Zupančič),
Пер Лоренцен (Peer Lorenzen),
Різа Тюрмен (Rıza Türmen),
Маргарита Цаца-Ніколовська (Margarita Tsatsa-Nikolovska),
Андраш Бака (András Baka),
Міндія Угрехелідзе (Mindia Ugrehelidze),
Анатолій Ковлер (Anatoly Kovler),
Владіміро Загребельський (Vladimiro Zagrebelsky),
Антонелла Мулароні (Antonella Mularoni),
Елізабет Фура-Сандстрем (Elisabet Fura-Sandström),
Ренате Єгер (Renate Jaeger),
Егберт Мієр (Egbert Myjer),
Драголюб Поповіч (Dragoljub Popović),
Інета Зіемеле (Ineta Ziemele),
Ізабель Берро-Левевр (Isabelle Berro-Lefèvre)
і Венсан Берже (Vincent Berger), юрисконсульт,

після обговорення за зачиненими дверима 7 лютого й 7 листопада 2007 року постановляє таке рішення, ухвалене в останній із зазначених днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа була розпочата за заявою (№ 69698/01), яку 14 травня 2001 року подав до Суду проти Швейцарської Конфедерації на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин Швейцарії пан Мартін Штолль (Martin Stoll) (далі – заявник).

2. Заявника представляла пані Г. Келлер (H. Keller), юрист, що практикує в м. Цюрих. Уряд Швейцарії (далі – Уряд) представляв його уповноважений – пан Ф. Шурманн (F. Schürmann), начальник Відділу прав людини та Ради Європи Федерального управління юстиції.

3. Заявник стверджував, що його засудження за публікацію «таємних офіційних обговорень» становило порушення статті 10 Конвенції.

4. Заяву передали на розгляд Другої секції Суду (п. 1 правила 52 Регламенту Суду). У порядку, встановленому п. 1 правила 26 Регламенту, для розгляду справи зі складу секції було створено Палату (п. 1 статті 27 Конвенції).

5. 01 листопада 2004 року Суд змінив склад Секцій (п. 1 правила 25). Справу передали на розгляд новоствореній Четвертій секції (п. 1 правила 52). У порядку, встановленому п. 1 правила 26 Регламенту, для розгляду справи зі складу Секції було створено Палату (п. 1 статті 27 Конвенції).

6. 3 травня 2005 року Палата у складі: Ніколас Браца (Nicolas Bratza), голова; Юсеп Касадеваль (Josep Casadevall), Люціус Вільдгабер (Luzius Wildhaber), Матті Пеллонпя (Matti Pellonpää), Райт Марусте (Rait Maruste), Хав'єр Борреро Борреро (Javier Borrego Borrego) та Ян Шикута (Ján Šikuta), судді, і Майкл О'Бойл (Michael O'Boyle), секретар Секції, оголосила заяву прийнятною.

7. 25 квітня 2006 року Палата ухвалила рішення, в якому чотирма голосами проти трьох постановила, що відбулося порушення статті 10 Конвенції. Палата дійшла висновку, що встановлення порушення у справі саме по собі становить достатню справедливу сатисфакцію за моральну шкоду, якої зазнав заявник. Заявник не вимагав відшкодування судових та інших витрат.

8. 14 липня 2006 року Уряд подав клопотання про передання справи на розгляд Великої палати відповідно до статті 43 Конвенції та правила 73 Регламенту Суду. 13 вересня 2006 року колегія Великої палати задовольнила це клопотання.

9. Склад Великої палати був визначений відповідно до положень пп. 2 і 3 статті 27 Конвенції та правила 24 Регламенту Суду.

10. Уряд, а не заявник, подав свої зауваження по суті справи. Заявник подав свою вимогу про справедливу сатисфакцію.

11. Крім того, зауваження були отримані від третіх осіб, а саме від урядів Франції та Словаччини, яким голова дозволив вступити в письмове провадження (п. 2 статті 36 Конвенції та п. 2 правила 44).

12. Слухання справи на відкритому засіданні проходило в Палаці прав людини в Страсбурзі 7 лютого 2007 року (п. 3 правила 59).

На судовому розгляді були присутні:

(а) від Уряду –

пан Ф. Шурманн, начальник Відділу прав людини та Ради Європи Федерального управління юстиції, уповноважений

пан П. Зегер (P. Seger), постійний представник, юрисконсульт, голова Управління міжнародного публічного права Федерального департаменту закордонних справ,

пан А. Шайдеггер (A. Scheidegger), заступник начальника Відділу прав людини та Ради Європи,

пані Д. Штайгер (D. Steiger), помічник з правових питань, Відділ прав людини та Ради Європи, адвокат;

(b) від заявника –

пані Г. Келлер (H. Keller), представник,

пан С. Каноніка (S. Canonica), юридичний радник, компанія «ТА Медіа» (TA Media),

пан А. Дуріш (A. Durisch), редактор, газета «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung),

пан А. Фішер (A. Fischer), викладач, Цюрихський університет,

Пані Д. Кюгне (D. Kühne), викладач, Цюрихський університет,

пані М. Форовіц (M. Forowicz), викладач, Цюрихський університет, радники.

Заявник також був присутній.

Суд заслухав звернення пані Келлер, пана Шурманна та пана Зегера. Представники сторін відповіли на запитання одного із суддів.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

13. Заявник народився 1962 року й мешкає у Швейцарії.

A. Передісторія справи

14. У 1996 і 1997 роках проводилися переговори між, серед інших, Світовим єврейським конгресом та швейцарськими банками стосовно компенсації, що належить жертвам Голокосту за невитребувані активи, розміщені на рахунках у швейцарських банках.

15. У той самий час Карло Ягметті (Carlo Jagmetti), який тоді був послом Швейцарії в США, 19 грудня 1996 року склав «стратегічний документ» із грифом «конфіденційно» та надіслав його факсом Томасу Бореру (Thomas Borer), керівникові робочої групи, створеної при Федеральному департаменті закордонних справ у Берні для розгляду цього питання. Копії було надіслано дев'ятнадцятьом іншим особам у швейцарському уряді та федеральним органам влади, а також до швейцарських дипломатичних місій у Тель-Авіві, Нью-Йорку, Лондоні, Парижі та Бонні.

16. Нижче наведено деякі витяги з цього документа, взяті зі статті під заголовком «Ще цього нам бракувало» (Das hat gerade noch gefehlt), яка з'явилася в газеті «Тages-Анцайгер» (Tages-Anzeiger) 27 січня 1997 року, наступного дня після публікації статей заявника (неофіційний переклад):

«Пане Посол,

Кампанія, яку провадять проти Швейцарії, та значні претензії, що супроводжують цю кампанію, віддзеркалюються в діяльності єврейських організацій, у заявах американських політиків і в колективних позовах.

Колись вони стануть причиною серйозного занепокоєння з боку органів державної влади та громадської думки по обидва боки Атлантики... Однак справжніх наслідків не відчуватимуть доти, доки не завершать розпочатих розслідувань, не задовольнять обґрунтованих вимог, не закінчать провадження, не наведуть лад у питаннях історичної, політичної, юридичної та моральної площин. На це піде щонайменше три роки, а можливо, набагато більше. До того ж сьогодні важко передбачити, яким буде курс швейцарської внутрішньої та зовнішньої політики найближчими роками. У будь-якому разі політичні, економічні та соціальні проблеми, що стоять на порядку денному всередині країни, а також невизначеність щодо європейського питання (ЄС, проблеми безпеки тощо) та глобалізація вже зараз спонукають народ Швейцарії вельми болісно переоцінювати цінності.

Нам не вистачало ще тільки коментарів, що надходять тепер з Америки. Раптом, на додаток до невизначеності щодо теперішнього та майбутнього, ми ще мусимо вирішувати конфлікти минулого. Кампанія проти Швейцарії, таким чином, провадиться в кліматі, що є і без того складний...

Усі зусилля Швейцарія спрямовує на те, щоб зберегти цілісність країни, попереджаючи або принаймні відвертаючи загрози та підтримуючи міжнародні відносини (зокрема зі Сполученими Штатами Америки) під час кризи та поза нею, а також запобігаючи будь-яким ускладненням, які можуть затягнутися надовго. Усі проміжні цілі потрібно розглядати суто з огляду на головну мету. Швидкоминучі успіхи, на кшталт «перемир'я», тимчасово доброзичлива реакція від ЗМІ, задоволення від того, що деякі з проєктів починають утілюватися в життя, історичні висновки, які можуть бути сприятливі для Швейцарії, або конструктивні зауваження від наших партнерів у закордонних переговорах – все це не привід запліщувати очі на довготермінову реальну перспективу. Окремі бої можуть бути важливі, але зрештою це війна, яку має виграти Швейцарія...

Якщо ми припустимо те, що вимоги єврейських організацій і сенатора Д'Амато (D'Amato) мають бути негайно задоволені, а спокій після цього відновлено, то ми могли б укласти реальну угоду з усіма цими організаціями. Замість того, щоб лише робити «жест», на якому зараз спекулюють, ми могли б негайно вирішити проблему, одноразово виплативши всю суму та врегулювавши всі претензії раз і назавжди. З огляду на те, що це питання торкається інтересів великої кількості різних груп та країн і що тепер Швейцарію до відповіді закликає, так би мовити, міжнародна спільнота, наш план повинен мати як національний, так і міжнародний характер та ґрунтуватися на довготерміновій стратегії. Він міг би виглядати приблизно так:

- Швейцарія повинна ефективно здійснити заходи, що були вже заплановані до цього часу (публікація експертного висновку про компенсаційну

угоду з країнами Східної Європи, початок роботи історичної комісії, розслідування, які проводить Комісія Волкера (Volcker Committee), до того ж вона має задіяти всі необхідні ресурси та вкластися в реалістичні терміни, рішуче долаючи будь-які труднощі;

- потрібно продовжувати діалог з усіма зацікавленими групами, не переважаючи рамок коректності та доброзичливості й не роблячи проміжних поступок, здатних поставити під загрозу весь переговорний процес;
- що стосується діяльності іноземних урядів і парламентів (особливо Сполучених Штатів Америки та Сполученого Королівства), мета має полягати в налагодженні ввічливого двостороннього співробітництва, спрямованого передусім на встановлення істини й уникнення будь-якої полеміки. У разі потреби, звичайно, варто обирати зрозумілу й тверду позицію, особливо, якщо Швейцарію без абсолютно чітких на те підстав принижуватимуть або звинувачуватимуть;
- після отримання значних проміжних результатів, а особливо після завершення всіх розслідувань, потрібно провести переговори, що базуватимуться на зроблених висновках, а також визначатимуть, як варто використовувати вивільнені кошти. Переговори належить проводити на урядовому рівні або в багатосторонньому порядку, якщо можливо, за участі всіх зацікавлених країн (включно із державами – учасницями антифашистської коаліції; країнами, що дотримувалися в той час нейтралітету; а також із Ізраїлем та Німеччиною), у двосторонньому порядку з Ізраїлем (вести переговори в такому форматі означатиме відмовитися від давно усталеної позиції та бути готовим до ризику ворожої реакції з боку арабського світу), або з неурядовими організаціями. Багато що залежатиме від стратегії наших противників. Так чи інакше цьому питанню треба надати міжнародного масштабу, і до відповідальності мають бути притягнуті інші країни. Швейцарії, яка, провівши розслідування, подала всім хороший приклад, варто взяти на себе провідну роль і, таким чином, перебрати ініціативу...

Водночас не зайве пам'ятати про те, що сценарії та стратегії не вільні від зовнішнього впливу і що кожної миті можуть статися якісь події чи з'явитися нові тенденції, які все поставлять під сумнів або як мінімум вимагатимуть більшої гнучкості. Відповідно більш реалістичний формат поведінки полягає в тому, щоб за можливості комбінувати дії, що ґрунтуються на міжнародному праві, з проміжними виплатами. Вибрати від самого початку такий формат комбінування неминуче означало б узяти на озброєння прагматичний підхід, що розвивається кожного дня й навряд чи заслуговує на амбітне означення «стратегія»... Швейцарія не може собі дозволити невизначеної позиції в цьому питанні.

Яку б стратегію ми не обрали, знадобляться активні дії на зовнішньому фронті, завдяки яким вдасться вселити довіру до зусиль, що їх докладає Швейцарія. Вони можуть полягати в обранні тієї ж самої – фактично протидійної – позиції, якої дотримувалися досі, або ж у застосуванні більш новаторського підходу. У межах такого підходу я б пропонував систематично провадити кампанії в політичних колах і засобах масової інформації, підтримувати постійні контакти з американською адміністрацією для того, щоб мати можливість порівнювати результати й удосконалювати методику, розвивати відносини з єврейськими організаціями, за можливості, в доброзичливому дусі, однак без запопадливості, а також здійснювати добре скоординовану кампанію у сфері зв'язків із громадськістю, включно, скажімо, із проведенням семінарів і зустрічей за круглим столом. Налагоджуючи зв'язки із громадськістю, важливо пам'ятати, що виступати із заявами варто тільки тоді, коли можна сказати щось нове, обираючи заразом для цього слушний час і місце. Паломництво за кордон краще уникати з тактичних міркувань і з огляду на внутрішньополітичні аспекти. . .

Переваги та недоліки різних підходів досить очевидні. Зрозуміло, однак, що з історичного, політичного та юридичного поглядів «поступка» ніколи не буде задовільним вирішенням проблеми. Ідеально все ж вибрати юридичну стратегію. Такий вибір ставить значні вимоги до всіх зацікавлених сторін і потребує ініціативи, часу та енергії, не кажучи вже про витрати. Проте з огляду на головну мету було б корисно змінити свої усталені звички та виділити потрібні кошти, не вдаючись до непристойних торгів. Повторюю: це війна, яку Швейцарія повинна вести на зовнішньому й внутрішньому фронтах та яку зрештою має виграти. Більшості наших противників не можна довіряти. Можливі збитки, яких може завдати Швейцарії бойкот або навіть законодавчі заходи з боку інших країн, величезні. Порівняно із цим навіть видатки на нашу національну систему пенсійного страхування чи, скажімо, вартість нової трансальпійської залізниці виглядатимуть вельми скромно. Швейцарія мусить виступити єдиним та рішучим фронтом. . .

Карло Ягметті, посол Швейцарії».

17. Заявник отримав копію цього документа. Очевидним є те, що він не зміг би отримати цей документ, якби особа, особистість якої залишається невідомою, не порушила б службової таємниці.

В. Оспорювані статті за авторством заявника

18. У неділю, 26 січня 1997 року, в цюрихській недільній газеті «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) було опубліковано таку статтю, автором якої є заявник (неофіційний переклад):

«Посол Ягметті принижує євреїв [оригінальний заголовок німецькою мовою: Botschafter Jagmetti beleidigt die Juden]

Таємний документ: "Нашим противникам не можна довіряти" [Geheimpapier: 'Man kann dem Gegner nicht vertrauen']

Автор: [заявник]

Берн / Вашингтон. Ще один скандал за участю посла Швейцарії в США: Карло Ягметті в конфіденційному стратегічному документі про виплати жертвам Голокосту говорить про "війну, яку Швейцарія повинна вести", і про "противників", яким "не можна довіряти".

Документу присвоєно гриф "конфіденційно". Його автор – Карло Ягметті, посол Швейцарії в США. 19 грудня 64-річний високопоставлений дипломат у Вашингтоні надіслав робочій групі в Берні свої міркування про те, що він схарактеризував як "кампанію проти Швейцарії". Цей звіт потрапив у розпорядження газети "Зоннтагс-Цайтунг" (Sonntags-Zeitung) і став справжньою сенсацією. Якщо поглянути на зміст, то він становить нічим не примітну оцінку ситуації. Однак агресивна мова, яку використовує Карло Ягметті, вражає читача неначе електричний струм. "Це війна, – пише посол, – яку Швейцарія повинна вести на зовнішньому й внутрішньому фронтах та яку зрештою має виграти". Він характеризує сенатора Д'Амато та єврейські організації як "противників", зазначаючи, що "більшості наших противників не можна довіряти".

У своєму документі Карло Ягметті згадує про можливість укладення угоди, бо "вимоги єврейських організацій і сенатора Д'Амато мають бути негайно задоволені". У цьому контексті він використовує слово "поступка". Посол Ягметті пропонує врегулювати "всі претензії раз і назавжди", "одноразово виплативши всю суму" євреям. Спокій буде, як він пише, "після цього відновлено".

Говорячи про "зовнішній фронт", Карло Ягметті зазначає, що Швейцарія має "систематично провадити кампанії в політичних колах і засобах масової інформації". Відносини з єврейськими організаціями варто розвивати "в доброзичливому дусі, однак без запопадливості", удаючись до допомоги адвокатської фірми, а також необхідно здійснювати "добре скоординовану кампанію у сфері зв'язків із громадськістю, включно, скажімо, із проведенням семінарів і зустрічей за круглим столом".

Учора ані від Флавіо Котті (Flavio Cotti) [голови дипломатичної служби Швейцарії] у Федеральному департаменті закордонних справ, ані від робочої групи, яку очолює Томас Борер (Thomas Borer), не надійшло жодних коментарів щодо цього стратегічного документа, що його підготував визначний дипломат, який навесні має піти у відставку. Не дав коментарів для нашої газети й сам Карло Ягметті.

Президент Федерації єврейських громад Швейцарії (SIG/FSCI) Мартін Розенфельд (Martin Rosenfeld) схарактеризував зауваження Карла Ягметті

як “шокуючі та глибоко образливі”. За його словами, він передбачав, що вихід пана Ягметті на пенсію буде “дуже непростим”».

19. У тому ж випуску газети «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) від 26 січня 1997 року була інша стаття заявника, у якій йшлося про таке (неофіційний переклад):

«Посол у банному халаті та гірських черевиках пошився в дурні [Mit Bademantel und Bergschuhen in den Fettnapf]

Дипломатичні промахи швейцарського посла Карла Ягметті [Der Schweizer Botschafter Carlo Jagmetti trampelt übers diplomatische Parkett]

Автор: [заявник]

Берн / Вашингтон – Посол Швейцарії Карло Ягметті постійно привертає до себе увагу на дипломатичній арені. Своїми нетактовними зауваженнями про активи жертв Голокосту він вніс розлад у зовнішню політику Швейцарії, до того ж не вперше.

Рано-вранці в п'ятницю температура в кабінетах посольства Швейцарії у Вашингтоні почала підніматися. “Ми не даємо коментарів щодо внутрішніх документів”, – категорично заявив представник посольства нашій газеті... Однак наступного дня... редактор [щоденної газети] “Ное Цюрхер Цайтунг” (Neue Zürcher Zeitung) вже кинувся на захист свого близького друга Карла Ягметті. Під заголовком “Витік інформації не припиняється” він заявив, що “цей збалансований документ, окремі частини якого, звичайно, можуть бути витлумачені зловмисно, уже цими вихідними, вірогідно, опублікують”.

Таким чином, мета ігор, що велися в п'ятницю у Вашингтоні, полягала в зменшенні завданої шкоди. Посол Карло Ягметті, який представляв Швейцарію за кордоном упродовж 34 років, чітко розумів вибуховий характер свого стратегічного документа, датованого 19 грудня 1996 року та присвяченого питанню невитребуваних єврейських активів. У своїй доповіді він розповідає про “війну, яку Швейцарія повинна вести на зовнішньому й внутрішньому фронтах та яку зрештою має виграти”. Наприкінці посол пишномовно зазначає: “Більшості наших противників не можна довіряти”.

Однак швейцарське посольство у Вашингтоні має неабиякий досвід в урегулюванні криз. Карло Ягметті, який очолює посольство, регулярно пошивається в дурні. 1993 року, через кілька місяців після переїзду до свого офісу на престижній Катідрел-авеню, цей високопоставлений дипломат уперше виказав свою нетактовність. В інтерв'ю журналу “Швайцер Іллюстрірте” (Schweizer Illustrierte) він поскаржився на американську адміністрацію, зауваживши: “Я звернув увагу на певний брак чемності”. Навіть Білл Клінтон, який, як було сказано, “іноді може розреготатися не до речі”, був покритикований у цьому інтерв'ю. Очевидно, пан Клінтон “змусив [Карла Ягметті] чекати чотири місяці”, перш ніж акредитував його.

І, за словами посла, цілком слушно ставити загальне питання про те, “хто насправді керує Сполученими Штатами”.

Берн оголосив послові догану за його незважені коментарі та неналежний публічний вигляд (Карло Ягметті та його дружина на фото [у статті газети «Швайцер Іллюстрірте» (Schweizer Illustrierte)] були одягнені в банні халати), проте подальші висловлювання посла виявилися не набагато стриманішими. А в надзвичайно злободенній дискусії навколо активів жертв Голокосту Карло Ягметті також виглядав як людина, що вилізла на дипломатичну сцену в здоровенних чоботях. У присутності представників американської преси він дорікав Герді Беер, яка вижила після Голокосту, що її вимоги безпідставні, бо її дядько спустошив свій рахунок у швейцарському банку. Однак схильний до інцидентів дипломат спирався у своїх зауваженнях не на доведені факти, а на голослівні чутки, що ходили тоді.

Берну нічого іншого не залишалося, як попросити вибачення за недипломатичні висловлювання посла з метою мінімізувати шкоду.

Ці зауваження, що тепер були оприлюднені, ще більш недоречні з огляду на те, що напруженість, як здавалося, починає слабшати. Лише минулої п'ятниці сенатор Д'Амато і Світовий єврейський конгрес уперше привітали Швейцарію із угодою про створення фонду для жертв Голокосту.

Нині за кулісами швейцарської дипломатії докладають немало зусиль, щоб запобігти навислій кризі, наголошуючи на тому, що Карло Ягметті незабаром має вийти на пенсію. У кожному разі, стверджують вони, пан Ягметті відіграв лише незначну роль у переговорах, що недавно завершилися між єврейськими організаціями та американським сенатором Д'Амато.

Сам Карло Ягметті відмовився від коментарів. Він був відсутній на важливій прес-конференції, яку організував сенатор Д'Амато в п'ятницю за участю представників світової преси. Повідомляють, що він у цей час відпочиває у Флориді».

С. Інші статті в пресі

20. Третю статтю, що також з'явилася в «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) 26 січня 1997 року, написав редактор Юлі Гальдіманн (Ueli Haldimann), назвавши її «Посол із бункерною психологією» (Botschafter mit Bunkermentalität).

21. У понеділок, 27 січня 1997 року, щоденна цюрихська газета «Тages-Анцайгер» (Tages-Anzeiger) навела детальні витяги зі стратегічного документа у статті під заголовком «Ще цього нам бракувало» (Das hat gerade noch gefehlt). Згодом інша газета, «Нуво Квотідьян» (the Nouveau Quotidien), також опублікувала витяги з документа.

Д. Думка Швейцарської ради у справах друку

22. Після публікації цих статей Федеральна рада Швейцарії (Bundesrat) звернулася із проханням до Швейцарської ради у справах друку (Presserat) розглянути цю справу.

23. Швейцарська рада у справах друку діє як орган із розгляду скарг, пов'язаних зі ЗМІ. Рада у справах друку – установа за швейцарським приватним правом, яку створили чотири журналістські асоціації, що заснували фонд (Stiftung) для організації та фінансування її діяльності. Згідно із регламентом Ради у справах друку, її діяльність покликана сприяти обговоренню засадничих етичних питань, що стосуються засобів масової інформації. Завдання Ради полягає в тому, щоб підтримувати свободу преси та свободу інформації, і вона з власної ініціативи або у відповідь на скарги ухвалює рішення щодо питань журналістської етики. Швейцарська рада у справах друку ухвалила «Декларацію прав і обов'язків журналістів», із текстом якої можна ознайомитися через Інтернет.

24. У своєму висновку (Stellungnahme) від 4 березня 1997 року стосовно цієї справи (№ 1/97, С. J./Sonntags-Zeitung) Рада зазначила (неофіційний переклад):

«II. Міркування

...

2. У контексті проблеми публікування конфіденційної інформації доречними є такі положення “Декларації прав і обов'язків журналістів”:

- (a) “Відповідальність [журналістів] перед громадськістю [превалює] над їхньою відповідальністю... зокрема... перед державними органами” (Преамбула).
- (b) Журналісти повинні мати безперешкодний доступ “до всіх джерел інформації та вільно розслідувати всі факти, що викликають громадський інтерес; заборони на підставі таємності державних чи приватних питань можуть висуватися лише у виняткових випадках, із наведенням достатнього обґрунтування в кожному окремому випадку” (пункт (a) “Декларації прав”).
- (c) Журналісти зобов'язані публікувати тільки “таку інформацію, документи [чи] зображення, походження яких їм відомо; [їм забороняється приховувати] інформацію чи її ключові елементи [та забороняється] спотворювати будь-який текст, документ, зображення... чи погляди, висловлені іншою особою. [Вони зобов'язані] чітко зазначити ті новини, що є непідтверджені, [і] також застерігати, якщо фотографії були відредаговані”. Вони повинні дотримуватися допустимих термінів подання матеріалів (пункт 3 “Декларації обов'язків”).
- (d) Журналістам заборонено використовувати “нечесні методи для отримання інформації... зображень чи документів” (пункт 4 “Декларації обов'язків”).
- (e) Вони зобов'язані зберігати “редакційну таємницю, і їм заборонено розкривати джерела інформації, отриманої конфіденційно” (пункт 6 “Декларації обов'язків”).
- (f) Їм заборонено приймати “будь-яку допомогу чи зважати на обіцянки, що можуть поставити під загрозу їхню професійну незалежність і здатність висловлювати власну думку” (пункт 9 “Декларації обов'язків”).

...

5. Перш за все потрібно визначити, чи підпадають дипломатичні звіти під категорію життєво важливих інтересів. Федеральні органи влади й ті, хто поділяє їхню точку зору, стверджують, що ці звіти мають вельми делікатний характер і можуть бути порівняні з переговорами, які веде Федеральна рада, а також зі звітами, що передують таким

переговорам. Ці документи, як вважає влада, заслуговують на більший захист, аніж, наприклад, експертні звіти чи протоколи засідань парламентських комітетів. Федеральний департамент закордонних справ і Федеральна рада не зможуть формувати точної картини міжнародних відносин, якщо послы не надаватимуть їм додаткової інформації, відмінної від тієї, яку публікують у засобах масової інформації, та водночас більш делікатної, ніж та. Дипломати також надають інформацію, яку отримують із конфіденційних джерел, кулуарно чи не для протоколу. Вони, скажімо, мають бути в змозі висловлювати відкритим текстом свої думки про порушення прав людини та політичні відносини в Ірані, участь провідних колумбійських політиків у торгівлі наркотиками й реальну картину балансу влади та інтриг у Кремлі. Якщо, попри все, звіти такого ґатунку будуть опубліковані, відповідного посла майже автоматично оголосять *persona non grata* в країні перебування. Якщо звіти такого ґатунку друкуватимуть регулярно, послы більше не зможуть доповідати про все, що відбувається. Це негативно позначиться на швейцарській зовнішній політиці, можливо, навіть цілком її спаралізує. І якщо всю інформацію потрібно було б оприлюднювати, Швейцарія могла б із тим же успіхом відкликати своїх дипломатів і замінити їх засобами масової інформації. Критикуючи та контролюючи владу, засоби масової інформації завжди повинні пам'ятати про свою відповідальність. Це особливо стосується сфери зовнішньої політики, бо звіти, пов'язані зі зовнішньою політикою, також читають за кордоном. Лише з цієї причини вони більш чутливі, ніж звіти із питань внутрішньої політики.

...

Рада у справах друку визнає важливість положення, за яким дипломатичне листування має залишатися конфіденційним. У минулому швейцарські засоби масової інформації по суті дотримувалися цього принципу й не виставляли внутрішньої роботи дипломатії на загальний огляд. У Швейцарії розголошення інформації у сфері зовнішньої політики становило радше виняток, аніж правило. Керівники засобів масової інформації чітко усвідомлювали, що ті важливі функції ЗМІ, які полягають у критиці органів влади та контролі за їхньою діяльністю, передбачають також і відповідальність у цій сфері.

Водночас не треба забувати, що розголошення відомостей засобами масової інформації у сфері зовнішньої політики становить звичайне явище в інших країнах, особливо в Сполучених Штатах, але також і у Великій Британії та Ізраїлі. Очевидно, іншим урядам і дипломатам давно вже довелось змиритися із цим ризиком розголосу, пов'язаним із зовнішньою політикою, і навчитися жити з ним. Подобається це чи ні, але швейцарська влада також мусить навчитися пристосовуватися до ситуації, коли зовнішня політика так само перебуває у фокусі уваги засобів масової інформації, як і внутрішня політика, а таємниці можуть розкрити не тільки швейцарські, а й іноземні ЗМІ. Підхід, що ставить конфіденційність вище громадського інтересу в надмірно жорсткій формі, не є ні реалістичний, ні правомірний, особливо з огляду на те, що дипломатичні звіти регулярно скеровують до багатьох органів влади.

Немає жодних сумнівів у тому, що викриття в «Зоннтагс-Цайтунг» (*Sonntags-Zeitung*) і «Тегес-Анцайгер» (*Tages-Anzeiger*) стали джерелом збентеження й проблем для тих, хто відповідає за швейцарську зовнішню політику, але вони суттєво не звузили поля для їхніх маневрів. Дипломатичні звіти по праву є конфіденційні, але коли умов, за

яких дозволено публікувати конфіденційні звіти, дотримано, свобода преси має переважати (Висновок 2/94, парламентські запити Мозера/Райманна (Moser/Reimann)).

б. Рада у справах друку тепер повинна з'ясувати, чи зміст стратегічного документа пана Ягметті настільки важливий, що доречно було звернути на нього громадський інтерес, і чи таки дійсно варто було його публікувати. На думку редактора «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) Юлі Гальдіманна, громадський інтерес полягав у тому, що суспільству важливо знати, як посол Швейцарії у Вашингтоні осмислює складну проблему активів жертв Голокосту, як Швейцарія бачить своє минуле, а також до яких агресивних висловів вдався посол у своєму листі. За словами Гальдіманна, його газета ніколи не публікує матеріали, отримані внаслідок витоку, крім тих випадків, коли така інформація зачіпає громадський інтерес. Хоча зараз витoki інформації трапляються частіше, ніж раніше, вони в принципі не завдавали шкоди й часто були єдиним способом покласти край небезпечній поведінці...

На думку Ради у справах друку, під час наступного етапу потрібно оцінити стратегічну важливість звіту пана Ягметті. У своєму документі посол мав намір запропонувати цілком обґрунтований аналіз ситуації, подаючи низку конструктивних пропозицій. Він розглядав два «крайніх» варіанти, перший із яких передбачав певного ґатунку «поступку», а другий мав опиратися на «юридичну стратегію». Звіт свідчить про засадниче прагнення встановити істину, знайти щедre фінансове рішення й захистити інтереси Швейцарії та її добрі відносини зі США. Однак з-під уваги навіть найбільш поверхового читача не може випасти те, що пан Ягметті послуговувався вкрай агресивними висловами й розглядав своїх партнерів у переговорах як противників, яким не варто довіряти і яких можна схилити до якоїсь поступки. Використана мова виказує позицію, проблематичну навіть для внутрішнього документа, бо таке ставлення може позначитися також на переговорах і на неофіційних контактах. Адже протягом останніх шести місяців терміну своїх повноважень пан Ягметті мав бути залучений до важливих обговорень, що стосуються активів жертв Голокосту.

Рада у справах друку пам'ятає про те, що ступінь громадського інтересу до конфіденційної інформації не може визначитися на підставі тільки об'єктивних критеріїв, він насправді залежить також від ідеологічного, культурного, економічного й рекламного контексту, у якому діють засоби масової інформації. Якщо говорити про стратегічний звіт пана Ягметті, то громадський інтерес до нього був усе-таки очевидний, бо дискусія навколо активів жертв Голокосту й ролі Швейцарії у Другій світовій війні наприкінці 1996 – на початку 1997 років була надзвичайно актуальною і провадилася на міжнародному рівні. Крім того, інтерес був зумовлений ще й тим, що посол Швейцарії у Вашингтоні мав посісти провідне місце в майбутніх обговореннях. Інформація про те, що думав посол і як він формулював свої думки, викликала цілком доречний, нетривіальний інтерес. Залишаючи осторонь питання про громадський інтерес і доречність зауважень посла, можна ствердити, що публікація цього начебто конфіденційного звіту була виправдана з етичного погляду, бо лише внаслідок його публікації стало зрозуміло, що особи у владі, як і раніше, не мають чіткого уявлення, незважаючи на створення робочої групи, щодо питання про відповідальність Швейцарії, а також про те, яких заходів варто вжити. Під кутом зору політичної прозорості публікація конфіденційного звіту, попри те що він був підготовлений більше ніж за місяць до того і що тим часом йшли роз-

мови про створення фонду для жертв Голокосту, могла підштовхнути уряд до участі в дискусії з тим, щоб подолати проблеми, продемонструвати своє лідерство та розробити переконливі рішення.

7. Нарешті, потрібно визначити, чи була інформація опублікована в максимально доречній формі. Відповідно до однієї з теорій, засоби масової інформації мають певні владні повноваження, бо вони не просто повідомляють інформацію, а також, подаючи цю інформацію у відповідний спосіб, підказують, як варто її оцінювати. У цій справі газета «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung), з огляду на таку теорію, представила внутрішній аналіз зовнішньої політики у спотвореному вигляді та, опублікувавши його разом із коментарями сторонніх осіб, які не бачили оригіналу тексту, змусила суспільство повірити в те, що посол Ягметті «принизив євреїв». Звинувативши pana Ягметті в антисемітизмі, газета безвідповідально пустила чутки. Якби текст був відтворений цілком, пан Ягметті не опинився б під таким тиском і не був би змушений піти у відставку. Отже, манера публікації інформації становила джерело проблем і сум'яття.

Прихильники протилежних поглядів стверджують, що вкрай важливо було б проаналізувати ключові моменти міркувань pana Ягметті. Як зауважує «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung), ніколи не йшлося про те, щоб звинувачувати pana Ягметті в антисемітизмі. Поряд із тим, редактори газети кулуарно визнали, що було б розумніше опублікувати стратегічний звіт цілком. Але в день публікації, як додають вони, було практично неможливо додати до газети ще одну сторінку, а від планів опублікувати повний текст в Інтернеті довелося відмовитися через технічні проблеми.

Рада у справах друку розцінює ці доводи як хибні та погоджується із критикою, яка стосувалася манери публікування матеріалу. Газета «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) не зазначила достатньо чітко того, що у своєму стратегічному звіті посол Ягметті накреслив декілька варіантів розв'язання проблеми і укладення «поступки» було лише одним із них. Газета також не повідомила виразно про хронологію послідовності подій, особливо з огляду на те, що документу вже виповнилося п'ять тижнів і він надійшов до своїх адресатів ще до того, як президент Швейцарії, який залишав свій пост у зв'язку із закінченням терміну повноважень, дав інтерв'ю в телепередачі «24 години/Голос Женеви» (24 heures/Tribune de Genève). Газета без жодної на то потреби надала цій справі жакливого та скандального вигляду і, використовуючи заголовок «Посол Ягметті принижує євреїв», ввела читачів в оману та подала справу так, начебто зауваження було зроблено саме напередодні публікації. Некоректно було стверджувати, що лист pana Ягметті підриває розпочатий у січні процес, особливо якщо взяти до уваги те, що документ, який було поширено завчасно, досі не ставав надбанням громадськості та, отже, не міг зашкодити переговорам із партнерами Швейцарії всередині держави та за кордоном. Коли «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) у п'ятницю, 24 січня, звернулася до pana Ягметті по коментарі, їй не вдалося їх отримати, бо посол перебував у Флориді. Зважаючи на це, редакторам газети варто було б подумати, чи не доцільніше відкласти публікування на тиждень, щоб мати можливість випустити витяги зі звіту Карла Ягметті разом з інтерв'ю із ним. Попри все, стаття з'явилася в наступному випуску газети, така поспішність могла бути викликана лише страхом конкуренції, а це в жодному разі не становить достатньої підстави для негайної публікації. Друкуючи стратегічний звіт у такий спосіб, «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) тим самим опустила

суттєві фрагменти інформації, порушуючи «Декларацію прав і обов'язків журналістів» (пункт 3 «Декларації обов'язків»).

...

III. Висновки

1. Свобода преси – це настільки засадниче право, що воно в принципі не може бути поставлене в залежність від інтересів держави. Виконуючи функцію критика й наглядача, засоби масової інформації зобов'язані оприлюднювати інформацію в тому разі, якщо така інформація становить громадський інтерес, незалежно від того, чи джерело інформації загальнодоступне, чи конфіденційне.

2. Що стосується публікації конфіденційної інформації, то потрібно ретельно зважити всі «за» й «проти» з огляду на можливість завдати шкоди інтересам, що потребують захисту.

3. Внутрішні звіти дипломатів за своєю природою є конфіденційні, але не в усіх випадках доконечно заслуговують на високий ступінь захисту. Функція критика й наглядача, яку виконують засоби масової інформації, також поширюється на зовнішню політику, внаслідок чого особи, відповідальні за діяльність ЗМІ, можуть публікувати дипломатичні звіти, якщо вважатимуть, що зміст таких документів становить громадський інтерес.

4. У випадку зі стратегічним звітом пана Ягметті варто визнати, що такий матеріал становить інтерес для громадськості, а також прийняти той факт, що його публікація була законна з огляду на важливість громадського обговорення проблеми активів жертв Голокосту, а також зважаючи на чільне місце, яке посідає посол Швейцарії у Вашингтоні, та на зміст документа.

5. У цьому випадку «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) безвідповідально надала поглядам пана Ягметті скандального й жахливого вигляду, спотворивши у публікації стратегічний звіт та не навівши достатньо чіткої хронології подій. Тим самим газета порушила положення «Декларації прав і обов'язків журналістів» (пункт 3 «Декларації обов'язків»). З іншого боку, «Тages-Анцайгер» (Tages-Anzeiger) і «Нуво Квотідьєн» (Nouveau Quotidien) висвітлили цю справу в належному контексті, відтворивши розголошений документ майже цілком».

Е. Кримінальне провадження щодо заявника

1. Провадження на кантональному рівні

25. Після публікації статей кантональні судові органи Цюриха розпочали розслідування проти заявника. Своїм рішенням від 6 березня 1998 року Федеральна прокуратура ухвалила припинити розслідування в справі про порушення службової таємниці (Verletzung des Amtsgeheimnisses) у сенсі статті 320 Кримінального кодексу Швейцарії. Вона передала судовим органам кантону Цюрих справу за звинуваченням у публікації офіційних обговорень у сенсі статті 293 Кримінального кодексу.

26. П'ятого листопада 1998 року Цюрихське окружне управління (Statthalteramt des Bezirkes Zürich) оштрафувало заявника на 4 000 швейцарських франків (шв. фр.) (приблизно 2 382 євро за поточним обмінним курсом) за порушення п. 1 статті 293

Кримінального кодексу Швейцарії (див. параграф 35 нижче), яке полягало в публікації статей під заголовками «Посол Яґметті принижує євреїв» і «Посол у банному халаті та гірських черевиках пошився в дурні».

27. 22 січня 1999 року, за клопотанням заявника про скасування постанови, Цюрихський окружний суд (Bezirksgericht) визнав його винним у вчиненні правопорушення, передбаченого п. 1 статті 293 Кримінального кодексу Швейцарії, але зменшив розмір штрафу до 800 шв. фр. (приблизно 476 євро за поточним обмінним курсом).

28. У відповідних витягах із рішення окружного суду зазначено таке (неофіційний переклад):

«5.2.2. Згідно із практикою Федерального суду, правопорушення за статтею 293 Кримінального кодексу Швейцарії ґрунтується на формальному понятті таємниці, відповідно до якого конфіденційний характер документа, серії переговорів чи розслідування обумовлюється не їхнім змістом, а тим, що певні компетентні органи встановили для них відповідний гриф таємності. Згідно із цим підходом Федерального суду, відповідний стратегічний звіт, позначений як “(таємний) конфіденційний” (документ 2/2), становить таємницю у формальному сенсі та вимагає захисту за статтею 293 Кримінального кодексу.

Якщо виникає потреба в тлумаченні статті 293 Кримінального кодексу, то свободу вираження поглядів і свободу преси (стаття 10 Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод і стаття 55 Федеральної конституції) загалом варто брати до уваги на користь заявника. З появою 10 жовтня 1997 року нової редакції Кримінального кодексу, яка зробила публікацію таємниць другорядного значення пом'якшувальними обставинами (п. 3 статті 293), законодавець додав до визначення поняття таємниці істотну матеріально-правову частину за статтею 293. Але навіть якщо припустити, що на цих підставах – і всупереч практиці Федерального суду – суд мав виходити у своєму рішенні виключно з матеріально-правового поняття таємниці, результат розгляду справи все одно був би не на користь заявника.

Погляди, які висловив посол Яґметті у стратегічному звіті, не були відомі громадськості. Такий висновок очевидний також і через те, що оприлюднена інформація та спосіб, у який її проаналізували, становили основу для “сенсаційних” статей, що їх написав заявник. У цій справі не так вже й важливо, прагнув чи ні посол Яґметті оприлюднити зміст стратегічного звіту у своєму інтерв'ю. Однак є всі підстави сумніватися в цьому, особливо з огляду на обмежену кількість осіб, яким було відправлено документ. Окрім того, всупереч твердженням заявника, зміст стратегічного звіту навряд чи можна вважати нічим не примітним. Документ містив оцінку делікатної зовнішньополітичної ситуації, у якій у грудні 1997 року опинилася Швейцарія у зв'язку із питанням про невитребувані активи, зокрема стосовно Сполучених Штатів Америки. У ньому також було запропоновано різні стратегії, спрямовані на те, щоб допомогти країні вийти зі скрутного становища. Документи, що містять ретельно сформульовані оцінки та аналіз, становлять неодмінну передумову для вироблення думок і ухвалення рішень на рівні посольств – процес, під час якого працівники посольств обговорюють свої міркування, часто цілком протилежні, доти, доки не буде досягнуто певної узгодженої позиції. Захист, який має надавати стаття 293 Кримінального кодексу, також поширюється й на формування думок в

умовах якомога більш вільних, без неналежного зовнішнього впливу (BGE («Звіти Федерального суду») 107 IV 188). Відповідно до такого бачення зазначений документ мав на меті допомогти керівникові робочої групи сформулювати думку і, таким чином, вплинути на розвиток подій і вирішення країною проблеми невитребуваних активів. Власне публікація внутрішніх документів такого типу, призначених сприяти формуванню думок, може мати руйнівні наслідки для запланованих переговорів. Тому, зважаючи на вибуховий зміст зазначеного документа, а також з огляду на те, що він не був відомий громадськості, звіт є таємним у матеріально-правовому сенсі. Таким чином, справедливо буде сказати, що питання про те, чи широке формальне поняття таємниці, якого дотримувався Федеральний суд, переважає над статтею 10 Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, залишається відкритим...

б. На виправдання своїх дій заявник стверджує, що захищав законні інтереси. На думку Федерального суду, покликатися на таку не передбачену законом підставу можна, «якщо дія, про яку йдеться, становить необхідний та обґрунтований засіб досягнення законної мети, є єдиною можливою лінією поведінки і явно має меншу важливість, ніж інтереси, які порушник намагається захистити» (BGE 120 IV 213). Заявник стверджує, що редактори «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung), перш ніж дійти висновку про те, що громадський інтерес переважає, розглянули ситуацію, яка склалася. Вони вирішили, що громадськість має бути поінформована про випадки, коли провідні дипломати послуговуються мовою, яка кричуще суперечить офіційній позиції Швейцарії (документ 2/5, с. 2). Використаний послом тон був настільки недоречний, стверджували вони, що публікація була необхідна (документ 2/7). Посол Ягметті, на думку редакторів, – не та особа, що могла б вести переговори з сенатором Д'Амато і єврейськими організаціями, бо йому бракує такту, потрібного для вирішення цієї важливої проблеми (документ 17, с. 13). Отже, публікуючи конфіденційний стратегічний звіт, заявник, окрім усього, намагався, так би мовити, вивести з процесу переговорів провідного дипломата, чий стиль йому не подобався. Варто зазначити, що навіть якщо таке бажання заявника було щире, його обурення, висловлене щодо тону документа, видається дещо наївним. Хоча частина громадськості, цілком можливо, бажала б бути поінформована про внутрішні документи такого типу, це прагнення має мало спільного із законними інтересами. Крім того, заявник, без сумніву, руйнує життєво важливу у сфері дипломатичних відносин атмосферу свободи дій, тим самим послаблюючи позиції Швейцарії на переговорах або принаймні суттєво їх компрометуючи. Оцінюючи громадський інтерес, на який покликається заявник у світлі жорстких вимог, установлених Федеральним судом до не передбаченого законом виправдання захисту законних інтересів, зрозуміло, по-перше, що засоби, які використала «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) та які полягали в оспорюванні публікації таємних офіційних документів, не були ані необхідні, ані обґрунтовані, й, по-друге, що інтереси, яким унаслідок публікування матеріалів завдано шкоди, не були «явно» менш важливі. До того ж громадське обговорення питання про невитребувані активи, якого хотів добитися заявник, цілком могло відбутися без порушення статті 293 Кримінального кодексу. Тому захист законних інтересів не може становити виправдання...

8. Згідно із п. 3 статті 293 Кримінального кодексу, публікація таємниць незначної важливості становить пом'якшувальні обставини. Однак, як зазначалося вище, важливість таємниці, розголошеної в цьому випадку, не є незначна. Публікація стратегічного звіту, вкрай важливого для формування думок у Федеральному департаменті закордонних справ і Федеральній раді, хоча, можливо, й не послабила фактично позицій Швейцарії в зовнішньому світі й, зокрема, на переговорах, але принаймні тимчасово поставила їх під загрозу. Зберегти конфіденційність документа було важливо не тільки тому, що він мав гриф "конфіденційно". Наслідки обговорюваного питання для швейцарської зовнішньої політики також потребували більшої обачності в поводженні зі стратегічним звітом. Таким чином, згідно з п. 3 статті 293 Кримінального кодексу, для фактів, що становлять правопорушення, немає жодних пом'якшувальних обставин.

...

Учинене правопорушення не можна розглядати як таке, що має невелику тяжкість, бо оприлюднені заявником таємниці не мали другорядного значення. Публікуючи стратегічний звіт, заявник бездумно поставив під загрозу тактичну позицію Швейцарії на переговорах. Водночас правопорушення не є дуже серйозне, бо заявник не видав справжньої державної таємниці, публікація якої могла б підірвати власне засади функціонування країни. Не варто також перебільшувати провину заявника, бо він – за підтримки редактора газети і її юридичного відділу – правочинно намагався, крім усього іншого, ініціювати відкрите обговорення всіх аспектів проблеми невитребуваних активів. Тому штраф у розмірі 800 шв. фр. є належний...».

29. Заявник подав касаційну скаргу з підстав нечинності судового рішення (Nichtigkeitsbeschwerde), яку Апеляційний суд (Obergericht) кантону Цюрих відхилив 25 травня 2000 року.

2. Провадження на федеральному рівні

30. Заявник подав касаційну скаргу щодо нечинності судового рішення та публічно-правову скаргу (staatsrechtliche Beschwerde) до Федерального суду (Bundesgericht). Він стверджував, що журналіст може бути визнаний винним у вчиненні злочину, передбаченого статтею 293 Кримінального кодексу Швейцарії, лише за виняткових обставин, а саме: якщо опублікована таємниця має надзвичайну важливість і її оприлюднення підриває власне засади функціонування держави. Він покликався на інтерес громадськості в отриманні інформації про міркування посла, а також на те, що в демократичному суспільстві журналістам доручено стояти на сторожі громадських інтересів.

31. Федеральний суд відхилив скарги заявника двома рішеннями від 5 грудня 2000 року (врученими 9 січня 2001 року), якими він залишив без змін рішення судів нижчих інстанцій.

32. Розглядаючи касаційну скаргу щодо нечинності судового рішення, Федеральний суд, по-перше, виклав деякі міркування з приводу статті 293 Кримінального кодексу (неофіційний переклад):

«2.(а) Згідно з практикою та думкою більшості юристів, стаття 293 Кримінального кодексу спрямована на захист таємниці у формальному сенсі. Єдиний чинник,

який дійсно має визначальне значення, – це те, чи є документи, дослідження або обговорення таємними на підставі закону, чи відповідно до рішення, ухваленого відповідним органом. Для справи не так уже й важливо, як були класифіковані матеріали – чи як “таємні”, чи просто “конфіденційні”; однак потрібне чітке розуміння того, що гриф таємності призначено з метою запобігти їхній публікації... Це офіційне поняття таємниці відрізняється від матеріально-правового поняття, на яке покликається більшість статей Кримінального кодексу про розголошення таємної інформації, зокрема стаття 267 (дипломатична зрада) або стаття 320 (порушення службової таємниці). У матеріально-правовому сенсі факт становить таємницю, якщо доступ до нього наданий лише обмеженому колу осіб, якщо відповідний орган бажає зберегти його в таємниці та якщо таке бажання обґрунтовано інтересами, що потребують захисту...

Багато тлумачів закону виступали за повне скасування статті 293, стверджуючи, що варто вдатися до кроків, які б принаймні гарантували те, що публікація таємниці в матеріально-правовому сенсі карається тільки тоді, коли вона має важливе значення...

(b) У рамках перегляду положень кримінального й процесуального законодавства, які стосуються засобів масової інформації, Федеральна рада запропонувала скасувати статтю 293 Кримінального кодексу, не замінюючи її іншим положенням. У своєму повідомленні (BBl (Федеральний вісник) 1996 IV 525 і наступні) Федеральна рада, зокрема, стверджувала, що несправедливо карати журналіста, який опублікував конфіденційну інформацію, тоді як посадовій особі чи представникові органу, який зробив цю публікацію можливою від самих початків, взагалі вдається уникнути покарання, бо його чи її особу не встановлюють... На думку Федеральної ради, стаття 293 Кримінального кодексу, яка захищає таємницю в формальному сенсі, ... встановлює надмірні обмеження на свободу дій засобів масової інформації. Вона вважає, що “повторне використання” розголошеної таємниці (наприклад, якоюсь особою, що працює в засобах масової інформації) є менш серйозне з огляду на кримінальний потенціал і незаконність, ніж первісне розголошення таємниці особою, що нею володіє. Крім того, журналіст далеко не завжди обізнаний з тим, що надана йому інформація була отримана внаслідок порушення таємниці. Дії “другого користувача” можна оцінювати інакше в разі, якщо розкрита інформація становить справжню державну чи військову таємницю. Однак незалежно від статті 293 Кримінального кодексу, чинне законодавство в кожному разі передбачає на випадок дипломатичної зради (стаття 267 Кримінального кодексу) і порушення військової таємниці (стаття 329 Кримінального кодексу) наявність двох шарів захисту: одного – проти розголошення особою, що володіє таємницею, і другого – проти розголошення “другим користувачем”. На думку Федеральної ради, пропонуване скасування статті 293 Кримінального кодексу не порушить, таким чином, захисту таємниці згідно з кримінальним законодавством у найважливіших сферах. Заперечення щодо того, що стаття 293 захищає ще й особисті інтереси, у найкращому разі не є релевантне безпосередньо, бо приватне й особисте життя фізичних осіб перш за все захищено статтями 179-79 Кримінального кодексу та положеннями Цивільного кодексу, що стосуються захисту особистих прав...

Ті федеральні органи, що виступали за цілковите скасування статті 293 Кримінального кодексу, наводили також той аргумент, що зазначене положення рідко засто-

совується й не є ефективне. Вони наголошували на її несправедливості, зокрема тому, що вона карає лише журналіста, тобто “другого користувача”, тоді як особа першого правопорушника, а саме посадовця чи представника відповідного органу, залишається невідомою... і його чи її, таким чином, неможливо притягнути до відповідальності, наприклад, за порушення службової таємниці. Навіть якщо статтю 293 просто скасують, стверджують вони, розголошення журналістом справді важливих таємниць все одно підлягатиме покаранню, наприклад, за статтею 267 Кримінального кодексу (дипломатична зрада) і статтею 329 (порушення військової таємниці). Противники скасування статті 293 наголошували... що це положення важливе як ніколи, бо розголошення таємної чи конфіденційної інформації може мати серйозні наслідки...».

33. Потім Федеральний суд перейшов до обставин цієї справи:

«8. “Публікація таємних офіційних обговорень” (правопорушення, передбачене статтею Кримінального кодексу) має і далі розглядатися як таке правопорушення, що ґрунтується на формальному понятті таємниці, згідно з практикою Федерального суду. Додання третього параграфу до статті 293 нічого в ній не змінило. Однак зважаючи на той факт, що кримінальні суди тепер на власний розсуд можуть не призначати покарання, вони зобов’язані заздалегідь визначити, чи може призначення грифа “таємно” бути виправдане у світлі мети й змісту розголошених документів. Саме так стоять справи і в цьому випадку.

Витяги з конфіденційного документа, які опублікував заявник, разом були таємними і в матеріально-правовому сенсі. Заявник цілком справедливо утримується від твердження, що зазначені витяги були незначної важливості в сенсі п. 3 статті 293 Кримінального кодексу. Вимагаючи обмежити застосування статті 293 справами, у яких розголошені таємниці мають важливе значення, а їхнє оприлюднення може підірвати власне засади функціонування держави, заявник прагне домогтися рішення, що виходить далеко за межі будь-якого тлумачення статті 293 Кримінального кодексу (відповідно до Конституції та практики Європейського суду з прав людини), яке Федеральний суд зобов’язаний застосовувати згідно зі статтею 191 нової Федеральної конституції. Те ж саме стосується аргументу, за яким особи, які працюють у засобах масової інформації, можуть бути визнані винними в публікації таємних офіційних обговорень за статтею 293 Кримінального кодексу тільки тоді, коли інтерес держави у збереженні конфіденційності розголошеної інформації переважає над громадським інтересом в отриманні інформації. Це порівняння порушених інтересів жодним чином не стосується елементів складу злочину, хоча, можливо, воно може мати дотичність до непередбаченого законом виправдання захисту законних інтересів. У кожному разі обставини цієї справи не такі, щоб на захист законних інтересів можна було покладатися як на виправдання публікації таємних офіційних обговорень.

9. Цей висновок робить зайвим порівняння порушених інтересів у цій справі. Тому немає потреби відповідати на критику заявника щодо того, як кантональні судові органи врівноважували ці інтереси.

Однак для повноти картини варто наголосити, що з огляду на зазначені федеральними судовими органами причини, інтерес у збереженні конфіденційності стратегічного звіту був вищий за громадський інтерес в ознайомленні з витягами,

опублікованими в газеті. Щоб уникнути повторення, суд покликається тут на міркування, викладені в оскаржуваному рішенні та рішенні суду першої інстанції. Збереження конфіденційного характеру стратегічного звіту було в інтересах не лише посла і Ради федерації, але й країни в цілому. Публікація окремих витягів не могла не перешкодити процесу формування думок і ухвалення рішень усередині державних органів Швейцарії, а головне – вона ще більш ускладнила і так украй складні переговори, що ведуться на міжнародному рівні; усе це не було в інтересах країни. З іншого боку, скороминущий інтерес до вирваних із контексту та опублікованих у газеті витягів, який через крикливий заголовок виказали схильні до сенсацій представники громадськості, з юридичного погляду є порівняно незначний. Такий висновок слушний ще й тому, що покритикований у статті заявника “тон” службового документа, підготовленого в конкретному контексті (зміст звіту, згідно зі статтею, становив нічим не примітну оцінку ситуації), в жодному разі не дозволяв читачеві дійти чітких і незаперечних висновків щодо “психології” посла, не кажучи вже про його здатність виконувати доручене йому завдання...».

34. У своєму рішенні після розгляду публічно-правової скарги Федеральний суд постановив (неофіційний переклад):

«3. У своїй публічно-правовій скарзі заявник вимагає, зокрема, щоб до нього застосовували принцип однакового ставлення під час розгляду правопорушень [Gleichbehandlung im Unrecht], і скаржиться, поміж іншим, на порушення принципу законності...»

(b) Немає потреби детально зупинятися на причинах, відповідно до яких судові органи вирішили не переслідувати інших згаданих заявником журналістів за розголошення таємних офіційних обговорень на підставі написаних ними статей або розглядати питання про те, чи були ці причини достатні. Навіть якщо відповідь на останнє питання була б негативна, це в жодному разі не принесло б користі заявникові.

Із роз'яснень, наданих щодо цього питання в оспорюваному рішенні (пункти 5 і наступні, пункт 4 “Міркувань”) і в рішенні суду першої інстанції (пункт 3, пункт 4 “Міркувань”), очевидно, що виняткові обставини, за яких практикою Федерального суду визнається право на однакове ставлення під час розгляду правопорушень, у цьому випадку не діють. Підхід, застосований у цій справі судовими органами, сам собою не становить “послідовної” (можливо, неправомірної) практики, як у тому сенсі, що за відсутності особливих матеріально-правових підстав журналістів тільки у виняткових випадках, несистематично притягають до відповідальності за розголошення таємних офіційних обговорень, так і в тому сенсі, що коли витяги з одного й того ж конфіденційного документа публікуються декількома журналістами в різних статтях, того журналіста, вина котрого з якоїсь причини – чи то через характер статті, чи то через вибрані витяги – здається більшою, послідовно вибирають об'єктом судового переслідування. Крім того, немає підстав вважати, що будь-якої з цих (потенційно неправомірних практик) дотримуватимуться в майбутньому...».

II. ВІДПОВІДНІ НАЦІОНАЛЬНІ, МІЖНАРОДНІ Й ПОРІВНЯЛЬНІ НОРМИ ПРАВА Й ПРАКТИКА

A. Швейцарське законодавство й практика

35. У статті 293 Кримінального кодексу Швейцарії, що має назву «Публікація таємних офіційних матеріалів», зазначено (неофіційний переклад):

«1. Якщо хтось публікує, не маючи на це повноважень, цілком чи частково інформацію про документи, розслідування або обговорення якого-небудь органу, до того ж ця інформація є таємною за законом або за рішенням такого органу, що діє в межах своїх повноважень, така особа підлягає покаранню у вигляді арешту чи штрафу.

2. Співучасть у таких діях також підлягає покаранню.

3. Суд може вирішити не призначати жодних покарань, якщо таємниця, що була таким чином розголошена, є незначна».

36. У своєму рішенні від 27 листопада 1981 року (BGE 107 IV 185) Федеральний суд зазначив, що поняття таємниці, на якому ґрунтується стаття 293 Кримінального кодексу, є суто формальне.

37. Швейцарські законодавці нещодавно ухвалили Федеральний закон «Про адміністративну прозорість» від 17 грудня 2004 року, який набув чинності 1 липня 2006 року (Збірник федеральних законів № 152.3). У відповідних витягах із Закону, спрямованого на поліпшення доступу до офіційних документів, зазначено таке (неофіційний переклад):

«Частина 1. Загальні положення

Розділ 1. Мета і предмет

Закон спрямовано на підвищення прозорості завдань, організації та діяльності органів влади. З цією метою він сприятиме інформуванню громадськості через надання доступу до офіційних документів.

...

Частина 2. Право на доступ до офіційних документів

Розділ 6. Принцип прозорості

1. Кожен має право ознайомитися з офіційними документами та отримати інформацію про їхній зміст від органів влади.

2. Зацікавлена особа може ознайомлюватися з офіційними документами на місці або звертатися з проханням надати їхню копію, без шкоди для законодавства в галузі авторського права.

3. Якщо офіційні документи вже були опубліковані Конфедерацією в паперовій чи електронній формі, то умови, викладені в параграфах 1 та

2, вважаються виконаними.

Розділ 7. Винятки

1. Право на доступ можуть обмежувати, надавати із відтермінуванням або відмовляти в такому праві взагалі, якщо доступ до офіційних документів:

(а) може суттєво зашкодити процесу вільного формування думок і намірів усередині органу влади, діяльність якого регламентується цим Законом, а також іншого законодавчого, адміністративного чи судового органу;

(б) перешкоджає здійсненню особливих заходів, ужитих органом влади відповідно до своїх цілей;

(с) може становити загрозу внутрішній чи зовнішній безпеці країни;

(д) може становити загрозу інтересам Швейцарії у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин;

...

2. Право на доступ обмежують, надають із відтермінуванням або в такому праві відмовляють узагалі, якщо доступ до офіційного документа може становити втручання в приватне життя третьої особи, крім випадків, коли громадський інтерес у прозорості роботи органів влади за виняткових обставин оцінюється як такий, що превалює».

38. Наказ від 10 грудня 1990 року «Про засекречування та обробку інформації в органах цивільної влади» (Збірник федеральних законів № 172.015), чинний у період, що стосується справи, встановлює різні ступені таємності:

«Частина 1. Загальні положення

Розділ 1. Предмет

Цей Наказ містить положення, скеровані на дотримання режиму таємності щодо інформації про діяльність органів цивільної влади (далі – інформація), яка через вищі державні інтереси тимчасово не має передаватися іншим особам або розголошуватися; відповідно до такої мети в Наказі подано інструкції щодо порядку засекречування та обробки такої інформації.

...

Частина 2. Засекречування

Розділ 5. Грифи таємності

Орган, що становить джерело інформації (далі – джерело інформації), зобов'язаний призначити їй гриф таємності, виходячи зі ступеня захисту, якого вона потребує. Встановлюють два грифи таємності: "таємно" та "конфіденційно".

Розділ 6. Інформація із грифом “таємно”

Гриф “таємно” призначається такій інформації:

(а) інформації, яка, ставши відомою стороннім особам, здатна завдати серйозної шкоди зовнішньополітичним відносинам Швейцарії або поставити під загрозу здійснення заходів, призначених захистити внутрішню та зовнішню безпеку країни та спрямованих, наприклад, на підтримку діяльності уряду в надзвичайних ситуаціях або на забезпечення життєво необхідних постачань;

(b) інформації, доступ до якої має лише дуже невелике число осіб.

Розділ 7. Інформація із грифом “конфіденційно”

1. Інформації в сенсі статті 6, яка має меншу важливість та до якої зазвичай має доступ більша кількість осіб, має призначатися гриф “конфіденційно”.

2. Гриф “конфіденційно” також має призначатися інформації, яка, ставши відомою стороннім особам, дозволяла б їм:

(а) перешкоджати діяльності уряду;

(b) зривати здійснення важливих заходів із боку держави;

(c) видати виробничі таємниці чи важливі комерційні таємниці;

(d) зривати хід кримінального провадження;

(e) підірвати безпеку важливих об'єктів інфраструктури.

Розділ 8. Особи, уповноважені засекречувати інформацію

Начальники департаментів, федеральний канцлер, генеральні секретарі, директори бюро та їхні заступники несуть відповідальність за засекречування інформації та зміну або зняття грифа таємності. У певних випадках вони можуть делегувати свої повноваження».

Цей Наказ згодом був замінений на Наказ від 4 липня 2007 року «Про захист федеральної інформації» (Збірник федеральних законів № 510.411), що набув чинності 1 серпня 2007 року.

В. Міжнародні право й практика

39. 19 грудня 2006 року чотири спеціальні представники з питань свободи вираження поглядів (спеціальний доповідач ООН з питань права на свободу думки та її вираження пан Амбеї Ліґабо (Ambeyi Ligabo); представник ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації пан Міклош Гарасті (Miklos Haraszti); спеціальний доповідач Організації американських держав (ОАД) з питань свободи вираження поглядів пан Ігнасіо Й. Альварес (Ignacio J. Alvarez); і спеціальний доповідач Африканської комісії з прав людини й народів (АКПЛН) пані Фейт Панзі Тлакула (Faith Pansy Tlakula) ухвалили спільну декларацію. Нижче наведений витяг із декларації:

«Журналістів не мають притягати до відповідальності за публікацію таємної чи конфіденційної інформації, якщо під час отримання такої інформації вони не вчинили правопорушення. Захист правомірно конфіденційної інформації становить завдання державних органів, що нею володіють».

40. 19 квітня 2007 року Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію про шпигунство та розголошення державної таємниці. У відповідних пунктах, релевантних до цієї справи, зазначено таке:

«Проблеми справедливого судового розгляду в кримінальних справах про шпигунство та розголошення державної таємниці (Резолюція 1551 (2007))

1. Парламентська асамблея вважає, що законне бажання держави захищати службу таємницю не має становити приводу для необґрунтованого обмеження свободи вираження поглядів та інформації, міжнародного наукового співробітництва й роботи адвокатів та інших захисників прав людини.

2. Вона нагадує про важливість свободи вираження поглядів та свободи інформації в демократичному суспільстві, де має існувати можливість вільно викривати корупцію, порушення прав людини, нищення навколишнього середовища та інші зловживання владою.

...

5. Асамблея зазначає, що законодавчі акти про службу таємницю в багатьох державах – членах Ради Європи сформульовані досить розпливчасто або ж надмірно широко, відтак їх тлумачення дозволяє охопити широкий спектр законної діяльності журналістів, учених, адвокатів та інших правозахисників.

6. ...Зі свого боку, Європейський суд з прав людини визнав «непропорційною» судову заборону на публікування в Сполученому Королівстві газетних статей, що висвітлювали зміст книги («Ловець шпигунів»), яка нібито містила таємну інформацію, тоді як за кордоном книга була у вільному продажу.

...

9. Асамблея закликає судові органи всіх зацікавлених країн і Європейський суд з прав людини знайти належний баланс між державним інтересом у збереженні службової таємниці, з одного боку, і свободою вираження поглядів та вільним обміном інформацією з наукових питань, а також зацікавленістю суспільства у викритті зловживань владою, з іншого боку.

10. Асамблея зазначає, що кримінальні справи, які стосуються порушення державної таємниці, особливо вразливі в контексті можливих зловживань з політичних мотивів. З огляду на такий стан речей, асамблея вважає на-

ведені нижче принципи, покликані забезпечити справедливість розгляду цих справ, у край важливими для всіх зацікавлених сторін:

10.1. інформацію, яка вже загальнодоступна, не можна вважати державною таємницею, а за розголошення такої інформації не може бути призначено покарання як за шпигунство, навіть якщо причетна до цього особа збирає, узагальнює, аналізує та коментує таку інформацію. Те ж саме стосується й участі в міжнародному науковому співробітництві, а також викриття корупції, порушень прав людини, нищення навколишнього середовища чи інших зловживань державною владою (інформування про порушення);

10.2. законодавство про службову таємницю, включно з переліками таємних відомостей, що служать підставою для кримінального переслідування, має бути чітко визначене, а головне – опубліковане. Таємні постанови, що визначають кримінальну відповідальність, не можуть вважатися сумісними з правовими нормами Ради Європи й мають бути скасовані в усіх державах-членах.

...»

41. Що стосується засекречування документів Ради Європи, то в Резолюції Res(2001)6 Комітету міністрів від 12 червня 2001 року про доступ до документів Ради Європи сформульовано чіткий принцип: інформацію потрібно публікувати, а засекречувати – лише у виняткових випадках. Відповідно, вона встановлює чотири категорії таємності: (1) документи, що не підлягають жодному грифу таємності та мають бути опубліковані; (2) документи із грифом «для службового користування»; (3) документи із грифом «конфіденційно»; і (4) документи із грифом «таємно». Визначення, яке б дозволяло встановлювати гриф таємності для документів відповідно до їхнього змісту, не існує. Принцип прозорості, на якому наголошує Резолюція Res(2001)6, зрештою призвів до того, що публікування стало нормою. Здається, що з моменту її ухвалення жодному документу Комітету Міністрів не призначався гриф «таємно».

42. Комітет ООН із прав людини у своїх підсумкових зауваженнях, ухвалених 2001 року, критикував імплементацію Великою Британією Закону «Про державну таємницю» та його вплив на діяльність журналістів (Підсумкові зауваження, док. ССРР/СО/73/УК від 6 грудня 2001 року):

«...

21. Комітет занепокоєний тим, що повноваження за Законом 1989 року “Про державну таємницю” використовуються для того, щоб завадити колишнім державним службовцям доводити до загального відома питання, які викликають справжній суспільний інтерес, а також щоб перешкодити журналістами висвітлювати такі питання.

Державі-учасниці варто подбати про те, щоб її повноваження щодо захисту інформації, яка стосується дійсно питань національної безпеки, застосовувалися у вузьких рамках і обмежувалися випадками, коли потребу в

заборони поширювати інформацію було доведено».

43. У справі «Клод Реєс та інші проти Чилі» (Claude Reyes et al. v. Chile), яку розглядав Міжамериканський суд із прав людини (19 вересня 2006 року, серія C, № 151), Міжамериканська комісія з прав людини навела такі доводи:

«58. ...Розголошення державної інформації має грати важливу роль у демократичному суспільстві, бо воно дає можливість громадянському суспільству контролювати дії уряду, якому він довірив захист своїх інтересів...».

Міжамериканський суд із прав людини дійшов такого висновку:

«84. ...У низці резолюцій Генеральна асамблея Організації американських держав зазначала, що доступ до публічної інформації – важлива умова для здійснення демократії, більшої прозорості та відповідального державного управління. У представницькій демократичній системі, що передбачає широку участь громадськості в реалізації державної влади, громадяни здійснюють свої конституційні права через широку свободу вираження поглядів та вільний доступ до інформації.

...

86. У зв'язку із цим дії держави мають підлягати принципам відкритості та прозорості в державному управлінні, що дозволятимуть усім особам, які знаходяться під її юрисдикцією, здійснювати демократичний контроль за цими діями в такий спосіб, щоб мати змогу ставити під сумнів, вивчати та аналізувати достатність здійснення державних функцій...

87. Демократичний контроль з боку суспільства через громадську думку заохочує до прозорості в державній діяльності та сприяє підзвітності державних посадових осіб у зв'язку з їхньою громадською діяльністю...».

С. Порівняльні норми права й практика

44. Доповідач з Резолюції 1551 (2007) від 19 квітня 2007 року (див. параграф 40 вище) пан Христос Пургурідес (Christos Pourgourides) здійснив порівняльне дослідження законодавства про державну таємницю в державах – членах Ради Європи. У своїй доповіді він підкреслив, що розголошення деяких видів таємної інформації, очевидно, підлягає покаранню в усіх країнах, які, однак, дотримуються щодо цього питання різних підходів. У доповіді також згадувалося про використані методи засекречування. Нижче наведено окремі витяги з доповіді:

«57. Загалом можна виділити три основні підходи: перший полягає в короткому й загальному визначенні поняття службової або державної (чи аналогічної) таємниці, що, як можна сподіватися, підлягає конкретизації в кожному окремому випадку. Другий підхід передбачає складення довгого й деталізованішого переліку конкретних видів таємної інформації. Третій підхід об'єднує два попередні, визначаючи загальні напрями, за якими

інформацію можна вважати таємною, а потім, спираючись на подальші адміністративні чи міністерські розпорядження, конкретизує типи інформації, що насправді мають розглядатися як таємні.

...

59. Є, звичайно, багато інших розбіжностей між законодавством держав, зупинитися на яких я не вважаю за потрібне. У деяких державах (наприклад Австрії та Німеччині) розрізняють «службові таємниці» та «державні таємниці», порушення останніх карають більш жорстко. Більшість держав також проводять відмінність між різними ступенями таємності (із грифами «засекречено», «для службового користування», «таємно», «цілком таємно» та ін.). Існують також розбіжності щодо суворості передбачених покарань, які в менш серйозних випадках можуть обмежуватися штрафом. Деякі законодавчі акти проводять відмінність між обов'язками цивільних службовців і пересічних громадян. Окремі акти в прямій формі карають за розголошення, що стало результатом недбалості, інші передбачають покарання лише за наявності злочинного умислу. Для нашого конкретного завдання ці відмінності несуттєві.

...

68. Підсумовуючи, варто наголосити, що кожен з цих законодавчих підходів пропонує розумне розв'язання складного завдання – визначити попередньо типи інформації, у захисті яких держава має законний інтерес, та водночас дотримуватися права на свободу інформації та задовольняти потребу в правовій безпеці. Але будь-які адміністративні чи міністерські розпорядження, що наповнюють конкретним змістом законодавчі акти більш загального формулювання, повинні бути принаймні доступні загалу. Крім того, за відсутності пильної та дійсно незалежної судової системи й незалежних засобів масової інформації, готових викривати будь-які зловживання владою, всі розглянуті законодавчі схеми можуть стати об'єктом зловживань».

ПРАВО

СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

45. Заявник стверджував, що його засудження за публікацію «таємних офіційних обговорень» становило порушення його права на свободу вираження поглядів у сенсі статті 10 Конвенції. У статті 10 йдеться про таке:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати й передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади й незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування

діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками й відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є потрібні в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і неупередженості суду».

А. Чи мало місце втручання

46. Палата вирішила, і це не оспорювалося, що засудження заявника становило «втручання» в здійснення його права на свободу вираження поглядів.

47. Суд не вбачає підстав відхилитися від висновків Палати з цього питання.

В. Чи було втручання виправданим

48. Таке втручання становитиме порушення статті 10, якщо тільки воно не відповідає вимогам пункту 2 цієї статті. Отже, залишається визначити, чи було втручання «встановлене законом», переслідувало одну чи декілька легітимних цілей, згаданих у пункті 2, та було «необхідне в демократичному суспільстві».

1. Чи було втручання «встановлене законом»

49. Палата вирішила, що засудження заявника ґрунтувалося на статті 293 Кримінального кодексу (див. параграф 35 вище).

50. Сторони не ставили під сумнів цей висновок. Суд, у свою чергу, не бачить підстав займати іншу позицію.

2. Чи переслідувало втручання легітимні цілі

(а) Рішення Палати

51. Палата лише зазначила, що сторони погодилися з тим, що оспорюваний захід був спрямований на запобігання «розголошенню конфіденційної інформації». Відповідно, вона не вважала за потрібне розглядати, чи накладення штрафу на заявника переслідувало будь-які інші цілі, зазначені в пункті 2 статті 10.

(b) Аргументи сторін

52. Заявник погодився з тим, що запобігання «розголошенню конфіденційної інформації» становило одну з підстав, що виправдовують перешкоджання правам, гарантованим статтею 10 Конвенції. Однак він не поділяв погляду Уряду-відповідача, що публікація цього звіту загрожувала «національній безпеці» й «громадській безпеці». На його думку, оприлюднення звіту не могло підірвати засадничих і життєво важливих інтересів країни. До того ж заявник стверджував, що стаття 293 Кримінального кодексу Швейцарії не передбачає захисту прав інших осіб і, отже, в цій справі не захищає репутації посла, який склав відповідний звіт. Заявник додав, що відповідні органи не порушували проти нього будь-якої справи про дифамацію, хоча могли б це зробити.

53. Уряд стверджував, що кримінальне покарання, призначене заявникові, було спрямоване не лише на «запобігання розголошенню конфіденційної інформації», але також і на захист «національної безпеки» й «громадської безпеки», бо автор звіту надав свої зауваження на вкрай чутливому політичному тлі. Уряд поділяв думку Ради у справах друку, що публікація звіту також могла завдати шкоди репутації та престижу автора звіту в очах партнерів у переговорах («захист репутації чи прав інших осіб»).

(с) Оцінка Суду

54. Суд не переконаний у тому, що накладений на заявника штраф був спрямований на захист «національної безпеки» та «громадської безпеки». У кожному разі варто зазначити, що національні судові органи не порушували кримінального провадження проти заявника або третіх осіб за правопорушення чи злочини, що становили діяльність, яка б загрожувала цим інтересам. Дійсно, кримінальні провадження за статтею 293 Кримінального кодексу можуть бути пов'язані з питаннями, що стосуються «національної безпеки» та «громадської безпеки». Однак Суд звертає увагу на те, що Цюрихський окружний суд своїм рішенням від 22 січня 1999 року визнав наявність пом'якшувальних обставин, вважаючи, що розголошення таємного звіту не підірвало засад функціонування країни. До того ж ці поняття потрібно застосовувати виважено й тлумачити обмежувально, до них слід звертатися лише тоді, коли доведена потреба в забороні на поширення інформації з метою охорони національної безпеки й громадської безпеки (див. зауваження щодо цього Комітету ООН з прав людини, параграф 42 вище)

55. Що стосується «захисту репутації чи прав інших осіб», варто зазначити, що проти заявника не було порушено кримінального провадження за посягання на честь, зокрема, за образу чи дифамацію.

56. З іншого боку, Суд не поділяє думки Уряду про те, що вирок щодо заявника мав на меті запобігти «розголошенню конфіденційної інформації» в сенсі п. 2 статті 10 Конвенції.

57. Суд вважає за доцільне звернутися тут до питання тлумачення, яке, хоч і не було ініційоване сторонами в цій справі, проте здатне призвести до плутанини.

58. Тоді як у французькому тексті п. 2 статті 10 Конвенції йдеться про заходи, потрібні для «pour empêcher la divulgation d'informations confidentielles» (для запобігання розголошенню конфіденційної інформації), англійський текст покликається на заходи «for preventing the disclosure of information received in confidence» (для запобігання розголошенню інформації, яку отримано конфіденційно). Останнє формулювання може наштовхувати на думку, що це положення стосується лише особи, яка підтримує конфіденційні відносини з автором таємного документа, тому воно не охоплює третіх осіб, зокрема працівників засобів масової інформації.

59. Суд не поділяє такого тлумачення, яке вважає надмірно обмежувальним. З огляду на наявність двох текстів, які, попри свою однакову автентичність, не збігаються повністю, Суд вважає за доцільне покликатися на статтю 33 Віденської конвенції 1969 року про право міжнародних договорів, четвертий пункт якої відбиває міжнародне звичаєве право стосовно тлумачення договорів, автентичність тексту

яких встановлено двома або кількома мовами (див. § 101 рішення Міжнародного суду у справі братів Лаграндів (LaGrand) від 27 червня 2001 року, «Звіти Міжнародного суду» за 2001 рік).

60. Згідно з пунктом 3 статті 33, «передбачається, що терміни договору мають однакове значення в кожному автентичному тексті». Пункт 4 визначає, що якщо порівняння автентичних текстів виявляє розходження значень, яке не здатне усунути застосування статей 31 і 32, переважну силу матиме значення, що найкраще узгоджує ці тексти з урахуванням об'єкта і цілей договору (див., у зв'язку з цим, п. 48 рішення у справі «Газета «Санді Таймз» проти Сполученого Королівства (№ 1)» (The Sunday Times v. the United Kingdom (no. 1)), 26 квітня 1979 року, серія А, № 30, і § 42 рішення у справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» (James and Others v. the United Kingdom), 21 лютого 1986 року, серія А, № 98).

61. Суд визнає, що положення, які допускають втручання в конвенційні права, мають тлумачитись обмежувально. Поряд із тим, у світлі пункту 3 статті 33 Віденської конвенції та за відсутності будь-яких доказів зворотного в історії складення статті 10 Конвенції, Суд вважає за доцільне прийняти тлумачення фрази «запобігання розголошенню інформації, яку отримано конфіденційно», що охоплює конфіденційну інформацію, яку розкрила або особа, на яку поширюється обов'язок зберігати конфіденційність, або третя особа, зокрема – як у цій справі – журналіст.

62. З огляду на викладене вище, Суд вважає, що Уряд мав право спиратися на законну мету запобігання «розголошенню інформації, яку отримано конфіденційно».

3. Чи було втручання «необхідне в демократичному суспільстві»

(а) Рішення Палати

63. У світлі практики Суду та з огляду, серед інших міркувань, на інтерес будь-якого демократичного суспільства в забезпеченні свободи преси, на обмежену свободу розсуду, що залишається в держав, коли справи стосуються інформування з питань, які становлять громадський інтерес, а також зважаючи на висвітлення засобами масової інформації проблеми про невитребувані активи, порівняно низький ступінь таємності (гриф «конфіденційно») і той факт, що розголошення документа, що розглядається, навіть на думку швейцарських судів, очевидно, не могло підірвати засад функціонування держави, Палата дійшла висновку, що засудження заявника не було співмірне поставленій законній меті (див. пп. 44–59 рішення Палати).

(b) Аргументи сторін

(i) Заявник

64. Заявник стверджував, що суто формальне поняття таємниці, на якому ґрунтується стаття 293 Кримінального кодексу та яке було підтверджене Федеральним судом, має негативні наслідки для свободи вираження поглядів. Згідно із цим положенням, якщо посадова особа публікує будь-який таємний чи конфіденційний документ, незалежно від його змісту, то вона має бути покарана без можливості перевірити сумісність призначеного покарання зі статтею 10 Конвенції. На думку заявника, таке визначення таємності явно суперечить вимогам Конвенції.

65. Заявник далі стверджував, що суди Швейцарії покарали не ту особу, яка насправді заслуговувала на покарання, бо притягнули до відповідальності його як журналіста за оприлюднення звіту, отриманого внаслідок витоку інформації, допущеного з боку державного службовця, який у цій справі користувався імунітетом від кримінального переслідування.

66. Крім того, заявник уважав, що відповідні органи влади завжди вибірково застосовували статтю 293 Кримінального кодексу з метою запобігти розголошенню інформації про злочинну поведінку державних посадових осіб чи службовців або про проблеми у сфері державного управління. Зазначене положення стало анахронізмом з набранням чинності Федерального закону «Про адміністративну прозорість» з 1 липня 2006 року (див. параграф 37 вище).

67. Як наголошував заявник, статтю 293 Кримінального кодексу варто скасувати з огляду на те, що за розголошення надсекретної інформації встановлено відповідальність на підставі статті 276 Кримінального кодексу (провокація і підбурювання до порушення військового обов'язку) або статті 86 (шпигунство і державна зрада через порушення військової таємниці) і статті 106 (порушення військової таємниці) Військового кримінального кодексу. Нарешті, журналістів також можна засуджувати на підставі статей 24 і 320 Кримінального кодексу за підбурювання до порушення службової таємниці.

68. Заявник у принципі не заперечував того, що діяльність дипломатичного корпусу заслуговує на захист. Однак він вважав небезпечним надавати абсолютну недоторканність членам дипломатичного корпусу стосовно всіх видів інформації. Заявник покликався на провадження, нещодавно порушене на підставі статті 293 Кримінального кодексу проти журналістів у Швейцарії, звинувачених у розголошенні інформації швейцарських спеціальних служб про існування таємних в'язниць ЦРУ в Європі.

69. На думку заявника, лише державні таємниці особливого значення можуть мати пріоритет над свободою вираження поглядів у сенсі статті 10 Конвенції. У цій справі, звичайно, не йдеться про таємницю такого ґатунку. Він засумнівався, що зміст звіту неодмінно мав призвести до розкриття державної таємниці, розголошення якої могло завдати шкоди «національній безпеці» або «громадській безпеці» у Швейцарії. Погляди, викладені у двох статтях, мали занадто загальний характер, щоб послабити позиції швейцарської делегації на переговорах з єврейськими організаціями.

70. Заявник далі стверджував, що розголошення звіту ініціювало корисну дискусію про те, чи придатний пан Яґметті до ведення переговорів із представниками єврейських організацій. Ба більше, публікація доповіді стала причиною того, що наступного дня посол пішов у відставку. Оприлюднення звіту, поза всяким сумнівом, сприяло тому, що швейцарська влада стала шукати більш тонких підходів до делікатного питання невитребуваних активів. Водночас публікація продемонструвала, що швейцарська влада на тому етапі не мала чіткої та послідовної позиції щодо відповідальності Швейцарії в цьому питанні, а також визначеної стратегії, якої потрібно було б дотримуватися стосовно висунутих вимог.

71. Заявник вважав, що з огляду на важливість і актуальний характер переговорів щодо невитребуваних активів громадськість була зацікавлена отримати детальнішу інформацію про те, яким чином особи, відповідальні за цю проблему в Феде-

ральному департаменті закордонних справ, збираються проводити переговори з метою виробити узгоджену позицію щодо скарг проти швейцарських банків і фінансових установ. У цьому зв'язку він вважав, що позиція та міркування пана Ягметті, який, на думку заявника, відігравав ключову роль у справі невитребуваних активів, особливо красномовно свідчать про його наміри.

72. Що стосується етичної відповідальності журналіста, заявник не заперечував, що матеріал у статтях можна було подати більш збалансовано. Водночас він звертає увагу на те, що під час написання статті був обмежений у часі та в дозволеному обсязі. Тому вирішив зосередитися не на змісті звіту, а на манері, у якій посол формулював свої міркування. До того ж такий виклад цілком узгоджувався з редакторськими коментарями, опублікованими в тій же газеті.

73. Звісно, статті в певних своїх фрагментах могли шокувати читача, однак мета саме й полягала в тому, щоб звернути увагу на мову, якою послуговувався пан Ягметті у своєму звіті. На думку заявника, високопосадовцеві Швейцарської Конфедерації не годиться вживати такі висловлювання, тим паче, що навряд чи вони сумісні з офіційною швейцарською зовнішньою політикою.

74. Крім того, заявник вважав за необхідне висвітлити характер і функції Ради у справах друку – органу приватного права, створеного чотирма асоціаціями журналістів з метою наглядати за поведінкою осіб, що працюють у засобах масової інформації, у світлі розроблених цим органом етичних норм. Рада у справах друку не має повноважень вести розслідування або здійснювати переслідування, а отже будь-які висновки за результатами її роботи аж ніяк не є зобов'язальні для кримінальних судів.

75. Заявник також зазначив, що хоча проступок, за який було накладено штраф, становив лише «незначне правопорушення», він, однак, карається позбавленням волі. Попри те, що штраф, який йому наказали сплатити, може здаватися малим, він заплямував його репутацію журналіста й може перешкоджати йому в майбутньому виконувати свої функції наглядача за владою, які покладено на пресу в демократичному суспільстві.

(ii) Уряд

76. Уряд доводив, що вирішальне значення в оцінці межі розсуду держави-відповідача мав політичний контекст, що автором документа, який є об'єктом розгляду, була посадова особа, яка вважала, що його зміст залишатиметься конфіденційним; те, у якій формі цей документ було опубліковано; те, до яких причин апелював заявник, обумовлюючи факт публікації; а також характер і суворість призначеного покарання.

77. Також варто мати на увазі, що національні суди піддали цю делікатну та дражливу справу пильному розгляду і що Федеральний суд за результатами слухання виніс два рішення, зокрема опубліковане у «Звітах Федерального суду» (BGE № 126, т. IV, с. 236–55) рішення щодо касаційної скарги на підставах нечинності судового рішення. Оцінюючи ступінь свободи розсуду судових органів, необхідно взяти до уваги також і те, що справу було ретельно розглянуто на національному рівні. Такий розгляд украй важливий для дії принципу субсидіарності та має спонукати Суд до прояву стриманості.

78. Уряд стверджував, що вирішальним чинником під час визначення межі розсуду національних судових органів є не характер і важливість посади, яку обіймає автор документа із конфіденційною інформацією, а те, чи відповідна особа усвідомлю-

вала, що кожні її слово та вчинок ставатимуть об'єктом ретельного аналізу, як це буває з політиками. У цьому випадку очевидно: посол Ягметті цілком обґрунтовано вважав, що його звіт залишиться конфіденційним.

79. Уряд далі зазначив, що конфіденційність усього дипломатичного листування закріплена статтями 24–27 Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року як абсолютний принцип міжнародного звичаєвого права. Хоча ця Угода не передбачає будь-якого кримінального покарання за порушення її статей, принцип *pacta sunt servanda* («угоди потрібно виконувати») й норми міжнародної відповідальності держав за протиправні дії означають, що держави – сторони Віденської конвенції 1961 року повинні виконувати зобов'язання, взяті на себе за цим документом.

80. На думку Уряду, заявник у двох своїх статтях висвітлював лише можливість укладення «поступки». Украй важливо гарантувати, щоб підготовка до переговорів такого характеру, як і до всіх інших переговорів щодо дружнього врегулювання, відбувалося в атмосфері суворої конфіденційності. До того ж статті заявника було опубліковано лише через п'ять тижнів після написання звіту паном Ягметті, саме тоді, коли переговори між сторонами вже почалися.

81. Зауваження посла було зроблено в украй вразливій політичній атмосфері. Їхнє розголошення наражало на ризик позицію Швейцарії та, зокрема, створювало загрозу компрометації переговорів, які вона вела щодо делікатного питання невинуватих активів.

82. Публікація звіту пана Ягметті відбулася в особливо делікатний момент. Заявник упереджено та вибірково розголосив один із варіантів захисту національних інтересів, конфіденційно запропонований Федеральній раді та робочій групі. На момент опублікування документ вже існував понад місяць і переговори про створення фонду для жертв Голокосту вже розпочалися. Таким чином, публікація документа була здатна заподіяти серйозної шкоди інтересам країни.

83. На думку Уряду, головний намір заявника, який сам схарактеризував зміст страгегічного звіту як «нічим не примітний», полягав не в тому, щоб зробити свій внесок до дебатів, які становлять громадський інтерес, а в тому, щоб створити сенсацію, зосереджену передусім на постаті посла Ягметті. Таким чином, національні суди не визнали наявності не передбачених законом причин, які могли б виправдати розкриття інформації всупереч статті 293 Кримінального кодексу на підставі «захисту законних інтересів».

84. Уряд звернув увагу на те, що редактори газети «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) самі визнали, що було б бажано опублікувати текст документа повністю, але стверджували, що цього не вдалося зробити з технічних причин – аргумент, який Рада у справах друку визнала «хибним». На думку Уряду, Палата не надала достатньо чітких пояснень тому, чому принцип опублікування інформації в повному обсязі, важливість і цінність якого твердо закріплені в практиці Суду, не був застосований до цієї справи.

85. Крім того, ефект, спричинений публікуванням лише окремих витягів зі звіту без наведення їхнього контексту, посилювався тоном і манерою подання матеріалу

в статтях заявника. Рада у справах друку зауважила, що «газета без жодної на те потреби надала цій справі жакливого та скандального вигляду і, використовуючи заголовок “Посол Ягметті принижує євреїв”, ввела читачів в оману та подала справу так, начебто зауваження було зроблено саме напередодні публікації». Обов’язки та відповідальність заявника як журналіста полягали в потребі чітко зазначити те, що документ було складено п’ять тижнів тому.

86. Уряд також вважає промовистим те, що саме Рада у справах друку – приватний незалежний орган, який створили представники преси – критикував заявника за відсутність професіоналізму та за дії, які порушують «Декларацію прав та обов’язків журналістів». До того ж інші газети дистанціювалися від статей, які написав заявник, як формально, опублікувавши стратегічний звіт цілковито, так і по суті, різко розкритикувавши публікацію конфіденційного документа.

87. Що стосується характеру й суворості призначеного покарання, Уряд звернув увагу на висновок Палати про те, що хоча правопорушення було незначне, а штраф – невеликий (800 шв. фр.), значення має не м’якість покарання, а той факт, що заявника взагалі було засуджено. На думку Уряду, ці два елементи важко узгодити поміж собою.

(с) Доводи третіх осіб, що вступили в провадження

(i) Уряд Франції

88. Уряд Франції погодився із міркуваннями уряду Швейцарії та висловив здивування щодо того, що розроблена Судом практика щодо політиків, виправдана готовністю останніх піддавати себе критиці з боку преси, має застосовуватися до посадовця, який складає конфіденційний звіт. Уряд вважає, що послы, через необхідність та свідомо, не в усіх випадках мають зважати на те, що кожні їх слова та вчинки ставатимуть об’єктом ретельному аналізу з боку журналістів і широких верств населення, тим паче – у контексті конфіденційного звіту.

89. Уряд Франції підтримує думку меншості Палати про те, що не існує країни, де дипломатичні рапорти не були б конфіденційні. Далі він стверджує, що послы за кордоном повинні мати можливість спілкуватися зі своїми урядами та висловлювати свої думки вільно і без обмежень, не використовуючи при цьому «дипломатичної мови», обов’язкової у відносинах між країнами.

90. До того ж, коли дотримуватися підходу, викладеного в рішенні Палати щодо цієї справи, і змусити дипломатів змиритися із ризиком того, що їхні доповідні записки до урядів можуть потрапити до газет, то дипломати, напевно, обмежили б своє листування по суті або за формою, а це неминує б спотворило інформацію, що надходить до держав через ці канали та відповідно відбилося б на якості та значущості їхньої зовнішньої політики. Отже, на думку Уряду Франції, розголошення такого характеру, безумовно, підриває авторитет дипломатів, які працюють за кордоном і, зрештою, позначається на відносинах між державами.

91. Уряд Франції не вважає переконливим аргумент Палати, за яким питання про те, чи викликає справа громадський інтерес, має оцінюватися в контексті «висвітлення відповідної проблеми засобами масової інформації» (див. параграф 49 рішення Палати). На його думку, це міркування помилкове з двох причин. По-перше, це

означало б, що преса, висвітлюючи проблему, мала б самостійно визначати межі своєї свободи вираження поглядів; по-друге, лише зовсім незначна частка звітів, що їх послали надсилають своїм урядам, не торкається питань, що становлять громадський інтерес.

92. На думку Уряду Франції, Палата чітко підкреслила, що в цій справі не дотримано вимог журналістської етики, як зазначалося Радою у справах друку, однак не зробила відповідних висновків.

93. Уряд Франції стверджував, що підстави, які навела Палата, обґрунтовуючи своє рішення, зводять нанівець результати розгляду домірності перешкоджання. Це тим паче заслуговує на критику, бо мета, яку ставлять держави, прагнучи захистити конфіденційність певних документів, зокрема дипломатичних документів, полягає в захисті не окремих приватних інтересів, а ширших інтересів держави та гармонії міжнародних відносин.

(ii) Уряд Словаччини

94. На думку Уряду Словаччини, п. 2 статті 10 також поширюється на інформацію, для якої встановлено гриф «конфіденційно». Така інформація менш закрита згідно із практикою Суду.

95. Уряд Словаччини вважає, що жодна правова система не надає дозволу на доступ журналістів до дипломатичних документів. Отже, відмова в задоволенні запиту на доступ не може прирівнюватися до порушення статті 10 Конвенції.

96. Він далі стверджував, що дипломатичне листування допомагає дипломатичним службам обмінюватися інформацією про події, що відбуваються у сфері міжнародних відносин або всередині країни та мають наслідки для її зовнішньої політики.

97. Уряд не поділяє думки Палати про те, що публікацію конфіденційного документа варто дозволити в тому разі, якщо це не загрожує «національній безпеці» або «громадській безпеці» та не підриває самі підвалини функціонування країни.

98. Уряд Словаччини вважає, що заявник опублікував лише ті витяги з документа, у яких посол висловлювався, не дотримуючись нейтральних термінів, і це надало статтям шокуючого й сенсаційного характеру.

99. На погляд Уряду Словаччини, заявник чітко усвідомлював, що він отримав копію конфіденційного документа виключно внаслідок порушення службової таємниці третьою особою.

100. Він вважає, що виявлене Палатою порушення норм журналістики потребує більш ретельного розгляду Великою палатою. Крім того, рішення Палати, яке не приділяє достатньої уваги порушенню цих норм, занадто розширює межі свободи вираження поглядів і неодмінно спричинить значні негативні наслідки в майбутньому.

(d) Оцінка Суду

(i) Принципи, які виробив Суд

101. Головне питання, яке належить вирішити, полягає в тому, чи втручання було «необхідне в демократичному суспільстві». Засадничі принципи щодо цього добре усталені в практиці Суду й загалом виглядають таким чином (див., наприклад,

§ 46 рішення в справі «Гертель проти Швейцарії» (Hertel v. Switzerland), 25 серпня 1998 року, «Збірник постанов та рішень» (Reports of Judgments and Decisions) 1998-VI, а також § 87 рішення у справі «Стіл і Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom) № 68416/01, ЄСПЛ 2005-II):

«(i) Свобода вираження поглядів становить одну з основних підвалин демократичного суспільства та одну з основних умов його прогресу і самореалізації кожної особистості. З урахуванням положень п. 2 статті 10 Конвенції, вона стосується не лише тієї “інформації” або тих “ідей”, які сприймаються позитивно або вважаються необразливими чи незначущими, але й тих, які викликають образу, обурюють чи турбують. Такими є вимоги плюралізму, терпимості й широти поглядів, без яких “демократичного суспільства” не існує. Як зазначено у статті 10 Конвенції, ця свобода підлягає обмеженням, які, однак, ... варто тлумачити вузько, а потребу в певних обмеженнях належить переконливо доводити...

(ii) Прикметник “необхідний” у сенсі п. 2 статті 10 передбачає наявність “нагальної суспільної потреби”. Договірні держави мають певну свободу власного розсуду для визначення того, чи існує така потреба, але ця свобода тісно пов’язана з європейською системою нагляду, що охоплює як законодавство, так і рішення, що його застосовують, навіть коли такі рішення ухвалюються незалежним судом. Тому Суд уповноважений виносити остаточне рішення про те, чи є “обмеження” сумісні зі свободою вираження поглядів, захищеною статтею 10 Конвенції.

(iii) Завдання Суду під час здійснення його наглядових повноважень полягає не в тому, щоб замінити компетентні національні судові органи, а радше розглянути відповідно до статті 10 рішення, які вони ухвалили в межах свого розсуду. Це не означає, що нагляд обмежується встановленням лише того, чи діяла держава-відповідач на свій розсуд розумно, ретельно й сумлінно; Суд повинен поглянути на оскаржуване перешкоджання у світлі справи в цілому і визначити, чи було воно “пропорційне поставленій законній меті” і чи підстави, наведені національними судовими органами на його виправдання, “відповідні й достатні”... Під час цього Суд має переконатися в тому, що національні судові органи застосовували норми, які відповідають принципам, закріпленим у статті 10 Конвенції, а також у тому, що вони спиралися на прийнятну оцінку відповідних фактів...».

102. Далі Суд знову підтверджує, що всі особи, які реалізують свою свободу вираження поглядів, у тому числі журналісти, несуть «обов’язки та відповідальність», обсяг яких залежить від їхнього становища та технічних засобів, що вони використовують (див., наприклад, п. 49 *in fine* рішення у справі «Гендїсайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom), 7 грудня 1976 року, серія A, № 24). Таким чином, попри вкрай важливе значення преси в демократичному суспільстві, журналісти, в принципі, не можуть бути звільнені від свого обов’язку дотримуватися положень звичайного кримінального законодавства на тій підставі, що стаття 10 Конвенції надає їм захист. До того ж пункт 2 статті 10 не гарантує нічим не обмеженої свободи вираження поглядів навіть у висвітленні пресою питань, що викликають значне громадське занепокоєння (див., наприклад, п. 65 рішення у справі «Бладет Тромсо» і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway) [ВП], № 21980/93, ЄСПЛ 1999-III, і п. 66 рішення у справі «Монна проти Швейцарії» (Monnat v. Switzerland), № 73604/01, ЄСПЛ 2006-X).

103. Таким чином, захист, наданий журналістам статтею 10 Конвенції стосовно інформування про проблеми загального інтересу, здійснюється за умови, що вони діють добросовісно, дотримуючись точних фактичних підстав і надають «достовірну й точну» інформацію згідно з нормами етики журналістики (див., наприклад, § 54 рішення у справі «Фрессоз і Руар проти Франції» (Fressoz and Roire v. France) [ВП], № 29183/95, ЄСПЛ 1999-I; § 67 зазначеної вище справи Монна; а також § 78 рішення у справі «Педерсен і Бодсгор проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark) [ВП], № 49017/99, ЄСПЛ 2004–XI).

104. Ці міркування мають особливо важливе значення сьогодні з огляду на вплив засобів масової інформації в сучасному суспільстві: ЗМІ не лише інформують, а також, подаючи інформацію у певний спосіб, підказують, як варто оцінювати її. У світі, де людина зіштовхується з величезною кількістю інформації, поширюваної через традиційні й електронні ЗМІ за участю все більшого числа гравців, контроль за дотриманням журналістської етики набуває ще більшого значення (що стосується принципу, добре усталеного в практиці Суду, згідно з яким Конвенцію потрібно тлумачити у світлі сучасних умов, то див., наприклад, п. 31 рішення у справі «Тайрер проти Сполученого Королівства» (Tyer v. the United Kingdom), 25 квітня 1978 року, серія А, № 26; п. 26 рішення у справі «Ейрі проти Ірландії» (Airey v. Ireland), 9 жовтня 1979 року, серія А, № 32; п. 82 рішення у справі «Во проти Франції» (Vo v. France) [ВП], № 53924/00, ЄСПЛ 2004-VIII; і п. 121 рішення у справі «Маматкулов та Аскарів проти Туреччини» (Mamatkulov and Askarov v. Turkey) [ВП], №№ 46951/99 і 46951/99, ЄСПЛ 2005-I).

105. Там, де йдеться про свободу «преси», у влади є лише обмежена свобода розсуду для вирішення того, чи існує «нагальна суспільна потреба» (див., як приклад, третій підпункт п. 44 рішення у справі «Компанія “Плон” проти Франції» (Editions Plon v. France), № 58148/00, ЄСПЛ 2004-IV).

106. До того ж п. 2 статті 10 Конвенції майже не надає можливості обмежувати політичні промови чи дебати з питань, що становлять громадський інтерес (див., наприклад, § 58 рішення у справі «Вінгроув проти Сполученого Королівства» (Wingrove v. the United Kingdom), 25 листопада 1996 року, Звіти 1996-V). Найретельніший розгляд в Суді необхідний тоді, коли, як у цій справі, вжиті національними органами влади заходи або призначені ними покарання здатні знеохотити пресу до участі в дискусіях із питань, що викликають законне громадське занепокоєння (див., наприклад, п. 64 зазначеного вище рішення у справі «Бладет Тромсо» і Стенсааса, і п. 35 рішення у справі «Єрсільд проти Данії» (Jersild v. Denmark), 23 вересня 1994 року, серія А, № 298).

107. Попри те, що, як видається, всі держави – члени Ради Європи ухвалили норми, спрямовані на збереження конфіденційного або таємного характеру певної делікатної інформації та на переслідування в судовому порядку за дії, що суперечать цій меті, такі норми суттєво відрізняються не тільки в тому, який зміст має визначення поняття таємниці та як регулюються ті критичні галузі, до яких застосовуються норми, але і в плані практичної організації та умов притягнення до відповідальності осіб, що незаконно розголошують інформацію (див. порівняльний аналіз пана Христоса Пургурідеса в п. 44 вище). Отже, держави можуть вимагати певної свободи розсуду в цій сфері.

(ii) Застосування зазначених принципів до цієї справи

(а) Проблема, порушена цією справою: поширення конфіденційної інформації

108. У цій справі національні суди призначили заявникові покарання у вигляді штрафу в 800 шв. фр. за оприлюднення «таємних офіційних обговорень» у контексті статті 293 Кримінального кодексу. На думку швейцарських судів, заявник вчинив правопорушення, опублікувавши в щотижневій газеті конфіденційний звіт, написаний послом Швейцарії в Сполучених Штатах. Цей звіт розглядав стратегію, якої варто було б дотримуватися швейцарському уряду на переговорах щодо компенсації, яка належить жертвам Голокосту, за невитребувані активи, що лежать на рахунках у швейцарських банках. У цих переговорах брали участь, зокрема, Світовий єврейський конгрес та швейцарські банки.

109. Отже, розгляду підлягає питання про поширення конфіденційної інформації – сфера, у якій Суд та Комісія вже мали можливість ухвалювати рішення, хоча й за обставин, що вельми відрізняються від умов цієї справи (див., зокрема, рішення Комісії від 6 жовтня 1983 року у справі «З. проти Швейцарії» (Z. v. Switzerland), № 10343/83, Рішення та доповіді, т. 35, с. 224; рішення у справі «Вебер проти Швейцарії» (Weber v. Switzerland), 22 травня 1990 року, серія А, № 177; рішення у справі «“Обзервер” і “Гардіан” проти Сполученого Королівства» (Observer and Guardian v. the United Kingdom), 26 листопада 1991 року, серія А, № 216; рішення у справі «“Оупен Дор” і “Даблін Вел Вумен” проти Ірландії» (Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland), 29 жовтня 1992 року, серія А, № 246-А; рішення у справі «Гаджіанастасіу проти Греції» (Hadjianastassiou v. Greece), 16 грудня 1992 року, серія А, № 252; рішення у справі «“Веренігінг Векблад Блюф!” проти Нідерландів» (Vereniging Weekblad Bluf! v. the Netherlands), 9 лютого 1995 року, серія А, № 306-А; зазначене вище рішення у справі Фрессоза і Руара; зазначене вище рішення у справі компанії “Плон”; рішення у справі «Тураншо й Жулї проти Франції» (Tourancheau and July v. France), № 53886/00, 24 листопада 2005 року; рішення у справі «Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland), № 77551/01, 25 квітня 2006 року; і рішення у справі «Лімпоель та компанія «С. А. Едїсьйон Сіне Ревю» проти Бельгії» (Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue v. Belgium, № 64772/01, 9 листопада 2006 року).

110. Суд насамперед підтверджує застосовність зазначених вище принципів до цієї справи. Свобода преси набуває ще більшого значення в умовах, коли діяльність та рішення держави уникають демократичного або судового розгляду з причини їхнього конфіденційного чи таємного характеру. Засудження журналіста за розголошення інформації, що вважається конфіденційною чи таємною, може знеохотити тих, хто працює в засобах масової інформації, до інформування суспільства з питань, що становлять громадський інтерес. Унаслідок цього преса може втратити здатність відігравати свою украй важливу роль «громадського наглядача», що може негативно позначитися на її спроможності надавати точну й надійну інформацію (див., *mutatis mutandis*, п. 39 рішення у справі «Гудвін проти Сполученого Королівства» (Goodwin v. the United Kingdom), 27 березня 1996 року, Доповіді 1996-II).

111. Це підтверджується, зокрема, принципом, прийнятим у рамках Ради Європи, за яким публікація документів становить правило, а засекречування – виняток (див. параграф 41 вище і Резолюцію 1551 (2007) Парламентської асамблеї Ради Європи

про проблеми справедливого судового розгляду в кримінальних справах про шпигунство та розголошення державної таємниці, параграф 40 вище). Аналогічно Міжамериканська комісія з прав людини дотримується того погляду, що розголошення інформації, яка є у володінні держави, має відігравати важливу роль у демократичному суспільстві, бо це дає можливість громадянському суспільству контролювати дії уряду, якому він довірив захист своїх інтересів (див. доводи сторін у Міжамериканському суді з прав людини під час розгляду справи «Клод Реєс та інші проти Чилі» (Claude Reyes et al. v. Chile), 19 вересня 2006 року, параграф 43 вище).

112. Для того, щоб з'ясувати, чи в цій справі оспорюваний захід був усе ж таки потрібний, варто розглянути низку різних аспектів: інтереси, які є предметом розгляду (β), аналіз заходів, ужитих національними судами (γ), поведінку заявника (δ) і домірність призначеного покарання(ε).

(β) Інтереси, які є предметом розгляду

Характер інтересів

113. Ця справа відрізняється від інших аналогічних справ, зокрема, через те, що зміст зазначеного звіту був абсолютно невідомий громадськості (див., у тому числі, § 53 зазначеного вище рішення у справі Фрессоза і Руара; § 69 зазначеного вище рішення у справі “Обзервер” і “Гардіан”; § 49 зазначеного вище рішення у справі Вебера; §§ 43 і наступні зазначеного вище рішення у справі “Веренігінг Векблад Блюф!”; § 76 зазначеного вище рішення у справі “Оупен Дор” і “Даблін Вел Вумен”; і § 53 зазначеного вище рішення у справі компанії “Плон”).

114. У цьому контексті Суд поділяє думку урядів Швейцарії та Франції, що межа розсуду національних судових органів у цій справі не має визначатися характером і важливістю посади, яку обіймає автор документа (у цьому разі – високопоставлений цивільний службовець), з огляду на те, що, як вважав посол, зміст його звіту залишиться конфіденційним.

115. Крім того, варто зазначити, що в цій справі, на відміну від інших аналогічних справ, інтерес громадськості до того, щоб бути поінформованою про погляди посла, потрібно порівнювати не з приватним інтересом, бо звіт не стосувався посла як приватної особи, а з іншим громадським інтересом (див. приклад протилежного в п. 53 зазначеного вище рішення у справі Фрессоза і Руара, де йдеться про задекларований дохід керівника компанії, що, таким чином, пов’язане із конфіденційністю фінансової інформації). Знаходження задовільного рішення проблеми невитребуваних коштів, пов’язаної зі значними сумами грошей, не тільки було в інтересах уряду та швейцарських банків, але – оскільки ця проблема стосувалася компенсації, належної жертвам Голокосту – також торкалося інтересів осіб, що пережили Другу світову війну, членів їхніх сімей і нащадків. На додаток до істотних фінансових інтересів це питання також мало значний моральний вимір, становлячи, отже, інтерес навіть для ширшої міжнародної спільноти.

116. Відповідно, оцінюючи в цій справі те, чи був потрібний захід, вжитий швейцарською владою, необхідно мати на увазі, що обидва зіставлені інтереси мали суспільний характер: як інтерес читачів в інформуванні про актуальну проблему, так й інтерес влади в забезпеченні позитивного й задовільного результату поточних дипломатичних переговорів.

Громадський інтерес у публікації статей

117. На думку Суду, характер публікації, що розглядається, варто аналізувати не лише покликаючись на оспорювані статті в газеті «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung), але й у ширшому контексті висвітлення цієї проблеми в засобах масової інформації (див., *mutatis mutandis*, п. 63 зазначеного вище рішення у справі «Бладет Тромсо» і Стенсааса).

118. У цьому зв'язку Суд поділяє думку Палати про те, що інформація, яка містилася в звіті посла Швейцарії, стосувалася питань, що становлять громадський інтерес (див. параграф 49 рішення Палати). Статті було опубліковано в контексті громадського обговорення з питання, що широко висвітлювалося в швейцарських засобах масової інформації та глибоко розкололо громадську думку в Швейцарії, а саме про компенсацію, що належить жертвам Голокосту за невитребувані активи, розміщені на рахунках у швейцарських банках. Дискусія, що точилася навколо активів жертв Голокосту та ролі Швейцарії у Другій світовій війні, була наприкінці 1996 і на початку 1997 років дуже гарячою та набула міжнародного масштабу (див., *mutatis mutandis*, пп. 63 і 73 зазначеного вище рішення у справі «Бладет Тромсо» і Стенсааса).

119. Нещодавнє рішення у справі Монна (зазначене вище), крім того, демонструє важливість громадського обговорення та глибокі розбіжності у швейцарській громадській думці щодо питання про роль, яку Швейцарія насправді відіграла в роки Другої світової війни (там же, п. 59). Суд звертає увагу на те, що у справі Монна телевізійний документальний фільм, який розглядається, викликав такі сильні почуття та критику серед швейцарської громадськості, виходив в ефір 6 та 11 березня 1997 року, тобто менш ніж через два місяці після публікації 26 січня 1997 року статей, згаданих у цій справі (там же, п. 6). Варто зазначити, що Суд визнав прийняття Федеральним судом скарг від глядачів порушенням статті 10 Конвенції (там же, п. 69).

120. Коротко кажучи, не можна піддавати жодному сумніву наявність громадського інтересу до питання невитребуваних грошових коштів, яке викликало бурхливі дискусії в Швейцарії, особливо в той час, коли було опубліковано статті заявника.

121. Важливо також, на думку Суду, розглянути, чи ці статті були здатні зробити внесок до громадського обговорення цього питання.

122. Як і Рада у справах друку, Палата вважає, що публікація зазначеного документа виявила, серед іншого, що в осіб, які вирішують це питання, ще не сформувалося чітке уявлення про відповідальність Швейцарії та про ті кроки, які має здійснити влада. Палата визнала, що громадськість має легітимний інтерес в отриманні інформації про посадовців, які займаються таким непростим питанням, а також про їх стиль та застосовувану стратегію під час переговорів (див. п. 49 рішення Палати), бо така інформація надає суспільству один зі способів дізнатися та сформулювати свою думку про ідеї та позиції політичних лідерів (див., *mutatis mutandis*, стосовно політиків, п. 68 *in fine* рішення у справі «Ібрагім Аксой проти Туреччини» (Ibrahim Aksoy v. Turkey), №№ 28635/95, 30171/96 і 34535/97, 10 жовтня 2000 року, а також п. 42 рішення у справі «Лінгенс проти Австрії» (Lingens v. Austria), 8 липня 1986 року, серія А, № 103).

123. Велика палата поділяє цей погляд. У своєму звіті посол проаналізував ситуацію з невитребуваними активами та запропонував деякі практичні рішення. Оскільки звіт охоплював низку аспектів, той факт, що заявник вирішив зосередитися майже виключно на особистості посла та його індивідуальному стилі, не означає, що його статті були нерелевантні в контексті громадського обговорення. Інакше кажучи, заявник з деякою правомірністю міг стверджувати, що з метою сприяння дискусії з питання невитребуваних коштів було важливо поінформувати громадськість про агресивну мову, якою послуговувався посол Ягметті – одна з основних фігур на переговорах.

124. На думку Суду, оспорувані статті були здатні зробити внесок до громадського обговорення питання про невитребувані кошти.

Інтереси, що прагнули захистити національні судові органи

Конфіденційність

125. Автором звіту був високопоставлений дипломат. У цьому зв'язку Палата чітко підтвердила наявність інтересу в захисті дипломатичної діяльності від зовнішнього втручання.

126. Суд погоджується з Урядом і третіми сторонами, які вступили в провадження, що для дипломатичних служб і безперервного функціонування міжнародних відносин дипломатам украй важливо мати можливість обмінюватися конфіденційною або таємною інформацією (див. також п. 5 висновку Ради у справах друку, п. 24 вище). Необхідно визнати, що на розголошення, яке становить предмет розгляду, не поширюються положення про недоторканність архівів і документів, що містяться у Віденській конвенції про дипломатичні зносини (стаття 24 і наступні), на які посилається Уряд (див. параграф 79 вище) та які призначені захищати архіви й документи акредитованої держави від втручання з боку держави перебування або фізичних чи юридичних осіб, що перебувають під її юрисдикцією. Поряд із тим принципи, що впливають із цих положень, демонструють важливість конфіденційності в цій сфері.

127. Суд також надає певне значення аргументу Уряду, який ґрунтується на позиції Ради у справах друку, про те, що публікація звіту, написаного послом і позначеного грифом «конфіденційно» чи «таємно», не тільки могла несприятливо й паралізуюче вплинути на зовнішню політику країни, але також майже автоматично зробити відповідного посадовця *persona non grata* в країні перебування (див. параграф 5 висновку Ради у справах друку, параграф 24 вище). Це підтверджується тим фактом, що посол Ягметті після публікації свого звіту подав у відставку.

128. Водночас Суд бажав би підтвердити принцип, згідно з яким Конвенція покликана гарантувати права, що є не теоретичні чи ілюзорні, а практичні та дієві (див., наприклад, п. 33 рішення у справі «Артико проти Італії» (*Artico v. Italy*), 13 травня 1980 року, серія А, № 37). Цього принципу також потрібно дотримуватися, коли йдеться про оцінку втручання у право. Отже, для того щоб говорити про правомірність, аргументи, на які покладається протилежна сторона, також мають практично та дієво стосуватися підстав, викладених у другому пункті статті 10. Як виключення з права на свободу вираження поглядів, вони підлягають докладному й ретельному вивченню Судом. Інакше кажучи, тоді як конфіденційність дипломатичних

звітів виправдана в принципі, її неможливо захищати за всяку ціну. Крім того, Суд, як і Рада у справах друку, вважає, що роль засобів масової інформації як критика й наглядача також поширюється на сферу зовнішньої політики (див. пункт 5 висновку Ради у справах друку, параграф 24 вище). Відповідно перешкоджання всім громадським обговоренням питань закордонних справ, покликаючись на потребу в захисті дипломатичного листування, є неприпустиме.

129. Отже, при балансуванні інтереси, що є предметом розгляду, зміст дипломатичного звіту, що розглядається, та потенційна загроза, яку становило його опублікування, мають навіть більше значення, ніж його природа і форма.

Наслідки в обставинах справи

130. Суд зазначає, що Уряду не вдалося довести, що статті, що розглядаються, дійсно завадили Урядові Швейцарії та швейцарським банкам знайти вирішення проблеми невитребуваних активів, прийнятне для протилежної сторони. Проте цей факт сам собою не може становити визначальний чинник у цій справі. Важливо переконалися в тому, що оприлюднення звіту та (або) оспорювані статті на момент публікації були здатні заподіяти «значної шкоди» інтересам країни (див., *mutatis mutandis*, § 45 *in fine* зазначеного вище рішення у справі Гаджіанастасіу в тому, що стосується військових інтересів і національної безпеки в точному значенні).

131. Новини – це «товар короткочасного зберігання», і затримка з їхньою публікацією, навіть короткочасна, здатна цілком позбавити їх будь-якої цінності та вбити до них інтерес (див., наприклад, п. 60 зазначеного вище рішення в справі “Обзервер” і “Гардіан”; п. 51 рішення у справі «Газета «Санді Таймз» проти Сполученого Королівства (№ 2)» (*The Sunday Times v. the United Kingdom* (no. 2), 26 листопада 1991 року, серія А, № 217; і § 56 рішення у справі «Об’єднання “Екін” проти Франції» (*Association Ekin v. France*), № 39288/98, ЄСПЛ 2001-VIII). Отже, від журналіста неможливо в принципі вимагати, щоб він відкладав публікацію інформації на теми, що викликають загальний інтерес, без наявності вагомих на те причин, пов’язаних із громадським інтересом або захистом прав інших осіб (див., наприклад, п. 53 зазначеного вище рішення у справі компанії “Плон” з подальшими покликаннями). Суд має визначити, чи це справді було так у цій справі.

132. У зв’язку із цим Суд вважає, що оприлюднення зазначених витягів зі звіту посла на той момент могло б негативно вплинути на успішний хід переговорів, до яких Швейцарія була залучена, з двох причин. Тут потрібно провести відмінність між змістом висловлювань посла та манерою, у якій вони були подані.

133. По-перше, що стосується змісту звіту, слід зазначити, що на момент публікації статей заявника в газеті «Зоннтагс-Цайтунг» (*Sonntags-Zeitung*) швейцарський уряд уже кілька тижнів вів складні переговори, спрямовані на пошук рішення непростой проблеми невитребуваних активів. Суд поділяє думку швейцарських судів про те, що зміст документа, який написав посол, досить важливий, бо він становив оцінку делікатної ситуації, із якою Швейцарії довелось би мати справу наприкінці 1997 року. У документі пропонувалися різні стратегії, спрямовані на те, щоб допомогти державі-відповідачу вийти зі скрутного становища. Він мав на меті допомогти в цей спосіб керівникові робочої групи сформулювати думку і, таким чином, вплинути на вирішення країною проблеми невитребуваних активів. Як справедливо підкреслила

Рада у справах друку, інформування в пресі про те, що думав посол і чим обґрунтував свої міркування, викликало справжній інтерес (див. параграф 6 висновків Ради у справах друку, параграф 24 вище).

134. Що стосується формального аспекту звіту, то мову, якою послуговувався його автор, очевидно варто брати до уваги. Хоча це може здаватися другорядним питанням, Суд звертає увагу на свою практику, згідно з якою навіть ті чинники, що здаються досить неважливими, можуть мати серйозні наслідки та заподіювати «значної шкоди» інтересам країни (див., *mutatis mutandis*, п. 45 зазначеного вище рішення у справі Гаджіанастасіу).

135. У цій справі використана лексика – сприйнята як агресивна, зокрема, Радою в справах друку – явно була здатна спровокувати негативну реакцію з боку інших сторін переговорів, а саме: Світового єврейського конгресу та його американських союзників, і внаслідок цього поставити під загрозу успішне завершення переговорів, які розглядалися як важкі й стосувалися особливо чутливої теми. Досить зазначити, наприклад, що посол у своєму звіті висловив думку про те, що партнерам Швейцарії в переговорах «не можна довіряти», але цілком імовірно, що з ними «можна було б укласти реальну угоду». Навіть більше, він схарактеризував їх як «противників».

136. З огляду на викладене вище, Суд вважає, що розголошення, нехай навіть і часткове, змісту звіту посла було здатне підірвати атмосферу обачності, потрібну для успішного підтримання дипломатичних відносин, у цілому та негативно вплинути на переговори, що вела Швейцарія зокрема. Отже, позаяк статті заявника було опубліковано в особливо делікатний момент, вони могли заподіяти значної шкоди інтересам відповідача в цій справі.

(у) *Аналіз заходів, вжитих національними судами*

137. Для Суду було б недоречно підміняти собою держав – учасниць Конвенції, визначаючи їхні національні інтереси, тобто діяти у сфері, що традиційно становить частину серцевини державного суверенітету. Проте, розглядаючи справу про перешкоджання здійсненню прав за статтею 10 Конвенції, може знадобитися зважити на міркування стосовно справедливості провадження (див., *mutatis mutandis*, § 95 зазначеного вище рішення у справі Стіл і Морріса). Відповідно Суд має визначити, чи суто формальне поняття таємниці, на якому ґрунтується стаття 293 Кримінального кодексу, є сумісне з вимогами Конвенції. Інакше кажучи, він має розглянути, чи в цій справі це суто формальне поняття було настільки зобов'язальне для судів, що вони, зважуючи порушені інтереси, були позбавлені можливості врахувати матеріально-правовий зміст таємного документа, бо така неспроможність це врахувати завадила б їхньому розгляду того, чи перешкоджання правам, захищеним статтею 10 Конвенції, було виправдане.

138. Розглянувши касаційну скаргу з підстав нечинності судового рішення, яку подав заявник, Федеральний суд у рішенні від 5 грудня 2000 року підтвердив своє формальне визначення поняття таємниці. Водночас у рішенні чітко зазначено, що із введенням у 1997 році пункту 3 статті 293 Кримінального кодексу суд, що розглядає кримінальну справу, має заздалегідь визначити, чи призначення грифа «таємно» виглядає виправданим у світлі цілі та змісту розголошених документів; у цій справі кантональні судові органи виконали таку вимогу (див., зокрема, параграф 8 рішення

Федерального суду, параграф 33 вище). У зв'язку із цим Федеральний суд у прямій формі визнав, що стаття 293 Кримінального кодексу дозволяє суду зважувати порушені інтереси, навіть якщо це не стосується елементів складу злочину, а також погоджуватися з можливим не передбаченим законом виправданням, що ґрунтується на захисті законних інтересів. У цій справі, однак, Федеральний суд постановив, що таке виправдання відсутнє, наслідком чого стало те, що в нього не було потреби відповідати на запитання, чи інтерес у збереженні конфіденційності стратегічного звіту був вищий за громадський інтерес в ознайомленні з витягами, опублікованими в газетах. Разом із тим він вважав, що висновки по суті, яких дійшли кантональні судові органи в цьому питанні, були послідовні та обґрунтовані (див., зокрема, параграф 9 рішення Федерального суду, параграф 33 вище).

139. Нарешті, з огляду на те, що Федеральний суд упевнився в тому, чи було виправдано присвоїти звіту посла гриф «конфіденційно», та зважив порушені інтереси, не можна стверджувати, що формальне визначення таємниці, на якому ґрунтується стаття 293 Кримінального кодексу, завадило Федеральному судові як суду останньої інстанції визначити в цій справі, чи перешкодження, що розглядається, було сумісне зі статтею 10 Конвенції.

(δ) *Поведінка заявника*

140. Що стосується журналістської етики, у цій справі потрібно розрізняти два аспекти: те, у який спосіб заявник отримав звіт, і форму оспорюваних статей.

Спосіб, у який заявник отримав звіт

141. Суд вважає, що спосіб отримання особою інформації, яка вважається конфіденційною або таємною, може мати певне значення для зважування інтересів, що має здійснюватися в контексті § 2 статті 10. У цьому зв'язку заявник стверджує, що швейцарські судові органи переслідували й засудили не ту людину, бо його ніколи не звинувачували в отриманні документа, що розглядається, шляхом обману чи погроз (див., *mutatis mutandis*, § 55 зазначеного вище рішення у справі Дамманна), тоді як посадовців, винних у витоку інформації, так і не було знайдено та покарано.

142. Варто наголосити в цьому зв'язку, що заявник, очевидно, не був особою, відповідальною за витік документа. У будь-якому разі швейцарські судові органи не порушували провадження на цій підставі.

143. До того ж саме держави мають організувати свої служби та навчати персонал так, щоб забезпечити неможливість розголошення конфіденційної чи таємної інформації (див. § 55 зазначеного вище рішення у справі Дамманна). Стосовно цього влада могла б почати слідство з метою притягнення до відповідальності винних за витік інформації (див., *mutatis mutandis*, § 75 рішення у справі «Краксі проти Італії (№ 2)» (Craxi v. Italy (no. 2)) (№ 25337/94, 17 липня 2003 року).

144. Однак той факт, що заявник щодо цього не діяв протизаконно, не доконечно становить визначальний чинник в оцінці того, чи дотримувався він своїх обов'язків і відповідальності. У будь-якому разі, як журналіст, він не міг добросовісно заявляти, начебто був не обізнаний із тим, що розголошення документа, що розглядається, карається за статтею 293 Кримінального кодексу (див., *mutatis mutandis*, § 52 зазначеного вище рішення у справі Фрессоза і Руара).

Форма статей

145. У цій справі більшу вагу має питання про те, чи форма статей, які опублікував заявник, сумісна із журналістською етикою. Тут особливе значення має думка Ради у справах друку – спеціалізованого й незалежного органу.

146. Суд насамперед нагадує, що стаття 10 захищає не тільки суть висловлених ідей та інформації, а й спосіб, у який вони були виражені. Отже, ані Суду, ані національним судам не варто в цьому питанні підмінювати погляди преси на те, якими методами складання репортажів мають користуватися журналісти, своїми власними поглядами (див., наприклад, § 31 зазначеного вище рішення у справі Єрсільда, і § 48 рішення у справі «Де Гаес і Гізельс проти Бельгії» (De Haes and Gijssels v. Belgium), 24 лютого 1997 року, Збірник постанов та рішень 1997-1).

147. Проте Суд, як і Рада у справах друку, звертає увагу на низку вад, наявних у формі публікації статей. По-перше, зміст статей був вочевидь спрощений та усічений. Суд уже звертав увагу на те, що заявник мав право у своїх статтях зосередитися на особистості посла (див. параграфи 122–24 вище); однак він не може ігнорувати того факту, що в статтях іноді цитувалися ізольовані та вирвані з контексту витяги з звіту, що розглядається, які зосереджувалися лише на одній зі стратегій, що їх пропонував посол, а саме стратегії «поступки».

Було б цілком можливо додати до статей у газеті «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) повний текст звіту, як це наступного дня зробили газети «Тages-Анцайгер» (Tages-Anzeiger) і «Нуво Квотідьєн» (Nouveau Quotidien), дозволяючи, таким чином, читачам самостійно сформулювати свою думку (див., *mutatis mutandis*, § 35 рішення у справі «Лопеш Гомеш да Сілва проти Португалії» (Lopes Gomes da Silva v. Portugal), № 37698/97, ЄСПЛ 2000-Х). Суд не переконали аргументи, які виклав редактор «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) про те, що 25 січня 1997 року було практично неможливо додати до газети ще одну сторінку і що від планів публікації повного тексту в Інтернеті довелося відмовитися через технічні проблеми.

148. По-друге, лексика, яку використав заявник, могла наштовхнути на думку, що зауваження посла мали антисемітський характер. Варто визнати, що свобода преси може полягати у використанні певних перебільшень, навіть провокацій (див. § 38 рішення у справі «Прагер і Обершлік проти Австрії» (Prager and Oberschlick v. Austria), 26 квітня 1995 року, серія А, № 313). Залишається фактом те, що заявник за власною примхою пустив чутку, яка безпосередньо стосувалася одного з тих явищ, що лежать у корені проблеми невитребуваних активів, а саме звірств, скоєних проти єврейської громади під час Другої світової війни. Суд знову підкреслює потребу у житті рішучих заходів для боротьби із твердженнями та (або) інсинуаціями такого ґатунку (див., *mutatis mutandis*, § 53 рішення у справі «Леїде та Ізорні проти Франції» (Lehideux and Isorni v. France), 23 вересня 1998 року, Збірник постанов і рішень 1998–VII, і рішення щодо прийнятності у справі «ґароді проти Франції» (Garaudy v. France (dec.)), № 65831/01, ЄСПЛ 2003-IX). Ба більше, чутки, що розглядаються, швидше за все, стали причиною відставки посла.

149. По-третє, спосіб, у який статті було відредаговано, навряд чи може вважатися доречним для такої важливої та серйозної теми, як невитребувані кошти. Особливо впадає в очі сенсаційний стиль заголовків і підзаголовків («Посол Ягметті обра-

жає євреїв – таємний документ: нашим противникам не можна довіряти» і «Посол у банному халаті та гірських черевиках пошився в дурні – дипломатичні промахи швейцарського посла Карла Ягметті»; заголовки німецькою див. у параграфах 18 і 19 вище). На думку Суду, питання про те, ким були обрані заголовки – заявником чи редакцією газети, мало стосується цієї справи. Фото на сторінці 7 номера газети «Зоннтагс-Цайтунг» (Sonntags-Zeitung) від 26 січня 1997 року, що супроводжувало другу статтю й зображало посла в банному халаті (див. параграф 19 вище), очевидно підтверджує тривіальний характер статей заявника, який різко контрастує з серйозністю теми. Ба більше, заголовки, що розглядаються, підзаголовки та фото не мають жодного очевидного зв'язку із предметом публікації, але фактично посилюють у читача враження, начебто об'єкт статті не придатний обіймати дипломатичну посаду.

150. По-четверте, статті, які написав заявник, також були неточними й могли ввести читача в оману через те, що вони недостатньо чітко подали хронологію подій. Зокрема, вони створювали враження, що цей документ було написано 25 січня 1997 року, тоді як насправді він був написаний на чотири тижні раніше, 19 грудня 1996 року (див. також критику з боку Ради у справах друку в параграфі 7 її висновку, параграф 24 вище).

151. Зважаючи на наведені вище міркування, а також беручи до уваги той факт, що одна зі статей була розміщена на першій шпальті швейцарської недільної газети з великим накладом, Суд поділяє думку Уряду й Ради у справах друку, що головний намір заявника полягав не в інформуванні громадськості про питання, яке викликає загальний інтерес, а в тому, щоб зробити звіт посла Ягметті темою непотрібного скандалу. Тому легко зрозуміти, чому Рада у справах друку у своїх висновках чітко та твердо критикувала газету за форму статей, яка становила явне порушення «Декларації прав і обов'язків журналістів» (див. пункт 7 висновку Ради у справах друку й пункт 5 її підсумків, параграф 24 вище).

152. Таким чином, Суд вважає, що усічена і спрощена форма статей, що розглядаються, здатна ввести в оману читача щодо особистості та здібностей посла, вельми знизила значущість їхнього внеску до громадського обговорення, захищеного статтею 10 Конвенції.

(є) Чи призначене покарання було домірне

153. Суд повторює, що характер і суворість накладених стягнень – додаткові чинники, які варто враховувати, оцінюючи домірність перешкоджання (див., наприклад, другий підпункт § 64 рішення у справі «Сюрек проти Туреччини (№ 1)» (Sürek v. Turkey (no. 1)) [ВП] № 26682/95, ЄСПЛ 1999-IV, і § 68 рішення у справі «Шові та інші проти Франції» (Chauvy and Others v. France), № 64915/01, ЄСПЛ 2004-VI).

154. Крім того, Суд має переконатися в тому, що покарання не становить форму цензури, спрямованої на те, щоб знеохотити пресу до висловлення критики. У контексті дискусії з теми громадського інтересу таке покарання, швидше за все, здатне утримати журналістів від їхнього внеску до публічного обговорення проблем, що торкаються життя суспільства. Аналогічно, воно може стримувати пресу у виконанні свого завдання як постачальника інформації та суспільного наглядача (див., *mutatis mutandis*, § 58 рішення у справі «Бартольд проти Німеччини» (Barthold v. Germany),

25 березня 1985 року, серія А, № 90; § 44 зазначеного вище рішення у справі Лінгенса; і § 70 зазначеного вище рішення у справі Монна). У зв'язку із цим, у деяких випадках більш важливим може виявитися сам факт засудження особи, а не м'якість винесеного покарання (див., наприклад, перший підпункт § 35 зазначеного вище рішення у справі Єрсільда; § 36 зазначеного вище рішення у справі Лопеша Гомеша да Сілви; і § 57 зазначеного вище рішення у справі Дамманна).

155. З іншого боку, серед держав – членів Ради Європи, очевидно, існує консенсус щодо потреби у відповідних кримінальних покараннях для запобігання розкриттю конфіденційної інформації (див. параграф 44 вище).

156. У цій справі варто звернути увагу на те, що накладений на заявника штраф навряд чи завадив йому висловити свої погляди, бо був призначений вже після публікації статей (див., як висновок протилежного характеру, § 60 зазначеного вище рішення у справі “Обзервер” і “Гардіан”).

157. До того ж розмір штрафу (800 шв. фр., або приблизно 476 євро за поточним обмінним курсом) був порівняно невеликий. Окрім того, він був накладений за вчинення правопорушення, що підпадає під рубрику «малозначних правопорушень» у сенсі статті 101 Кримінального кодексу в редакції, чинній на той момент, що становило найнижчу категорію діянь, які підлягають покаранню за Кримінальним кодексом Швейцарії. Суворіші покарання, аж до позбавлення волі, застосовують до того ж самого правопорушення як за статтею 293 Кримінального кодексу, так і за законодавством інших держав – членів Ради Європи (див. пункт 59 порівняльного дослідження пана Христоса Пургурідеса, параграф 44 вище).

158. Цюрихський окружний суд своїм рішенням від 22 січня 1999 року також визнав наявність пом'якшувальних обставин, вважаючи, що розголошення конфіденційного звіту не підірвало засад функціонування країни.

159. Правда також і те, що не було вжито жодних заходів для притягнення до відповідальності журналістів, які наступного дня після появи статей заявника опублікували звіт частково й навіть повністю і тому, за формальними ознаками, розголосили набагато більше інформації, що вважається конфіденційною. Проте цей факт сам собою не робить покарання, винесеного заявникові, дискримінаційним або непропорційним. По-перше, заявник першим розголосив зазначену інформацію. По-друге, принцип дискреційного судового переслідування надає державам широкий простір для маневру під час ухвалення рішень про те, порушувати чи ні провадження проти особи, підозрюваної у вчиненні правопорушення. У таких справах, як ця, вони мають право, зокрема, брати до уваги міркування професійної етики.

160. Нарешті, що стосується можливої стримувальної дії штрафу, Суд вважає, що хоча така небезпека властива будь-якому кримінальному покаранню, у цій справі варто пам'ятати про порівняно скромну суму штрафу.

161. Зважаючи на всі наведені вище чинники, Суд не вважає, що штраф, накладений у цій справі, був непропорційний до поставленої мети.

(iii) Висновок

162. З огляду на викладене вище, Суд вважає, що, зважаючи порушені в цій справі інтереси у світлі всіх відповідних доказів, національні судові органи не вийшли за межі свого розсуду. Відповідно, можна вважати, що засудження заявника було домірне поставленій законній меті. Із цього випливає, що порушення статті 10 Конвенції не відбулося.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД

Постановляє дванадцятьма голосами проти п'яти, що порушення статті 10 Конвенції не сталося.

Учинено англійською і французькою мовами й постановлено на публічному слуханні в Палаці прав людини у Страсбурзі 10 грудня 2007 року.

Венсан Берже,
юрисконсульт

Жан-Поль Коста,
голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 Правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додано:

- (а) окрема думка Судді Зіемеле, що не співпадає з думкою більшості складу Суду
- (б) окрема думка Судді Загребельського, до якого приєдналися Судді Лоренцен, та Фура-Сандрем, Єгер та Поповіч, що співпадає з думкою більшості складу Суду.

Ж.-П. К.
В. Б.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ПЕРША СЕКЦІЯ

Справа
«Романенко та інші проти Росії»
(Romanenko and Others v. Russia)

(Заява № 11751/03)

РІШЕННЯ
СТРАСБУРГ
8 жовтня 2009 року

ОСТАТОЧНЕ
08/01/2010

Рішення набуде статусу остаточного за умов, установлених пунктом 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Романенко та інші проти Росії» Європейський суд з прав людини (Перша секція), засідаючи Палатою, до складу якої увійшли:

Ніна Ваїч (Nina Vajić), голова,
Анатолій Ковлер (Anatoly Kovler),
Елізабет Штайнер (Elisabeth Steiner),
Ханлар Гаджієв (Khanlar Hajiyev),
Дін Шпільманн (Dean Spielmann),
Сверре Ерік Єбенс (Sverre Erik Jebens),
Джорджіо Малінверні (Giorgio Malinverni), судді,
та Андре Вампаш (André Wampach), заступник секретаря секції,

засідаючи за зачиненими дверима 17 вересня 2009 року, постановив таке рішення, яке було ухвалене в той же день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою (№ 11751/03) проти Російської Федерації, яку 26 лютого 2003 року подали до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) троє громадян Росії, а саме: пані Тетяна Гаврилівна Романенко, пані Ірина Георгіївна Гребнева та пан Володимир Федорович Трубіцин (далі – заявники).

2. Інтереси заявників представляли пані А. Соболева та пан В. Монахов, юристи неурядової організації «Юристи за конституційні права і свободи» (ЮРИКС), роз-

ташованої в Москві. Уряд Росії (далі – Уряд) представляв пан П. Лаптев, колишній уповноважений Російської Федерації при Європейському суді з прав людини.

3. Заявники скаржилися за статтею 10 Конвенції на порушення їхнього права поширювати інформацію.

4. 23 травня 2005 року Голова секції дозволив організації «Правова ініціатива відкритого суспільства» і Московському інституту проблем інформаційного права вступити у справу в якості третіх сторін (пункт 2 статті 36 Конвенції та пункт 2 Правил 44 Регламенту Суду).

5. Ухвалою від 17 листопада 2005 року Суд визнав заяву прийнятною.

6. Як заявник, так і Уряд подали свої письмові зауваження по суті справи (пункт 1 Правил 59).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

7. Заявники проживають у містах Владивосток і Арсеньєв Приморського краю. Вони засновники тижневика «Арсеньєвські вісті».

A. Перша стаття та позов Управління про захист ділової репутації

8. У № 4 газети заявників від 24–30 січня 2002 року було опубліковано статтю під заголовком «Вся влада з лісу», автором якої є пані П. У статті йшлося про те, що, тоді як місто Дальнереченськ страждає від недофінансування, процвітає масове незаконне вирубування лісу та нелегальний продаж деревини в Китай. Крайовий круглий стіл (нарада) з питань раціонального використання та захисту лісів виявив, що на багатьох лісових складах у Дальнереченську постійно присутні представники китайських компаній, які пропонують готівкові долари за деревину, незалежно від того, чи є на неї документи. Такі компанії зареєстровані за фіктивними адресами поза межами краю.

9. Далі в статті було наведено цитату з відкритого листа, який ухвалили учасники наради:

«Всі ці неподобства явно посилилися після того, як лісозаготівельники стали відділ внутрішніх справ міста (із обсягом заготівлі лісу 4,5 тис. кубометрів) і Управління судового департаменту при Верховному Суді Російської Федерації (із обсягом заготівлі лісу 3 тис. кубометрів)».

Цитату, яка містила пряму вказівку на джерело, було виділено жирним шрифтом. Лист підписали 17 осіб, зокрема голова Дальнереченської муніципальної ради і його перший заступник, заступник голови міського відділу внутрішніх справ, заступник голови місцевого управління Федеральної служби безпеки, заступник голови податкової поліції, головний державний податковий інспектор, заступник голови комітету з природних ресурсів, два директори крайових лісозаготівельних підприємств та ін. Лист було скеровано від імені Дальнереченської муніципальної ради повноважному представникові президента в Далекосхідному федеральному окрузі, а зміст листа оголошено на прес-конференції, що відбулася в Інституті розвитку преси.

10. 28 березня 2002 року Управління судового департаменту при Верховному Суді Російської Федерації в Приморському краї подало щодо заявників як засновників газети цивільний позов про захист ділової репутації та відшкодування моральної шкоди. Працівники управління стверджували, що оскаржуваний витяг із газети ганьбить ділову репутацію й підриває авторитет Управління судового департаменту в Приморському краї та судової системи в цілому.

В. Публікація спростування та позов про захист честі, гідності та ділової репутації, який подав пан Шульга

11. Після порушення цивільної справи заявники повністю опублікували лист в № 17 газети за 25 квітня – 1 травня 2002 року під заголовком «Фірми-примари та Управління судового департаменту на лісозаготівлях». Лист супроводжували нотатки редактора під заголовком «Вас тут не стояло. Спростування». У нотатці підкреслювалося, що процитований лист не уточнює, яке саме управління судового департаменту здійснювало придбання деревини. Він продовжувався так:

«Начальникові управління В. А. Шульзі, який подав позов [про захист ділової репутації], звичайно, видніше, чиє [управління] заготовлює ліс за сумісництвом з основною діяльністю і чия ділова репутація страждає від згадки про цей факт у газеті...

Тому, не чекаючи на рішення суду, редакція визнала за необхідне спростувати домисли, які могли виникнути в читачів щодо управління в Приморському краї. З огляду на можливі негативні наслідки публікації, ми офіційно заявляємо:

МИ НЕ МАЛИ НА УВАЗІ УПРАВЛІННЯ СУДОВОГО ДЕПАРТАМЕНТУ В ПРИМОРЬСЬКОМУ КРАЇ».

12. У невстановлену дату начальник Управління судового департаменту в Приморському краї пан Шульга подав від свого імені позов про захист честі, гідності й ділової репутації та відшкодування моральної шкоди. Він стверджував, що спростування було недейсне, бо розумному читачу чітко зрозуміло, що публікація стосувалася саме його управління. Пан Шульга заявляв, що несе особисту відповідальність за своє управління і що публікація завдала суттєвої нематеріальної шкоди його репутації.

С. Судові рішення за позовом пана Шульги про захист честі, гідності та ділової репутації

13. 14 червня 2002 року Арсенєвський міський суд Приморського краю задовольнив позов пана Шульги щодо заявників. Суд встановив, що зміст публікації стосувався управління пана Шульги, бо це було єдине Управління судового департаменту в краї, якому виділили квоту на заготівлю лісу в 3000 кубометрів для зведення нової будівлі суду. З іншого боку, заявники не довели, що включення управління до списку лісозаготівельників призвело до «неподобств». Суд постановив, що поширену інформацію не можна вважати думкою заявників чи оціночним судженням, бо вони поширили її без перевірки її достовірності.

14. Суд відхилив заперечення заявників про те, що вони цитували офіційний виступ, який не потребував додаткової перевірки згідно з пунктами 3 і 4 статті 57 Закону

«Про засоби масової інформації». На думку суду, Інститут розвитку преси, що поширив листа, був «автономною некомерційною організацією», а не «громадським об'єднанням», як передбачено пунктом 3 статті 57, а голова муніципальної ради, який підписав листа, був муніципальним службовцем, а не посадовою особою державного органу, як того вимагає та ж стаття.

15. Суд зобов'язав заявників опублікувати спростування та сплатити на користь пана Шульги по 10 000 рублів від кожного.

16. 28 серпня 2002 року Приморський крайовий суд, розглянувши апеляційну скаргу заявників, залишив без змін рішення від 14 червня 2002 року.

D. Судові рішення за позовом Управління про захист ділової репутації

17. 11 жовтня 2002 року Арсеньєвський міський суд задовольнив позов про захист ділової репутації, поданий Управлінням судового департаменту. Суд постановив, що оскаржувані відомості були взяті з листа, який ухвалили учасники крайового круглого столу (наради) в Інституті розвитку преси, що не є державним органом, організацією або громадським об'єднанням. Отже, на думку суду, заявники були зобов'язані перед публікуванням перевірити достовірність таких відомостей. Оскільки заявники не зробили цього тоді й не змогли довести достовірність відомостей потім у суді, вони винуваті в поширенні відомостей, що ганьблять репутацію Управління судового департаменту.

18. Суд зобов'язав заявників опублікувати спростування та сплатити на користь управління по 15 000 рублів від кожного, а також відшкодувати судові витрати.

19. 15 січня 2003 року Приморський крайовий суд, розглянувши апеляційну скаргу заявників, залишив без змін рішення від 11 жовтня 2002 року.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція Російської Федерації

20. Стаття 29 гарантує свободу думки та слова, а також свободу масової інформації.

B. Цивільний кодекс Російської Федерації

21. Стаття 152 передбачає, що громадянин має право вимагати в суді спростування відомостей, що ганьблять його честь, гідність чи ділову репутацію, якщо особа, яка поширила такі відомості, не доведе, що вони відповідають дійсності. Постраждала особа може також вимагати відшкодування збитків та моральної шкоди, завданих розповсюдженням таких відомостей. Такі самі правила застосовуються у справах, де позивачем виступає юридична особа.

C. Постанова Пленуму Верховного суду Російської Федерації № 11 від 18 серпня 1992 року (зі змінами від 25 квітня 1995 року)

22. Постанова, яка була чинна в період, що стосується обставин справи, передбачала, що відомостями, які ганьблять честь, гідність та ділову репутацію, можна вважати ті відомості, що не відповідають дійсності, містять звинувачення в порушенні законодавства чи моральних принципів (скоєння нечесного вчинку, неправильна поведінка в трудовому колективі, побуті та інші відомості). Поширення відомостей

розуміли як їхнє опублікування або трансляцію (пункт 2). Обов'язок доводити те, що поширені відомості відповідають дійсності, покладався на відповідача (пункт 7).

D. Закон «Про засоби масової інформації» (Закон Російської Федерації № 2124-1 від 27 грудня 1991 року)

23. Засновником (співзасновником) газети є особа чи група осіб, які подають заяву на реєстрацію газети (стаття 7). Засновник не має права втручатися в діяльність газети, крім випадків, передбачених законом і статутом (стаття 18). Засновники, редактори, видавці, журналісти та автори можуть нести відповідальність за порушення законодавства Російської Федерації про засоби масової інформації (стаття 56).

24. Редакція та журналісти не несуть відповідальності за поширення відомостей, що не відповідають дійсності та ганьблять честь і репутацію громадян та організацій, якщо такі відомості містяться в матеріалах прес-служб державних органів, організацій, установ, підприємств або органів громадських об'єднань (пункт 3 статті 57) або якщо вони є дослівним відтворенням офіційних виступів посадових осіб державних органів, організацій чи громадських об'єднань (пункт 4 статті 57).

III. ВІДПОВІДНІ ДОКУМЕНТИ РАДИ ЄВРОПИ

25. У доповіді щодо виконання Російською Федерацією обов'язків і зобов'язань, яку представили співдоповідачі Моніторингового комітету Парламентської асамблеї Ради Європи (документ № 10568, 3 червня 2005 року), зазначено:

«Позови про захист честі й гідності

389. Ми висловлюємо стурбованість чинним законодавством про дифамацію, а також тим, як його застосовують російські органи судової та виконавчої влади. Журналістів часто переслідують шляхом подання позовів про захист честі й гідності (приблизно 8–10 тисяч позовів щороку)...

392. Відповідне законодавство також не має надавати державним посадовцям особливі права на захист від критики... Нарешті, можливість подання позовних заяв проти засобів масової інформації та журналістів державними органами має бути виключена, бо останнім як таким не можуть бути притаманні гідність, честь чи репутація.

393. Таким чином, ми наполегливо закликаємо російську владу реформувати законодавство про дифамацію, зокрема... ввести чітку заборону на ініціювання державними органами цивільного провадження з метою захисту своєї "репутації" (не порушуючи права кожного державного посадовця на оскарження в суді у приватному порядку), чітко встановити, що ніхто не повинен нести відповідальність за законом про дифамацію за висловлення думки ("оціночні судження")...».

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

26. Заявники скаржилися на порушення їхнього права на свободу вираження поглядів. Цю скаргу потрібно розглядати за статтею 10 Конвенції, яка передбачає таке:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади...»

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками й відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є потрібні в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і неупередженості суду».

А. Доводи сторін

1. Заявники

27. Заявники стверджували, що втручання в їхнє право на свободу вираження поглядів не було «передбачене законом». Формулювання статті 57 Закону «Про засоби масової інформації» не було достатньо чітким і передбачуваним щодо наслідків її застосування, щоб дозволити журналістам передбачити відмінність, яку національні суди робитимуть між державними посадовцями та муніципальними службовцями. Коли в 1991 році приймали Закон «Про засоби масової інформації», російське конституційне та адміністративне право визнавало муніципальних службовців державними посадовцями. Хоча Конституція 1993 року розмежувала державні органи та органи місцевого самоврядування, ніщо не вказувало на те, що статус муніципальних службовців зазнав якихось змін або що Закон «Про засоби масової інформації» потребував доповнень у світлі нового правового статусу муніципальних службовців. У будь-якому випадку відкритий лист підписували не лише муніципальні службовці, а й державні посадові особи податкової інспекції, Федеральної служби безпеки й органу внутрішніх справ. Окрім того, зміст поняття «організація» в пункті 3 статті 57 охоплює муніципальні органи та комерційні компанії. Заявники вказували, що нерозумно очікувати, що стаття закону, яка регулює публічні обговорення, перелічуватиме всі форми й різновиди наявних юридичних осіб, організацій, органів, установ тощо.

28. Перший заявник також стверджував, що накладення штрафних санкцій персонально на засновників газети за шкоду, заподіяну публікаціями, із якими вони не були особисто обізнані, варто розглядати як необґрунтоване обмеження свободи преси. Недоречно визнавати засновника винним у дифамації у випадках, коли він як журналіст особисто не мав жодного стосунку до особистих нападок і не брав участі в процесі редагування чи публікування тексту такого характеру. Також, за законом, засновник газети не зобов'язаний ознайомлюватися з усіма статтями в газеті, перевіряти їхній зміст або особисто пересвідчуватися в точності наведених у статтях фактів.

29. Окрім того, заявники наголошували на тому, що втручання не переслідувало жодної законної цілі. Основна мета позову про захист честі, гідності та ділової репутації полягала в тому, щоб запобігти подальшій критиці державних органів і посадових

осіб з боку газети. Інакше провадження мало б вестися щодо учасників наради, які підписали відкритого листа та оприлюднили його, а не щодо газети, що лише відтворила зміст листа. Неможливо визнати, що втручання переслідувало ціль «підтримання авторитету суду», бо Управління судового департаменту відповідало за обслуговування будівель судів і належну організацію функціонування судової системи; жодних справ воно не розглядало. Що стосується доводу про наявність легітимної мети «захисту репутації та прав інших осіб», то посилання на нього є хибним, бо слово «інших», на думку заявників, має застосовуватися лише до фізичних або юридичних осіб і не може поширюватися на державні органи, зокрема на Управління судового департаменту.

30. Заявники далі стверджували, що зазначене втручання не було «необхідне в демократичному суспільстві». Провадження щодо них у справі з дифамації мало стати на заваді відкритій дискусії з важливих питань, що викликають суспільний інтерес у Приморському краї. Оспорюване твердження було частиною відкритого листа, суть якого полягала не в нападках на Управління судового департаменту або його посадових осіб, а радше в заклику до ретельного і всебічного розслідування діяльності лісозаготівельних компаній. Посилаючись на прецедентну практику Суду, заявники наполягали на тому, що преса повинна мати можливість покладатися на зміст офіційних звітів без зобов'язання здійснювати їхню незалежну перевірку (див. пункт 65 рішення у справі «Коломбані та інші проти Франції» (Colombani and Others v. France), № 51279/99, ЄСПЛ 2002-V). У загальному контексті листа вислів «неподобства явно посилюються» має розглядатися як оціночне судження, а не як встановлений факт. Національні суди не зважили права та інтереси Управління судового департаменту і його начальника пана Шульги з суспільним інтересом в отриманні інформації щодо питань, які викликають громадське занепокоєння. Крім того, захист, наданий статтею 10 Конвенції, опиниться під загрозою, якщо державним посадовцям, відповідальним за діяльність державного органу, дозволятиметься підмінити собою цей орган, як сталося тоді, коли пан Шульга подав позов про захист честі, гідності та ділової репутації від власного імені. Нарешті, заявники зазначили, що накладений на них розмір стягнення був настільки надмірний порівняно із розміром їхнього доходу (який складав приблизно третину річного доходу заявників), що провадження явно мало на меті запобігти появі критичних матеріалів у майбутньому.

2. Уряд

31. Уряд стверджував, що втручання у право заявників на свободу вираження поглядів було передбачене законом, а саме статтею 152 Цивільного кодексу, яка регулює захист ділової репутації громадян і юридичних осіб. Національні суди встановили, що достовірність фактів, наведених у публікаціях, не була доведена і що підстав для звільнення заявників від відповідальності згідно зі статтею 57 Закону «Про засоби масової інформації» не було.

3. Треті сторони

32. По-перше, треті сторони стверджували, що від органів держави в першу чергу слід очікувати захисту своєї репутації перед судом громадської думки, а не перед звичайним судом, бо вони володіють для цього достатніми засобами. У доповіді ПАРЕ міститься заклик до Росії встановити чітку заборону на використання дер-

жавними органами цивільно-правових засобів з метою захисту своєї «репутації» (зазначений вище пункт 393). Якби державні органи входили до кола «інших осіб», репутацію чи права яких необхідно захищати відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції, це наражало б журналістів на постійний ризик бути залякуваним через судові позови та позбавило б засоби масової інформації можливості здійснювати функції «сторожового пса» щодо органів державної адміністрації. З огляду на таку небезпеку, суди в багатьох юрисдикціях не дозволяють державним органам подавати позови про дифамацію через суспільний інтерес, який вимагає, щоб такі органи були відкриті для безперешкодної публічної критики (Сполучене Королівство: «Рада графства Дербішир проти «Таймз Ньюспейперз Лтд» (Derbyshire County Council v. Times Newspapers Ltd), 1993, AC 534; Індія: «Раджагопал проти штату Тамілнад» (Rajagopal v. State of Tamil Nadu), 1994, 6 SCC 632; Сполучені Штати Америки: «Місто Чикаго проти «Триб'юн Ко» (City of Chicago v. Tribune Co.), 307 Ill. 595, 1923; Південно-Африканська Республіка: «Ді Спорбонд проти Південно-Африканської залізниці» (Die Spoorbond v. South African Railways), 1946, AD 999). Деякі нові європейські демократії також вжили заходів для заборони державним органам вимагати відшкодування у справах про дифамацію.

33. По-друге, треті сторони вказували на те, що надання посадовцям державних органів, які порушують судові справи, можливості підмінити собою такі органи, зробило б статтю 10 Конвенції беззмисловою. У таких випадках належний критерій прийнятності позову про дифамацію щодо засобу масової інформації полягає в тому, що оскаржуване твердження має недвозначно стосуватися такого посадовця. Доктрина «групової дифамації» глибоко вкорінена в правову традицію, що базується на загальному праві (див. «Кінг проти Алм та Нотт» (King v. Alme & Nott), 91 Eng. Rep. 790 (1700) (рішення більшістю суду); «Іствуд проти Гоулмза» (Eastwood v. Holmes), 1 F. & F. 347, 175 Eng. Rep. 758 (1858); «Нью-Йорк Таймс Ко.» проти Саллівана» (New York Times Co. v. Sullivan), 376 U.S. 254 (1964)). Закони про дифамацію в континентальній правовій системі передбачають схожі вимоги до ідентифікації: щоб мати змогу звернутися до суду з позовом про дифамацію, позивач повинен бути ідентифікований за ім'ям, зображенням чи іншим чином.

34. Нарешті, третя сторона підкреслила, що журналісти не можуть нести відповідальності за дифамацію, дослівно публікуючи твердження, що містяться в несекретних документах державних органів. Суд послідовно дотримувався того погляду, що преса «зазвичай повинна мати право, роблячи свій внесок у публічні дебати з питань, що викликають обґрунтоване занепокоєння, покладатися на зміст офіційних звітів без зобов'язання здійснювати їхню незалежну перевірку» (див. пункт 47 рішення у справі «Коломбані та інші проти Франції» (Colombani and Others v. France), № 51279/99, ЄСПЛ 2002-V; а також пункт 60 рішення у справі «Селістю проти Фінляндії» (Selistö v. Finland), № 56767/00, від 16 листопада 2004 року). Схожа добре розроблена правова доктрина, відома як «право на неупереджене повідомлення», давно вкоренилася в практиці судів США («Другий звід деліктів» (Restatement (Second) Torts), пункт 611 (1977)). Отже, журналісти, за статтею 10 Конвенції, мають право, дотримуючись точності, публікувати твердження з несекретних документів, не несучи відповідальності за зміст таких тверджень.

В. Оцінка Суду

35. Суд повторює, що свобода вираження поглядів становить одну з ключових підвалин демократичного суспільства та одну з основних умов його прогресу. З урахуванням положень пункт 2 статті 10, вона стосується не лише тієї «інформації» або тих «ідей», які сприймаються позитивно або вважаються необразливими чи незначущими, але й тих, які викликають образу, шокують чи турбують. Такими є вимоги плюралізму, терпимості й широти поглядів, без яких неможливе «демократичне суспільство» (див. пункт 49 рішення у справі «Гендісайд проти Сполученого Королівства» (*Handyside v. the United Kingdom*), від 7 грудня 1976 року, серія А, № 24, пункт 37 рішення у справі «Єрсільд проти Данії» (*Jersild v. Denmark*), від 23 вересня 1994 року, серія А, № 298).

36. Суд звертає увагу на те, що три заявники виступили як співвідповідачі в цивільній справі за позовом про дифамацію у зв'язку з двома публікаціями в газеті, засновниками якої вони були. Російські суди притягли їх до відповідальності за стверджувану дифамацію та зобов'язали відшкодувати шкоду позивачам. Отже, на заявників безпосередньо вплинули оскаржувані рішення, які становили втручання в їхнє право на свободу вираження поглядів у розумінні пункту 1 статті 10 Конвенції. Відповідно, перед Судом стоїть завдання визначити, чи було таке втручання виправданим.

37. Суд повторює, що втручання становить порушення статті 10 Конвенції, крім тих випадків, коли воно «передбачене законом», переслідувало одну або більше легітимних цілей, передбачених пунктом 2 статті 10 Конвенції, і було «необхідне в демократичному суспільстві» для досягнення зазначених цілей.

38. Сторони погодилися, що цивільна відповідальність за публікацію неправдивих відомостей передбачена статтею 152 Цивільного кодексу, і в цьому сенсі втручання було «передбачене законом». Однак заявники стверджували, що на них мав би поширюватися захист у зв'язку з добросовісним відтворенням, що є підставою для звільнення від відповідальності згідно з статтею 57 Закону «Про засоби масової інформації», бо зазначені відомості були взяті з офіційного документа. Національні суди постановили, що це застереження не застосовується до справи заявників, бо документ, що є предметом розгляду, підписали «муніципальні посадовці», а не «державні посадовці», а поширили цей документ не «громадські об'єднання», а «автономна некомерційна організація». Хоча Суд не може не звернути уваги на штучний характер такого розрізнення, він вважає, що це питання більш доречно розглянути нижче, у рамках свого аналізу пропорційності втручання.

39. Уряд стверджував, що втручання переслідувало легітимну мету «захисту репутації чи прав інших осіб». Заявники та треті сторони не погоджувалися з тим, що державні органи, такі як Управління судового департаменту в цій справі, мають охоплюватися поняттям «інші особи» у сенсі пункту 2 статті 10 Конвенції. Треті сторони посилались на приклади з юрисдикцій у різних країнах, де суди не дозволяють державним органам подавати позови про дифамацію через суспільний інтерес, який вимагає, щоб такі органи були відкриті для безперешкодної публічної критики. У доповіді Парламентської асамблеї Ради Європи про виконання обов'язків та зобов'язань Російською Федерацією також припускається, що «можливість подання позовних заяв щодо засобів масової інформації та журналістів державними органами має бути

виключена, бо останнім як таким не можуть бути притаманні гідність, честь чи репутація» (див. пункт 25 вище). Суд визнає можливість існування обґрунтованих політичних підстав для ухвалення рішення про те, що державним органам не варто мати право подавати позови про дифамацію від свого імені; проте його завдання полягає не в абстрактному аналізі національного законодавства, а радше в з'ясуванні, як це законодавство було застосоване до заявника або яким чином воно торкнулося його в конкретній справі (див. пункт 49 рішення у справі «Каргуваара та «Ілталетті проти Фінляндії» (Karhuvaara and Iltalehti v. Finland), № 53678/00, ЄСПЛ 2004–X). Відповідно це питання також розглядатиметься під час аналізу пропорційності втручання.

40. Повертаючись до питання про те, чи втручання було «необхідне в демократичному суспільстві», Суд повинен встановити, чи відповідає втручання «нагальній суспільній потребі», чи було воно пропорційне переслідуваній легітимній меті та чи були аргументи, наведені національними органами на його обґрунтування, належними та достатніми. Національні органи мають певну межу розсуду, оцінюючи наявність такої «необхідності» та заходи, які варто вживати у зв'язку з нею. Ця свобода розсуду, однак, не є необмеженою, а супроводжується європейським наглядом, що здійснюється Судом, завданням якого є ухвалення остаточного рішення про сумісність обмеження права зі свободою вираження поглядів, гарантованою статтею 10 Конвенції. Завдання, які виконує Суд, здійснюючи наглядову функцію, полягає не в підміні національних органів, а радше в перевірці за статтею 10 Конвенції у світлі всіх обставин справи рішень, ухвалених цими органами в межах їх свободи розсуду. Під час цього Суд має переконатися в тому, що національні органи застосовували норми, які відповідають принципам, втіленим у статті 10 Конвенції, а також у тому, що вони опиралися на прийнятну оцінку відповідних обставин справи (див. пункт 27 рішення у справі «Грінберг проти Росії» (Grinberg v. Russia), № 23472/03, від 21 липня 2005 року).

41. Оцінюючи необхідність втручання в конкретних обставинах справи, Суд візьме до уваги такі елементи: предмет публікації, позицію заявників, позицію особи, на яку була спрямована критика, характеристики оскаржуваних тверджень національними судами, формулювання, використані заявниками, а також призначене їм покарання (див. пункт 35 рішення у справі «Красуля проти Росії» (Krasulya v. Russia), № 12365/03, від 22 лютого 2007 року).

42. Обидві публікації в газеті заявників стосувалися незаконного вирубування дерев і незадокументованого продажу деревини китайським компаніям. Таке питання викликає жвавий суспільний інтерес у жителів Приморського краю, для яких лісова промисловість – найбільший постачальник робочих місць. У публікаціях повідомлялося, що залучення регіонального відділу внутрішніх справ і Управління судового департаменту до лісозаготівельних робіт призвело до зростання кількості порушень у сфері продажу деревини. Як неодноразово зазначав Суд, висвітлення питань, що стосуються управління суспільними ресурсами, становить важливу складову обов'язків засобів масової інформації та прав громадськості на отримання інформації (див. пункти 63–64 і 84 рішення у справі «Бусуйок проти Молдови» (Busuioc v. Moldova), № 61513/00, від 21 грудня 2004 року; і пункти 94–95 рішення у справі «Кумпене і Мазере проти Румунії» (Cumpănă and Mazăre v. Romania) [ВП], № 33348/96, ЄСПЛ 2004–XI). Однак у рішеннях національних судів відсутні ознаки

того, що суди провели баланс між потребою в захисті репутації позивачів і правом працівників преси висвітлювати інформацію про питання, що викликають загальний інтерес. Національні суди обмежувались у своєму аналізі обговоренням шкоди, заподіяної репутації позивачів, без огляду на конвенційну норму, яка вимагає наявності украй переконливих підстав для обмеження дебатів щодо питань, які становлять суспільний інтерес (див. пункт 41 рішення у справі «Годлевський проти Росії» (Godlevskiy v. Russia), № 14888/03, від 23 жовтня 2008 року, та пункт 38 зазначеного вище рішення у справі Красулі). Суд, таким чином, доходить висновку, що російські суди не визнали того, що ця справа пов'язана з суперечністю між правом на свободу вираження поглядів і захистом репутації (див. пункт 33 рішення у справі «Дюндін проти Росії» (Dyundin v. Russia), № 37406/03, від 14 жовтня 2008 року).

43. Окрім того, не заперечується, що твердження про нібито збільшення неподобств у лісозаготівельній промисловості виходило не від заявників. У першій публікації було процитовано витяг з відкритого листа до уповноваженого представника президента в регіоні від 17 зацікавлених осіб, а саме: державних і муніципальних службовців, приватних підприємців. Джерело цитування було зазначене, а саму цитату виділено жирним шрифтом і лапками. У другій публікації текст листа був передрукований повністю і супроводжувався заявою про те, що перша публікація не стосувалась Управління судового департаменту в Приморському краї. Ця додаткова заява сама по собі не була визнана такою, що містить певні відомості, що ганьблять честь, гідність чи ділову репутацію, і притягнення заявників судом до відповідальності у зв'язку з другою публікацією так само ґрунтувалося на тексті відкритого листа.

44. Суд нагадує про свій послідовний підхід, згідно з яким варто розрізняти, чи виходять твердження від журналіста, чи становлять цитування інших осіб, бо покарання журналіста за сприяння в поширенні тверджень, які висловила інша особа, серйозно завадило б пресі надалі долучатися до дискусії з питань, що становлять суспільний інтерес, і таке покарання не має застосовуватись, якщо для нього відсутні особливо переконливі підстави (див. пункти 29 і 34 зазначеного вище рішення у справі Дюндіна; пункт 77 рішення у справі «Педерсен і Бодсґор проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark) [ВП], № 49017/99, ЄСПЛ 2004–XI; пункт 65 рішення у справі «Торґейр Торґейрсон проти Ісландії» (Thorgeir Thorgeirson v. Iceland), від 25 червня 1992 року, серія А, № 239; і пункт 35 зазначеного вище рішення у справі Єрсільда). Покладаючи відповідальність на заявників, російські суди не врахували той факт, що вони не були джерелом оскаржуваних тверджень і що відповідно до російського законодавства заявники, як засновники газети, не мали контролю над її редакційною політикою (див. пункт 23 вище). Хоча оскаржуване твердження було явно позначене як таке, що належить іншим особам, суди жодним чином не обґрунтували призначене заявникам покарання за відтворення тверджень інших осіб, тим самим допустивши недолік, який є несумісний з вимогами Конвенції.

45. Крім того, таке притягнення до відповідальності суперечить також вимогам російського Закону «Про засоби масової інформації», який передбачає, що особа підлягає звільненню від відповідальності, якщо зазначене твердження виходить від державних службовців, органів, організацій, установ, підприємств чи громадських об'єднань (стаття 57). Це застереження про звільнення від відповідальності повністю відповідає власному підходу Суду, який полягає в тому, що преса зазвичай повинна мати право,

роблячи свій внесок у публічні дебати з питань, що викликають обґрунтоване занепокоєння, покладатися на зміст офіційних звітів без зобов'язання здійснювати їхню незалежну перевірку (див. пункт 65 зазначеного вище рішення у справі Коломбані та інших). Перелік захищених джерел інформації, що міститься в статті 57 Закону «Про засоби масової інформації», широкий, і міркування, що органи місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб варто вилучати зі сфери дії застереження про добросовісне відтворення, не виглядає переконливим. Таким чином, розмежування між державними й муніципальними органами, проведене національними судами з метою відкинути покликання заявників на це застереження, було досить формалізоване та штучне. У всякому разі листа підписали, крім усіх інших, начальник місцевого органу внутрішніх справ і посадовець податкового органу, які, безсумнівно, належали до категорії посадових осіб, прямо зазначених у статті 57.

46. Аналогічним чином не виглядають переконливо доводи російських судів про те, що заявники не могли скористатися застереженням про добросовісне відтворення через те, що документ, який є предметом розгляду, поширювався на прес-конференції, організованій «автономною некомерційною організацією», а не громадським об'єднанням. По-перше, за російським законодавством, «громадське об'єднання» – це загальне поняття, що охоплює всі види недержавних об'єднань, включно з «автономними некомерційними організаціями». По-друге, як правильно підкреслили заявники, не має великого значення, у чиїх приміщеннях була організована прес-конференція, однак важливо, що документ виходив від публічних посадових осіб. Суд звертає увагу на те, що не стверджувалося, нібито заявники спотворили чи іншим чином змінили текст оригіналу відкритого листа. Відповідно він вважає, що, передруковуючи офіційний несекретний документ, заявники діяли добросовісно і пам'ятали про «обов'язки та відповідальність» журналістів, на які покликається пункт 2 статті 10 Конвенції.

47. Суд далі зазначає, що російські суди охарактеризували оскаржуване твердження про «неподобства» як констатацію факту та притягли заявників до відповідальності за те, що вони не довели його достовірність. Суд повторює, що в контексті здійснення балансу за статтею 10 Конвенції, особливо якщо йдеться про наведені журналістом твердження третіх осіб, питання полягає не в тому, чи може журналіст довести правдивість тверджень, а в тому, чи може бути встановлена достатньо точна і надійна фактична основа, домірна характеру й ступеню звинувачення (див. пункт 35 зазначеного вище рішення у справі Дюндіна і пункт 78 зазначеного вище рішення у справі Педерсена і Бодсґора). Той факт, що крайовий відділ органів внутрішніх справ і крайове Управління судового департаменту отримали незвично високі квоти на заготівлю деревини, не заперечувався під час розгляду справи національними судами. Так само не заперечувався той факт, що оптовим компаніям, які купують деревину без потрібних ліцензій, дозволено безперешкодно діяти на території краю. Суд підкреслює, що якщо оскаржуване твердження зроблено в контексті жвавої дискусії на місцевому рівні, виборні посадові особи і журналісти мають мати широку свободу критикувати дії місцевих органів влади, навіть якщо такому твердженню може бракувати чіткої фактичної основи (див. пункт 60 рішення у справі «Ломбардо та інші проти Мальти» (*Lombardo and Others v. Malta*), № 7333/06, від 24 квітня 2007 року). У підсумку, Суд вважає, що оскаржуване твердження, хоча й було висловлене в провокаційній формі, не виходило за межі журналістської сво-

боди, з огляду на те, що для державних органів і державних службовців при виконанні ними обов'язків, так само як і для політиків, передбачаються більш широкі межі допустимої критики, ніж для приватних осіб.

48. Нарешті, Суд дасть оцінку виду покарання, застосованого до заявників. Суд звертає увагу на те, що з кожного з них було стягнуто значну суму спочатку на користь пана Шульги як приватної особи, а потім ще більшу суму на користь Управління судового департаменту. Національні суди не вивчали, яку частину доходу заявників становлять ці суми і чи не буде через це на них покладений надмірний тягар. Як стверджують заявники, що не заперечує й Уряд, розмір стягнення був еквівалентний їхньому доходу за чотири місяці, отже, становив вочевидь суворе покарання.

49. На закінчення Суд вважає, що російські судові органи не розглянули позови про дифамацію у відповідності до конвенційних стандартів та не навели належних і достатніх підстав для втручання в право заявників на свободу вираження поглядів. Відповідно, оскаржуване втручання не було «необхідне в демократичному суспільстві» в розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції.

50. Таким чином, мало місце порушення статті 10 Конвенції.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

51. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі потреби, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Матеріальна шкода

52. Кожен заявник вимагав компенсації в розмірі 860 євро за матеріальну шкоду. Ця сума відповідає тій, яку кожен з них мав виплатити позивачам згідно з рішеннями національних судів.

53. Уряд визнав, що вимоги заявників обґрунтовані, бо ці витрати були фактично понесені.

54. Суд вбачає причинно-наслідковий зв'язок між встановленим порушенням і заявленою матеріальною шкодою, бо заявники покликалися на суми, які вони сплатили за рішеннями національних судів. Відповідно, Суд присуджує кожному заявнику компенсацію матеріальної шкоди в розмірі 860 євро, а також будь-який податок, що може нараховуватися на цю суму.

B. Моральна шкода

55. Заявник пан Трубіцин вимагав компенсації в розмірі 3 000 євро, а заявниці пані Романенко і пані Гребнева вимагали компенсації в розмірі 1 000 євро кожній за моральну шкоду. Вони покликалися на суми, присуджені Судом у порівнянних справах.

56. Уряд стверджував, що заявлені суми надмірні.

57. Суд вважає, що заявники зазнали моральної шкоди внаслідок рішень національних судів, які були несумісні з конвенційними принципами. Шкода не може бути достатньо компенсована встановленням факту порушення. Однак Суд вважає, що

конкретна сума компенсації, яку вимагає перший заявник, є надмірною. Здійснюючи оцінку на справедливих засадах, Суд присуджує кожному заявнику 1 000 євро разом із будь-яким податком, що може нараховуватися на цю суму.

С. Судові та інші витрати

58. Заявники вимагали 1 400 євро за двадцять вісім годин роботи, яку виконали їхні представники під час провадження у Страсбурзі, за погодинною ставкою в 50 євро. Вони надали табель обліку робочого часу.

59. Уряд стверджував, що представники могли діяти у власних інтересах, представляючи справу, що погодинна ставка є надмірною і що в участі двох адвокатів не було потреби. У будь-якому випадку докази того, що заявники дійсно понесли будь-які судові витрати, відсутні.

60. Згідно з прецедентною практикою Суду, заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними неминучі, а їхній розмір є обґрунтований. Вивчивши надані заявниками документи, Суд упевнився, що розмір погодинної ставки та кількість витрачених годин є обґрунтовані, та присуджує заявникам спільно всю суму, яку вони вимагали як компенсацію витрат, а саме 1 400 євро разом із будь-яким податком, що може нараховуватися заявникам на цю суму.

Д. Пеня

61. Суд вважає за потрібне призначити пеню, виходячи з розміру граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, до якої мають бути додані три відсоткові пункти.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Постановляє, що мало місце порушення статті 10 Конвенції;

2. Постановляє:

(a) що держава-відповідач має виплатити не пізніше, ніж за три місяці від дня, коли рішення стане остаточним згідно з пунктом 2 статті 44 Конвенції, такі суми, що мають бути конвертовані в російські рублі за курсом на день здійснення платежу:

(i) 860 (вісімсот шістдесят) євро кожному заявникові за матеріальну шкоду разом із будь-яким податком, що може нараховуватися на цю суму;

(ii) 1 000 (одну тисячу) євро кожному заявникові за моральну шкоду разом із будь-яким податком, що може нараховуватися на цю суму;

(iii) 1 400 (одну тисячу чотириста) євро заявникам спільно як компенсацію судових та інших витрат разом із будь-яким податком, що може нараховуватися на цю суму;

(b) що із закінченням зазначеного тримісячного терміну і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, дійсної в період виплати пені, плюс три відсоткові пункти;

3. Відхиляє решту вимог першого заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 8 жовтня 2009 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Андре Вампаш,
заступник секретаря

Ніна Ваїч,
голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 Правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додано спільну думку суддів Шпільманна та Малінверні, що збігається з думкою більшості складу Суду.

Н. А. В.

А. М. В.

СПІЛЬНА ДУМКА СУДДІВ ШПІЛЬМАННА ТА МАЛІНВЕРНІ, ЩО ЗБІГАЄТЬСЯ З ДУМКОЮ БІЛЬШОСТІ СКЛАДУ СУДУ

1. Ми згодні з висновками Суду про те, що мало місце порушення статті 10 Конвенції.
2. Однак ми не можемо погодитися з обґрунтуванням, наведеним більшістю в пункті 39 рішення. Що стосується втручання у зв'язку з цивільним позовом, поданим Управлінням судового департаменту в Приморському краї (пункт 10 рішення), ми маємо серйозні сумніви щодо того, чи переслідувало таке втручання легітимну мету «захисту репутації чи прав *інших осіб*» (курсив доданий), як це опосередковано припускає більшість. Суд залишає це питання відкритим, заявивши, що «його завдання полягає не в абстрактному аналізі національного законодавства, а радше в з'ясуванні, як це законодавство було застосоване до заявника або яким чином воно торкнулося його в конкретній справі» і вирішивши, що «це питання також розглядатиметься під час аналізу пропорційності втручання» (наприкінці пункту 39).
3. Перед тим, як розглядати питання пропорційності, Суду варто було впевнитися, що втручання переслідувало одну із легітимних цілей, вичерпно перелічених у пункті 2 статті 10 Конвенції. Здається, що більшість, хоча й опосередковано, припускає в цьому питанні, що державний орган нібито може вимагати захисту *репутації або прав інших осіб*, що, на нашу думку, немислимо. Дійсно, структура статті 10 Конвенції передбачає тристоронні відносини між державою, яка здійснює втручання, заявником, який є потерпілим від втручання, та «іншими особами», чия репутація та права можуть чи не можуть бути захищені. Єдиний «державний орган», на який поширюються один із винятків, установлених пунктом 2 статті 10 Конвенції, є «судові органи», чій авторитет або неупередженість можуть захищатися за допомогою втручання, за умови, що таке втручання необхідне в демократичному суспільстві та пропорційне переслідуваній цілі.
4. На наш погляд, згідно із суворим тлумаченням Судом перелічених легітимних цілей, не розумно включати державний орган у поняття «інших осіб», репутацію й права яких покликані захищати пункт 2 статті 10 Конвенції.
5. На закінчення, оскільки справа стосується втручання у зв'язку з цивільним позовом, поданим Управлінням судового департаменту в Приморському краї, Суд мав би обмежити свій висновок про наявність порушення статті 10 Конвенції відсутністю легітимної мети, не розглядаючи питання пропорційності.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ПЕРША СЕКЦІЯ

Справа
«Тенсбергс Блад АС» і Гауком проти Норвегії»
(Tønsbergs Blad AS and Naukom v. Norway)

(Заява № 510/04)

РІШЕННЯ
СТРАСБУРГ
1 березня 2007 р.

ОСТАТОЧНЕ
01.06.2007

*Це рішення стало остаточним відповідно до частини 2 статті 44 Конвенції.
Воно може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Тенсбергс блад АС» і Гауком проти Норвегії», Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

К. Л. Розакіс (C. L. Rozakis), голова,
Л. Лукайдес (L. Loucaides),
А. Ковлер (A. Kovler),
Е. Штайнер (E. Steiner),
Х. Гаджієв (Kh. Hajiyev),
Д. Шпільманн (D. Spielmann),
С. Е. Єбенс[раніше так було] (S.E. Jebens), судді,
і С. Нільсен (S. Nielsen), секретар секції,

після обговорення за зачиненими дверима 8 лютого 2007р., постановив таке рішення, яке було ухвалене того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 510/04) проти Королівства Норвегії, поданою до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) товариством з обмеженою відповідальністю, заснованим згідно з норвезьким законодавством, «Тенсбергс блад АС» (Tønsbergs Blad AS), яке видає газету «Тенсбергс блад» (Tønsbergs Blad), та її колишнім редактором, пані Маріт Гауком (Marit Naukom), громадянкою Норвегії, (далі – заявники) 23 грудня 2003 р.

2. Заявників у Суді представляв пан П. В. Лоренцен (P. W. Lorentzen), юрист, який працює в Бергені. Уряд-відповідач представляв його уповноважений пан Ерленд Гааскйолд (Erlend Haaskjold), Генеральна прокуратура (у цивільних справах).

3. Заявники скаржилися на порушення статті 10 Конвенції через вирішення справи не на їх користь про наклеп, порушеної проти них особою, про яку йшла мова в статті, опублікованій у газеті 8 червня 2000 р.

4. 3 травня 2005 р. Суд вирішив повідомити Уряд про цю заяву. Відповідно до положень пункту 3 статті 29 Конвенції, було також прийнято рішення розглянути заяву по суті одночасно з її прийнятністю.

5. Відкрите слухання відбулося в Палаці з прав людини, Страсбург, 5 жовтня 2006 р. (пункт 3 Правила 59).

На судовому розгляді були присутні:

(а) з боку Уряду

пан Е. Гааскйолд (E. Haaskjold), прокурор, Генеральна прокуратура (цивільні справи), уповноважений представник;

пані А. К. Гауг (A.C. Haug), прокурор, Генеральна прокуратура (цивільні справи), радник;

(b) з боку заявників

пан П. В. Лоренцен (P. W. Lorentzen), адвокат,

пан Т. Гатланд (T. Hatland), адвокат, радник.

Суд заслухав звернення п. Лоренцена, п. Гатланда і п. Гааскйолда.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

6. Перший заявник, «Тенсбергс блад АС», є видавцем газети «Тенсбергс блад». Друга заявниця, пані Маріт Гауком, є її колишнім головним редактором. Вона – громадянка Норвегії, яка народилася в 1952 р. і живе в місті Тенсберг на півдні Норвегії.

A. Передісторія справи

7. «Тенсбергс блад» є регіональною газетою, яка охоплює в основному місто Тенсберг і вісім прилеглих муніципалітетів у графстві Вестфолд. Газета на 100 % належить «Оркла медіа АС». Вона виходить шість днів на тиждень. У 2002 р. її середній щоденний наклад був 33 314 примірників, що охоплював 60 % будинків у межах своєї основної зони розповсюдження.

8. На засіданні, що відбулося 21 вересня 1999 р., Постійний комітет з розвитку й екологічних питань (політичний орган при Муніципальній раді) муніципалітету Хйоме (Тжоме) звернувся до муніципальної адміністрації з проханням надати перелік будинків, чії власники, ймовірно, порушують вимоги щодо постійного проживання. Відповідно до пункту 3 статті 5 Закону про концесії (Lov om konsesjon ved ervedv av fast eiendom) від 31 травня 1974 р. № 19, такі вимоги застосовуються тою

мірою, якою це було визнано за необхідне, для того щоб запобігти перетворенню приватної власності, призначеної для постійного проживання, в будинки для відпочинку. З цією метою існують додаткові положення в Постанові (forskrift) від 14 грудня 1984 р. № 2089, виданій відповідно до вищезазначеного Закону стосовно муніципалітету Хйоме – одного з небагатьох муніципалітетів у Норвегії, в якому застосовуються вимоги щодо постійного проживання. Мета полягала в тому, щоб протистояти тиску на місцеву громаду через винятково високий попит на будинки відпочинку в районі Хйоме, який є привабливим місцем відпочинку для великої кількості людей, що проживають переважно в районі Осло. Також існувало занепокоєння, що занадто багато помешкань пустували під час міжсезоння.

9. 11 жовтня 1999 р. муніципальна адміністрація склала список під назвою «Нерухомість, яку потрібно перевірити щодо вимог до проживання. (Не для оприлюднення)». Це був конфіденційний список на основі інформації, отриманої від жителів і місцевих політиків у муніципалітеті, й він був поданий на розгляд Постійного комітету на відкритому для громадськості засіданні, що відбулося наступного дня. У списку було ім'я пана Тома Відара Рига (Tom Vidar Rygh), який у той час був виконавчим віце-президентом, головою відділу фінансових інвестицій і членом виконавчої ради «Оркла АСА» – однієї з найбільших промислових компаній Норвегії.

10. Нерухомість, про яку йде мова, була придбана в 1987 р., і дружина пана Рига володіла правом власності на неї (цей факт не було визнано істотним у провадженні про наклеп, який розглянуто нижче). Постійне помешкання було зведено на цьому місці в 1988 р., і сім'я використовувала його як своє основне місце проживання протягом 10 років до 1998 р., коли вони переїхали в Осло через професійну діяльність пана Рига. Перед цим вони отримали юридичну консультацію, що використання власності виключно для цілей відпочинку не суперечить вимогам проживання відповідно до національного законодавства.

11. Журналіст Тер'є Вільгельмсен (Terje Wilhelmsen) дізнався про процес, ініційований муніципалітетом Хйоме, і отримав копію вищезазначеного списку. У нього були тісні зв'язки з муніципалітетом. З осені 1999 р. він зробив декілька запитів до муніципалітету щодо цього питання. 7 червня 2000 р. журналіст взяв інтерв'ю у директора Департаменту планування і будівництва муніципалітету (leder for plan- og bygningssaker) Дага Дреєра Сатера (Dag Dreyer Sæter).

В. Оскаржувана публікація від 8 червня 2000 р., подальші обміни репліками між зацікавленими сторонами та інші публікації

12. 8 червня 2000 р. газета опублікувала як свою головну історію статтю, написану паном Вільгельмсеном, що призвело до процесу розгляду справи про дифамацію, порушеної проти заявників паном Ригом. На першій сторінці був вступ до статті під заголовком (усі нижчеподані цитати є перекладом з норвезької):

«Можливо доведеться продати»

І підзаголовок

«[Х. К.] і Том Відар Риг будуть змушені дати пояснення щодо вимог про постійне проживання»

У вступі було написано:

«Вимоги щодо постійного проживання: в гіршому випадку [Х. К.] може бути змушена продати свою власність на Вассері (Hvasser) [острів поряд з Хйоме]. Те саме стосується і директора «Оркла» Тома Відара Рига. На думку «Тенсбергс блад», їхня нерухомість є у списку, який муніципалітет Хйоме надасть губернатору округу [Fylkesmannen] в найближчому майбутньому. Список включає нерухомість, використання якої, як вважають, не відповідає вимогам щодо постійного проживання.

Вжиття заходів: муніципалітет Хйоме тепер буде займати тверду позицію щодо власників будинків у межах муніципалітету, які не виконують вимог щодо постійного проживання. Протягом тривалого часу спостерігається нульовий ліміт на поступки в Хйоме. Це означає, що постійне місце проживання повинно бути заселеним цілий рік. Ті, хто порушують цю вимогу, можуть бути змушені здати в оренду або продати свою власність. Це підтверджує директор Департаменту планування та будівництва пан Даг Дреєр Сатер».

На першій сторінці також були фотографії пані Х. К. (відомої співачки) і пана Рига.

13. Стаття продовжувалася всередині газети на 3-й сторінці з таким заголовком:

«Хйоме полює за постійними порушниками правил проживання

[Х. К.] і Том Відар Риг, можливо, будуть змушені продати»

і вступом:

«ХЙОМЕ: І співачка [Х. К.], і директор «Оркла» Том Відар Риг, можливо, будуть змушені продати свою нерухомість у Хйоме. Причина полягає в тому, що, за даними муніципалітету Хйоме, вони не виконують вимог щодо постійного місця проживання, які застосовуються до їхньої нерухомості».

14. У верхній частині третьої сторінки газета опублікувала фотографії маєтків пані Риг і пані Х. К. Під першою фотографією ліворуч був напис:

«ВИМОГИ ДО ПРОЖИВАННЯ: Том Відар Риг володіє нерухомістю в Сандосунді (Sandø Sund) на Вассері. Муніципалітет Хйоме вважає, що вимоги щодо проживання не виконуються».

Між двома вищезгаданими фотографіями була невелика фотографія пана Рига з таким надписом:

«ПОТРІБНО НАДАТИ ПОЯСНЕННЯ: – Це, мабуть, непорозуміння, – каже Том Відар Риг».

15. У статті йдеться про таке:

«Муніципалітет Хйоме тепер перебуває у процесі посилення зобов'язання виконувати вимоги щодо проживання в муніципалітеті. Уже давно введено межу нульової концесії. Це означає, що постійне місце проживання повинно бути заселеним цілий рік.

Конфронтація

Найближчим часом відділ технічних послуг муніципалітету Хйоме звернеться до губернатора округу, щоб повідомити про свої підозри, що вимоги стосовно проживання не виконуються для декількох будинків. Саме тоді губернатор округу повинен попередити власників цієї нерухомості.

Директор Департаменту планування та будівництва пан Даг Дреер Сатер не бажає повідомляти «Тенсбергс блад», яка нерухомість є в списку, що вони надішлють губернатору округу. Але «Тенсбергс блад» вдалося дізнатися, що нерухомість Тома Відара Рига в Сандосунді на острові Вассер є в списку. Те саме стосується нерухомості Х. К., яка розташована в Несі (Nes) на Вассері.

Уточнення

«Наразі я не можу коментувати індивідуальну нерухомість. Спочатку нам потрібно написати губернатору округу. Це відбудеться в найближчому майбутньому».

«Але чи тепер посилить муніципалітет Хйоме зобов'язання дотримуватися вимог щодо проживання?».

«Так, справді. Це питання обговорювалося як на адміністративному, так і на політичному рівнях протягом деякого часу. Тепер ми хочемо щось з цим зробити. Ми знаємо, що вимоги щодо проживання не дотримуються до певної нерухомості в муніципалітеті. Саме тому тепер ми беремо ініціативу, щоб обговорити питання з губернатором округу. Тепер ми хочемо, щоб усе з'ясувалося».

Може здаватися в оренду

«Чим ризикують власники цієї нерухомості?»

«По-перше, вони повинні будуть надати пояснення губернатору округу. Я хотів би наголосити, що це не є обов'язковою вимогою, щоб самі власники жили в цих будинках. Достатньо, щоб вони були здані в оренду на весь рік. Якщо це не буде зроблено, то може постати питання про примусовий продаж», – говорить директор Департаменту планування і будівництва Даг Дреер Сатер у коментарі для газети «Тенсбергс блад».

«Непорозуміння»

«Х. К. володіє нерухомістю на Вассері разом зі своїм чоловіком... Він не хоче коментувати це питання для «Тенсбергс блад» з огляду на те, що ні муніципалітет, ні губернатор округу не зверталися до нього з цього приводу.

Том Відар Риг сказав «Тенсбергс блад», що якщо його нерухомість на Вассері є в муніципальному списку будинків, де вимоги щодо проживання

не виконуються, то це, очевидно, через непорозуміння. Крім цього, він не захотів нічого коментувати».

16. Нижче на тій же сторінці «Тенсбергс блад» опублікувала ще одну статтю на основі інтерв'ю з місцевими політиками:

«Вимоги щодо проживання є палицею з двома кінцями

ХЙОМЕ: Май-Сильві Хансен (May-Sylvi Hansen), яка є лідером консерваторів у Муніципальній раді Хйоме, вважає, що настав час для нової і ретельної політичної дискусії про вимоги щодо проживання.

Анне Веста́д (Anne Vestad)

«Саме питання про вимоги щодо проживання є палицею з двома кінцями», – заявляє вона.

Консерватори Хйоме мають зміст вимог щодо проживання у своєму маніфесті, але водночас партія відчуває необхідність провести широкі політичні дебати з цього питання. Май-Сильві Хансен, яка, крім того, що є лідером консерваторів Муніципальної ради Хйоме, також є членом Комітету з планування та навколишнього середовища, як повідомляє «Тенсбергс блад», що у будь-якому разі вона не бачить причин для посилення зобов'язання дотримуватися вимог щодо проживання тепер.

«Питання про вимоги щодо проживання перебувають на стадії обговорення в Консервативній партії Хйоме, і питання в тому, що, можливо, нам тепер слід бути трохи ліберальнішими. Але це палиця з двома кінцями. З одного боку, ми не хочемо, щоб постійні місця проживання перетворилися на літні будинки, але, з іншого боку, у нас спостерігається значна міграція до Хйоме останніми роками – населення швидко зростає», – говорить Май-Сильві Хансен.

Уже не проблема

«У сімдесятих і вісімдесятих роках вимоги щодо проживання були вкрай необхідні в цьому муніципалітеті. Але, на мій погляд, після того, як почалася велика міграція в муніципалітет, порожні будинки в зимовий період більше не є проблемою. Тому ми повинні серйозно переглянути саме питання вимог щодо проживання і запитати, і казати, що щось не так, чи це часом не безпідставне занепокоєння», – говорить Хансен.

Арне Ф'єллберг (Arne Fjellberg) із незалежних експертів «списку Хйоме», який очолює Комітет з питань планування та навколишнього середовища, не згоден з Май-Сильві Хансен, що положення про проживання слід послабити.

«Необхідно посилити»

«Я повністю підтримую думку директора Департаменту планування та будівництва, що необхідно посилити зобов'язання, і вимоги щодо проживання повинні виконуватися. Ураховуючи мобільність і гнучкість, які потребує сучасна робота, це не повинно бути проблемою, щоб жити в Хйоме, навіть якщо ви працюєте десь-інде. Ми хочемо, щоб люди жили в будинках Хйоме, добре зрозумійте це», – каже Ф'єллберг.

«Отже, ви не підтримуєте Май-Сильві Хансен у тому, що настав час для загального переосмислення вимог щодо проживання?».

«Список Хйоме має на меті зберегти вимоги щодо проживання, але я готовий брати участь в обговоренні вимог щодо проживання в цілому. Це, безумовно, може бути корисним», – каже Арне Ф'єллберг.

17. 9 червня 2000 р. «Афтенпостен», одна з найбільших щоденних газет Норвегії, опублікувала коротку статтю з цього питання, заявивши, зокрема, що директор «Оркла» і відома співачка, можливо, будуть змушені продати свою нерухомість, не зазначаючи їх імен.

18. 12 червня 2000 р. пан Риг написав листа до муніципалітету Хйоме. Його головний виконавчий директор (Rådsmannen) пан Гуннар А. Гансо (Gunnar A. Hansø) відповів листом від 22 червня 2000 р., в якому йдеться, зокрема, про таке:

«Муніципалітет Хйоме працює над перевіркою стану вимог щодо постійного проживання, які набули чинності в Хйоме відповідно до пункту 3 статті 5 Закону про концесії. Однією з причин, чому ця робота була розпочата тепер, є запити від деяких місцевих жителів. Вони проживають поруч із будинками, що використовуються або повинні використовуватися для постійного проживання, але які, згідно з цими запитами, не використовуються з цією метою. Список нерухомості, яку потрібно "перевірити", тепер став досить великим. Низка запитів є результатом відсутності знань про зміст правил і обставин, що стосуються відповідних користувачів. Отже, ці будинки перевіряються, що є безперервним процесом...

Нерухомість вашої дружини була перевірена таким же чином, і я можу підтвердити, що нерухомість на законних підставах тепер вилучена зі списку».

19. Звернувшись до муніципалітету Хйоме 29 червня 2000 р., журналіст пан Вільгельмсен був проінформований про те, що головний виконавчий директор відповів пану Ригу і що нерухомість пані Риг була вилучена зі списку. Пан Вільгельмсен отримав копію вищезгаданого листа від 22 червня 2000 р.

20. 30 червня 2000 р. «Тенсбергс блад» опублікувала статтю під назвою «Жодних обмежень на нові котеджі».

Головний виконавчий директор Хйоме вказує на основні лазівки в Законі про концесії»

З таким вступом:

«Уникнення: співачка [Х. К.] і директор «Оркла» Том Відар Риг уникнули виконання вимог щодо постійного проживання в муніципалітеті Хйоме. Вони були включені в список нерухомості муніципалітету, яка підлягала вимогам щодо проживання, але тепер вони виключені зі списку. Причина полягає в тому, що вони займалися будівництвом на своїй землі самі. Таким чином, вимоги щодо проживання не застосовуються.

Основні лазівки: головний виконавчий директор Гуннар Гансо (фото) в Хйоме стверджує, що в Законі про концесії повно лазівок розміром, як двері сараю. Він попереджає, що муніципалітет порушить це питання в Міністерстві сільського господарства. Використовуючи лазівки в Законі про концесії, легко дістати абсолютно новий будинок для відпочинку в

Хйоме. Усе, що вам потрібно зробити, це придбати ділянку і побудувати будинок для проживання протягом усього року на ній. Тоді ніхто не зможе вимагати, щоб ви там постійно проживали».

21. Стаття продовжується на сторінці 5 з наступними заголовками і вступом:

«Вимоги щодо проживання не поширюються на нові будинки

[Х. К.] і Тому Відару Ригу не потрібно переїжджати на Вассер».

«ХЙОМЕ: Співачці [Х. К.] і директору «Оркла» Тому Відару Ригу не потрібно постійно проживати в муніципалітеті Хйоме. Причина: вони самі побудували свою власність на своїй ділянці. Таким чином, Закон про концесії не застосовується. Це означає, що вони не повинні проживати тут».

22. Крім того, стаття містила фотографії пана Рига і пані Х. К. із підписами, що вони «уникнули» виконання вимог щодо проживання у своїй нерухомості. Там також були фотографії нерухомості із підписом «Жодних вимог щодо проживання» і було додано, що нерухомість, яка раніше була в списку нерухомості муніципалітету, яка не відповідає вимогам щодо проживання, тепер виключена зі списку.

23. У статті подано інтерв'ю з головним виконавчим директором муніципалітету паном Гансо, який, як повідомляється, сказав, що він не бажає коментувати окремі випадки, але він підтвердив, що деяку нерухомість було перевірено і вилучено зі списку: «Ми зробили це з юридичних причин». Він також заявив, зокрема, що, на жаль, Закон про концесії, який має лазівки розміром, як двері сараю, не стосується купівлі неосвоєних ділянок, а тільки власності з будівлями на ній. На практиці це означало, що будь-хто, хто будує постійне місце проживання в муніципалітеті Хйоме, взагалі не зобов'язаний жити в будинку і його не можна змусити переїхати сюди. Він може використовувати його як літній будинок, якщо захоче. І лише після користування резиденцією протягом певного періоду як постійним місцем проживання будуть застосовуватися вимоги щодо проживання, але тільки в разі перепродажу майна. Це несправедливо, що вимоги щодо проживання застосовуються до певної нерухомості, а до іншої не застосовуються. Щоб змінити це, він порушить це питання в Міністерстві сільського господарства.

24. 5 липня 2000 р. «Тенсбергс блад» опублікувала статтю, яка містила, зокрема, інтерв'ю з колишнім міністром сільського господарства, який заявив, що лазівки в Законі про концесії, про які йшлося у статтях «Тенсбергс блад», були «абсолютно необґрунтованими», що потрібно виправити.

25. 5 і 6 липня 2000 р. пан Риг усно і письмово висловив газеті своє невдоволення її статтею від 8 червня 2000 р., включно з тим фактом, що його ім'я було згадано. Газета відповіла усно і письмово. У листі від 18 липня 2000 р. адвокат пана Рига вимагав, щоб «Тенсбергс блад» опублікувала спростування і вибачення. Газета відповіла, що вона діяла відповідно до вимог журналістської етики і що відразу ж після того, як стало відомо, що нерухомість пана Рига була вилучена зі списку, вона, відповідно, опублікувала статтю на першій шпальті і запропонувала йому місце для його власної точки зору, ця пропозиція була чинна протягом певного періоду. Інтерв'ю з паном Ригом не було опубліковано, бо газета поважала його рішення, що це небажано.

26. В іншій статті, опублікованій 8 серпня 2000 р. під заголовком «Тенсбергс блад» уточнює», газета повідомляла, що нерухомість, яка належить пані Х. К. і пану Ригу, була вилучена із вищезгаданого списку і вимоги, про які йде мова, не застосовуються до їхньої нерухомості, а отже не було жодного порушення вимог щодо постійного проживання стосовно цієї нерухомості.

С. Розгляд справи про дифамацію, розпочатої паном Ригом

27. 15 вересня 2000 р. пан Риг ініціював кримінальний процес за приватним обвинуваченням (privat straffesak) в Міському суді Тенсберга (byrett). Він вимагав, щоб вступ на першій сторінці і стаття на сторінці 3 бути визнані недійсними відповідно до статті 253 Кримінального кодексу, «Тенсбергс блад» і його головний редактор (на момент публікації – пані Маріт Гауком) були покарані згідно зі статтями 247 і 431, відповідно, Кримінального кодексу і газета та її головний редактор виплатили компенсацію за моральну шкоду відповідно до частини 3–6 Закону 1969 року про відшкодування збитків.

28. Рішенням від 13 вересня 2001 р. Міський суд виправдав заявників і зобов'язав пана Рига виплатити 183 387 норвезьких крон (NOK), щоб компенсувати їхні витрати. Було встановлено, що наклепницькі заяви було зроблено, але, з посиланням на статтю 10 Конвенції, було відзначено особливу важливість громадського інтересу до питання про постійне місце проживання, а також про свободу преси щодо подачі та форми матеріалів.

29. 26 вересня 2001 р. пан Риг оскаржив вирок у Вищому суді Агдера (Agder) (lagmannsrett).

30. Рішенням від 21 травня 2002 р. Вищий суд частково задовольнив вимоги пана Рига.

31. Стосовно першого питання, чи оскаржувані твердження були наклепом згідно зі статтю 247 Кримінального кодексу, Вищий суд зазначив, що він згоден з Міським судом, що, розглядаючи статтю від 8 червня 2000 р. окремо і в цілому, твердження, про які йде мова, слід розуміти так, що муніципалітет, провівши конкретне оцінювання відповідної нерухомості, зайняв позицію, що у випадку нерухомості пана Рига, сталося порушення вимог проживання і тому його ім'я було включено до списку, який муніципалітет вирішив передати губернатору округу для подальшого опрацювання. У зв'язку із цим звичайний читач повинен сприйняти заяву як твердження, що пан Риг порушив зобов'язання щодо проживання.

32. Стосовно питання про те, чи це можна прирівняти до наклепницького звинувачення, Вищий суд постановив, що порушення вимог щодо проживання не було кримінальним злочином, але що в такому місці, як Хйоме, багато людей вважатимуть це аморальним і таким, що суперечить громадському інтересу. Вищий суд погодився з Міським судом, що обвинувачення не були дуже дискредитуючими, проте через явну прив'язку статті до особистості Вищий суд дійшов висновку, що вона могла завдати шкоди доброму імені та репутації пана Рига. Перевірка того, чи вона могла призвести до втрати репутації, необхідної для здійснення його професійних обов'язків, не була необхідною.

33. Вищий суд не встановив, що заявники навели достатньо доказів стосовно наклепницького звинувачення відповідно до пункту 1 статті 249 Кримінального кодексу,

щоб уникнути відповідальності за наклеп відповідно до статті 247. У зв'язку із цим він зазначив:

«Це правда, що ім'я Тома Відара Рига було згадано в списку, складеному в жовтні 1999 р. адміністрацією муніципалітету Хйоме для Постійного комітету з питань розвитку та навколишнього середовища. В заголовку списку сказано: «Нерухомість, яку потрібно перевірити стосовно дотримання вимог щодо проживання». Крім того, було відзначено, що цей список не був публічним. Якби «Тенсбергс блад» обмежилася цим, це було б правдивим звинуваченням. ...Ім'я пана Рига увійшло до попереднього списку через повідомлення від жителів, місцевих політиків та інших осіб. Вищий суд не сумнівається в тому, що деякі місцеві жителі могли вважати, що вимоги щодо проживання були порушені у випадку з нерухомістю пана Рига з огляду на той факт, що це стосувалося постійного місця проживання, яке було звільнено і використовувалося як будинок для відпочинку. Мер муніципалітету пояснив, що він вважає, що були порушені вимоги щодо постійного проживання, так само вважав і пан Сатер, директор Департаменту планування і будівництва. Проте пан Сатер пояснив під час розгляду у Вищому суді, що на той час він не проводив подальшої перевірки цієї нерухомості. Його думка про те, що нерухомість підлягала вимогам щодо постійного проживання, ґрунтувалася на його вірі, що її було перероблено зі старої резиденції. Він добре знав, що вимоги щодо постійного проживання не застосовуються, якщо особа придбала відкриту ділянку, а потім побудувала на ній будинок. Пан Сатер також пояснив, що, коли він сказав журналісту пану Вільгельмсену, що список незабаром буде передано губернатору округу, він знав, що список спочатку потрібно перевірити. Відповідно до тлумачення Вищим судом слів пана Сатера, попередній список не переглядали з осені 1999 р. ...Оскільки пан Сатер добре знав про винятки до вимог щодо проживання для нових будівель на відкритих ділянках, він би швидко зрозумів, що жодні зобов'язання щодо проживання тут не застосовуються. ...Вищий суд далі зазначає, що на сьогодні жодне з прізвищ, які були в попередньому списку з осені 1999 р., не були передані губернатору округу, тому що муніципалітет вважав, що було порушення вимог щодо проживання.

Тому твердження, зроблені «Тенсбергс блад» 8 червня 2000 р., були явно неточними».

34. Думки Вищого суду щодо питання про те, чи обвинувачення є незаконними (rettstridige), розійшлися. Більшість з чотирьох членів вважали, що обвинувачення незаконні, в той час як меншість із трьох членів погодилися з Міським судом.

35. Проте для визнання відповідальності за статтею 247 Кримінального кодексу потрібна кваліфікована більшість, це як мінімум п'ять голосів. Тому вимоги пана Рига про те, що він став жертвою дифамації відповідно до статей 247 і 431 з боку газети та її головного редактора, відповідно, були відхилені.

36. З іншого боку, відповідно до статті 253 Кримінального кодексу, яка вимагає лише простої більшості, Вищий суд визнав недійсними такі два твердження, опубліковані на першій сторінці й на сторінці 3 газети за 8 червня 2000 р. (див. пункти 12 і 13 вище):

«Вимоги щодо постійного проживання: у гіршому випадку [Х. К.] може бути змушена продати свою власність на Вассері [острів поряд з Хйоме]. Те саме стосується і директора «Оркла» Тома Відара Рига. На думку «Тенсбергс блад», їхня нерухомість

є в списку, який муніципалітет Хйоме надасть губернатору округу в найближчому майбутньому. Список включає будинки, використання яких, як вважають, не відповідає вимогами щодо постійного проживання».

«...Том Відар Риг, можливо, буде змушений продати свою нерухомість у Хйоме. Причина полягає в тому, що, на думку муніципалітету Хйоме, вона не відповідає вимогам щодо постійного проживання, які застосовуються до його нерухомості».

Вищий суд також постановив, що заявники несуть спільну відповідальність, відповідно до частини 3–6 Закону про відшкодування збитків 1969 року, за виплату пану Ригу 50 000 норвезьких крон (NOK) як компенсації моральної шкоди. Вищий суд, крім того, вирішив, що жодні кошти не повинні присуджуватися щодо розгляду в Міському суді або Вищому судах.

37. Заявники подали апеляцію до Верховного суду проти процедури у Вищому суді (saksbehandlingen), а саме проти того, що питання про недійсність було вирішено простою більшістю, і проти застосування ним закону (rettsanvendelsen). 4 вересня 2002 р. Апеляційний комітет Верховного суду прийняв до провадження апеляційну скаргу в частині, що стосувалась останньої підстави, але відмовив у скарзі в частині стосовно першої підстави.

38. Рішенням від 1 липня 2003 р. Верховний суд відхилив апеляцію заявників і зобов'язав їх виплатити пану Ригу 673 879 норвезьких крон (NOK) за його судові витрати. При прийнятті рішення щодо питання про те, чи слід оголосити частину статті газети такою, що не відповідає дійсності, Верховний суд застосував пункт 3 статті 2 Кримінально-процесуального кодексу. Це обмежило сферу розгляду фактів справи Верховним судом (див. далі про це нижче). Стосовно питання про компенсацію моральної шкоди, в апеляції зазначено тільки про застосування закону. Тому, незважаючи на те, що Цивільно-процесуальний кодекс повинен був застосовуватись у зв'язку із цим, відповідно до статті 435 Кримінально-процесуального кодексу, Верховний суд повинен будувати свій розгляд на тих же фактах, що й Вищий суд.

39. У своїй окремій думці, під якою підписалися ще три члени, суддя Столе (Støle), зокрема, заявив:

«(33) Спочатку я розгляну те, як потрібно розуміти ці заяви. З прецедентного права випливає, що тлумачення є частиною застосування закону... Самі твердження, які вимагають визнати такими, що не відповідають дійсності, потрібно інтерпретувати. Питання полягає в тому, як їх зрозуміли читачі газети. Беручи формулювання за основу у вирішенні цього питання, ми повинні дізнатися, як це твердження сприйняв звичайний читач газети. На мій погляд, немає жодного конфлікту між прецедентним правом Європейського суду з прав людини і Верховного суду щодо предмета інтерпретації; див. посилання на «звичайного читача» в рішеннях Європейського суду з прав людини.

(34) Твердження, які потрібно витлумачити, містить перша стаття газети за 8 червня 2000 р. Зазвичай твердження потрібно інтерпретувати в контексті інших новин, з їхнім оформленням, фотографіями. Як і Вищий суд, я вважаю за очевидне, що наступні статті за 30 червня і 8 серпня 2000 р. не важливі в цьому розгляді. Я зазначу про значимість наступних статей в іншому контексті. Тут достатньо акцентувати на тому, що

вони не проливають світло на зміст тверджень, які вимагають визнати такими, що не відповідають дійсності. ...Твердження в статті за 30 червня 2000 р. мають більше описовий характер наступного розвитку подій, а саме, що пана Рига «виключили» з цієї справи. Я хотів би додати, хоча моя точка зору не залежить від цього, що проміжок часу до виходу статті, щодо якої звернута вимога про спростування, значно більший, ніж у справі «Norsk Retstidende» ('Rt') 2002-764.

(35) Вищий суд одноставно заявив:

«Якщо розглядати статтю за 8 червня 2000 р. окремо, Вищий суд погоджується з Міським судом, що твердження, розглянуті окремо і в цілому, повинні сприйматися звичайним читачем як такі, що доводять, що муніципалітет, після перевірки відповідної нерухомості, прийняв рішення, що відбулося порушення вимог щодо проживання, зокрема у випадку з нерухомістю А, і що тому його ім'я було в списку, з яким муніципалітет вирішив звернутися до губернатора округу для подальших дій. Пересічний читач газети сприйме, очевидно, цю статтю як факт порушення паном Ригом вимог щодо проживання».

(36) Це загалом збігається з моєю власною точкою зору. Суть звинувачення полягала в тому, що пан Риг виявив себе у списку, який підготував муніципалітет Хйоме і в якому були імена осіб, які, на думку муніципалітету, порушили вимоги щодо проживання. Я, однак, не згоден із більшістю Вищого суду, що «пересічний читач газети, ймовірно, сприйме цю історію як твердження, що пан Риг порушив вимоги щодо проживання». Цілковито очевидно зі статті, що повідомлення стосується думки муніципалітету і що список має бути відправлений губернатору округу для прийняття рішення.

(37) Я згоден із Вищим судом, що твердження, після інтерпретації, містять наклепницьке звинувачення; див. статтю 247 Кримінального кодексу. Це перша альтернатива стосовно того, що відповідне положення, а також твердження про те, що муніципалітет вважає, що вимоги щодо проживання були порушені, повинно завдати шкоди його «доброму імені та репутації». Звинувачення в порушенні закону такого роду повинно розглядатися як дифамаційне. Вирішальним є судження громадянськості з моральної точки зору, і необов'язково, що буде доведено або обґрунтовано фактичний збиток. Вищий суд дійшов висновку, що жодних доказів істинності звинувачень не було надано, і цей висновок є обов'язковим для Верховного суду.

[...]

(40) Беручи до уваги особливі чинники в нашій справі, за основу розгляду необхідно брати те, що «Тенсбергс блад» опублікувала наклепницьке звинувачення щодо фактичних питань, а саме про те, що муніципалітет розглянув нерухомість пана Рига відповідно до правил про вимоги щодо проживання і вважав, що пан Риг порушив вимоги щодо проживання. У зв'язку із цим я не надаю жодної ваги тому, що він не володів правом власності на майно. Верховний суд повинен визнати, що обвинувачення не відповідає дійсності, це стосується і тверджень муніципалітету про те, що вимоги щодо проживання були порушені, а також твердження про те, що ім'я пана Рига було включено до списку муніципалітету власників нерухомості, стосовно яких є припущення, що вони порушили вимоги щодо проживання. Стосовно фактів, Вищий суд одноставно погодився, що цей список під назвою «Нерухомість, яку потрібно перевірити щодо вимог до проживання. (Не для оприлюднення)» був тим-

часовий, складений муніципальною адміністрацією на основі повідомлень жителів і місцевих політиків у жовтні 1999 р. Вищий суд також зазначив, що муніципалітет, коли газета опублікувала статтю за 8 червня 2000 р., не «проводив жодної подальшої перевірки за попереднім списком з осені 1999 р.». Верховний суд зобов'язаний погодитись з такою оцінкою доказів.

(41) Головне правило в норвезькому законодавстві про дифамацію та стаття 10 Європейської конвенції про права людини полягають в тому, що недоведені фактичні наклепницькі твердження не захищені свободою вираження поглядів. Стосовно прецедентного права Європейського суду, я посилаюся на рішення від 20 травня 1999 р. у справі «Бладет Тромсо» і Стенсаас проти Норвегії» (№ 21980/93), пункт 66, а також на рішення від 7 травня 2002 р. у справі «Мак-Вікар проти Сполученого Королівства» (№ 46311/99), пункти 84 і 87; повинні існувати спеціальні підстави для відступу від цього основного правила.

(42) Існує також відмінність між передачею неправдивих звинувачень інших людей і висловленням засобами масової інформації власних недоведених наклепницьких тверджень. Свобода вираження поглядів поширюється передусім на передачу інформації із посиланням на того, хто зробив заяву. Якщо це заява органу державної влади, як у справі «Бладет Тромсо», то тут свобода слова матиме сильніший захист.

(43) У нашому випадку не можна встановити, що газета передала наклепницьке звинувачення, яке було зроблено іншими. У статті не згадано жодне джерело звинувачення, і Верховний суд не може відійти від оцінки доказів (більшості) Вищого суду щодо того, що газета покладалася на анонімне джерело у зв'язку з інформацією, що пан Риг був у списку, який мали надіслати губернатору округу, і що його користування нерухомістю, «таким чином, слід розглядати як таке, що порушує вимоги щодо проживання». Посилання на анонімні джерела в такому разі звільняє суди від обов'язку перевірити, чи журналіст правильно передав суть джерела; див. Rt 1987-764, с. 771, а також рішення Європейського суду з прав людини у справі Мак-Вікар, пункт 86. Посилання на анонімні джерела повинно, у зв'язку із цим, прирівнюватися до звинувачень, зроблених газетою без посилання на джерела. Пізніше я повернуся до питання про те, які підстави були в газети на момент публікації стосовно правдивості звинувачення.

(44) Рішення у справі Rt-2002-764 і прецедентне право Європейського суду з прав людини доводить, що, беручи до уваги особливі чинники, потрібно враховувати кілька критеріїв. Серед них я хотів би наголосити на рівні громадського інтересу, характер обвинувачення, в тому числі, чи звинувачення класифікується як «оціночне судження» чи як «фактичне твердження», чи воно спрямоване проти публічної особи, чи проти приватної особи, і ступінь обачності, в тому числі, якою мірою засоби масової інформації на момент публікації мали фактичні підстави вважати звинувачення правдою. Узагалі захист свободи вираження поглядів буде сильнішим, якщо це стосується питань, що становлять громадський інтерес, оціночних суджень, надання інформації, публічної особи, і якщо є вагомі підстави для того, щоб вважати твердження правдою. І навпаки: якщо справа стосується обмеженого громадського інтересу, фактичних тверджень, власних поглядів засобів масової інформації, приватних осіб і слабких підстав для того, щоб вважати твердження правдою, захист вираження поглядів буде слабкішим.

(45) Те, що вираження поглядів містить звинувачення, яке становить громадський інтерес, на мій погляд, є основним критерієм для того, щоб вважати власну подачу засобами масової інформації недостовірних наклепницьких заяв щодо приватних осіб стосовно фактичних питань такою, що захищається свободою вираження поглядів.

(46) Відразу зрозуміло, що питання про дотримання вимог щодо проживання для постійного житла в прибережному муніципалітеті, такому як Хйоме, становить громадський інтерес. Для «Тенсбергс блад», яка є місцевою газетою в регіоні, це, звичайно, було темою для критичного висвітлення. Той факт, що існує список нерухомості й постало питання про звернення до губернатора округу, також повинен розглядатися як такий, що становить інтерес для жителів регіону і читачів газети. Питання про те, яка нерухомість або які власники були в списку, з іншого боку, повинно, на мій погляд, розглядатися як таке, що становить обмежений громадський інтерес. Якби хто-небудь з осіб, які були включені до «попереднього списку», наприклад, через їхні функції, довіру до них чи участь у публічних дебатах, мав особливий стосунок до питання про вимоги щодо проживання, це могло б виглядати по-іншому. Цілком імовірно, що сучасна індустрія новин значною мірою використовує відомих осіб, щоб викликати інтерес читачів. Але я згоден з Вищим судом, що той факт, що пан Риг є достатньо відомою людиною, будучи виконавчим віце-президентом «Оркла», не означає, що його можна автоматично вважати публічною особою у зв'язку із правилами, що стосуються вимог щодо проживання. Акцент більшості на тому, що він не брав участі в громадських дебатах на цю тему є досить співзвучним із міркуваннями Європейського суду з прав людини у своєму рішенні від 25 листопада 1999 р. у справі «Нільсен і Йонсен проти Норвегії» (Nilsen and Johnsen vs. Norway) (№. 23118/93), підпункт 1 пункту 52, з акцентом на «участі у публічних дебатах» Братголма (Bratholm) як центральної теми.

(47) Я б тоді повернувся до питання про належну обережність журналіста в публікації і розглядав це в контексті використання анонімного джерела, тобто які фактичні підстави він мав на момент публікації, щоб вважати звинувачення правдою. Спочатку я хотів би зауважити, що не існувало жодної письмової документації щодо розгляду муніципалітетом справи, яка могла б підтримати обвинувачення, незважаючи на те, що Вищий суд одностайно охарактеризував це як «попередній список». Як уже згадувалося, Верховний суд повинен, на мій погляд, ґрунтуватися під час ухвалення рішення на тому, що постановив Вищий суд стосовно використання анонімного джерела. Тому я не бачу можливості, що може бути встановлено, що газета мала інші джерела чи інші підстави для свого твердження стосовно того, що ім'я пана Рига було в списку, який муніципалітет повинен «у найближчому майбутньому передати губернатору округу». Підставою для звинувачення стало те, що муніципалітет вважав, що пан Риг порушив вимоги щодо проживання. Навіть якщо використання анонімних джерел є визнаним інструментом сучасної журналістики, таке використання джерел означатиме висунення більших вимог щодо належної обережності. Крім того, в такій ситуації це значною мірою ризик для газети, що фактична передана інформація може виявитися невірною.

(48) Це правда, що в той же день газета надрукувала інтерв'ю з директором муніципального Департаменту планування та будівництва, в якому було підтверджено, що найближчим часом муніципалітет надішле список губернатору округу. Але, на

мій погляд, інтерв'ю не дає змоги зробити висновок, що перевірка муніципалітету була завершена і що існував остаточний список. У зв'язку із цим я б не робив особливий акцент на тому, що представники муніципалітету, можливо, – до розгляду попереднього списку – вважали, що вимоги щодо проживання застосовуються до нерухомості сім'ї пана Рига. Також журналіст не стверджував, що його інформація отримана від цих людей. В іншому разі, на мій погляд, загалом є підстави наголосити на великій різниці між перебуванням у так званому попередньому списку, який не розглядався муніципалітетом, і перебуванням у списку, який муніципалітет вирішив, після обробки і розгляду, надіслати губернатору округу, який є центральним наглядовим і адміністративним органом влади.

(49) Коли з паном Ригом зв'язався журналіст безпосередньо перед публікацією статті в газеті 8 червня 2000 р., він відреагував так, що все це непорозуміння. Навіть якщо зрозуміло, що газета, можливо, хотіла детальнішого коментаря від пана Рига, я не бачу його провини в такій поведінці. І хоча це не впливає, на мою думку, на питання, яке я тут обговорюю, я хотів би зазначити, що згодом виявилось, що пан Риг отримав юридичну консультацію стосовно вимог щодо проживання у зв'язку із переїздом його сім'ї в Осло в 1998 р. через його роботу в «Оркла». Так, як він зрозумів цю ситуацію, коли з ним зв'язався журналіст безпосередньо перед тим, як газета опублікувала цю історію 8 червня 2000 р., його реакція, на мій погляд, була зрозумілою. Та обставина, яку я вже згадував тут, не може в будь-якому разі означати, що можна вважати, що журналіст діяв з належною обережністю.

(50) Статті, які опублікувала «Тенсбергс блад» 30 червня і 8 серпня 2000 р., мають невелике значення для питань, які я зараз розглядаю. Ці історії з'явилися через відносно довгий період часу після першої статті. А відповідно до пункту 2 статті 253 Кримінального кодексу, вимоги про спростування повинні бути відхилені, коли особа, що висуває звинувачення, «відкликає його перед основним слуханням у спосіб, який суд вважає задовільним для потерпілої особи». «Тенсбергс блад», однак, не вимагала, щоб справу було зупинено в судах, і в мене немає жодних підстав обговорювати це питання. Але я б відзначив, що норвезьке законодавство про дифамацію ґрунтується на понятті, що відкликання звинувачень має значення щодо санкцій, а не оцінки протиправності (rettstridsvurderingen).

(51) За цих обставин, я не можу погодитися з «Тенсбергс блад», що наступна стаття газети означає, що в цілому є збалансована подача матеріалу, припускаючи, що висловлювання в статті за 8 червня 2000 р. не можна вважати незаконними. Стаття за 30 червня 2000 р. була, зокрема, подана таким чином, щоб не можна було звинуватити в наклепницькому характері первинної статті; див. використання фрази, що пан Риг «уникає» вимог щодо проживання. Під час обговорення 8 серпня 2000 р. під заголовком «Тенсбергс блад» уточнює» є нейтральніше уточнення, але тут також не зазначено, що пана Рига не було в жодному списку, який розглядався муніципалітетом.

(52) На закінчення я хочу наголосити: як буде видно з того, що я повторив зі сказаного першим суддею, який голосував у справі Rt. 2002-764, при розгляді конкретних заяв роль преси як центрального виконавця свободи вираження поглядів потрібно зважувати з інтересами недоторканності приватного життя, в тому числі репутації особи. Коли вираження поглядів стосується справи громадського інтересу, роль

преси як «наглядача» означає, що втручання в свободу вираження поглядів вимагає вагомого обґрунтування. У нашому випадку це захист репутації пана Рига, що вимагає втручання. Єдине, як я бачу цю ситуацію, це що «Тенсбергс блад» могла критично висвітлити питання про вимоги щодо проживання, як це було в статті від 8 червня 2000 р., без особливого акценту на особистості пана Рига – акценту, який не мав фактичного підґрунтя.

(53) Зважаючи на це, я дійшов висновку, що заяви, анулювання яких вимагається, не захищені статтею 10 Конвенції і що вимога повинна бути виконана. Оскільки спеціальних аргументів щодо вимоги компенсації моральної шкоди не наведено, то це означає, що ця частина судового рішення також залишається в силі.”

40. Суддя, який висловив свою особливу думку, пан суддя Рібер-Мон (Rieber-Mohn), заявив:

«(56) ...Я згоден, що у статті за 8 червня 2000 р. «Тенсбергс блад» опублікувала наклепницьку заяву – звинувачення фактичного характеру – для якої фактично не було жодних підстав. Я також згоден з першим суддею на голосуванні, що суть обвинувачення полягає в тому, що пан Риг виявив себе у списку, складеному муніципалітетом Хйоме, в якому містяться імена осіб, які, на думку муніципалітету, порушили вимоги щодо проживання. Це, однак, – припускаючи, що це було правдою – не було остаточним твердженням про те, що було порушення вимог щодо проживання. З цієї причини, зокрема, я згоден із меншістю Вищого суду і Миським судом, що обвинувачення лежить в основі того, що може охоплюватися статтею 247 Кримінального кодексу. У мене також склалося враження, що більшість Вищого суду за великим рахунком згодна із цим.

(57) Коли робиться наклепницька заява, тобто яка не відповідає дійсності, основа для розгляду є зрозумілою, згідно з прецедентним правом Європейському суду з прав людини стосовно статті 10 Європейської конвенції, – обвинувачення не захищено свободою вираження поглядів. Але можна розглянути винятки з цього правила. Якщо звинувачення користується захистом у межах свободи вираження поглядів, принаймні потрібно, щоб висвітлення новин, в якій це є, становило громадський інтерес і, крім того, щоб газета проявила необхідну обачність. Я вважаю, що ці критерії були дотримані в цьому випадку.

(58) Не може бути жодних сумнівів у тому, що загальна тема, з якою газета була пов'язана, і з якою була пов'язана стаття від 8 червня 2000 р., а саме дотримання правил, що стосуються вимог щодо проживання, становила і тепер становить великий громадський інтерес. Питання полягає в тому, чи це в інтересах суспільства поширювати інформацію про можливе порушення вимог щодо проживання з боку пана Рига. Я хотів би перш за все відзначити, що в сучасній журналістиці є поширеним і визнаним методом народної освіти, ілюструвати загальні і, як правило, складні питання за допомогою ролі й долі окремих людей, коли вони вважаються особливо актуальними. Коли так стається, що мова йде про цих людей і їх звинувачують у злочині, засоби масової інформації повинні мати вагомі причини для розголошення звинувачення, наприклад, якщо зацікавлена особа прагнула гласності в цій сфері або це відома людина в суспільстві, яка повинна прийняти той факт, що до неї є особливі вимоги щодо її добропорядності й почуття відповідальності перед суспільством. У

час, про який йде мова, пан Риг належав до вищого керівництва одного з найбільших промислових конгломератів у країні, і його ім'я не раз згадувалося в новинах. На мою думку, особи, які прагнули зайняти високі позиції в суспільстві, що потребують особливої довіри з боку громадськості, повинні певною мірою прийняти той факт, що засоби масової інформації будуть слідкувати за ними очима Аргуса, і не тільки в їхній професійній діяльності, а й коли, в більш приватній сфері, вони ігнорують закони та інші нормативні акти, які покликані захищати інтереси суспільства. Тому можна уявити собі порушення закону з боку цих осіб, що за таких обставин становлять громадський інтерес, навіть якщо порушення не несе жодної кримінальної відповідальності або покарання є незначним. У цьому випадку газета вважала, що пан Риг порушив правила щодо вимог проживання, що, на думку громадськості, мало і має важливе соціальне значення, навіть якщо таке порушення не є кримінальним злочином. І я не бачу, як це могло не бути предметом громадського інтересу, якщо така дуже відома людина, як пан Риг, не виконала вимоги щодо проживання стосовно свого майна в муніципалітеті Хйоме.

(59) Тоді виникає питання, чи газета діяла з належною сумлінністю. Слід зазначити, що журналіст використовував анонімне джерело, коли він писав, що пан Риг був у списку муніципалітету осіб, яких вважали такими, що порушили вимоги щодо проживання. Безперечно, «Тенсбергс блад» тривалий час працювала над цією темою, і журналіст, який жив у Хйоме, контактував з кількома представниками муніципалітету. Слід також зазначити, що журналіст, звернувшись до муніципалітету, отримав підтвердження, що існує список, складений муніципалітетом, але помилка полягала в тому, що це був список осіб, які, як повідомляють зовнішні джерела, порушили зобов'язання, а не список осіб, яких муніципалітет визнав такими, що порушили його. Таким чином, газета переплутала список на основі повідомлень, в якому було ім'я пана Рига, зі списком, який муніципалітет дійсно збирався надіслати губернатору округу для прийняття рішення про те, чи були дотримані вимоги щодо проживання.

(60) Я не вважаю, що газета може бути значною мірою винна в цій плутанині. Журналіст мав підстави вважати, що оцінювання було проведено муніципалітетом на той момент. В історії від 8 червня 2000 р. директор Департаменту планування і будівництва підтвердив, що технічні служби «в найближчому майбутньому» напишуть губернатору округу стосовно тих осіб, яких муніципалітет підозрював у порушенні вимог щодо проживання. Директор також заявив: «Ми знаємо, що вимоги щодо проживання не висуваються стосовно деякої нерухомості в муніципалітеті». І директор не хотів назвати, «яка нерухомість є у списку, який ми надішлемо губернатору округу». Це останнє твердження змусило думати, що список, який складений муніципалітетом після оцінювання, вже існував. Крім того, чільні представники муніципалітету Хйоме – такі як мер і директор Департаменту планування і будівництва – згодом заявили, що в той час, коли газета опублікувала спірну статтю, вони вважали, що пан Риг порушував вимоги щодо проживання. Це чітко видно із судового рішення Вищого суду, в зауваженнях меншості та більшості. Тому «Тенсбергс блад» була близькою до істини у своїй статті від 8 червня 2000 р. Я також хотів би відзначити, що, згідно із статтею, газета звернулася до пана Рига, щоб він висловив свою думку щодо цієї справи, але він не хотів коментувати і лише заявив, що той факт, що його ім'я було в списку, очевидно, було непорозумінням».

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

41. Згідно з норвезьким законодавством про дифамацію є три варіанти реагування на поширення недостовірної інформації про особу, а саме: накладання штрафу відповідно до положень статей 246 і 247 Кримінального кодексу, видання наказу згідно зі статтею 253 Кримінального кодексу, що нівелює заяву з наклепом (mortifikasjon) і видання наказу відповідно до Закону про відшкодування збитків від 1969 р. про виплату компенсацій постраждалій стороні. У цій справі розглядалися лише останні два.

42. Згідно зі статтею 253 Кримінального кодексу, наклепницьке твердження, яке є недостовірним і правдивість якого не була доведена, може бути оголошено судом необґрунтованим. У частині положення, що стосується питання, яке розглядається, йдеться про таке:

«1. Коли докази про правдивість звинувачення є допустимими, а такі докази не було надано, постраждала сторона може вимагати, щоб звинувачення оголосили необґрунтованим, якщо інше не передбачено законом».

43. Таке положення є застосовним лише до фактичних тверджень, на правдивість оціночних тверджень не впливають докази.

44. Хоча Кримінальний кодекс містить положення щодо наказів, які оголошують твердження необґрунтованим, такий наказ вважається не карною санкцією, а правовим доказом того, що відповідач не зміг довести його правдивість і, таким чином, вважається засобом правового захисту цивільного права.

45. У частині 3–6 Закону про відшкодування збитків зазначено таке:

«Людина, яка завдала шкоди честі або порушила приватність іншої особи, повинна, якщо вона діяла недбало або якщо випадок відповідає умовам накладання штрафу, сплатити компенсацію за завдані збитки і таку компенсацію за втрату майбутніх прибутків, яку суд вважає за розумну суму відповідно до ступеня недбалості та інших обставин. Такій особі також може бути наказано сплатити таку компенсацію за моральну шкоду, яку суд вважає за потрібне.

Якщо порушення сталося у формі друкованих матеріалів і особа, яка діяла на службі у власника або видавця такого друкованого видання, несе відповідальність згідно з першим підрозділом, власник і видавець також мають виплачувати компенсацію. Те саме стосується будь-якого відшкодування збитків, накладеного згідно з першим підрозділом, якщо тільки суд не ухвалить рішення про існування особливих підстав для відступу від правил...».

46. Умови для притягнення відповідача до відповідальності за наклеп далі викладені в розділі 23 Кримінального кодексу, стаття 247 якого передбачає:

«Будь-яка особа, яка словом або ділом поводить у спосіб, який, імовірно, завдасть шкоди чесному імені або репутації іншої особи або призведе

до ненависті, зневаги або втрати довіри до цієї особи, яка є необхідною для її посади або ведення бізнесу, або є причетною до цього, нестиме відповідальність у вигляді штрафів або ув'язнення на період, що не перевищує один рік. Якщо наклеп здійснено в друкованій формі або у формі трансляції або в інший спосіб за особливо обтяжуючих обставин, може бути передбачено ув'язнення на строк, що не перевищує два роки».

Обмеження застосовності статті 247 випливає з вимоги, що твердження «не повинно відповідати дійсності» («rettsstridig»). Оскільки це чітко зазначено в статті 246, Верховний суд тлумачить статтю 247 як таку, що містить таку вимогу.

47. Інші обмеження застосовності статті 247 містить стаття 249, яка в частині, що стосується питання, яке розглядається, передбачає таке:

«1. Покарання не може бути призначено відповідно до статей 246 і 247, якщо в матеріалах справи наведено докази про правдивість обвинувачень...».

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

48. Заявники скаржилися відповідно до статті 10 Конвенції, що рішення Верховного суду від 1 липня 2003 р. становило втручання у їхнє право на свободу вираження поглядів, яке не можна вважати необхідним у демократичному суспільстві. У статті 10 зазначено таке:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і неупередженості суду».

49. Уряд не погодився зі скаргою заявників.

A. Прийнятність

50. Суд дійшов висновку, що заява не є очевидно необґрунтованою в сенсі пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд далі зазначає, що заява не є непринятною з будь-яких інших підстав. Таким чином, заяву має бути визнано прийнятною.

В. Попередні питання стосовно обсягу справи

51. Уряд акцентував на тому, що Суд був зобов'язаний керуватися фактами, встановленими національними судами і, відповідно, здійснювати оцінювання і розгляд справи на основі тих самих фактів, які було встановлено Верховним судом і які збігалися з фактами, визнаними більшістю Вищого суду. Це пов'язано із фактом, що в статті не було зазначено джерела, звідки походять обвинувачення і, отже, газета не могла стверджувати, що поширює наклепницькі звинувачування, зроблені іншими.

52. Заявники оскаржили твердження Уряду, яке, на їхню думку, мало на меті виключити докази, що свідчать, що публікація в газеті була точною і правдивою. У цій ситуації заявники посилалися на певні нові докази, які вони безуспішно намагалися надати Верховному суду, а саме: заяву журналіста пана Вільгельмсена, директора Департаменту з планування і будівництва муніципалітету Хйоме (Тјоме) пана Сатера і мера пана Тандберга (Tandberg) від 28 січня, 8 травня і 13 травня 2003 р., відповідно, про справжність журналістського джерела (джерел) і зміст інформації, наданої джерелом (джерелами), а також додаткову заяву пана Сатера від невизначеної дати у 2003 році. Щодо національних правил, звернення до Верховного суду було розглянуто відповідно до правил Кримінально-процесуального кодексу, отже, рішення Верховного суду мало ґрунтуватися на тих самих фактах, що й рішення Вищого суду.

53. Суд наголошує, що скарга містить факти, а не просто правові обґрунтування або аргументи, на які наявні посилання (див. справу «Пауелл і Рейнер проти Сполученого Королівства» (Powell and Rayner v. the United Kingdom), рішення від 21 лютого 1990 р., серія А № 172, с. 13, пункт 29). У межах справи, окреслених рішенням про прийнятність заяви, Суд має повну юрисдикцію, яка охоплює будь-яке питання факту або права, яке виникає у процесі провадження в Суді (див. рішення у справі «Гуерра та інші проти Італії» (Guerra and Others v. Italy) від 19 лютого 1998 р., Звіт про постанови та рішення 1998-I, с. 223, пункти 43 і 44).

54. Однак нові докази в цій справі охоплювали заяви джерел, які залишалися анонімними під час проваджень у Вищому суді, але які пізніше відмовлялися від анонімності й давали письмові свідчення для подання до Верховного суду. Згідно з відповідними національними процесуальними нормами Верховний суд не міг покладатися на нові докази, на відміну від Міського суду і Вищого суду, які мали повну юрисдикцію оцінювати докази. Заявники мали б передбачити це обмеження юрисдикції Верховного суду. Більше того, нові докази значним чином змінювали суть їхньої скарги відповідно до статті 10 Конвенції. У результаті національні суди не отримали належної можливості розглянути суть скарги заявників відповідно до статті 10 Конвенції, змінену такими новими доказами, що є метою вимоги про вичерпання внутрішніх засобів правового захисту в пункті 1 статті 35 Конвенції. Це положення також містить вимогу, що скарги, які в подальшому передаватимуться на розгляд у Страсбург, спочатку мають розглядатися у відповідних національних органах, принаймні по суті та з дотриманням формальних вимог і строків, встановлених у національному законодавстві, і що необхідно використати будь-які процесуальні засоби, спрямовані на запобігання порушенню Конвенції (див. рішення у справі «Кардо проти Франції» (Cardot v. France) від 19 березня 1991 р., серія А № 200, с. 18, пункт 34; рішення у справі «Акдивар та інші проти Туреччини» (Akdivar and Others v. Turkey), від 16 вересня 1996 р., Звіти 1996-IV, с. 1210, пункт 66). Таким

чином, Суд вважає, що свідчення свідків у цій справі виходять за межі її розгляду, тому, відповідно, Суд не братиме до уваги ці свідчення. Якби Суд взяв до уваги такі нові докази, це могло б призвести до певних наслідків, а саме використання його як площадки для повторного відкриття національного провадження. Така функція не відповідає б субсидіарній ролі Суду в системі захисту Конвенції.

С. Щодо суті

55. Суд вважає, що заходи, що оскаржуються, становили «втручання [з боку] органу державної влади» в право заявників на свободу вираження поглядів, яке гарантується в пункті 1 статті 10, але що втручання було «передбачено законом», а саме статтями 247, 431 і 253 Кримінального кодексу і частиною 3–6 Закону про відшкодування збитків 1969 року (див. пункти 41–47 вище), і мало законну мету захистити «репутацію або права інших». Таким чином, воно відповідало двом з трьох умов для виправданості, передбачених у пункті 2 статті 10.

Спір у цій справі стосується третьої умови – чи втручання було «необхідним у демократичному суспільстві».

1. Аргументи сторін

(а) Заявники

56. Заявники оскаржували необхідність заходів за рішенням Вищого суду, які в апеляційному провадженні підтримав Верховний суд, що, на їхню думку, становили порушення статті 10 Конвенції.

57. По перше, вони стверджували, що «Тенсбергс блад» не робила жодних необґрунтованих заяв. У статті вони наголосили на тому, що висвітлення здійснено «[з] позиції розуміння ситуації «Тенсбергс блад»». Зі статті було очевидно, що надана інформація йшла від офіційних осіб з муніципалітету. В основному газета цитувала інформацію з інтерв'ю з вищезгаданими посадовими особами або прямо посилялася на такі інтерв'ю.

58. По-друге, твердження, наведені в статті, не були подані як неспростовні факти. Навпаки, газета навела численні застереження, після яких не було зроблено жодних висновків щодо дотримання сім'єю Риг вимог щодо постійного проживання. Верховний суд не взяв це до уваги. За фактом, оскаржувані твердження передбачали, що пана Рига підозрювали в тому, що, ймовірно, він не дотримувався вимог щодо постійного проживання, за формулюванням, яке було наведено в статті.

59. Однак національні суди по-іншому витлумачили це, що, на думку заявників, було більш строго. Верховний суд встановив, що пан Риг «знайшов себе в списку, який підготував муніципалітет Хйоме і в якому були імена осіб, що, на думку муніципалітету, порушили вимоги щодо проживання» (див. пункт 36 рішення Верховного суду, який цитується в пункті 39 вище). Далі Верховний суд «підсилив» своє тлумачення, приписавши заявникам хороші знання процедури, яка використовується в муніципалітеті, зазначивши:

«...Інтерв'ю не дає змоги зробити висновок, що процедура муніципалітету була завершена і що існував остаточний список» (див. пункт 48 рішення Верховного суду, що цитується в пункті 39 вище).

60. Далі Верховний суд провів розмежування між перебуванням у попередньому списку і перебуванням у списку, «який муніципалітет вирішив, після опрацювання та ретельного аналізу, передати губернатору округу» (див. пункт 48 рішення Верховного суду, що цитується в пункті 39 вище). Отже, Верховний суд дійшов висновку, що заявники знали процедуру, яка використовується в муніципалітеті, й, таким чином, підсилили звинувачення проти пана Рига. Така оцінка підтверджує позицію Верховного суду, що «[з]винувачення в такому порушенні закону повинно розглядатись як дифамаційне» (див. пункт 37 рішення Верховного суду в пункті 39 вище). Фактично, на думку Верховного суду, заявники звинуватили пана Рига в порушенні закону. Однак до такого висновку Верховний суд дійшов не на основі прямих висловлювань, а через загальну суть статті. Таке тлумачення суперечить численним застереженням, що були висловлені в статті.

61. Окрім того, на думку заявників, оскаржувані твердження необхідно трактувати в поєднанні зі статтями від 30 червня і 8 серпня 2000 р., з яких можна було зрозуміти, що всі підозри проти пана Рига мають бути зняті.

62. На думку заявників, звичайний читач очікував би подальшої інформації після статті від 8 червня 2000 р., особливо стосовно наданої інформації, що пан Риг мав би надати пояснення. Це само собою було вагомим аргументом для продовження періоду, протягом якого мало б відбутися оцінювання оскаржуваних тверджень. Оскільки стаття від 30 червня 2000 р. була раціональним і прогнозованим продовженням першої статті, цей факт також треба взяти до уваги, якщо йдеться про тлумачення.

63. Окрім цього, стаття від 8 червня 2000 р. була абсолютно точною у висвітленні справи. Хоча Міському суду було зрозуміло, що ця стаття була написана на основі інтерв'ю з директором Департаменту планування та будівництва та іншими посадовими особами з муніципалітету, Вищий суд, однак, надав особливої важливості тому факту, що «подальші розслідування» стосовно майна сім'ї пана Рига проводилися муніципалітетом. Проте у відповідний час журналіста про це не повідомили. Верховний суд переважно спирався на оцінку Вищого суду і вказав на той факт, що в самій статті не було згадано джерела оскаржуваних звинувачень.

64. Якщо за основу Суд бере тлумачення Верховного суду, заявники все одно наполягали, що висвітлення ситуації у «Тенсбергс блад» було в основному правильним. Щоб Суд повністю підтримав тлумачення Верховного суду, заявники стверджували, що неточності в газетній статті були переважно незначними. У зв'язку з цим вони посилалися на особливу думку судді Рібер-Мона (див. пункт 60 рішення Верховного суду, що цитується в пункті 40 вище): «Тенсбергс блад» була близькою до істини у своїй статті від 8 червня 2000».

65. Коли історія була опублікована, вона ґрунтувалася на інформації, отриманій від директора Департаменту планування та будівництва, що список був готовий до відправки. Директор Департаменту планування та будівництва не пояснив в інтерв'ю від 7 червня 2000 р., що список не переглядався з жовтня 1999 року або що майно сім'ї Ригів окремо не оглядали. Ніхто не ставив під сумнів той факт, що мер і директор Департаменту планування та будівництва муніципалітету Хйоме є надійними свідками. На думку заявників, саме тому для більшості Верховного суду не було

потреби детально зупинятися на питанні надійності анонімних і потенційно ненадійних джерел (див. пункт 47 рішення Верховного суду, що цитується в пункті 38 вище).

66. Заявники наголосили на тому, що в цій справі втручання не відповідало нагальній соціальній потребі. Звинувачення не мали характеру наклепу і, фактично, були зняті в наступній статті. Ніхто навіть не міг підозрювати пана Рига, через статтю у «Тенсбергс блад» від 8 червня 2000 р., у будь-якій осудливій поведінці стосовно цього питання. Він міг легко й негайно виправити уявлення, сформоване муніципалітетом, просто надавши інформацію з цього питання, наприклад, шляхом надання правового висновку, який він отримав.

67. У статтях дійсно висвітлювалося питання, що становить значний громадський інтерес, після чого посилилися громадські дебати, що в результаті привело до публічних обговорень лазівок у вимогах щодо постійного проживання і потреби внесення поправок до Закону про концесії.

68. Заявники визнали, що захист репутації людини є легітимною метою. Однак, беручи до уваги той факт, що в цій справі вплив на репутацію пана Рига був мінімальний, якщо був взагалі, втручання у права заявників було непропорційне. Оголосивши оскаржувані твердження недійсними, Верховний суд значно погіршив операційні умови роботи місцевих газет, суттєво обмеживши використання надійних анонімних джерел і використання прикладів для ілюстрації справ громадського інтересу.

69. Заборона для преси будь-якої свободи дій у процесі висвітлення щоденних новин мала б спричинити стримуючий ефект. Окрім оголошення оскаржуваних тверджень такими, що не відповідають дійсності, Верховний суд зобов'язав заявника сплатити пану Ригу відшкодування моральної шкоди у сумі 50 000 норвезьких крон і компенсувати всі його витрати в сумі 673 829 норвезьких крон. Ця частина втручання за жодних обставин не була пропорційною до переслідуваної мети.

70. На думку заявників, не взявши до уваги низку вагомих аргументів упродовж розгляду справи, Верховний суд не зміг встановити відповідний баланс і належним чином оцінити необхідність втручання в їхнє право на свободу вираження поглядів, що захищено статтею 10 Конвенції.

(b) Уряд

71. Уряд стверджував, що втручання, на яке подано скаргу, чітко відповідає нагальній соціальній потребі. Хоча свобода вираження поглядів є основоположним правом у демократичному суспільстві, необхідно проводити втручання у це право у випадках, як-от в цій справі, коли є порушення цього права шляхом неправдивих і шкідливих звинувачень проти окремої особи. Національні органи влади мали, *inter alia*, відповідно до статті 12 Загальної декларації прав людини і статті 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, обов'язок захищати фізичних осіб від незаконних атак на їхню репутацію. Цей обов'язок має бути пріоритетним, коли втручання, як у цій справі, не мало стримуючого ефекту в політичних дебатах.

72. Уряд наголошував на тому, що рішення Верховного суду ґрунтувалося на правильному тлумаченні звинувачень, які є предметом розгляду, відповідно до принципів, визначених у своїй судовій практиці Європейським судом. Верховний суд правильно дійшов висновків, що звинувачення мали негативний вплив на репу-

тацію пана Рига, як описано в рішенні Вищого суду, і мали наклепницький характер. Оскільки національні суди мали кращі можливості, ніж Європейський суд, для оцінки значення статті і впливу певних тверджень, ці питання повинні були залишатися на розгляд національних судів. Суд не має підстав переглядати висновки норвезьких судів з цього питання.

73. Так само Суду немає потреби переглядати рішення Вищого суду, яке було ухвалене на основі прямих доказів, наданих у відкритому засіданні, коли було доведено, що звинувачення були об'єктивно помилковими. Суд має виходити з того, що муніципалітет Хйоме ніколи не аналізував список і що, таким чином, твердження у статті були некоректними.

74. За висновками Верховного суду, звинувачення, що є предметом розгляду, ґрунтувалися на анонімному джерелі. Жодні інші джерела не підтримали висновок, що прізвище пана Рига було в списку, який дуже скоро мав бути відправлений до губернатора округу для ухвалення остаточного рішення. Верховний суд правильно провів паралель із ситуаціями, коли звинувачення висувалися без наявності жодного джерела.

75. Більше того, заявники не здійснили жодних застережних заходів до публікації статті. Верховний суд правильно дійшов висновку, що заявники не діяли з належною сумлінністю, коли публікували статтю. Як видно із Закону про концесії, особи в ситуації пана Рига були звільнені від дотримання вимог щодо постійного проживання. Будь-якого потенційного непорозуміння щодо цього питання можна було легко уникнути, просто прочитавши Закон. Незважаючи на той факт, що журналісти газети не мали часових обмежень, газета не змогла здійснити достатні кроки для виконання своїх обов'язків щодо перевірки достовірності фактичних звинувачень, що є предметом розгляду. Той факт, що пан Риг, коли з ним зв'язалися представники газети до публікації статті, заявив, що звинувачення з'явилися через непорозуміння, що мало б привести до більшої сумлінності з боку газети. Робота журналістів не відповідала стандартам журналістської етики.

76. Як заявники чітко зазначили в скарзі, впровадження вимог щодо постійного проживання протягом останніх декількох років було предметом активних обговорень у муніципалітетах Вестфолда, а також в інших регіонах Норвегії. Відповідно, «Тенсбергс блад», як регіональна газета, була важливим майданчиком для обговорень актуальних тем, таких як ця. Однак це не стосується цього розгляду. «Тенсбергс блад» могла так само легко привернути увагу читачів, опублікувавши статтю без згадки прізвища пана Рига і його фотографії. Незважаючи на це, «Тенсбергс блад» все одно, не маючи жодних фактичних підстав, зробила його об'єктом зневаги громади, показавши його як «порушника вимог щодо проживання». Втручання в цій справі жодним чином не могло мати так званого стримувального ефекту на публічні дебати з приводу правил щодо постійного проживання.

77. Далі Уряд наголосив, що в межах цієї справи пана Рига необхідно вважати приватною особою. Ні до публікації статті, ні протягом іншого часу він не брав участі в жодних публічних дебатах на тему правил щодо постійного проживання і не ставав об'єктом публічних коментарів або критики. Його публічність обмежувалася його посадою виконавчого віце-президента, голови відділу фінансових інвестицій і

членством у виконавчій раді норвезької компанії «Оркла АСА». Жодним чином звинувачення, що є предметом розгляду, не могли сприяти дебатам у демократичному суспільстві. Звинувачення виключно стосувалися поведінки пана Рига як приватної особи і не мали жодного зв'язку з будь-якою з його посад у бізнесі. Пана Рига необхідно вважати приватною особою стосовно тверджень, і оцінка має відбуватися в жорсткіших межах прийнятної критики.

78. Статті, опубліковані 30 червня і 8 серпня 2000 р., не були особливо важливими. Вони були опубліковані через відносно тривалий час після того, як були висунуті звинувачення, що оскаржуються. Створилось враження, що муніципалітет Хйоме вважав пана Рига особою, яка порушила вимоги до постійного проживання, яке до того часу вже стало доволі стійким. Очевидно, що заявники не намагалися виправити ситуацію із неправдивими звинуваченнями, викладеними в першій статті. Навпаки, подальші статті підсилювали враження, що пан Риг навмисно використав юридичну лазівку.

79. На думку Уряду, приватні особи, такі як пан Риг, повинні мати право на захист проти подібних неправдивих звинувачень, особливо коли такі звинувачення не становлять громадського інтересу або мають обмежений громадський інтерес. Втручання у свободу преси в цій справі не мало б стримувального ефекту в публічних і політичних дебатах.

80. Зважаючи на вищезазначене, Уряд стверджував, що відповідні інтереси заявників і громадськості щодо передачі й отримання неправдивої інформації стосовно дотримання паном Ригом вимог щодо постійного проживання не були такими, що перебільшували факти, на які покладався Верховний суд і які необхідно вважати релевантними і достатніми з огляду на пункт 2 статті 10. Більше того, визнавши звинувачення, що є предметом розгляду, наклепницькими і оголосивши їх недейсними, Верховний суд Норвегії не поклав надмірний або необґрунтований тягар на заявників. Необхідно взяти до уваги той факт, що втручання стосувалося виключно певних звинувачень, що є предметом розгляду, і не мало стримувального ефекту в публічних дебатах з питань вимог щодо постійного проживання. Верховний суд спромігся досягнути справедливого балансу між основоположним правом на свободу вираження поглядів, з одного боку, і легітимними інтересами демократичної держави в забезпеченні захисту прав та репутації інших, з другого боку. З цього можна зробити висновок, що втручання було пропорційним легітимній меті, яка переслідувалась. Таким чином, оскаржуване втручання було необхідним у сенсі цілей пункту 2 статті 10 Конвенції.

2. Оцінка Суду

(а) Загальні принципи

81. Перевірка «необхідності в демократичному суспільстві» вимагає від Суду встановлення того факту, чи «втручання», що оскаржується, відповідає «нагальній соціальній потребі», чи воно було пропорційним легітимній меті, що переслідувалась, і чи причини, надані національними органами влади на пояснення втручання, є відповідними та достатніми (див. рішення у справі «Санді Таймз» проти Сполученого Королівства» (*Sunday Times v. the United Kingdom*) (№ 1) від 26 квітня 1979 р., серія А № 30, с. 38, пункт 62). У процесі оцінювання, чи така «потреба» існує і які заходи треба вжити для її вирішення, національні органи мають певні межі свободи роз-

суду. Однак рамки оцінювання не є необмеженими, вони супроводжуються європейською системою нагляду Суду, чиє завдання полягає в ухваленні остаточного рішення, чи обмеження є сумісним зі свободою вираження поглядів, що гарантується статтею 10.

82. Одним особливо важливим чинником для ухвалення рішення Судом у цій справі є вагома функція преси в демократичному суспільстві. Хоча преса не має порушувати певні межі, особливо стосовно репутації та прав інших осіб, розголошення конфіденційної інформації, утім її обов'язок полягає у передачі – у спосіб, що відповідає її обов'язкам та ступеню відповідальності – інформації та ідей щодо всіх питань громадського інтересу (див. рішення у справі «Єрсільд проти Данії» (Jersild v. Denmark) від 23 вересня 1994 р., серія А № 298, с. 23, пункт 31; рішення у справі «Де Гаєс і Гізельс проти Бельгії» (De Haes and Gijssels v. Belgium) від 24 лютого 1997 р., Звіти 1997-I, с. 233–234, пункт 37). Окрім цього, Суд бере до уваги той факт, що свобода журналістської діяльності також передбачає право певного перебільшення або навіть провокації (див. рішення у справі «Прагер і Обершлік проти Австрії» (Prager and Oberschlick v. Austria) від 26 квітня 1995 р., серія А № 313, с. 19, пункт 38). У таких випадках, як ця справа, національні межі розсуду обмежені інтересами демократичного суспільства в наданні пресі можливості відігравати свою важливу роль «публічного наглядча» у процесі передачі інформації суспільного інтересу (див. рішення у справі «Гудвін проти Сполученого Королівства» (Goodwin v. the United Kingdom) від 27 березня 1996 р., Звіти 1996-II, с. 500, пункт 39).

83. Загалом завдання Суду при здійсненні його наглядових функцій полягає не в заміні національних органів влади, а в тому, щоб переглянути їх рішення щодо статті 10, прийнятих відповідно до їхніх повноважень з оцінювання, враховуючи всі обставини справи (див., серед багатьох інших документів, справу «Фрессоз і Руар проти Франції» (Fressoz and Roire v. France) [ВП], № 29183/95, пункт 45, ЄСПЛ 1999-I).

(b) Застосування цих принципів

84. З самого початку Суд зауважує, що оскаржувані твердження склалися з двох вступних абзаців на першій сторінці і на третій з випуску «Тенсбергс блад» від 8 червня 2000 р., які Вищий суд, чії висновки пізніше підтримав Верховний суд, оголосив такими, що не відповідають дійсності, відповідно до статті 253 Кримінального кодексу (див. пункт 36 вище):

«Вимоги щодо постійного проживання: у гіршому випадку [Х. К.] може бути змушена продати свою власність на Вассері [острів поряд з Хйоме]. Те саме стосується і директора «Оркла» Тома Відара Рига. На думку «Тенсбергс блад», їхня нерухомість є в списку, який муніципалітет Хйоме надасть губернатору округу в найближчому майбутньому. Список включає будинки, використання яких, як вважають, не відповідає вимогам щодо постійного проживання».

«...Том Відар Риг, можливо, буде змушений продати свою нерухомість у Хйоме. Причина полягає в тому, що, на думку муніципалітету Хйоме, вона не відповідає вимогам щодо постійного проживання, які застосовуються до його нерухомості».

85. Відповідно до висновків Верховного суду, серед тверджень, що оскаржуються, було твердження, що прізвище пана Рига з'явилося у списку осіб, підготованому

муниципалітетом, які, на думку муниципалітету, порушили вимоги щодо постійного проживання. Це твердження було неправдивим і спричинило публічний моральний осуд поведінки пана Рига, що вважається наклепом відповідно до статті 247 Кримінального кодексу (див. пункти 36–40 рішення Верховного суду, що цитується в пункті 39 вище). Суд не знаходить причин сумніватися, що аргументи, на які посилався Верховний суд, були відповідними легітимній меті захисту прав та репутації пана Рига.

86. Щодо подальшого питання, чи ці аргументи були достатніми з огляду на дотримання вимог положень статті 10, Суд має взяти до уваги загальну ситуацію, на тлі якої було зроблено ці твердження. Стосовно цього Суд зауважує, що мета застосування вимог щодо постійного проживання відповідно до пункту 3 частини 5 Закону про концесії до всіх місць постійного проживання в муниципалітеті Хйоме полягала в тому, щоб запобігти переведенню приватної власності, призначеної для постійного проживання, в будинки для відпочинку і так зменшити тиск на місцеву громаду. Також було прагнення уникнути депопуляції муниципалітету протягом періоду міжсезоння (див. пункт 8 вище).

87. Суд не переконав аргумент Уряду, що зображення пана Рига в статті навряд чи відповідало суспільному інтересу, який варто було захищати згідно зі статтею 10 Конвенції. Питання, стосується публікація справи суспільного інтересу чи ні, повинно вирішуватися шляхом глибшого оцінювання предмета і контексту публікації. В основі газетної статті від 8 червня 2000 р. були занепокоєння місцевих мешканців і політиків стосовно того, що деякі власники майна з муниципалітету не дотримувалися відповідних вимог щодо проживання, що застосовувалися на той час. Також були припущення, що багаті особи знайшли шляхи, як обійти правила, або використовували лазівки в наявних правилах. У результаті цього газета-заявниця вирішила висвітлити цю тему, зосередивши увагу на двох визначних і добре відомих особистостях – на пану Ригу, що представляв промислові кола, та на пані Х. К. зі світу культури. Суд не вважає, що метою статті було завдати шкоди репутації пана Рига (див. рішення у справі «Бладет Тромсо» і Стенсаас проти Норвегії» (*Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway*) [ВП], № 21980/93, пункт 63, ЄСПЛ 1999-III). Навпаки, метою статті було показати проблему, яка цікавила громадськість і про яку суспільство хотіло отримати інформацію. Його ім'я (так само, як і ім'я пані Х. К.) було в попередньому списку, що був складений муниципалітетом і містив прізвища людей, щодо яких місцеві мешканці та політики мали підозри про порушення вимог щодо проживання. Хоча дійсно опублікована інформація про пана Рига не стосувалася його прямо як промислового лідера, Суд не може погодитися з позицією Уряду, що ця інформація стосувалася виключно його приватного життя. Суд поділяє окрему думку судді Верховного суду пана Рібер-Мона (див. пункт 40 вище), що потенційна неспроможність публічної особи дотримуватися правил та положень, спрямованих на захист вагомих інтересів громади, нехай навіть і в приватній сфері, може за певних обставин становити питання правомірного суспільного інтересу (див. справу Фрессоза і Руара, цит. вище, пункт 50). Суд також погоджується із суддею, що висловив окрему думку, в тому, що саме такі обставини й були в цій справі.

88. Найскрупльознішого вивчення з боку Суду потребують випадки, коли, як у цій справі, вжиті заходи або санкції з боку національних органів влади можуть стри-

мувати участь преси у дебатах з питань правомірного суспільного інтересу (див. справу Єрсільда, цит. вище, с. 25–26, пункт 35; рішення у справі «Бергенс Тіденде та інші проти Норвегії» (Bergens Tidende and Others v. Norway), № 26132/95, пункт 52, ЄСПЛ 2000-IV).

89. У зв'язку з цим Суд зауважує, що захист прав журналістів щодо передачі інформації стосовно питання загального інтересу вимагає від них належної сумлінності та використання точних фактів, а також надання «надійної і точної» інформації відповідно до правил журналістської етики (див., наприклад, справу Гудвіна, цит. вище, с. 500, пункт 39; справу Фрессоза і Руара цит. вище, пункт 54-I; справу «Бладет Тромсо» і Стенсааса, цит. вище, пункт 65; рішення у справі «Педерсен і Баадсгаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark) [ВП], № 49017/99, пункт 78, ЄСПЛ 2004-XI). Відповідно до положень пункту 2 статті 10 Конвенції, свобода вираження поглядів передбачає «обов'язки та відповідальність», що також стосується засобів масової інформації навіть у випадках, коли йдеться про питання значного суспільного інтересу. Ці «обов'язки та відповідальність» стають особливо важливими, коли виникає питання про вплив на репутацію певної особи, ім'я якої називають, і порушення «прав інших». Необхідно мати особливі підстави для того, щоб звільнити засоби інформації від їхнього звичайного обов'язку перевірки фактичних тверджень, які є наклепницькими щодо приватних осіб. Наявність таких підстав залежить від характеру та ступеня наклепу, який розглядається, та ступеня того, наскільки засоби масової інформації можуть належним чином вважати свої джерела інформації надійними, якщо йдеться про необґрунтовані твердження (див., серед інших важливих справ, справу «Мак-Вікар проти Сполученого Королівства» (McVicar v. the United Kingdom), № 46311/99, пункт 84, ЄСПЛ 2002-III; справу «Бладет Тромсо» і Стенсааса, цит. вище, пункт 66; справу «Педерсен і Баадсгаард проти Данії», цит. вище, пункт 78).

90. Суд розглядатиме газетну статтю в цілому і особливо зважатиме на слова, які використовувалися в оскаржуваній частині статті, в якому контексті вони були опубліковані, а також спосіб, в який готувалася стаття (див. рішення у справі «Сюрєк проти Туреччини» (Sürek v. Turkey) (№ 1) [ВП], № 26682/95, пункт 62, ЄСПЛ 1999-IV). Суд повинен зрозуміти, чи заявники діяли з належною обачністю і дотримувалися стандартних обов'язків журналістів щодо перевірки голослівних тверджень. Ці обов'язки вимагають, щоб журналісти поклалися на достатньо точні та надійні факти, які можуть вважатися пропорційними до характеру та ступеня їхніх звинувачень, беручи до уваги, що чим серйозніші звинувачення, тим ґрунтовніша має бути фактична база (див. справу «Педерсен і Баадсгаард проти Данії», цит. вище, пункт 78).

91. По-перше, Суд зауважує, що оскаржувані твердження склалися з фактичних, а не оціночних тверджень про те, що прізвище пана Рига було в списку осіб, що був укладений муніципалітетом, які, на думку муніципалітету, порушували вимоги щодо проживання. Це були прості твердження, подані без жодної критики і лише з припущенням про те, що пана Рига необхідно було б змусити продати своє майно. Порушення вимог щодо проживання не є кримінальним порушенням, а лише питанням регуляторного характеру. І Миський суд, і Вищий суд вважав, що на місцевому рівні поведінка, в якій звинувачували пана Рига, найімовірніше, вважалась би багатьма

мешканцями осудливою з морального та соціального погляду, але звинувачення не були наклепом у чистому вигляді.

92. Далі необхідно зазначити, що оскаржувані звинувачення були подані із застереженнями (на цьому наголошується): «Відповідно до розуміння «Тенсбергс блад»»; «Список включає майно, використання якого, як вважається, не відповідає вимогам постійного проживання»; «може бути вимушений продати». Заголовок на першій сторінці свідчить про те, що пан Рига має сам пояснити цю ситуацію (див. пункт 12 вище). У статті, розміщеній на внутрішніх сторінках газети, зокрема на сторінці 3, на якій є опис процедури, йдеться про те, що муніципалітет повідомить губернатора округу про майно, стосовно якого існують підозри про недотримання вимог щодо постійного проживання, і що далі говорити з власниками такого майна вже буде губернатор. Окрім того, необхідно зазначити, що стаття на внутрішніх сторінках газети наголошувала на особистих коментарях пана Рига, що згадка його прізвища в списку виникла через «непорозуміння» (див. пункт 15 вище). Більше того, внизу на тій самій сторінці газета опублікувала іншу статтю під назвою «Палиця з двома кінцями», в якій було наведено коментарі місцевих політиків, які мали протилежні погляди стосовно громадської необхідності зберігати вимоги щодо проживання в муніципалітеті (див. пункт 16 вище). Хоча новину і було висвітлено у дещо сенсаційному стилі, загальне враження від газетної статті полягало не в тому, щоб заохотити читачів зробити попередні висновки про будь-які помилки з боку пана Рига, а радше поставити питання, чи він порушив вищезгадані вимоги і чи ці вимоги необхідно зберегти, змінити або скасувати.

93. З огляду на вищезазначене, Суд не вважає, що оскаржуване звинувачення могло спричинити таку шкоду особистій репутації, що дійсно могла мати значну вагу при балансуванні інтересів під час проведення тесту на необхідність за пунктом 2 статті 10 Конвенції.

94. Так само Суд не вважає, що висвітлення новини було здійснено без дотримання належного балансу. Окрім вищезазначених ремарок і врівноважувальних елементів у випуску від 8 червня 2000 р., необхідно взяти до уваги той факт, що 30 червня 2000 р., через день після того, як журналіст отримав інформацію про обмін кореспонденцією між паном Ригом і головним виконавчим директором муніципалітету паном Гансо, газета опублікувала наступну статтю на основі інтерв'ю журналіста з паном Гансо. Із статті було чітко зрозуміло, що прізвище пана Рига було видалено зі списку муніципалітету, а також були зазначені причини, чому вимоги щодо проживання не стосувалися того майна, яке він використовував. Це, напевно, значно зменшило будь-яку шкоду, завдану репутації пана Рига через статтю від 8 червня 2000 р. У статті від 8 серпня 2000 р. газета, посилаючись на попередні випуски новин від 8 і 30 червня 2000 р., ще раз наголосила на цих роз'ясненнях. Суд не поділяє думки Верховного суду, що статті від 30 червня і 8 серпня 2000 р., хоча й опубліковані через певний час після випуску від 8 червня 2000 р., мали мале значення для висвітлення ситуації в газеті в цілому (див. пункт 51 рішення Верховного суду, що цитується в пункті 39 вище). У зв'язку з цим Суд повторює, що повідомлення новин на основі інтерв'ю є одним з найважливіших засобів, за допомогою якого преса відіграє свою ключову роль як «суспільного наглядча». Методи об'єктивного і збалансованого подання інформації можуть значно коливатися і залежати, серед багатьох

інших речей, від каналу передачі інформації; Суд не може, так само як і національні суди, замінити погляди преси на свої власні погляди щодо того, які техніки передавання інформації повинні застосовувати журналісти (див. справу Єрсільда, цит. вище, с. 23–25, пункти 31 і 34; справу «Бладет Тромсо» і Стенсааса, цит. вище, пункт 63; справу «Бергенс Тіденде та інші проти Норвегії», цит. вище, пункт 57).

95. Стосовно подальшого питання, чи заявники діяли з належною сумлінністю і дотримувались звичайних журналістських стандартів щодо перевірки фактичних тверджень, Суд зазначає, що відповідно до оцінки доказів Вищим судом, на яку покладался Верховний суд, наклепницькі обвинувачення проти пана Рига походили з анонімного джерела. Вищий суд дійшов висновку, беручи до уваги неможливість для судів перевірити, наскільки професійно діяв журналіст, коли довірився анонімному джерелу, наклеп необхідно розглядати як наклеп з боку газети. Так само Верховний суд виходив з припущення, що в процесі використання анонімних джерел необхідно застосовувати більший рівень професійної сумлінності і що якби фактична інформація, яка походила з таких джерел, була неправдивою, це становило б значний ризик для газети (див. пункти 43 і 47 рішення Верховного суду, що цитується в пункті 39 вище). Суд приймає це обґрунтування і не бачить особливих підстав для звільнення газети від її звичайних зобов'язань перевіряти фактичні твердження, які є наклепом на приватних осіб.

96. Однак щодо питання, чи журналіст діяв з належною обачністю, необхідно звертати увагу на таке. Журналіст працював над темою протягом тривалого часу – з осені 1999 року. Він мав попередній список (під назвою «Нерухомість, яку потрібно перевірити щодо вимог до проживання. (Не для оприлюднення)»). Це був офіційний документ, оформлений у муніципальній адміністрації 11 жовтня 1999 р. і поданий наступного дня на розгляд Постійного комітету на зборах, відкритих для громади. З осені 1999 року він подавав низку запитів до муніципалітету з цього питання і 7 червня 2000 р. взяв інтерв'ю в директора Департаменту планування будівництва муніципалітету пана Сатера (див. пункт 9–11 вище).

97. З інтерв'ю з паном Сатером не зрозуміло, чи прізвище пана Рига було в списку, що розглядається, і чи муніципалітет вважав, що він порушив вимоги щодо проживання. Однак на слуханнях Вищого суду директор Департаменту з планування і будівництва муніципалітету і мер дали свідчення, що вони на той час вважали, що пан Риг порушував вимоги до проживання (див. пункт 33 вище). Таким чином, було встановлено, що дві авторитетні надійні посадові особи з муніципалітету, що відігравали ключову роль у вирішенні справ, пов'язаних із проживанням, фактично дотримувалися тої самої думки, яка приписувалася муніципалітету в цілому в оскаржуваних матеріалах, коли вони були опубліковані 8 червня 2000 р.

98. Беззаперечним лишається той факт, що пан Риг не проживав постійно в нерухомості, що розглядається. Єдиним питанням було на час публікації випуску газети від 8 червня 2000 р., чи взагалі вимоги до проживання застосовувалися до майна, яке він використовував. Як уже було зазначено, ключові особи з муніципалітету вважали, що застосовувалися.

99. Зважаючи на вищезазначене, Суд доходить висновку, що є вагомі докази на підтвердження твердження в газеті від 8 червня 2000 р., що муніципалітет на той час

вважав, що пан Риг порушував відповідні вимоги щодо проживання. Це питання необхідно розглядати з точки зору ситуації, яка на той час існувала для «Тенсбергс блад», а не з позиції ретроспективного погляду (див. «Бладет Тромсо» і Стенсаас, цит. вище, пункт 66), а саме пізніших заяв про те, що прізвища пана Рига взагалі не було в списку, який мали передати до губернатора округу, як описано в інтерв'ю з директором Департаменту з планування і будівництва. Хоча Вищий суд у своєму рішенні наголосив на тому факті, що те, що директор у розмові з журналістом від 7 червня 2000 р. розумів необхідність проведення подальших перевірок, не свідчить, що журналіст також мав таке розуміння або знав про це з будь-яких інших джерел до публікації. Отже, чи на момент публікації директор Департаменту з планування та будівництва і мер мали зважене рішення, чи ні, це не може бути вирішальним для визначення справедливості тверджень газети стосовно думки муніципалітету на той час.

100. Лише 29 червня 2000 р., коли журналіста повідомили про обмін листами між паном Ригом і головним виконавчим директором муніципалітету, муніципалітет поділився з журналістом своєю думкою щодо того, як необхідно тлумачити і застосовувати положення Закону про концесію до такого нерухомого майна, яке використовує пан Риг. Коли журналіст зв'язався з паном Ригом до публікації оскаржуваної газетної статті, пан Риг не надав жодних коментарів, окрім заяви, що сталося непорозуміння із включенням його прізвища до списку, який мав бути переданий губернатору округу (див. пункт 15 вище).

101. За цих обставин, на думку Суду, журналіста не можна звинувачувати в тому, що до публікації статті про висновок муніципалітету від 8 червня 2000 р. він особисто не дізнався, чи застосовуються вимоги щодо проживання до нерухомого майна пана Рига. Навпаки, беручи до уваги відносно незначний характер наклепу, що розглядається, і важливість питання в контексті суспільного інтересу, Суд вважає, що газета зробила достатньо для перевірки правдивості звинувачень, що оскаржуються, і діяла з належною сумлінністю.

102. Утім заявники мали захищати свою позицію в судових провадженнях щодо наклепу, які відбувалися на трьох судових рівнях. Результатом стало те, що твердження було оголошено неправдивими і заявникам було присуджено сплатити позивачу 50 000 норвезьких крон як відшкодування моральної шкоди і компенсувати йому 673 829 крон за судові витрати (див. пункти 36 і 38 вище), окрім сплати власних витрат. За таких обставин, судові провадження призвели до надмірного і непропорційного тягаря, який був покладений на заявників, що міг мати стримувальний ефект на свободу преси в державі-відповідачу.

103. Отже, підстави, на які посилається держава-відповідач, хоча і відповідні, але недостатні, щоб продемонструвати, що втручання, яке оскаржується, було «необхідним у демократичному суспільстві». Суд вважає, що не було пропорційного співвідношення між обмеженнями, які передбачали заходи, що були застосовані Верховним судом до права заявників на свободу вираження поглядів, і легітимною метою, що переслідувалась. Отже, було порушення статті 10 Конвенції.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

104. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

105. Заявники не прагнули отримати компенсацію моральних збитків, але вимагали компенсації матеріальних збитків, яких вони зазнали через рішення Верховного Суду від 1 липня 2003 р., згідно з яким вони мали сплатити пану Ригу 50 000 норвезьких крон як відшкодування моральної шкоди і 673 829 норвезьких крон за всі судові та інші витрати (разом становить приблизно 90 000 євро (EUR)).

106. Уряд не надав жодних коментарів, окрім заяви, що встановлення порушення становить головний засіб захисту прав згідно з Конвенцією.

107. Суд вбачає, що існує причинно-наслідковий зв'язок між вимогою про відшкодування шкоди і порушенням Конвенції, яку встановив Суд, і відповідно до цього присуджує заявникам 90 000 євро.

B. Судові та інші витрати

108. Заявники також вимагали відшкодування 1 082 033 норвезьких крон (що приблизно становить 135 000 євро) судових та інших витрат, які вони понесли у національних судах, і 896 928 норвезьких крон (приблизно 112 000 євро, без податку на додану вартість – ПДВ) за витрати в Суді.

109. Уряд не надав жодних коментарів щодо вищезазначеного, крім того, що не має причин ставити під сумнів зазначені суми.

110. Згідно із судовою практикою Суду, заявник має отримати компенсацію судових та інших витрат у такому обсязі, наскільки було доведено, що ці витрати дійсно були здійснені, були необхідними і є розумними за обсягом. У цій справі, беручи до уваги вищезазначені критерії та інформацію, якою володіє Суд, а саме відсутність подробиць про кількість робочих годин і ставку за годину, Суд не впевнений, що всі витрати в судових провадженнях у Страсбурзі були дійсно необхідними і розумними за обсягом. Провівши оцінювання на справедливій основі, Суд присуджує заявникам 35 000 євро за витрати, понесені під час провадження в Суді (включно з ПДВ). Вимогу щодо компенсації судових та інших витрат у національних судах необхідно задовольнити повністю.

C. Втрати, понесені протягом проваджень у національних судах і Суді в якості простих відсотків

111. Окрім цього, заявники додатково вимагали компенсації інших сум загальним обсягом 256 115 норвезьких крон (що приблизно становить 32 000 євро) у простих відсотках, за приблизною середньою ставкою (4 %), що застосовувалася національними комерційними банками у відповідний час, на суми, які вони виплатили як компенсацію збитків і судових та інших витрат на національному рівні до 31 грудня 2006 р.

112. Уряд не надав жодних коментарів щодо вищезазначеного, заявивши, що не має підстав ставити під сумнів ці суми.

113. Суд дійшов висновку, що були певні фінансові збитки через перерви у виплаті певних сум і витрати, які були здійснені до присудження Судом справедливої компенсації (див., наприклад, справу «Бладет Тромсо» і Стенсааса, цит. вище, пункт 83; справу «Нільсен і Йонсен проти Норвегії» (Nilsen and Johnsen v. Norway) [ВП], № 23118/93, пункт 65, ЄСПЛ 1999-VIII; справу «Бергенс Тіденде та інші проти Норвегії», цит. вище, пункт 70). Оцінюючи на засадах рівності, Суд присуджує заявникам 20 000 євро відповідно до їхньої вимоги з цього питання.

D. Пеня

114. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує заяву прийнятною;
2. Постановляє, що було порушення статті 10 Конвенції;
3. Постановляє
  - (a) що держава-відповідач має сплатити заявникам упродовж трьох місяців з дати, коли рішення стає остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, такі суми:
    - (i) 90 000 EUR (дев'яносто тисяч євро) відшкодування матеріальної шкоди;
    - (ii) 170 000 EUR (сто сімдесят тисяч євро) компенсації судових витрат;
    - (iii) 20 000 EUR (двадцять тисяч євро) компенсації додаткових витрат;
  - (b) що ці суми мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом, що діє на дату остаточного розрахунку;
  - (c) що із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
4. Відхиляє інші вимоги заявників щодо справедливої компенсації.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 1 березня 2007 р. відповідно до пунктів 2 та 3 Правил 77 Регламенту Суду.

Сорен Нільсен (Søren Nielsen),
секретар

Христос Позакіс (Christos Rozakis),
голова

Рішення Європейського Суду з прав людини щодо доступу до публічної інформації

Збірник

Підписано до друку 24.04.2017. Формат 70x100/16.
Умов. друк. арк. 17,09. Папір крейдований. Друк офсетний.
Наклад 500 прим.

Видавництво «К.І.С.»
04080 Київ–80, а/с 1, тел. (044) 462 5269
<http://kis.kiev.ua>

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК №677 від 19.11.2001 р.

Надруковано ТОВ «Дорато-Друк»
09000, м. Сквиря, вул. Щорса, 7
(044) 501–75–69
www.dorado-druk.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 2600 від 01.09.2006 р.

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини континенту. Вона включає в себе 47 держав-членів, 28 з яких є членами Європейського союзу. Усі держави-члени Ради Європи підписали Європейську конвенцію з прав людини – договір, спрямований на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції у державах-членах.

9 786176 841753

ISBN 978-617-684-175-3

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE